

І. А. Волкова, М. В. Реслер, О. Ю. Калініна

ОБЛІК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
для студентів вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2011

УДК 657:339.9(075.8)

ББК 65.052я73

В 67

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1/11-12270 від 29.12.2010 року)*

Рецензенти:

Костирко І. Г. – доктор економічних наук, професор, зав. кафедрою обліку і аудиту Львівського національного аграрного університету;

Левицька С. О. – доктор економічних наук, професор, декан факультету економіки Національного університету водного господарства та природокористування.

Волкова І. А., Реслер М. В., Калініна О. Ю.

В 67 Облік зовнішньоекономічної діяльності. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 304 с.

ISBN 978-611-01-0204-9

В посібнику систематизовано розкрито предмет навчальної дисципліни, а саме діяльність підрозділів і працівників, зайнятих обліковими процесами на підприємстві. Враховано вимоги, щодо реформування бухгалтерського обліку відповідно до засад міжнародної облікової практики, організації інформаційного, технічного та ергономічного забезпечення обліку.

У посібнику докладно розглядаються питання бухгалтерського та податкового обліку експортних, імпорتنих, бартерних операцій, а також інших операцій, що здійснюються підприємствами в іноземній валюті. Особливу увагу приділено питанням документального оформлення, та особливостям розрахунків з контрагентами. Визначено місце держави в системі контролю валютних операцій та розкрито механізми державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в цілому. Розглянуто порядок складання та зміст форм, як фінансової, так і статистичної звітності підприємств.

Посібник побудовано за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

УДК 657:339.9(075.8)

ББК 65.052я73

ISBN 978-611-01-0204-9

© Волкова І. А., Реслер М. В.,
Калініна О. Ю. 2011.

© Центр учбової літератури, 2011.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Тема 1. Зовнішньоекономічна діяльність, як об'єкт бухгалтерського обліку	7
1.1. Зовнішньоекономічна діяльність, як предмет та об'єкт обліку	7
1.2. Загальні принципи та структура управління підприємствами (організаціями), що оперують на міжнародному рівні	14
1.3. Основні напрямки розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України	19
Тема 2. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні	24
2.1. Роль держави в регулюванні зовнішньоекономічного сектору економіки	24
2.2. Цілі, суб'єкти та інструменти регулювання ЗЕД	27
2.3. Валютний контроль за операціями з використання валюти	38
Тема 3. Особливості здійснення розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності та відповідальність за порушення валютного законодавства України	43
3.1. Особливості здійснення розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності та відповідальність за порушення валютного законодавства України	43
3.2. Основні види та форми розрахунків по зовнішньоекономічних операціях	50
3.3. Кредитні операції	60
3.4. Картки, як найбільш популярний спосіб розрахунку в ЗЕД	68
Тема 4. Облік експортних операцій	74
4.1. Основні поняття	74
4.2. Бухгалтерський облік операцій з експорту	75

4.2.1. Загальні принципи ведення бухгалтерського обліку експорту	75
4.2.2. Облік операцій з експорту робіт, послуг	89
4.2.3. Облік авансів, одержаних від іноземних покупців	92
4.3. Податковий облік експортних операцій	93
Тема 5. Облік імпорتنних операцій	98
5.1. Загальні принципи здійснення імпорتنних операцій	98
5.2. Бухгалтерський облік імпорتنних операцій	100
5.2.1. Загальні принципи ведення бухгалтерського обліку імпорتنних операцій	100
5.2.2. Особливості обліку імпорту робіт, послуг	105
5.2.3. Особливості обліку авансів, сплачених іноземному постачальнику	107
5.3. Податковий облік імпорту товарів	108
Тема 6. Облік товарообмінних (бартерних) операцій	113
6.1. Поняття бартерних операцій.	113
6.2. Порядок здійснення ЗЕД-бартерних операцій	114
6.3. Основні принципи обліку ЗЕД-бартерних операцій	123
6.3.1. Податковий облік ЗЕД-бартерних операцій.	123
6.3.2. Правила бухгалтерського обліку ЗЕД-бартерних операцій.	125
Тема 7. Зовнішньоекономічні контракти	132
7.1. Зовнішньоекономічний договір в українському законодавстві	132
7.2. Особливості оформлення, реєстрації і здійснення зовнішньоекономічних договорів в Україні	134
7.3. Зміст зовнішньоекономічного договору	142
7.4. Відображення в обліку зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами.	168
Тема 8. Розкриття інформації про зовнішньоекономічну діяльність у фінансовій звітності підприємств	175
8.1. Бухгалтерська фінансова звітність	175
8.2. Відображення ЗЕД в статистичній звітності.	181
8.3. Інші форми звітності в ЗЕД	182
ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, КОНТРОЛЬНІ ВПРАВИ, ТЕСТИ	185
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	217
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	219
ДОДАТКИ.	230
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	296

ПЕРЕДМОВА

Комплексні економічні перетворення, що відбуваються сьогодні в Україні, мають на меті не лише виробити моделі та механізми побудови послідовної реалізації сучасних економічних відносин, але й поступову інтеграцію українських підприємств у міжнародні економічні зв'язки, з одного боку, і залучення іноземних підприємств до діяльності в Україні з іншого.

Ефективність господарської діяльності, як вітчизняних, так і іноземних підприємств у рамках правової системи конкретної держави визначається, насамперед, ступенем досконалості охоплення сфер регулювання і ліберальності її законодавства.

Інтеграційні процеси, притаманні сучасній світовій економіці, об'єктивно зумовлені низкою факторів, які спонукають суб'єктів господарської діяльності розширяти географію своїх економічних інтересів, тобто шукати виходу за межі своєї країни, а саме проводити зовнішньоекономічну діяльність (далі ЗЕД).

Суть ЗЕД полягає в виробничих відносинах різних країн, які регулюють систему експортно-імпортних зв'язків між ними.

Мета і завдання дисципліни «Бухгалтерський облік ЗЕД» ставлять специфічні завдання перед бухгалтерським обліком: контроль за зберіганням товарно-матеріальних цінностей і валютних коштів; забезпечення своєчасних і правильних розрахунків по зовнішньоторгових операціях; своєчасне надання адміністрації, податковим і статистичним органам інформації про товаропотоки, ефективність їх використання, про доходи, фінансові результати.

Мета вивчення дисципліни — озброїти майбутнього працівника теоретичними знаннями та практичними навичками бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності, особливостями застосування нормативно-правових актів регулювання ЗЕД залежно від напрямку діяльності підприємств.

Зміст навчальної дисципліни, її загальнотеоретичні основи охоплюють, зокрема: бухгалтерський облік видів зовнішньоекономічної діяльності; облік майнових прав та окремих витрат при здійс-

ненні зовнішньоекономічної діяльності (відображення в обліку курсових різниць щодо господарських операцій, проведених в іноземній валюті; облік розрахунків з підзвітними особами по відрядженнях за кордон; облік формування статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями).

Навчально-методичний посібник з дисципліни «Бухгалтерський облік ЗЕД» передбачає розгляд механізму здійснення зовнішньоекономічних зв'язків в Україні і можливостей використання його в практичній діяльності підприємств. Він сприяє теоретичній і практичній підготовці студентів з питань зовнішньоекономічної діяльності на сучасному етапі, широкого використання для цього таких форм і методів навчання як індивідуальної та самостійної роботи, виконання різноманітних практичних завдань, тестів, ситуацій.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО

1.1. Зовнішньоекономічна діяльність, як предмет та об'єкт обліку

Нові підходи до розвитку економіки у зв'язку з переходом до ринкових відносин мають місце також у зовнішньоекономічній діяльності.

Зовнішньоекономічна діяльність — це діяльність Суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, яка побудована на взаємовідносинах між ними, є сукупністю виробничо-господарських, організаційно-економічних та комерційних функцій, які забезпечують обмін продукцією в матеріально-речовій формі, та має місце як на території України, так і за її межами. Зовнішньоекономічна діяльність представляє собою заходи та дії пореалізації зовнішньоекономічних зв'язків.

Зовнішньоекономічні зв'язки — це сукупність всіх зв'язків між країнами у сфері економіки. Об'єктами обліку зовнішньоекономічної діяльності є майно та джерела його утворення, що беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, господарські процеси, що складаються з сукупності зовнішньоекономічних операцій, та їх результати. Найпоширенішим видом зовнішньоекономічної діяльності є торгівля.

Міжнародна торгівля — це обмін товарами та послугами між суб'єктами різних держав.

Зовнішньоторговельна операція — це комплекс дій контрагентів різних країн, що спрямовані на здійснення торгового обміну, забезпечують такий обмін та є структурними ланками системи зовнішньоекономічних зв'язків. Зазначимо, що здійснювати зовнішньоекономічну діяльність мають право тільки ті суб'єкти господарської діяльності, які зареєструвалися в державних адміністраціях за місцем знаходження, як учасники ЗЕД.

Відповідно до чинного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України є:

— фізичні особи — громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають громадянську правоздатність та дієздатність згідно з чинним законодавством України та постійно проживають на території України;

— юридичні особи, що зареєстровані та мають постійне місцезнаходження на території України, в тому числі юридичні особи, майно, або капітал яких знаходиться повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;

— фізичні та юридичні особи, які не є юридичними особами згідно із законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України та яким цивільно-правовим законодавством не заборонено проводити господарську діяльність;

— структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними

особами згідно з законами України (філії, відділення тощо), але які мають постійне місцезнаходження на території України;

— спільні підприємства з участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зареєстровані в Україні та мають постійне місцезнаходження на території України;

— інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України.

Юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними статусу юридичної особи (тобто з моменту державної реєстрації) і тільки в тому випадку, якщо установчими документами (статутом, установчим договором) передбачено положення про те, що підприємство займається зовнішньоекономічною діяльністю.

Фізичні особи мають право проводити зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними дієздатності згідно з законами України.

Операторами валютних відносин на території України є резиденти і нерезиденти. Вони мають право бути власниками валютних цінностей, що знаходяться на території господарюючого суб'єкта. Резиденти мають право бути також власниками валютних цінностей, які знаходяться за межами території України, крім обмежених законодавством випадків. Валютні операції можуть здійснюватися резидентами і нерезидентами з урахуванням обмежень, встановлених валютним законодавством України.

Процес проведення ЗЕД можна поділити на декілька етапів:

1) підготовчий;

- 2) організаційний;
- 3) виконавчий.

Під час виконання цих етапів важливі функції покладаються крім юридичної, економічної, менеджерської, маркетингової та інших служб суб'єкта ЗЕД на бухгалтерську службу (бухгалтера). Розглянемо аспекти, які повинна враховувати бухгалтерська служба (бухгалтер) для належного виконання своїх обов'язків у процесі ведення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктом ЗЕД.

Підготовчий етап. На даному етапі відповідні служби суб'єкта ЗЕД повинні проаналізувати кон'юнктуру міжнародного ринку, вибрати форму і методи роботи на ньому, провести попередній розрахунок цін, прорекламувати свою продукцію та здійснити інші заходи, які мають забезпечити проведення ефективної політики у сфері ЗЕД.

Бухгалтерська служба в разі високої кваліфікації її працівників, або ж згідно з покладеними на неї обов'язками за посадовими інструкціями крім можливого виконання розрахунку цін на продукцію (якщо відсутня економічна служба) повинна врахувати і повідомити суб'єкта ЗЕД про:

— режим квотування та ліцензування щодо окремих товарів, заборону їх експорту (імпорту).

Зазначимо, що суб'єкти ЗЕД можуть експортувати (імпортувати) всі товари, крім тих, на які положеннями Закону про зовнішньоекономічну діяльність накладено заборону щодо їх експорту (імпорту), або ж певні обмеження. Так, відповідно до ст. 17 вищезазначеного Закону суб'єктам ЗЕД забороняється: експортувати з території України предмети, які становлять національне, історичне, або культурне надбання українського народу, що визначається згідно із законами України; імпортувати будь-які товари, про які заздалегідь відомо, що вони можуть завдати шкоди здоров'ю, або становити загрозу життю населення і тваринного світу, або призвести до руйнування навколишнього середовища; імпортувати товари та послуги, що містять пропаганду ідей війни, расизму і расової дискримінації, геноциду, які суперечать відповідним нормам Конституції України; експортувати та імпортувати товари, які здійснюються з порушенням прав інтелектуальної власності. У ст. 16 Закону про зовнішньоекономічну діяльність визначено ситуації (наприклад, необхідність забезпечення певних пропорцій між імпортою та вітчизняною сировиною у виробництві, необхідність здійснення заходів у відповідь на дискримінаційні дії інших держав тощо), враховуючи які, Україна в особі своїх державних органів (Верховна Рада, Кабінет Міністрів України, Мінекономіки тощо) запроваджує квотування (обмеження обсягу певної категорії това-

рів, який експортується з території України (імпортується на територію України) протягом встановленого строку і який визначається в натуральних чи вартісних одиницях) шляхом встановлення режиму видачі індивідуальних ліцензій (належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів).

— режим додержання національних та міжнародних норм щодо якості товару;

Крім випадків квотування та ліцензування суб'єктам ЗЕД потрібно здійснювати обов'язкову сертифікацію більшості товарів, що експортуються (імпортуються), на предмет їх відповідності фармакологічним, санітарним, фітосанітарним, ветеринарним, екологічним та іншим нормам.

— режим декларування зовнішньоторгівельних вантажів;

Безпосередньо під час виконання зовнішньоекономічної операції продукція перетинає митний кордон, тому суб'єктам ЗЕД важливо знати норми законодавчих актів з митного, тобто з регулювання питань, пов'язаних із встановленням мита та митних зборів, процедурами митного контролю.

— режим розрахункової дисципліни.

Розрахунки між іноземними СГД та суб'єктами ЗЕД за експортовану (імпортовану) продукцію здійснюються в іноземній валюті. Залежно від виду ЗЕД наведені аспекти першого етапу можуть доповнюватися, або змінюватися (наприклад, порядок декларування інвестицій (імпорт капіталу) в Україні та за кордоном, додержання вимог міжнародних договорів при здійсненні ЗЕД тощо).

Організаційний етап. У процесі виконання цього етапу відповідні служби суб'єкта ЗЕД (наприклад, менеджерська, фінансова, економічна та ін.) повинні встановлювати контакти з потенційними іноземними СГД (тобто контрагентами), підготувати і провести переговори, укласти зовнішньоекономічний і низку допоміжних (щодо страхування, транспортні, посередницькі та ін.) контрактів.

Функції бухгалтерської служби суб'єкта ЗЕД на цьому етапі полягають у правильному документальному оформленні понесених витрат (наприклад, витрати на відрядження за кордон, презентаційні витрати тощо), їх відображенні в податковому та бухгалтерському обліку, додержанні касової дисципліни при видачі валютних коштів. Крім того, бухгалтерській службі потрібно проконтролювати затверджені суб'єктом ЗЕД графік надходження від інших служб до неї відповідних контрактів та договорів, у яких міститься потрібна для обліку інформація (наприклад, назви контрагентів, їхні адреси, кількість та ціна товару, терміни постачання, валюта розрахунку, умови постачання). За умови інтенсив-

ного здійснення зовнішньоекономічних операцій наведена в контрактах (договорах) інформація є визначальною для складання первинних бухгалтерських документів (ВМД, рахунків тощо), відкриття валютних рахунків.

Виконавчий етап. На третьому етапі здійснення зовнішньоекономічної операції відповідні служби суб'єкта ЗЕД повинні закінчити: підготовку продукції до відвантаження (експорт), або прийому (імпорт), оформлення документації (ліцензій, дозволів, ВМД тощо), відкриття валютних рахунків у банку. Виконання деяких із наведених складових цього етапу може взяти на себе бухгалтерська служба крім своїх головних функцій: здійснення розрахунків за наказом керівника суб'єкта ЗЕД з іноземним СГД, складання первинних бухгалтерських документів (рахунків, накладних і под.), відображення валютних та інших операцій, пов'язаних із веденням ЗЕД, у бухгалтерському і податковому обліку, складання і подання звітності (податкової, фінансової та ін.) до відповідних контролюючих органів. Слід зазначити, що функції бухгалтерської служби (бухгалтера) та порядок виконання складових етапів ЗЕД насамперед залежать від кількості працівників у суб'єкта ЗЕД, від виду ЗЕД та від посадових обов'язків працівників, зазначених у посадових інструкціях.

До видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюють в Україні суб'єкти цієї діяльності, належать:

- експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили;
- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та ін., що прямо і виключно не заборонені законами України; надання зазначених вище послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України;
- наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі;
- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;
- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України;

створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених законами України;

— спільна підприємницька діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;

— підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України;

— організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках;

— товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

— орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

— операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку;

— роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності, як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній платній основі з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, як на території України, так і за її межами;

— інші види зовнішньоекономічної діяльності, не заборонені прямо і у виключній формі законами України.

Посередницькі операції, при здійсненні яких право власності на товар не переходить до посередника (на підставі комісійних, агентських договорів, договорів доручення та інших), здійснюються без обмежень.

Одне з основних завдань бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності — забезпечення керівництва підприємства та

інших зацікавлених осіб достатньою інформацією, необхідною для прийняття виважених управлінських рішень, а також створити систему внутрішнього контролю з метою посилення ефективності діяльності підприємств та запобігання крадіжок та інших зловживань.

Організація та здійснення зовнішньоекономічної діяльності потребують дотримання певних цілей дотриманням наступних вимог:

- відображення в бухгалтерському обліку валютних операцій в валюті їх здійснення та паралельно в валюті звітності за курсом НБУ на дату здійснення такої операції;

- своєчасне надання адміністрації, податковим і статистичним органам інформації про результати діяльності підприємства, в т.ч. зовнішньоекономічної;

- забезпечення своєчасних і правильних розрахунків за зовнішньоторговельними операціями.

Завдання методологічного характеру. Як правило, для обліку зовнішньоекономічної діяльності застосовується національний План рахунків тієї країни, на території якої функціонують суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності. Якщо засновниками спільних підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, передбачено використання Плану рахунків інших країн, то це повинно бути зумовлено договором. В такому випадку в межах своєї країни облікові реєстри, Головна книга і бухгалтерська звітність складаються на підставі національного Плану рахунків, а для партнера інформація, що міститься у зазначених документах, може бути надана на підставі рахунків його держави. Об'єкти повинні групуватися і відображатися на бухгалтерських рахунках протягом звітного періоду. Завдання методологічного характеру вирішують також питання визначення цінкових компонентів при обчисленні вартості продукції, вибору методів оцінки засобів підприємства та джерел їх утворення.

Завдання методичного характеру спрямовані на: достовірне відображення інформації в первинних і зведених документах та реєстрах синтетичного і аналітичного обліку; раціональну побудову цих реєстрів; формування вихідних документів та форм звітності при автоматизації облікових робіт.

Завдання організаційного характеру наступні: організація матеріальної відповідальності та контроль за забезпеченням збереження товарно-матеріальних цінностей та грошових (валютних) коштів; вибір схеми обліку відповідних об'єктів і формування графіків документообігу; визначення періодичності складання реєстрів синтетичного і аналітичного обліку, бухгалтерської звітності. Розподіл функціональних обов'язків повинен передбачити обов'язки працівників бухгалтерії, конкретні обов'язки кожного працівника по ви-

значеній для нього ділянці облікової роботи, права і відповідальність працівників за допущені порушення. У функціональних обов'язках повинно бути відмічено, що у випадку зловживань застосовуються санкції, передбачені законодавством країни господарюючого суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності. Технічне забезпечення бухгалтерського обліку передбачає автоматизоване формування первинних документів, облікових реєстрів і форм звітності.

Чітке виконання поставлених завдань на підприємстві досягається налагодженою роботою бухгалтерської служби, наслідком чого є своєчасне надання менеджерам різних рівнів інформації для прийняття відповідних управлінських рішень.

1.2. Загальні принципи та структура управління підприємствами (організаціями), що оперують на міжнародному рівні

Поняття «принципи» належить до найпоширеніших у літературі з бізнесу, адже найчастіше воно означає ґрунтовні підвалини тієї чи іншої діяльності. Коли такі підвалини відсутні в діяльності підприємця, або він їх порушує, то його називають «безпринципним підприємцем». Загальний зміст поняття «принцип» пов'язується з певними загальновизнаними правилами тієї чи іншої діяльності, які можуть бути закріплені в законодавчих актах, що регламентують певну галузь бізнесу. У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (*стаття 2*) закріплено шість принципів цієї діяльності:

- суверенність;
- свобода підприємництва;
- юридична рівність і недискримінація;
- захист інтересів суб'єктів господарювання;
- еквівалентність обміну;
- неприпустимість демпінгу.

Зазначені принципи є результатом творчості вітчизняних законодавців, які на початку 1991 року узагальнили деякі загальновизнані міжнародні основи організації зовнішньоекономічної діяльності. Однак слід звернути увагу на відмінність між принципами господарювання і принципами управління. Якщо принципи господарювання визначають поведінку підприємства (організації), а також його функціонування як цілісної структури, то принципи управління стосуються, головним чином, відносин між співробітниками. На цьому робить наголос німецька концепція менеджменту, яка пов'язує його принципи саме з управлінськими стосунками, що виникають між керівниками і працівниками. Погляди фахівців

на принципи менеджменту, що існують сьогодні, можна умовно розподілити на дві групи: універсальні та прикладні. До першої групи належать ті з них, які прагнуть узагальнити існуючу практику менеджменту і визначити найважливіші риси управлінської діяльності провідних корпорацій світу.

У новій редакції зазначені принципи були викладені П. Дракером — американським дослідником економічних і соціальних проблем сучасного менеджменту:

1. Орієнтація менеджменту на людину. Головне для менеджерів — налагодити ефективне співробітництво, подолати обмеження і вади окремих працівників та досягти найбільшого внеску кожно-гозних у загальну справу.

2. Культурна природа менеджменту. Менеджмент є лише частиною загальної культури кожної з країн, хоч і впливає з аспектів суспільної праці та сучасного виробництва. Як свідчить досвід Японії, менеджерам важливо враховувати традицію народу, поєднувати загальносвітові тенденції з місцевими особливостями.

3. Інтегрування інтересів працівників організації навколо загальних цілей. Без такої орієнтації не тільки неможливо вийти в лідери, а й існує загроза втратити позиції лідера. Саме така загроза постала, наприклад, перед всесвітньо відомою корпорацією «Ксерокс», яка ледве не була усунута з ринку п'ятнадцять років тому японськими компаніями. Визначення своїх цілей, пов'язаних із новими стандартами якості і поверненням обличчя до споживачів, дало змогу корпорації в кінцевому підсумку відновити свої позиції на ринку. А для менеджерів інших підприємств (організацій) — це корисний досвід.

Розвиток здібностей усіх працівників організації та ефективне їх використання на всіх рівнях менеджменту. Наведений приклад із «Ксероксом» переконливо показав, що запобігти банкрутству компанії дали змогу не тільки правильні стратегічні рішення її нового керівництва, а й, насамперед, творча ініціатива персоналу всіх підрозділів. Найважчим виявилось саме створення атмосфери загального пошуку, прагнення вчитися новим методам діяльності.

5. Поєднання комунікацій між працівниками та їхньою індивідуальною відповідальністю. Оскільки кожне підприємство складається з працівників із різними навичками, знаннями та досвідом, головне джерело зростання пов'язане з використанням ефекту синергії.

6. Уникнення спрощених підходів до визначення ефективності менеджменту за допомогою показників продажу, прибутку тощо. Найголовнішими в цій ситуації стають управлінські відносини згурпованості.

7. Цілеспрямованість у досягненні кінцевого результату. Позитивні результати діяльності підприємство в змозі одержати лише у зовнішньому середовищі, будуючи відносини співробітництва з іншими суб'єктами господарювання.

Інший підхід до принципів менеджменту є прикладним, тобто вважається, що такі принципи розробляються для потреб конкретного підприємства (компанії). Оскільки останні відрізняються одне від одного напрямком свого бізнесу, історією тощо, то подібних принципів може бути безліч. Підприємства мають створити такі правила менеджменту, які забезпечували б успіх. Головною метою є HR проголошення цих принципів, а підкріплення їх реальними діями. Дж. Уотсон-старший — молодий американський бізнесмен, президент компанії IBM, підкреслив: «Для того, щоб вижити і досягти успіху, будь-якій фірмі потрібен набір здорових принципів, на яких би вона ґрунтувала свою політику й усю діяльність. Але ще важливіше — неухильне дотримання цих принципів».

На завершення розгляду питання слід звернути увагу і на успішні спроби вітчизняних підприємств. Зокрема, закрите акціонерне товариство «Оболонь» керується двома основними принципами у своєму менеджменті: багатопрофільність виробництва та формування масового попиту на продукцію, які дали змогу не тільки вижити після виходу з монопольної структури «Укрпиво», а й вийти на зовнішні ринки.

Для ефективного управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємствам потрібна адекватна умова їх роботи, структура управління. Організаційна структура управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства визначається передусім тими цілями та засадами, які вона покликана здійснювати. Структура підприємства може включати три групи функціональних відділів і служб:

1. Групу відділів та служб, які здійснюють планування.
2. Групу відділів, що займаються маркетингом.
3. Групу відділів, що забезпечують прийняття та виконання управлінських рішень.

До складу першої групи входять такі відділи:

- планово-економічний відділ, який здійснює планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства, контроль за виконанням планів, аналіз господарчої діяльності;
- валютно-фінансовий відділ, який здійснює валютне планування та контроль за банківськими валютними, кредитними і розрахунковими операціями, наглядає за дотриманням інтересів при укладенні зовнішньоторговельних угод;
- транспортний відділ, який здійснює планування та обчислення результатів перевезень експортних та імпортних вантажів;

- бухгалтерія, яка здійснює облік всіх витрат і результатів господарської діяльності підприємства, розрахунки з банками, постачальниками та сторонніми організаціями, розрахунки і виплату заробітної плати, суцільний з плановим відділом аналіз результатів фінансово-господарської діяльності та опрацьовує рекомендації щодо її поліпшення.

До групи відділів, що займаються безпосередньо маркетингом, можна віднести:

- відділ кон'юнктури та цін, який здійснює дослідження попиту, пропозиції, динаміки цін, структури ринків, систематизацію кон'юнктурних матеріалів, координацію роботи підприємства з іноземними агентами, методичне керівництво та контроль правильності розрахунків і застосування цін при підготовці й укладенні контрактів;

- відділ реклами та виставок, який здійснює організацію рекламної діяльності, організацію участі у міжнародних виставках та ярмарках;

- інженерно-технічний відділ, який здійснює вивчення діючих на світовому ринку технічних вимог до товарів та інформує про них безпосередніх виробників товарів, проводить аналіз технічного рівня та якості продукції, її конкурентоспроможності, розробки відповідних висновків і рекомендацій з цих питань;

- відділ спільних підприємств, який здійснює планування, координацію та контроль діяльності спільних підприємств, створених за участю іноземного капіталу;

- відділ технічного обслуговування, який здійснює організацію гарантійного та післягарантійного технічного обслуговування товарів, що експортуються, забезпечення технічних центрів та закордонних агентів необхідними запасними частинами, ремонтним обладнанням, транспортом.

Група відділів, що займаються забезпеченням прийняття та виконання управлінських рішень, може включати:

- відділ розвитку, який забезпечує вдосконалення організаційної структури підприємства;

- відділ АСУ (ВІД), який здійснює автоматизацію розрахунків, упровадження економіко-математичних методів на ЕОМ у практику роботи, створення баз даних;

- відділ кадрів, який здійснює планування трудових ресурсів, набір, відбір, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів, ведення документації по особовому складу;

- відділ закордонних відряджень, який здійснює оформлення відряджень за кордон;

- канцелярія, яка здійснює документарне забезпечення діяльності підприємства;

- адміністративно-господарчий відділ, який наглядає за експлуатацією будівель, постачанням обладнання, матеріалів тощо;

- юридичний відділ, який здійснює підготовку контрактів (угод), консультування, захист інтересів підприємства в судах, правове забезпечення діяльності підприємств;

- протокольний відділ, який здійснює організацію зустрічей, прийомів, переговорів з іноземними фірмами.

Створення такої розгалуженої структури управління зовнішньоекономічною діяльністю характерне для всіх підприємств (незалежно від їх організаційно-правової форми), коли їх діяльність повністю зосереджена на зовнішніх ринках. Однак кількість таких підприємств значно менша ніж кількість підприємств, що займаються виробництвом. На промислових підприємствах, що беруть активну участь у зовнішньоекономічній діяльності, зовнішньоекономічний апарат існує, як правило, у двох формах:

1. Зовнішньоекономічний відділ як структурний підрозділ підприємства

2. Зовнішньоторговельна фірма як відносно самостійний підрозділ. До складу функцій відділу зовнішньоекономічних зв'язків входять:

- науково-технічне співробітництво і налагодження зовнішніх зв'язків (вивчення і впровадження передового досвіду, розробка планів співробітництва, організація переговорів, зарубіжні відрядження, планування та контроль за експортним виробництвом, статистична звітність);

- організація протокольних заходів (прийом делегацій, проведення консультацій з іноземними спеціалістами, оформлення документів тощо);

- проведення аналітичних досліджень, створення прогнозу збуту, розробка політики ціноутворення;

- рекламна діяльність;

- розробка планів та організація роботи з укладання договорів про реалізацію продукції.

Таким чином, подібна спеціалізація в межах організаційної структури різко збільшує потенційну ефективність підприємства (організації). Однак для того, щоб реалізувати цей потенціал, керівництву необхідно ввести до організаційної структури механізм координації та інтеграції всіх підрозділів. Для інтеграції підприємств (організацій), що діють у стійкому навколишньому середовищі, підходять методи, пов'язані з розробкою правил та процедур, ієрархічними структурами управління підприємствами (організаціями), які функціонують у більш мінливому навколишньому середовищі, віддають перевагу проведенню інтеграції шляхом установалення індивідуальних взаємозв'язків, організації роботи різних робочих груп та проведення парад між відділами.

1.3 Основні напрямки розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України

Реальна трансформація зовнішньої економіки нашої країни передбачає взаємодію всіх чинників внутрішньоекономічного розвитку зі зміною співвідношення між ними. Більш тісна взаємодія української економіки зі світовою зумовлюється значною потребою в нових технологіях, інвестиційних та фінансових ресурсах. Основними передумовами інтеграції України в міжнародну економіку є:

- система ринкова трансформація;
- реструктуризація економіки;
- формування відкритої економіки, розвиток не лише зовнішньої торгівлі, а й руху факторів виробництва між країнами.

Інтеграція України у світовий економічний простір залежить від трансформаційних процесів, які, сприяючи зростанню конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, визначатимуть напрями і форми взаємодії національного народного господарства зі світовим. Ринкова трансформація економіки передбачає вирішення внутрішньоекономічних проблем шляхом адаптації перехідної економіки до зовнішнього ринкового середовища, що еволюціонує. Процеси внутрішньої трансформації слід розглядати водночас і як процеси входження України до світогосподарського простору, оскільки формування зовнішнього сектору економіки є складовою формування ринкової економічної системи.

Розвиток зовнішнього сектору економіки України є реакцією народного господарства на потреби розвитку національних факторів виробництва. Участь у міжнародному поділі праці є умовою формування сучасної народногосподарської структури, яка має забезпечити нормальний розвиток вітчизняного виробництва і більш повне задоволення потреб членів суспільства. Зовнішня економіка повинна формуватися, як органічна складова національної економіки, що пов'язує її з народними господарствами інших країн для розв'язання комплексу проблем щодо задоволення різноманітних потреб суспільства, як у сфері виробництва, так і сфері споживання.

Трансформація зовнішньої економіки має вирішувати два основних завдання: сприяти оптимальному розподілу факторів виробництва та економічному зростанню. Перше завдання передбачає визначення видів товарів і послуг та обсягів їх виробництва за наявного рівня ресурсів у суспільстві та вибір комбінації наявних факторів виробництва і типу виробничої технології.

Становлення зовнішнього сектору економіки України припадає на період, коли світові ринки не тільки сформувалися, але й поді-

лені між основними суб'єктами світової господарської діяльності. За цих умов країні непросто знайти свою ринкову нішу й посісти гідне місце у світовому економічному співтоваристві. Визначаючи зовнішньоекономічну стратегію, Україна має виходити з двох найважливіших реалій: по-перше, з потреб і тенденцій розвитку міжнародної економіки, по-друге, з рівня розвитку й структури національної економіки.

З погляду реальних міжнародних чинників визначальний вплив на формування зовнішнього сектору економіки в сучасних умовах має зумовлена діями високорозвинутих індустріальних країн тенденція до лібералізації світової економіки, в тому числі в рамках СОТ. Пріоритетний характер цієї тенденції не виключає контртенденцію — до геоеконімічного протекціонізму. Формування зовнішнього сектору економіки України відбувається в умовах реструктуризації міжнародної економіки, суть якої полягає у формуванні на мегаеконімічному рівні багатополлярної системи суб'єктів ЗЕД за радикальної зміни співвідношення сил між ними і центрами їх геоеконімічного впливу. Посилюється тенденція до створення й подальшого розвитку високоінтегрованих економічних просторів, які об'єднують країни, близькі за географічним положенням, рівнем економічного та культурного розвитку. Таких потужних інтеграційних груп у світі сьогодні три: Європейський Союз, Північноамериканська зона вільної торгівлі та угруповання країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Це позначається на формуванні зовнішньоекономічних зв'язків України, яка повинна зважати на наявність інтеграційних угруповань, враховувати особливості зовнішньоекономічної політики країн — учасниць таких центрів. Це передбачає таку орієнтацію зовнішньоекономічних зв'язків України зі світовими центрами, за якої відкритість економіки не суперечить національним економічним інтересам, реалізації яких може заважати тиск з боку цих центрів. Вимога міжнародних організацій і регіональних інтеграційних угруповань щодо лібералізації зовнішньоторговельних зв'язків має бути збалансована з потребами українських виробників експортної продукції та продукції, що конкурує з імпортом.

Формування багатофункціональної моделі зовнішньої економіки України не обмежується визначенням завдань і місця країни у взаємовідносинах з інтеграційними угрупованнями. Важливим зовнішнім чинником становлення такої моделі є співробітництво з країнами СНД. Вирішення питання про входження до міжнародної економіки потребує від України також чіткого визначення стратегічних і тактичних цілей ЗЕД. З огляду на економічну і політичну ситуацію, що склалася у світі, стратегічні цілі формування зовніш-

нього сектору економіки України визначаються як орієнтація країни на європейські інтеграційні структури, які розвиваються на основі ЄС. Україна стоїть сьогодні на початку шляху до європейської спільноти. Набуття повноправного членства в ЄС передбачає послідовне здійснення певних практичних кроків.

Тактичні цілі спрямовані на посилення співробітництва в рамках СНД. Це дасть змогу, з одного боку, зберегти і закріпити на перспективу ринки збуту в країнах пострадянського простору, з іншого — нарощувати експортний потенціал і отримувати ті види товарів і послуг, капіталу та робочої сили, в яких Україна відчуває потребу через обмеженість економічних ресурсів і відсутність конкурентних переваг у їх виробництві.

Євроінтеграційний курс нашої держави має органічно узгоджуватися з економічними відносинами з Росією. Ці стратегічні стосунки мають базуватися на принципах добросусідства, партнерства, рівності та взаємної вигоди. Росія є нашим найбільшим торговим партнером, а Україна — головний торгово-економічний партнер Російської Федерації. У свою чергу Україна залишається одним із найбільших споживачів російських енергоносіїв, контролює наземні, морські та повітряні комунікації в життєво важливому для Росії південно-західному напрямку.

Відповідно до національних інтересів та цілей України, її економічної безпеки пріоритетними напрямками стратегічного партнерства з Російською Федерацією в економічній сфері в наступному десятиріччі мають стати:

- співробітництво в енергетичній галузі (розвиток єдиної енергетичної системи, спільне використання нафтопереробних та інших виробництв паливно-енергетичних комплексів);
- науково-технічне та інноваційне співробітництво;
- розвиток транспортної мережі в Україні в інтересах обох держав;
- інвестиційне співробітництво, розвиток спільних виробничих структур, коопераційних та технологічних зв'язків;
- розвиток військово-технічного співробітництва;
- розвиток фондових ринків та процесів взаємоінвестування;
- взаємне розширення ринку трудових ресурсів.

Україна зацікавлена в подальшій лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків і з іншими країнами — членами СНД.

Визначальним напрямом співпраці з ними є формування зони вільної торгівлі, що сприяло б інтенсифікації господарських взаємовідносин, активному обміну капіталом, товарами, послугами, робочою силою. Зовнішньоекономічна стратегія нового етапу має

підпорядковуватися ідеї європейської інтеграції, використанню таких її форм та механізмів, які забезпечать повніше й ефективніше використання потенціалу взаємозв'язків України з розвиненими країнами світу, передусім із США, особливо в трансфері технологій, залученні прямих інвестицій, запровадженні сучасних систем менеджменту та маркетингу. Слід суттєво активізувати зовнішньоекономічні зв'язки з іншими країнами Центральної та Південно-Східної Європи, для яких Україна може стати перспективним і привабливим партнером, зокрема щодо транзитних перевезень, агропромислового виробництва, машинобудування, рекреаційно-туристичної галузі.

Істотної реструктуризації потребують економічні взаємовідносини з країнами, що розвиваються. Зовнішньоекономічна активність на ринках країн Азії, Африки, Латинської Америки повинна мати цілеспрямований, системний і динамічний характер, органічно вписуватися у стратегію економічного зростання та євроінтеграційного курсу України.

Процеси інтернаціоналізації та глобалізації господарського життя, відкритий характер економіки України зумовлюють необхідність продовження і поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями на усталених принципах міжнародного права, поваги до взаємних інтересів і позицій. Центр ваги у відносинах з МВФ поступово має зміститися в площину безкредитних стосунків, координації у сфері валютної політики, узгодження головних параметрів макроекономічної політики з тенденціями та прогнозами розвитку світової економічної кон'юнктури, з динамікою та напрямками світових фінансових та інвестиційних потоків.

Для повноцінного входження України до світового господарства потрібна не безконтрольна лібералізація зовнішньої торгівлі, як це було в попередні роки, а регульований з боку держави процес відкриття вітчизняного ринку, доповнений Цілеспрямованою політикою захисту вітчизняних виробників і споживачів та наближення до світових норм і стандартів. Ключове завдання зовнішньоекономічної стратегії — забезпечення відповідно до світових стандартів та критеріїв оптимальних параметрів відкритості української економіки, дотримання яких сприятиме економічній безпеці держави, забезпечуватиме тісніше поєднання внутрішньої та зовнішньої економічної політики.

Інтеграція України у світові економічні структури потребує певного часу і відбуватиметься в міру формування внутрішніх і зовнішніх передумов. Основними з них є:

— розвиток власних галузей, що мають конкурентні переваги у світовій економіці;

- створення могутнього внутрішнього ринку — основи для завоювання міжнародних ринків і закріплення на них;
- забезпечення фінансової стабільності, розвитку підприємництва та сприятливого інвестиційного клімату;
- досягнення повної конвертованості національної грошової одиниці;
- постійна гармонізація національного зовнішньоекономічного законодавства з вимогами і нормами СОТ.

Найбільш прийнятною для України є експортно орієнтована модель економічного розвитку. При цьому виникають певні проблеми: труднощі з проникненням на ринки розвинутих країн; сировинна орієнтація експорту може вести до занепаду обробної промисловості та машинобудування; внутрішнє економічне зростання залежатиме від кон'юнктури міжнародних ринків. Тому втілення експортно орієнтованої стратегії має відбуватися паралельно з реалізацією політики імпортозаміщення.

Реалізація такої моделі повинна спиратися на комплексну і динамічну державну зовнішньоекономічну політику, основними елементами якої мають бути:

- інтеграція економіки в європейські та світові економічні об'єднання;
- створення могутнього експортного сектору;
- залучення іноземних інвестицій;
- здійснення закордонної підприємницької діяльності;
- гнучка податкова, цінова, кредитна, фінансова та валютна політика, що стимулюватиме диверсифікацію експортно-імпортних відносин;
- формування розгалуженої зовнішньоекономічної інфраструктури;
- кадрове забезпечення ЗЕД.

Головне завдання української держави сьогодні — визначити нові напрямки, форми, засоби та етапи реалізації зовнішньоекономічної стратегії. Реструктуризація народного господарства країни має бути здійснена з урахуванням внутрішніх можливостей і зовнішніх факторів для того, щоб, використавши існуючі та розкривши потенційні конкурентні переваги національної економіки, сприяти реалізації національних економічних інтересів, зростанню добробуту народу.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Роль держави в регулюванні зовнішньоекономічного сектору економіки

В умовах ринкової економіки держава має виконувати певні функції, які компенсують так звані «відмови ринку», тобто регулювати ті сфери господарського життя, у яких ринок є безсилим. Для виконання таких функцій держава здійснює економічну політику із забезпечення країни суспільними благами, з підтримки досконалої конкуренції та боротьби з монополізмом, регулювання зовнішньоекономічного сектору та ін. Зовнішньоекономічна політика є частиною економічної політики, яка у свою чергу є складовою політики держави взагалі, її цілі мають бути сумісними з цілями економічної політики та політики взагалі. Так само зовнішньоекономічні заходи мають бути сумісними із загальним політико-економічним та суспільно-політичним ладом у суспільстві. Певні зовнішньоекономічні цілі можуть розглядатися тільки, як засіб, або проміжна мета для досягнення стратегічної загальноекономічної, або загальнополітичної цілі. Під зовнішньоекономічною політикою розуміють політичне оформлення міжнародних економічних зв'язків країни. При цьому міжнародні економічні відносини охоплюють всі економічні операції, які здійснюються між господарськими суб'єктами країни та їх іноземними партнерами (зокрема імпортом та експортом товарів, капіталу, послуг, а також транскордонний рух робочої сили та грошей).

Основою зовнішньоекономічної політики є теорія міжнародної економіки, яка займається визначенням основ зовнішньоекономічних операцій та досліджує їх вплив на господарські події в країні і за кордоном. Одержані при цьому знання є основою для формулювання цілей та прийняття рішень для ефективної зовнішньоекономічної політики. Основними цілями зовнішньоекономічної політики держави є:

— створення сприятливих економічних та організаційно-правових умов для суб'єктів економіки у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

— забезпечення раціонального входження економіки країни у міжнародний поділ праці (пошук власного місця у світогосподарській структурі);

— реалізація конкурентних переваг країни;

— нормативно-правове забезпечення ЗЕД підприємств

— підвищення конкурентоспроможності економіки на основі структурної перебудови та модернізації виробництва;

— розвиток орієнтованого на експорт сектору економіки, розширення експортного потенціалу країни;

— раціоналізація експортно-імпорتنих операцій;

— досягнення зовнішньоекономічної рівноваги.

Зовнішньоекономічна політика держави має відповідати таким принципам:

— адекватність національним інтересам;

— врахування вимог сучасного процесу глобалізації;

— паритетність у відносинах з іншими державами;

— відповідність міжнародній практиці і законодавству;

— демократизація, демонополізація та деідеологізація зовнішньоекономічних зв'язків;

— селективна підтримка експортного виробництва на основі критеріїв ефективності.

Залежно від зовнішньоекономічної доктрини, цілей і участі держави в регулюванні зовнішньоекономічних відносин, його методів та інструментів розрізняють два основні види зовнішньоекономічної політики: фритредерство — політика вільної торгівлі з метою лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення вільного доступу на національний ринок товарів, капіталів, робочої сили тощо; протекціонізм — політика держави, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції.

Прагнення до вільної торгівлі є теоретично обґрунтованим. Класична теорія зовнішньої торгівлі стверджує, що запровадження вільної торгівлі підвищує добробут тих країн, які беруть у ній участь, і сприяє оптимальній алокації факторів виробництва та до вирівнюванню їх оплати. Оскільки мета вільної торгівлі є не тільки суспільно-політично, але й економічно раціональною, то через її реалізацію проявляються в повному обсязі переваги міжнародного поділу праці.

Політика вільної торгівлі реалізується шляхом усунення всіх торговельних бар'єрів і відповідає ліберальній організації суспільства. Організаційно-політично ця мета кореспондується з уявленнями класичного лібералізму та сучасного неолібералізму та означає вільне функціонування ринкового господарства.

Мета вільної торгівлі для багатьох країн має характер ідеального стану, до якого в реальності ще дуже далеко, і проти принципів

якого виступають певні політичні сили. Однак мета вільної торгівлі мала значний вплив на формування міжнародного торговельного порядку після Другої світової війни і до сьогодні є орієнтиром, на який рівняються у своїй зовнішньоекономічній політиці більшість країн.

На практиці стан вільної торгівлі сьогодні забезпечується в рамках інтеграційних об'єднань. Економічна інтеграція народного господарства з економікою інших країн передбачає об'єднання (злиття) багатьох національних економік в один більш чи менш єдиний спільний економічний простір. При цьому бажаний ступінь єдності визначає ступінь інтеграції та її конкретні форми. Як свідчить світовий досвід, процес інтеграції проходить певні етапи.

Перший етап — укладання преференційних торгових угод. Такі угоди можуть підписуватися, або на двосторонній основі між окремими державами, або між уже існуючим інтеграційним угрупованням і окремою країною, або групою країн. Відповідно до них країни забезпечують режим сприяння одна одній, порівняно з третіми країнами. Ніяких міждержавних органів для керування преференційними угодами не створюється.

Другий етап — створення зони вільної торгівлі, що передбачає вже не просто скорочення, а повне скасування митних тарифів у взаємній торгівлі за умови збереження національних митних тарифів у відносинах з третіми країнами.

Третій етап — створення митного союзу — погоджене скасуванням групою країн національних митних тарифів і введення загального митного тарифу та єдиної системи нетарифного регулювання торгівлі щодо третіх країн. Митний союз передбачає безмитну внутрішньоінтеграційну торгівлю товарами і послугами та повну свободу їх переміщення усередині регіону.

Четвертий етап — створення спільного ринку — країни, що інтегруються, домовляються про вільний рух не тільки товарів і послуг, але і факторів виробництва — капіталу і робочої сили. На цьому етапі усуваються всі торговельні обмеження, а також обмеження, які заважають вільному переміщенню факторів виробництва.

П'ятий етап — створення економічного союзу, що передбачає поряд з єдиним митним тарифом і свободою руху товарів та факторів виробництва координацію макроекономічної політики й уніфікацію законодавства у ключових галузях — валютній, бюджетній, грошовій. Уряди узгоджено відмовляються від частини своїх функцій і тим самим поступаються частиною державного суверенітету на користь наддержавних органів.

Принципово можливим є існування і шостого етапу інтеграції — політичного союзу, що передбачає передачу національними

урядами більшої частини своїх функцій у відносинах з третіми країнами наддержавним органам. Це фактично означає створення міжнародної конфедерації і втрату суверенітету окремими державами. Однак жодне інтеграційне угруповання не тільки не досягло такого рівня розвитку, але навіть не ставить перед собою подібних завдань.

Хоча економічна інтеграція однозначно підвищує рівень добробуту в країнах-членах за рахунок усунення перешкод для мобільності факторів виробництва, зниження витрат на зовнішньоекономічні операції та прискорення процесу оптимізації загальноекономічної алокації в рамках спільного інтеграційного простору, її не можна обґрунтувати виключно з економічних позицій. Чим вищим є досягнутий ступінь інтеграції, тим вищі інституціональні витрати інтеграції, насамперед політичні, у формі відмови від національного суверенітету.

Політика протекціонізму, на відміну від вільної торгівлі, передбачає активне втручання держави у функціонування зовнішньоекономічного сектору. При цьому застосовується сукупність правових, фінансово-економічних і організаційно-управлінських форм, методів та інструментів, за допомогою яких держава стимулює, координує і регламентує діяльність суб'єктів у сфері зовнішньоекономічних зв'язків відповідно до конкретних цілей та завдань.

2.2. Цілі, суб'єкти та інструменти регулювання ЗЕД

Абстрактні цілі регулювання зовнішньоекономічного сектору реалізуються кожною країною не ізольовано, а в певних пропорціях, з певними акцентами на певних історичних етапах. Так, в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який є основним нормативно-правовим документом у цій сфері, зафіксовані такі цілі регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні:

— забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;

— стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, в тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України;

— створення найбільш сприятливих умов для доручення економіки України до системи світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн.

Цей самий Закон визначає суб'єктів регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні:

- Україна як держава в особі її органів у межах їх компетенції;
- недержавні органи управління економікою (товарні, фондові, валютні біржі, торговельні палати, асоціації, спілки та інші організації координаційного типу), що діють на підставі їх статутних документів;

- самі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними.

Для регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні використовуються певні інструменти, а саме:

- закони України;
- передбачені в законах України акти тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції;
- економічні заходи оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України;
- рішення недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України;
- угоди, які укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і не суперечать законам України.

Кожна країна самостійно формує систему та структуру державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на її території, метою якого є: захист власних економічних інтересів та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; розвиток усіх видів підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всіх напрямів використання доходів і здійснення інвестицій; заохочення конкуренції та ліквідація монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Держава та її органи не мають права безпосередньо втручатися в зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів цієї діяльності за винятком випадків, коли таке втручання здійснюється згідно з чинним законодавством. Нормативно-правове забезпечення ЗЕД підприємств Найвищим органом, що здійснює державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, є Верховна Рада України. До компетенції Верховної Ради України належить:

- прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності;
- затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України;
- розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- укладання міжнародних договорів відповідно до законів України про міжнародні договори та приведення чинного законо-

давства України у відповідність до правил, встановлених цими договорами;

— встановлення спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності на території України;

— затвердження списків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, або забороняється.

Також органом державного регулювання ЗЕД є Кабінет Міністрів України, який:

— вживає заходів для здійснення зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України;

— здійснює координацію діяльності міністерств, державних комітетів та відомств України з регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

— координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах;

— приймає нормативні акти з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України;

— проводить переговори й укладає міжурядові договори з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України, забезпечує виконання міжнародних договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності всіма державними органами управління, підпорядкованими Кабінету Міністрів України, та залучає до їх виконання інших суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на договірних засадах;

— відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України, вносить на розгляд Верховної Ради України пропозиції про систему міністерств, державних комітетів і відомств — органів оперативного державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, повноваження яких не можуть бути вищими за повноваження Кабінету Міністрів України, які він має згідно з

законами України;

— забезпечує складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України;

— здійснює заходи щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України.

Важливі функції регулювання виконує також Національний банк України:

— зберігає і використовує золотовалютний резерв України та інших державних коштовностей, які забезпечують платоспроможність України;

— представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінан-

сово-кредитними установами та укладає відповідні міжбанківські угоди;

— регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав;

— здійснює облік і розрахунки по наданих і одержаних державних кредитах і позиках, провадить операції з централізованими валютними ресурсами, які виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження Національного банку України;

— здійснює інші функції відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та інших законів України. Національний банк України може делегувати виконання покладених на нього функцій банку для зовнішньоекономічної діяльності України.

До центральних органів державного регулювання ЗЕД належить також Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, яке:

— забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики при здійсненні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок, координацію їх зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі відповідно до міжнародних договорів України;

— здійснює контроль за додержанням усіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності чинних законів України та умов міжнародних договорів України;

— проводить антидемпінгові, антисубсидійні та спеціальні розслідування у порядку, визначеному законами України;

— виконує інші функції відповідно до законів України.

Відповідні повноваження мають Державна митна служба України, яка здійснює митний контроль в Україні згідно з чинними законами України, Антимонопольний комітет України, який контролює додержання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності антимонопольного законодавства та Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, до компетенції якої належить оперативне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відповідно до законодавства України та прийняття рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань, застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних, або спеціальних заходів. Крім центральних органів, діють також органи місцевого управління зовнішньоекономічною діяльністю, до яких належать:

— місцеві Ради народних депутатів України та їх виконавчі і розпорядчі органи;

— територіальні підрозділи (відділення) органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України.

Нормативні акти місцевих рад народних депутатів України та підпорядкованих їм виконавчих органів щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності приймаються тільки у випадках, передбачених законами України. Місцеві Ради народних депутатів України та їх виконавчі органи діють, як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності лише через створені ними зовнішньоекономічні комерційні організації, які мають статус юридичної особи України. Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України можуть створювати свої територіальні підрозділи (відділення), якщо це впливає з їх компетенції, яка визначається законами України та положеннями про ці органи. Держава бере активну участь у розвитку ЗЕД шляхом цілеспрямованого впливу на певні сфери й об'єкти цієї діяльності. Цей вплив здійснюється за допомогою комплексу інструментів регулювання, які поділяються на торговельно-політичні та валютно-політичні. До перших відносять ті інструменти, які впливають на реальну ситуацію з міжнародним обміном товарами. Найважливішими торговельно-політичними інструментами є мито та нетарифні торговельні обмеження. Мито є найдавнішим інструментом торговельної політики. В цілому мито — це податок, який держава накладає на товар, якщо він перетинає державний кордон, або кордон митної зони. Раніше мито служило насамперед фіскальним цілям — отриманню державних доходів. Воно належить до найстаріших джерел доходів держави. Однак мито є не тільки джерелом доходів держави, а й так званою тарифною перешкодою для торгівлі. Нарахування мита штучно підвищує ціну товарів при переміщенні їх через кордон, що впливає на попит та пропозицію. Мотиви нарахування мита сьогодні такі:

- для формування доходів держави (так званий фіскальний мотив);
- для коригування рівноваги платіжного балансу;
- для захисту вітчизняних товаровиробників (класичний аргумент захисного мита);
- для захисту економіки країн, що розвиваються;
- для захисту молодих галузей вітчизняної економіки;
- для захисту вітчизняних робочих місць;
- для перерозподілу доходів;
- позаекономічні мотиви (національний престиж, національна безпека тощо).

За напрямом товарних потоків розрізняють ввізне, вивізне та транзитне мито. Найбільше економічне значення сьогодні має ввізне мито. Вивізне мито накладається тільки деякими країнами, насамперед на аграрні продукти та сировину. За способом стягнення мито поділяється на адвалорне, яке нараховується в процентах до

митної вартості товарів, що ним обкладаються; специфічне, нараховується у встановленому розмірі за одиницю товару, та комбіноване, що поєднує обидва зазначені вище види мита.

За характером мито буває:

— сезонне, застосовується для оперативного регулювання міжнародної торгівлі продукцією сезонного характеру, насамперед сільськогосподарською;

— антидемпінгове, застосовується у випадку імпорту товарів за ціною, нижчою за звичайну ціну;

— компенсаційне, застосовується при імпорті тих товарів, у виробництві яких прямо чи опосередковано використовувалися субсидії країни-експортера.

За походженням мито поділяють:

— на автономне, вводиться на підставі односторонніх рішень органів державної влади;

— конвенційне, вводиться на основі дво- чи багатосторонніх угод;

— преференційне, вводиться щодо товарів, які походять з країн, що розвиваються, і має більш низькі ставки порівняно зі звичайним.

Для сучасної світової економіки характерна тенденція поступового переходу від тарифних до нетарифних методів регулювання. Останні поділяються на:

1. Кількісні обмеження (контингентування та ліцензування).

2. «Добровільні» обмеження експорту.

3. Приховані методи торговельної політики.

3.1. Технічні бар'єри:

• вимоги дотримання національних стандартів;

• вимоги отримання сертифікатів якості імпортової продукції;

• вимоги щодо специфічної упаковки та маркування товарів;

• вимоги дотримання певних санітарно-гігієнічних норм, включаючи здійснення заходів із захисту довкілля;

• вимоги дотримання ускладнених митних формальностей та законів про захист прав споживачів тощо.

3.2. Внутрішні податки і збори.

3.3. Політика в рамках державних закупівель.

3.4. Вимога про вміст вітчизняних компонентів.

4. Фінансові методи регулювання торговельних потоків.

4.1. Субсидії.

4.2. Кредитування.

4.3. Демпінг.

5. Некономічні методи регулювання.

5.1. Торговельні договори.

5.2. Правові режими.

Найпоширенішою формою нетарифних обмежень зовнішньої торгівлі, як у світі в цілому, так і в Україні, є ліцензування та квотування (контингентування). Ці інструменти використовуються Україною в особі її державних органів у таких випадках:

— в разі різкого погіршення розрахункового балансу України, якщо негативне сальдо його перевищує на відповідну дату 25 % від загальної суми валютних вимог України;

— в разі досягнення встановленого Верховною Радою України рівня зовнішньої заборгованості;

— в разі значного порушення рівноваги по певних товарах на внутрішньому ринку України, особливо по сільськогосподарській продукції, продуктах рибальства, продукції харчової промисловості та промислових товарах народного споживання першої потреби;

— за необхідності забезпечити певні пропорції між імпортною та вітчизняною сировиною у виробництві;

— за необхідності здійснення заходів у відповідь на дискримінаційні дії інших держав;

— в разі порушення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності правових норм цієї діяльності, встановлених законом (як санкція запроваджується режим ліцензування);

— відповідно до міжнародних товарних угод, які укладає, або до яких приєднується Україна (запроваджується режим квотування).

В Україні використовують такі види експортних (імпортних) ліцензій:

— генеральна — відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по певному товару (товарах) та/або з певною країною (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування по цьому товару (товарах);

— разова (індивідуальна) — разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом ЗЕД на період, необхідний для здійснення експортної (імпортної) операції;

— відкрита (індивідуальна) — дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду часу (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу;

— антидемпінгова (індивідуальна) — належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом встановленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом антидемпінгового розслідування та/або антидемпінгових заходів;

— компенсаційна (індивідуальна) — належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом встановленого строку пе-

вного товару (товарів), який є об'єктом антисубсидійного розслідування та/або компенсаційних заходів;

— спеціальна (індивідуальна) — належним чином оформлене право на імпорту в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів;

Для кожного виду товару встановлюється лише один вид ліцензії.

Квотування здійснюється шляхом запровадження режиму видачі індивідуальних ліцензій, причому загальний обсяг експорту (імпорту) за цими ліцензіями не повинен перевищувати обсягу встановленої квоти. В Україні прийняті такі види експортних (імпортних) квот (контингентів): глобальні, групові, індивідуальні, антидемпінгові, компенсаційні, спеціальні. Для кожного виду товару може встановлюватись лише один вид квоти.

Рішення про встановлення режиму ліцензування та квотування експорту (імпорту) приймається Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України з визначенням списку конкретних товарів, що підпадають під режим ліцензування та квотування, і строків дії цього режиму по кожному товару. Режим ліцензування та квотування не поширюється на експорт та реалізацію компенсаційної та прибуткової продукції, отриманої інвестором у власність на умовах угоди про розподіл продукції, укладеної відповідно до вимог Закону України «Про угоди про розподіл продукції». Введення будь-яких обмежень щодо експорту та реалізації такої продукції, в тому числі кількісних, не допускається, якщо інше не передбачено угодою про розподіл продукції. Ліцензії видаються Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України, а також у межах наданих ним повноважень — відповідним республіканським органом Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. Ліцензування операцій з переміщення валютних коштів між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з метою інвестицій та/або надання (одержання) кредитів здійснюється Національним банком України. Забороняється одночасне встановлення до одних і тих самих товарів режиму ліцензування і квотування, режиму оподаткування експорту (імпорту), за винятком випадків, передбачених законодавством України, та режиму попередніх імпортних депозитів. Інформація про перелік товарів та/або країн, що підпадають під режим ліцензування і квотування, із зазначенням виду ліцензії, або квоти по кожному товару (або по кожній групі товарів) має бути доведена до відома суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності не менш, як за 60 днів до дати запровадження режиму ліцензування (квотування) шляхом опубліку-

вання її в офіційних загальнодоступних засобах інформації України, а також негайно доводиться до відома органів державного митного контролю України. Режим ліцензування і квотування експорту та імпорту набирає чинності лише після закінчення 60 днів з моменту офіційного опублікування.

Ліцензії видаються на підставі заявок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, складених за формою, затвердженою і опублікованою Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України.

Заявка на ліцензію повинна мати такі реквізити: номер заявки, офіційне найменування суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, найменування та код товару (товарів), виготовлювач, споживач товару, шифр та назву країни (країн), у яку (які) товар експортується, або з якої (яких) він імпортується, строк дії, кількість, або вартість товару (в разі квотування експорту та імпорту і видачі відкритої індивідуальної ліцензії), митниця, повне найменування та адреса продавця і покупця, вид угоди, валюта платежу, одиниця виміру товару, ціна товару, погодження, ім'я керівника подавця, орган, який видав ліцензію, особливі умови ліцензії.

У разі прийняття рішення про видачу ліцензії на бланку заявки ставиться номер та вид ліцензії, підпис службової особи, яка видала ліцензію, і печатка відповідної установи. Бланк заявки, на якому проставлено зазначені вище реквізити, є документом, що засвідчує наявність ліцензії. Наявність у подавця заявки контракту, який було укладено до прийняття рішення про видачу ліцензії, не є підставою для її видачі.

Рішення про видачу ліцензії, або про відмову видається подавцю заявки не пізніше як у 30-денний строк з дня реєстрації поданої заявки у спеціальному реєстрі протягом двох робочих днів з дня її надходження. Рішення щодо заявки на ліцензію реєструється у Державному реєстрі експортних та імпортних ліцензій, зміст якого відкрито для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Рішення про відмову у видачі ліцензії має бути мотивованим і надсилається (видається) подавцю у письмовій формі. У разі відсутності зареєстрованого рішення щодо заявки на ліцензію у встановлений законом строк, або в разі необгрунтованої відмови у видачі ліцензії подавець заявки може звернутися за захистом своїх прав до судових органів України. За видачу ліцензії стягується державний збір, розмір якого встановлюється Кабінетом Міністрів України і який має відповідати фактичним витратам держави на здійснення операцій з видачі ліцензії. Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України не має права вимагати у подавця додаткової інформації, крім тієї, що міститься у заявці.

У разі запровадження режиму квотування заявки на індивідуальні ліцензії розглядаються Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України в порядку надходження, який визначається згідно з датами їх реєстрації.

Якщо на момент надходження заявки встановлену квоту вичерпано, приймання та реєстрація заявок припиняється. Про факт вичерпання квоти протягом семи робочих днів з моменту її вичерпання має бути офіційно повідомлено суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності, який подав відповідну заявку. Копія ліцензії, одержаної суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, додається до вантажної митної декларації і є підставою для пропуску через митницю вантажів, які підпадають під режим ліцензування та квотування. Органи державного митного контролю України надсилають протягом трьох робочих днів до Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України повідомлення про проходження через митний кордон товарів, що підлягають ліцензуванню і квотуванню. Крім кількісних обмежень експорту/імпорту, якими є ліцензування та квотування, держава встановлює також заборону на певні зовнішньоторговельні операції. Так, в Україні забороняється:

- експорт з території України предметів, які становлять національне, історичне або культурне надбання українського народу, що визначається згідно із законами України;

- імпорт, або транзит будь-яких товарів, про які заздалегідь відомо, що вони можуть завдати шкоди здоров'ю, або становити загрозу життю населення та тваринного світу, або призвести до руйнування навколишнього середовища;

- імпорт продукції та послуг, що містять пропаганду ідей війни, расизму та расової дискримінації, геноциду і т. п., які суперечать відповідним нормам Конституції (Основного Закону) України;

- експорт та імпорт товарів, які здійснюються з порушенням прав інтелектуальної власності.

Конкретний перелік товарів, експорт/імпорт яких підпадає під заборону, затверджується Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України. На територію України дозволяється імпорт лише тих товарів, які за своїми технічними, фармакологічними, санітарними, фітосанітарними, ветеринарними та екологічними характеристиками не порушують мінімальних умов відповідних стандартів та вимог, що діють на території України. В разі відсутності національних стандартів та вимог України щодо певного товару застосовуються відповідні міжнародні стандарти та вимоги або іноземні стандарти та вимоги, що діють у провідних країнах — експортерах зазначених товарів. Технічні, фармакологічні,

санітарні, фітосанітарні, ветеринарні та екологічні стандарти та вимоги, а також процедури їх застосування не можуть використовуватися з метою створення нетарифних бар'єрів для здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами цієї діяльності. Товари, що імпортуються на територію України, підлягають обов'язковій сертифікації на предмет їх відповідності фармакологічним, санітарним, фітосанітарним, ветеринарним та екологічним нормам, якщо відповідні вимоги діють і щодо аналогічних товарів національного виробництва згідно із законами України. До товарів, що імпортуються на територію України, застосовується національний режим їх сертифікації.

У разі імпорту товарів, які не мають аналогів в Україні, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, який здійснює імпорт, або іноземний суб'єкт господарської діяльності, який здійснює експорт, повинен пред'явити сертифікат, що засвідчує відповідність технічних, фармакологічних, санітарних, фітосанітарних, ветеринарних та екологічних характеристик цього товару чинним міжнародним стандартам та вимогам, або національним стандартам та вимогам країни, яка є провідною в експорті цього товару.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності можуть пред'являти згідно з цією статтею сертифікати, що засвідчують відповідність товару зазначеним у цій статті стандартам і вимогам, які діють у країні іноземного експортера, в тому разі, якщо Україна уклала угоду з відповідною державою про взаємне визнання результатів сертифікації товарів.

Відмова у видачі сертифікатів, зазначених в цій статті, має бути обґрунтована і видана подавцю в письмовій формі у встановлені для процедури сертифікації строки. У разі незгоди з

відмовою подавець має право оскаржити зазначену відмову в судовому порядку.

До спеціальних імпорتنих процедур, що застосовуються в Україні, належать:

— застосування процедури міжнародних торгів, або аналогічних їм процедур;

— режим попередніх імпорتنих депозитів, що вносяться у банки.

Державні закупівлі по імпорту комплексного устаткування, або масових партій інших товарів з використанням коштів Державного валютного фонду України мають обов'язково проводитись через процедуру міжнародних торгів.

Режим попередніх імпорتنих депозитів запроваджується Національним банком України з метою регулювання платіжного балансу України. При цьому Національний банк України встановлює порядок здійснення операцій з попередніми імпортними депозитами та

відносний розмір сум депозитів у процентах до вартості договору (контракту), який не може перевищувати 50 %. Попередній імпорتنний депозит відкривається не пізніше, як через три робочих дні з моменту набрання договором (контрактом) юридичної сили. У разі порушення зазначеного строку або інших умов відкриття попередніх імпорتنних депозитів до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності застосовуються санкції, які визначаються порядком, затвердженим Національним банком України. Забороняється застосування режиму попередніх імпорتنних депозитів щодо товарів, до яких запроваджується режим ліцензування і квотування імпорту. Одним із інструментів нетарифного регулювання ЗЕД є правовий режим для іноземних суб'єктів господарської діяльності на території країни. Так, в Україні діють:

— національний режим, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків, не менший ніж суб'єкти господарської діяльності України. Національний режим застосовується щодо всіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів цієї діяльності, пов'язаної з їх інвестиціями на території України, а також щодо експортно-імпорتنних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, які входять разом з Україною до економічних союзів;

— режим найбільшого сприяння, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів, якими користується та/або буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, щодо якої діє згаданий режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги по них встановлюються в рамках спеціального режиму, визначеного нижче. Режим найбільшого сприяння надається на основі взаємної угоди суб'єктам господарської діяльності інших держав згідно з відповідними договорами України та застосовується у сфері зовнішньої торгівлі;

— спеціальний режим, який застосовується на територіях спеціальних економічних зон, а також на територіях митних союзів, до яких входить Україна, і в разі запровадження будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України.

2.3. Валютний контроль за операціями з використання валюти

ЗЕД підпадає під валютний контроль згідно з Законом про розрахунки в інвалюті Згідно зі ст. 2 вищезгаданого Закону, «імпортні операції резидентів, які здійснюються на умовах відстрочення по-

ставки, в разі коли таке відстрочення перевищує 180 календарних днів з моменту здійснення авансового платежу або виставлення векселя на користь постачальника продукції (робіт, послуг), що імпортується, потребують висновку центрального органу виконавчої влади і питань економічної політики», підлягають валютному контролю. Тобто при здійсненні імпортової операції вона підлягатиме валютному контролю у випадку, коли за таку операцію було здійснено передоплату (авансовий платіж), у разі бартеру за зовнішньоекономічним контрактом, при застосуванні розрахунків у формі документарного акредитива з моменту здійснення банком платежу на користь нерезидента, виставлення векселя на користь постачальника товару, що імпортується. Термін ввезення товарів (робіт, послуг) становить 180 днів. Банк знімає з контролю таку операцію резидента за умови надання останнім копії належно оформленої ВМД. А в інших випадках — після пред'явлення резидентом документа, який згідно з умовами договору засвідчує здійснення нерезидентом поставки продукції, виконання робіт, надання послуг. Валютне регулювання здійснюється одночасно на двох рівнях: внутрішньому та зовнішньому. Зовнішнє, або міжнародне валютне регулювання сприяє розвитку зовнішньої торгівлі та державного фінансового співробітництва, стабілізації валют, підвищенню рівня їх конвертованості, підтриманню рівноваги платіжних балансів країн. Воно здійснюється уповноваженими міжнародними фінансово-кредитними організаціями (Міжнародним валютним фондом, Міжнародним банком реконструкції та розвитку тощо). Окремим видом фінансового контролю виступає валютний контроль. Валютний контроль — це система заходів, які здійснюються уповноваженими суб'єктами (державними органами та уповноваженими банками) та спрямовуються на забезпечення дотримання суб'єктами валютних правовідносин валютної дисципліни під час проведення валютних операцій.

Нормативну базу здійснення валютного контролю складають Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», «Положення про валютний контроль», затверджене постановою НБУ від 08.02.2000 р. № 49.

Основними завданнями валютного контролю є забезпечення проведення перевірок діяльності учасників валютних правовідносин та дотримання ними норм валютного законодавства при проведенні валютних операцій, а також виявлення випадків валютних правопорушень, їх своєчасне усунення та застосування до правопорушників заходів впливу.

Об'єктом валютного контролю, виступають таким чином, валютні операції резидентів та нерезидентів України. Також згідно

ст. 12 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» валютному контролю підлягають і зобов'язання щодо декларування валюти та валютних цінностей.

Контроль за діяльністю суб'єктів здійснюється, зокрема, за наступними напрямками:

1) визначення відповідності проведених валютних операцій чинному законодавству;

2) перевірка наявності у суб'єктів необхідних для валютних операцій ліцензій і дозволів;

3) перевірка виконання резидентами зобов'язань в іноземній валюті перед державою;

4) контроль за об'єктованістю платежів в іноземній валюті;

5) перевірка переміщення валюти та валютних цінностей через митний кордон України;

6) контроль за проведенням експортно-імпортних операцій;

7) перевірка повноти, своєчасності складання та об'єктивності обліку і звітності проведених валютних операцій;

8) перевірка правильності відкриття та використання банківських рахунків;

9) забезпечення заходів юридичної відповідальності та накладання санкцій на осіб, винних у порушенні норм валютного законодавства.

Валютний контроль здійснюється системою уповноважених органів, до якої згідно ст. 13 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», належить: насамперед, Національний банк України, який є основним органом валютного контролю. Функції валютного контролю реалізуються також через уповноважені банки, які діють в якості агентів валютного контролю, а також через систему органів державної влади — Державну митну службу; органи Державної податкової служби та Міністерство зв'язку України.

Отже, залежно від правового статусу, суб'єктів валютного контролю можна поділити на державні та недержавні, якими є, зокрема, уповноважені комерційні банки.

Крім того, залежно від обсягу повноважень, суб'єкти поділяються на дві групи — органи валютного контролю (НБУ та інші уповноважені державні органи) та агенти валютного контролю — уповноважені комерційні банки.

На відміну від органів валютного контролю, агенти не мають владних повноважень щодо визначення порядку здійснення валютних операцій і валютного контролю вони зобов'язані лише контролювати законність валютних операцій, що проводяться

резидентами і нерезидентами через ці банки, а у випадку встановлення порушень у діях останніх — інформувати відповідні державні органи про виявлені правопорушення валютного законодавства.

Отже, на агентів валютного контролю покладається відповідальність за законність дій їхніх клієнтів — юридичних та фізичних осіб. А невиконання банками обов'язку інформування відповідних державних органів про виявлені порушення проведених валютних операцій — тягне відповідальність у вигляді штрафу, у розмірі, пропорційному строку прострочення виконання даного обов'язку.

У свою чергу, органи валютного контролю в межах власної компетенції мають право не лише видавати обов'язкові для виконання всіма суб'єктами валютного ринку України нормативно-правові акти, але й здійснюють контроль за діяльністю всіх без виключення учасників.

Щодо компетенції суб'єктів валютного контролю, то Національний банк України в якості головного органу валютного контролю, здійснює:

1) контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України з усіх питань, не віднесених до компетенції інших державних органів;

2) забезпечує виконання уповноваженими банками функцій щодо здійснення валютного контролю згідно з актами валютного законодавства України.

В свою чергу, уповноважені банки, фінансові установи та національний оператор поштового зв'язку, які отримали від НБУ генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій, здійснюють контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами й нерезидентами через ці установи.

Державна податкова інспекція України здійснює фінансовий контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами на території України. Зокрема, вона здійснює контроль за додержанням валютного законодавства, веденням обліку валютних операцій, затверджує форми декларації про валютні цінності, контролює ввезення в Україну та вивезення за її межі іноземної та національної валюти тощо.

Міністерство зв'язку України здійснює контроль за додержанням правил поштових переказів та пересилання валютних цінностей через митний кордон України, а Державний митний комітет України здійснює контроль за додержанням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України.

Виходячи з компетенції вище зазначених органів, формами здійснення валютного контролю виступають:

- 1) проведення перевірок;
- 2) здійснення аналізу фінансової, бухгалтерської та статистичної звітності валютних операцій резидентів та нерезидентів;
- 3) реєстрація та облік валютних операцій;
- 4) надання НБУ валютних ліцензій, дозволів та їх відкликання у передбачених законом випадках;
- 5) подання агентами валютного контролю інформації про факти порушень валютного законодавства;
- 6) застосування органами валютного контролю санкцій до правопорушників у випадках порушення ними валютного законодавства.

ФОРМИ РОЗРАХУНКІВ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Особливості здійснення розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності та відповідальність за порушення валютного законодавства України

При проведенні зовнішньоекономічної діяльності, зокрема при експорті-імпорті товарів (робіт, послуг), суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності в якості розрахунків використовують валютні цінності. Декретом України Про врегулювання питань іноземного інвестування в Україну встановлюється режим здійснення операцій з валютними цінностями, загальні принципи валютного регулювання, повноваження державних органів, функції банків та інших кредитно-фінансових установ держави в регулюванні валютних операцій, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства.

До валютних цінностей відносяться:

- валюта України — грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет та інших форм, що знаходяться в обігу і є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу, або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, що знаходяться в обігу, кошти на рахунках, укладах в банківських та інших кредитно-фінансових установах на території України;

- платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України;

- іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що знаходяться в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу, або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які знаходяться в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних роз-

рахункових (клірингових) одиницях, що знаходяться на рахунках або вносяться до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України;

- платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України:

- іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що знаходяться в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу, або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які знаходяться в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що знаходяться на рахунках, або вносяться до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України;

- платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені в іноземній валюті, або банківських металах;

- банківські метали — золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, виготовлене із дорогоцінних металів.

Під поняттям валюта України розуміється, як власне валюта України, так і платіжні документи та інші цінні папери, виражені у валюті України. Під поняттям іноземна валюта розуміється як власне іноземна валюта, так і банківські метали, платіжні документи та інші цінні папери, виражені в іноземній валюті, або банківських металах. Валютні операції — це операції, пов'язані:

- з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;

- з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу, як засобу платежу, з переведенням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;

- з ввезенням, переказом і пересиланням на територію України та вивезенням, переказом і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Резиденти це:

- фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном;

- юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням на території України, які здійснюють свою діяльність на підставі і законів України;

- дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, які користуються імунітетом і дипломатичними привілеями, а також філії та представництва підприємств і організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності.

Нерезиденти — це:

- фізичні особи (іноземні громадяни, громадяни України, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання за межами України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України;

- юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної

особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням за межами України, які створені й діють відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності за участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності України;

- розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їх філії, що користуються імунітетом і дипломатичними привілеями, а також представництва інших організацій і фірм, які не здійснюють підприємницької діяльності на підставі законів України.

Резиденти і нерезиденти мають право бути власниками валютних цінностей, які знаходяться як на території України, так і за її межами, крім випадків, передбачених законодавством України.

Резиденти і нерезиденти також мають право здійснювати операції валютними цінностями з урахуванням обмежень, установлених Декретом № 15-93 та іншими актами України з питань валютного законодавства.

Операції з вивезення, переведення і пересилання валютних цінностей за межі України потребують наявності індивідуальної ліцензії. Однак у випадку, коли переказ іноземної валюти за межі України здійснюється резидентами, як платіж в іноземній валюті на виконання зобов'язань перед нерезидентом в оплату продукції (робіт, послуг), прав інтелектуальної власності та інших майнових прав (за винятком оплати валютних цінностей), індивідуальна ліцензія на здійснення такої операції не потрібна. Проте на такі операції також поширюється термін 180 календарних днів та установле-

ний порядок нарахування і стягнення пені за порушення термінів розрахунків за такими операціями. Однак слід мати на увазі, що нарахування пені за порушення законодавчо встановлених термінів розрахунків за експортно-імпортними контрактами, які передбачають розрахунки в національній валюті України, здійснюється у випадку, якщо попередня оплата (авансовий платіж), виставлення векселя на користь нерезидента, списання грошових коштів з рахунків уповноваженого банку при проведенні розрахунків.

У випадку, коли встановлені терміни розрахунків за експортно-імпортними операціями порушено резидентами за договорами, що передбачають виробничу кооперацію, консигнацію, комплексне будівництво, оперативний і фінансовий лізинг, постачання складних технічних виробів і товарів спеціального призначення, Національний банк України може видати таким суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності індивідуальну ліцензію на подовження цих термінів.

Оскільки виручка за експортними операціями резидентів підлягає зарахуванню на їх рахунки в банках у законодавчо встановлені терміни, то відлік таких термінів банк починає з наступного календарного дня після оформлення вантажної митної декларації, або підписання акта (іншого документа) про виконання робіт, надання послуг. В останньому випадку при наявності декількох документів з різними датами підписання банк з метою контролю використовує той з документів, який підтверджує фактичне виконання робіт, або надання послуг відповідно до умов зовнішньоекономічного договору і підписаний раніше від інших документів.

Експортна операція знімається уповноваженим банком з контролю після зарахування виручки по такій операції (або її частини — у випадку здійснення обов'язкового продажу) на поточний рахунок резидента.

Відлік законодавчо встановлених термінів розрахунків за імпортними операціями резидентів банк починає з наступного календарного дня після здійснення авансового платежу, виставлення векселя на користь постачальника імпортованих товарів, а в разі застосування акредитивної форми розрахунків — з моменту здійснення банком платежу на користь нерезидента. З контролю імпортна операція резидента знімається банком після пред'явлення ним акта, або іншого документа, який свідчить про поставку нерезидентом продукції (виконання робіт, отримання послуг), яка раніше була оплачена резидентом. У разі отримання резидентом послуг від міжнародних інформаційних систем і міжнародних платіжних систем для підтвердження факту їх отримання використовуються відповідні договори, рахунки на оплату послуг, документи, які формує платіжна система після здійснення розрахунків.

Якщо на рахунок резидента повертаються кошти, які раніше були переказані нерезиденту за імпорнтним договором, у зв'язку з неможливістю виконання нерезидентом договірних зобов'язань повністю, або частково, резидент самостійно передає банку, який за дорученням резидента здійснював такий переказ, копії документів, що однозначно підтверджують повернення коштів. Ця умова стосується випадків, коли зазначені кошти повертаються на рахунок резидента в іншому банку. При цьому відповідальність за порушення такої умови покладається на резидента.

Слід мати на увазі, що у разі, коли умовами зовнішньоекономічного договору передбачена поставка товарів в Україну, або здійснення авансового платежу на користь нерезидента в декілька етапів, банк здійснює контроль за термінами розрахунків окремо за кожним фактом здійснення поставки товарів, або авансового платежу. Окремого роз'яснення потребують дії Національного банку щодо порядку розрахунків за іншими видами зовнішньоекономічних операцій.

Наприклад, для здійснення резидентом операцій з переказом валютних коштів за межі України у вигляді вступних, або членських внесків до іноземних установ, або організацій резидентам — юридичним особам, які є членами міжнародних організацій, необхідно отримати відповідну разову індивідуальну ліцензію Національного банку України. Вимоги Закону № 185 не поширюються на операції із залучення резидентом кредиту в іноземній валюті від нерезидента, оскільки кредит в іноземній валюті не є валютною виручкою резидента і штрафні санкції за неотримання кредиту протягом 180 календарних днів з моменту підписання кредитного договору застосовуватися не можуть. Що ж стосується порядку здійснення виплат резидентом нерезиденту за використання авторських і суміжних прав, то основним документом для здійснення розрахунків з автором-нерезидентом за використання твору є угода між іноземним правласником і українським користувачем. В угоді повинні бути передбачені сума авансу, терміни її перерахування у конкретній валюті та умови остаточного розрахунку.

Поточний рахунок в іноземній валюті відкривається підприємству для проведення розрахунків у межах чинного законодавства України в безготівковій та готівковій іноземній валюті при здійсненні поточних операцій, визначених чинним законодавством України, та для погашення заборгованості за кредит в іноземній валюті. З поточного рахунка в іноземній валюті юридичних осіб-резидентів за розпорядженням власника рахунка можуть проводитися такі операції з готівковою іноземною валютою:

- виплата готівкою для оплати праці працівникам-нерезидентам, які працюють в Україні за контрактом (договором);

- виплата готівкою чи платіжними документами працівникам на службові відрядження при виїзді за кордон, на експлуатаційні витрати, пов'язані з обслуговуванням транспортних засобів за кордоном, представницькі витрати за кордоном відповідно до чинного законодавства України;

- виплата готівкою на експлуатаційні потреби для виконання обов'язків перед капітаном судна, яке належить судовласнику-нерезиденту, за контрактом (договором) на здійснення агентських послуг, укладених згідно з Кодексом торговельного мореплавства;

- виплата готівкою фізичним особам коштів, які отримані адвокатськими та іншими компаніями-резидентами з-за кордону за дорученням фізичних осіб у справах, що упродовжені цією компанією згідно з їх статутною діяльністю та ліцензією на відповідну діяльність;

- виплата готівкою фізичним особам-резидентам за використання їх творів за кордоном (здійснюється юридичними особами-резидентами, які мають відповідні на це повноваження згідно з чинним законодавством України за рахунок коштів, отриманих із-за кордону);

- виплата готівкою для сплати державного мита згідно з чинним законодавством України.

Уповноважений банк може приймати, як платіж за товари від повноваженого представника юридичної особи-нерезидента в касу банку готівкову вільно конвертовану валюту в сумі до 10000 дол. США, або в еквіваленті цієї суми в іншій вільно конвертованій валюті за офіційним обмінним курсом, установленим НБУ на день зарахування коштів, за наявності:

- експортного договору (контракту), в якому передбачено повну, або часткову оплату в готівковій іноземній валюті (загальна сума, прийнята за одним договором, не може перевищувати 10000 дол. США);

- оригіналу митної декларації про ввезення нерезидентом в Україну іноземної валюти та довідки банку-нерезидента про зняття іноземної валюти з рахунка нерезидента;

- повноважень, наданих фізичній особі-нерезиденту юридичною особою-нерезидентом відповідно до умов контракту (договору).

Готівкова іноземна валюта, отримана юридичними особами-нерезидентами та представництвами юридичних осіб-нерезидентів в уповноваженому банку, використовується виключно на цілі, на які вона отримана. На власників рахунків, згідно з чинним законодавством України, покладається відповідальність за цільове використання цих коштів.

Використання готівкової іноземної валюти на території України, як засобу платежу дозволяється у разі відсутності у фізичних

осіб-нерезидентів або резидентів коштів у грошовій одиниці України і неможливості здійснення обмінних операцій через пункт обміну іноземної валюти в певних випадках на території митниць, вокзалів, аеропортів, портів, готелів і в деяких інших випадках. При цьому при визначенні ціни товару і вартості наданих послуг використовується офіційний обмінний курс грошової одиниці України, що встановлюється НБУ на день здійснення платежу.

На територіях митниць використання готівкової іноземної валюти дозволяється у разі:

- сплати мита, митних платежів або зборів фізичними особами-резидентами та нерезидентами відповідно до митного законодавства України;
- сплати нерезидентами (юридичними й фізичними особами) дорожніх зборів і оформлення перевезень негабаритних, великовагових та небезпечних вантажів;
- сплати платежів за охорону та супроводження підакцизних і транзитних товарів митними органами із залученням, у разі потреби, підрозділів Міністерства внутрішніх справ України відповідно до чинного законодавства України;
- сплати нерезидентами консульських зборів для відкриття віз на в'їзд в Україну;
- оплати нерезидентами послуг, наданих прикордонними санітарно-карантинними, ветеринарними, фітосанітарними та іншими службами контролю;
- оплати нерезидентами послуг з обов'язкового медичного страхування, яке гарантує надання їм екстреної медичної допомоги відповідно до чинного законодавства України;
- реалізації суб'єктами підприємницької діяльності товарів та надання ними послуг (у зоні, що звільнена від сплати мита та податків) за наявності відповідного дозволу Державної митної служби України.

Крім того, на території України використання готівкової іноземної валюти дозволяється у випадках:

- надання суб'єктами підприємницької діяльності готельних послуг нерезидентам з оплатою в іноземній валюті, у тому числі з застосуванням дорожніх чеків у вільно конвертованій валюті. Дозволи на здійснення операцій з дорожніми чеками у вільно конвертованій валюті суб'єктам підприємницької діяльності надаються Кримським республіканським, обласними та по Києву і Київській області управліннями Національного банку України чи Головним управлінням Національного банку України за наявності агентської угоди між суб'єктом підприємницької діяльності та уповноваженим банком;

- виплати іноземної валюти готівкою за пластиковими картками міжнародних платіжних систем в уповноважених банках;
- здійснення розрахунків у готівковій іноземній валюті між юридичними особами-резидентами та нерезидентами (фізичними чи юридичними особами) на території України за наявності індивідуальної ліцензії, наданої Національним банком України.

Іноземна валюта, що ввозиться в Україну у касах суден, потягів, автобусів, командирами літаків та яку одержано за продані квитки, товари і перевезення багажу, підлягає обов'язковому декларуванню на митниці та зарахуванню на розподільчий рахунок в іноземній валюті юридичної особи-резидента в сумах, задекларованих у митній декларації. На оригіналі митної декларації ставиться відмітка уповноваженого банку про прийняття готівкової іноземної валюти, а копія митної декларації залишається в уповноваженому банку. У цих випадках при визначенні ціни товару та вартості наданих послуг використовується офіційний обмінний курс Національного банку України, установлений на час перетинання митного кордону України транспортним засобом.

Порушення правил використання готівкової іноземної валюти на території України тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

3.2. Основні види та форми розрахунків по зовнішньоекономічних операціях

Виникнення та постійне удосконалення різних видів та форм міжнародних розрахунків пов'язане з розвитком та розширенням товарного виробництва та обігу.

Розрахунки в міжнародній торгівлі — це система регулювання платежів по грошових зобов'язаннях та вимогах, що виникають між державами, юридичними особами та громадянами різних країн на основі економічних, політичних, науково-технічних, культурних та інших відносин.

Більшість міжнародних розрахунків здійснюються через банки безготівковим шляхом. Для цього банки використовують свої закордонні відділення та кореспондентські відносини з іноземними банками, при яких відкриваються рахунки «Лоро» та «Ностро».

Банки, як правило, підтримують необхідні валютні позиції в різних валютах відповідно до структури та строків платежів, а також проводять політику диверсифікації своїх валютних резервів. До готівкових міжнародних розрахунків відносяться розрахунки в період

від моменту готовності товарів, що імпортуються, до передачі товаророзпорядчих документів імпортеру.

Надання кредиту здійснює відповідний вплив на умови міжнародних розрахунків. Якщо

міжнародні розрахунки здійснюються після переходу товару у власність імпортера, то експортер кредитує його, як правило, у формі виставлення тратти. Якщо імпортер оплачує товар авансом, то він кредитує експортера.

Для зв'язку протилежних інтересів контрагентів в міжнародних економічних відносинах і організації їх платіжних відносин застосовують різноманітні форми розрахунків.

Основними формами безготівкових розрахунків вітчизняних підприємств з фірмами і організаціями західних країн є акредитив, інкасо, банківський переказ, розрахунки чеками. Разом з тим, в кожній із зазначених форм є декілька різновидів.

Найпоширенішою формою безготівкових розрахунків є банківський переказ, що зумовлюється технологічною простотою його здійснення, короткими строками розрахунків та порівняно невисоким розміром оплати послуг банку.

Банківський переказ — це доручення банку своєму банку-кореспонденту виплатити певну суму грошей за розпорядженням і за рахунок переказодавця іноземному отримувачу (бенефіціару) із зазначенням способу відшкодування банку-платнику виплаченої ним суми.

В міжнародній практиці найпоширенішою формою розрахунків є документарний (умовний) переказ.

Під *документарним (умовним) переказом* розуміють переказ авансу за умови, що банк експортера (бенефіціара) здійснить фактичну виплату авансу на його рахунок лише проти надання транспортних (відвантажувальних) документів. При цьому зазначається період, протягом якого повинно бути проведене відвантаження і наданий відвантажувальний документ.

Як і інші форми міжнародних розрахунків, банківські перекази проводяться в безготівковій формі. Однак комерційні, або товаророзпорядчі документи (рахунки, транспортні й інші документи) при цій формі розрахунків направляються від експортера безпосередньо імпортеру, тобто обминаючи банки. Комерційний банк лише виконує заяву на переказ іноземних банків, або оплачує відповідно до умов кореспондентських угод виставлені на нього банківські чеки по грошових (контрактних) зобов'язаннях іноземних імпортерів, а також виставляє платіжні доручення і банківські чеки на іноземні банки по грошових-зобов'язаннях українських імпортерів. Переказ коштів за кордон за дорученням клієнтів комерційних банків про-

водиться на основі заяви на переказ. Найменування переказоодержувача і його адреса, а також технічні і спеціальні терміни у заяві на переказ зазначаються іноземною мовою, як правило, англійською, німецькою, або французькою. Організації-переказоодержувачу слід звертати увагу на правильність реквізитів, тому що наслідком викривлення найменування фірми, або її адреси навіть у одній літері може бути невиконання банківського переказу в банку переказоодержувача.

В заяві на переказ обов'язково зазначається спосіб передачі платіжного доручення за кордон — застосовується одна із загальноприйнятих форм переказу: поштою, або каналами SWIFT. SWIFT — це міжнародна міжбанківська організація по фінансових розрахунках за допомогою телексу.

Поштовий переказ — це письмове платіжне доручення, що надсилається одним банком іншому (іноземному), яке може бути автентифіковане, як підписане відповідною посадовою особою у банку, що надсилає, і являє собою вказівку іншому банку виплатити певну суму грошей зазначеному бенефіціару (або за розпорядженням зазначеного бенефіціара). Заява на переказ підписується від імені організації уповноваженими особами і закріплюється печаткою.

Порядок виконання представлених заяв на переказ залежить від наявності у комерційного банку іноземних банків-кореспондентів. Існують два варіанти виконання представлених заяв на переказ: самостійне виконання через систему банків-кореспондентів за кордоном (при наявності генеральної ліцензії); через інший український банк, в якому відкрито кореспондуючий рахунок даному комерційному банку.

Банк імпортера надсилає банку експортера платіжне доручення, в якому зазначається:

- повна назва платника;
- найменування банку платника;
- номер банківського рахунку, який дебетується;
- код валюти і суму платежу;
- повна назва бенефіціара, його адреса;
- найменування банку бенефіціара і номер його рахунку;
- найменування, номер і дату документу (контракту), за яким здійснюється оплата;
- особа, що несе витрати на здійснення переказу (банківська комісія і поштові, або телеграфні витрати);
- мета і призначення переказу (найменування товару і послуг, за які здійснюється оплата).

В бухгалтерському обліку банківський переказ по-різному відображається у експортера та імпортера (табл. 3.1.1).

Таблиця 3.1.1

**ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ
ПРИ ВИКОРИСТАННІ ПЕРЕКАЗІВ**

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік	
		Дт	Кт
1	2	3	4
У імпортера			
1	Перераховано з валютного рахунку кошти іноземному постачальнику в рахунок авансу	371	312
2	Оплачено рахунок іноземного постачальника документарним переказом	632	312
3	Сплачено комісійну винагороду банку за здійснення операцій шляхом банківського переказу	92	312
У експортера			
4	Одержано кошти на валютний рахунок від іноземного покупця в рахунок передоплати	312 314	681
5	Одержано кошти на валютний рахунок від іноземного покупця після відвантаження продукції	312 314	362

З метою забезпечення надійності надходження товарів від іноземного постачальника в разі здійснення авансових платежів покупець може виплачувати цю суму лише після отримання так званої гарантії авансу, що передбачає повернення авансу у випадку невиконання продавцем договірних зобов'язань по поставці. Сума гарантії автоматично знижується пропорційно до суми часткових поставок. В гарантії авансу повинно передбачатись її погашення із закінченням поставок по договору.

Гарантія авансу, як правило, виставляється перед отриманням авансу, але вступає в силу лише після його надходження. Відповідне застереження необхідно включати в текст гарантії.

Частка акредитивної форми в міжнародних розрахунках значно менша порівняно з банківським переказом, однак саме акредитив найповніше забезпечує своєчасне отримання експортної виручки, що максимально відповідає інтересам експортера.

В практиці розрахунків застосовуються різні види акредитивів:

Резервний акредитив («стенд-бай») застосовується в якості гарантії платежу та є забезпеченням платежу на випадок, коли третя

особа не проведе обіцяного забезпечення. Його текст оформлюється як текст звичайного акредитиву з деякими відмінностями:

а) виставлення вимоги має на увазі тільки той випадок, коли обіцяні виконання не представлене;

б) для доведення невиконання достатньо заяви про це бенефіціара акредитиву «стенд-бай» разом з копіями документів, що підтверджують поставку, наприклад, у формі дублікатів відвантажувальних документів, векселів по пред'явленню тощо.

Цей вид акредитиву із змістом гарантії використовується передусім в США, де виставлення банківських гарантій європейського типу не дозволяється законом.

Документарний акредитив — це угода, в силу якої банк, що діє на прохання та на підставі інструкції свого клієнта, або від свого імені, повинен провести платіж третій особі (бенефіціару), або оплатити (акцептувати чи неогоціювати) тратти проти передбачених документів, якщо дотримані всі умови акредитиву.

Акредитивна форма розрахунків може здійснюватися, як за товари (послуги), що експортуються з України, так і за товари (послуги), що імпортуються в Україну.

Акредитив виставляється для розрахунків з одним постачальником. Як правило, його відкриває банк імпортера за дорученням останнього шляхом подання заяви на відкриття акредитиву.

Якщо розрахунки здійснюються вітчизняним банком, то після перевірки отриманих від іноземного банку товаророзпорядчих та інших документів, оформлених іноземною фірмою-експортером, він здійснює платежі в терміни, визначені в акредитиві. Якщо акредитив виконується іноземним банком, то отримані українським банком товаророзпорядчі та інші документи перевіряються і передаються (під зобов'язання) протягом трьох робочих днів з дня їх отримання від іноземного банку підприємству-імпортеру.

При укладанні контракту слід звернути увагу на те, щоб основні умови майбутнього акредитиву були сформульовані найбільш чітко та повно. Зокрема, в контрактах повинно бути обумовлене наступне:

— назва банку, в якому буде відкритий акредитив (перевага надається банкам, що є кореспондентами уповноваженого банку);

— вид акредитиву;

— назви авізуючого та виконуючого банків;

— порядок утримання банківської комісії;

— умови виконання платежу;

— перелік документів, проти яких повинен проводитись платіж;

— строки дії акредитиву, строки відвантаження тощо.

В ряді випадків контрагенти можуть узгодити проформу акредитиву, яка стає невід'ємною частиною контракту, тобто підготу-

вати приблизний текст майбутнього акредитиву, на який спиратиметься наказодавець-імпортер при поданні своєї заяви, або доручення на відкриття акредитиву в банку. Бажано, щоб ця проформа була узгоджена по можливості з банками, які братимуть участь в акредитивній операції.

Документарний акредитив є лише методом платежу (формою розрахунків). Як засіб платежу в розрахунках між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту може використовуватися іноземна, або національна валюта України.

Облік розрахунків акредитивами ведеться на рахунках 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті» та 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті» — у разі відкриття покритого акредитиву, на рахунках 601 «Короткострокові кредити банків в національній валюті» та 602 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті» — у разі відкриття непокритого акредитиву. Незважаючи на те, що термін дії акредитиву узгоджується сторонами контракту та зазначається в договорі і залежить від умов поставки, експортер повинен врахувати, що здійснення платежу і надходження валютної виручки має відбутися протягом 180 календарних днів після відвантаження товарів. У разі порушення цього терміну надходження валютної виручки стягується відповідна пеня. Якщо мова йде про резидентів, розрахунки акредитивами (з точки зору оподаткування) вигідніші покупцеві. Постачальник же ризикує здійснити імобілізацію власних оборотних коштів, якщо протягом звітного періоду сума грошових коштів по відвантажених товарах не буде списана з акредитиву покупця.

Найменш поширеною формою розрахунків при зовнішньоекономічній діяльності є документарне інкасо. Інкасо — це послуга, що пропонується банком, завдяки якій експортер в одній країні може одержати платіж від дебітора в іншій країні. Учасниками інкасо є:

— довіритель-клієнт (експортер), який доручає операцію по інкасації своєму банку;

— банк-ремітент — банк, якому довіритель доручає провести операцію інкасо;

— інкасуєчий банк — будь-який банк, який не є банком-ремітентом (наприклад, кореспондентський банк), що бере участь в операції по виконанню інкасового доручення довірителя;

— представляючий банк — банк, який інкасує, надає платнику документи до оплати (як правило — банк, що обслуговує платника);

— платник (покупець, замовник або уповноважені ним особи) — особа, якій повинні бути видані представляючим банком фінансові та/або комерційні документи для сплати відповідно до інкасового доручення довірителя.

У зв'язку з тим, що вексельна форма розрахунків по експортно-імпортних операціях може здійснюватись тільки через уповноважені банки шляхом інкасо, а не шляхом звичайної передачі по акту з наступним вивезенням векселя повноважним представником (фізичною особою) продавця, або покупця через митний кордон України, поруч з документарним інкасо банки можуть здійснювати розрахунки в формі чистого інкасо (інкасовекселів, чеків, розписок та інших документів для отримання платежу в грошовій формі без додатку комерційних документів). В цьому випадку експортер представляє на інкасо векселі та чеки, виставлені імпортером на іноземні банки на користь місцевих організацій. В зовнішньоекономічній діяльності використовується документарне інкасо, при якому банк опрацьовує фінансові та комерційні (відвантажувальні) документи, після чого бере на себе зобов'язання одержати платіж від іноземного покупця. В залежності від виду операції документарне інкасо може бути імпортним та експортним. Після фактичного здійснення поставки експортер подає комплект документів (транспортні документи, рахунки, фінансові документи) з інкасовим дорученням (див. зразок 4.3) банку-ремітенту.

Інкасові доручення складають, як правило, в п'яти примірниках. Перший примірник інкасо підписують уповноважені співробітники банку. Другий примірник інкасо служить поштовим запитом інкасуємому банку про причину несплати, або неакцепту, якщо до розрахункового терміну отримання платежу та/або акцепту повідомлення від банку імпортера не поступило. Третій примірник інкасо використовують для відправки оригінала коносаменту наступною банківською поштою. Четвертий примірник інкасо разом з копіями рахунків-фактур, підписаний двома уповноваженими особами організації-експортера і завірений відтиском печатки, знаходиться на контролі у банка-експортера (ремітента) до отримання платежу та/або акцепту, або інших інструкцій експортера, які виникли у результаті перегляду умови контракту. П'ятий примірник інкасо видається клієнту в день пред'явлення документів в банк у якості розписки банку про прийняття документів на інкасо. Банк-ремітент в інкасовому дорученні дає інструкції про спосіб отримання платежу (поштою, телеграфом, каналами SWIFT), або повідомлення про акцепт, а також про порядок зарахування експортної виручки, зазначаючи найменування банка-кореспондента, через який необхідно здійснити платіж. Банк-ремітент зараховує виручку експортеру після отримання переказу.

Інкасова форма розрахунків в певній мірі вигідна експортеру тим, що банки захищають його право на товар до моменту оплати

документів, або акцепту тратт (якщо, звичайно, експортер не дав інструкцій про видачу документів без оплати).

Інкасова форма розрахунків також вигідна імпортерам, оскільки вона припускає оплату реально поставленого товару, а витрати по проведенню інкасової операції є відносно невеликими. Розрахунки у формі інкасо дозволяють банкам здійснити контроль за своєчасністю отримання платежу, однак банки, як правило, не мають реальних важелів впливу на імпортера з метою прискорення оплати (акцепту) документів.

Основним недоліком інкасової форми розрахунків є тривалість обігу документів через банки і, відповідно, періоду їх сплати (акцепту), який може тривати від декількох тижнів до місяця і більше. Крім того, імпортер має право відмовитися від оплати представлених документів, або не мати дозволу на переказ валюти за кордон. В останньому випадку експортер понесе витрати, що пов'язані із зберіганням вантажу, його продажем третій особі, або транспортуванням назад в свою країну, значний розрив в часі між відвантаженням товару і отриманням валютної виручки, особливо при тривалому транспортуванні вантажів.

Облік операцій з використанням документарного інкасо не має специфічних відмінностей, тому для відображення таких операцій можна використовувати схему обліку для банківського переказу (табл. 3.1.2).

Банківським засобом платежу виступають також чеки. Вкладник має право виписувати чек, що підлягає обов'язковому погашенню, лише за умови наявності в нього спеціального банківського рахунку — чекового депозиту.

Чек — грошовий документ встановленої форми, що містить письмове розпорядження власника поточного рахунку банку про безумовну виплату певної суми конкретній особі, або пред'явнику.

Для розрахунків з іноземними кредиторами використовуються комерційні чеки.

Комерційний чек відрізняється від інших видів тим, що його приймають тільки на інкасо від бенефіціара і він не підлягає передачі.

Комерційні чеки мають обмежений строк дії. Якщо на чеку не позначено строк, він зазвичай діє не більше, ніж 6 місяців. Часто зустрічаються чеки зі строком дії до 90 днів, 45 днів, рідше — 1 рік. У разі прийняття чека на інкасо від клієнта з нього береться застава. Застава справляється з кожного чека, пред'явленого до оплати. Відмінність між сумами застави обумовлена існуванням двох форм оплати чеків, які практикуються в іноземних банках: готівкою (cash) чи за допомогою інкасування (coïnescïon). При оплаті готів-

кою іноземний банк негайно (мається на увазі 3, 6, 14 банківських днів) зараховує всю необхідну суму в покриття відправлених йому чеків, а потім перевіряє можливість платежу, зв'язуючись з банками-платниками, на які їх виписано. При оплаті інкасо іноземний банк кредитує рахунок банку тільки після всіляких перевірок, що гарантує остаточне зарахування.

Таблиця 3.1.2

**ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ
ПРИ ВИКОРИСТАННІ ДОКУМЕНТАРНОГО ІНКАСО**

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік	
		Дт	Кт
1	2	3	4
У імпортера			
1	Отримано виручку на транзитний валютний рахунок в формі інкасо від іноземного покупця	314	362
2	Відображено курсову різницю по заборгованості покупців в зв'язку з: — підвищенням курсу НБУ — зменшенням курсу НБУ	362 945	714 362
У експортера			
4	Перераховано кошти з валютного рахунку для розрахунку з постачальником	632	312
5	Відображено курсову різницю по заборгованості покупців в зв'язку: — підвищенням курсу НБУ — зменшенням курсу НБУ	945 632	362 714

Оплата готівкою здійснюється без справляння комісії з банку. А при прийнятті чеків від клієнтів для направлення їх до іноземних банків-кореспондентів на інкасо, як правило, до одного відправлення включається така кількість чеків, щоб комісія банку (її розмір від номіналу чеку) окупила витрати на їх відправлення та принесла дохід. Первинними документами при прийнятті комерційного чека є заява від клієнта.

Платежі за допомогою чеків можна віднести до порівняно повільних методів розрахунків, оскільки одержувач платежу повинен очікувати на те, що цей чек повернеться до банку трасанта для клірингу до того, як буде кредитовано його власний рахунок. Експортер повинен видати своєму банку розпорядження для інкасування

цього платежу. Процес інкасування полягає в тому, що: іноземний покупець виписує чек на користь українського експортера і надсилає його поштою; експортер подає цей чек до свого банку в Україні; банк надсилає його до банку покупця, який потім виплачує суму за чеком і дебетує рахунок свого клієнта, тобто рахунок бенефіціара; після отримання платежу з банку покупця український банк виплачує гроші експортеру (або кредитує його рахунок) за вирахуванням плати за інкасо і поштово-телеграфних витрат.

Законодавством України передбачено здійснення вексельної форми розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності. Резидент має право виписувати на користь нерезидента за імпортною операцією простий вексель. Поставка товарів (робіт, послуг) може проводитись після виставлення резидентом векселя. При цьому ввезення товарів (робіт, послуг) повинно бути здійснене не пізніше 180 календарних днів з моменту виставлення векселя на користь постачальника-нерезидента, тобто в зовнішньоекономічній діяльності використовуються короткострокові векселі. Вексель може бути виписаний на користь постачальника-нерезидента і після поставки товарів (робіт, послуг).

При здійсненні вексельної форми розрахунків за експортними операціями строк зарахування виручки в іноземній валюті на рахунок резидента-експортера в уповноваженому банку не повинен перевищувати законодавче встановлений, тобто 180 календарних днів з дати митного оформлення продукції. На практиці виникають ситуації, через які сторони договору приймають рішення про його трансформацію, тобто переоформлення бартерного договору (контракту) на купівлю-продаж, інші види договорів чи навпаки.

У випадку такого переоформлення підприємство повинно подати до податкових органів за місцем своєї реєстрації копію договору (контракту), а також копії додаткових угод, якими передбачено зміни умов договору.

Платежі за товари можуть здійснюватись у готівковій вільноконвертованій валюті шляхом внесення уповноваженим представником юридичної особи нерезидента коштів до каси банку для подальшого їх зарахування на розподільчий рахунок резидента. Це відбувається при виконанні наступних умов:

- наявність експортного договору (контракту), в якому передбачено повну, або часткову оплату готівкою іноземною валютою;
- загальна сума, прийнята банком за одним договором (контрактом), не може перевищувати 10 000 дол. США, або еквівалент даної суми в іншій вільно конвертованій валюті за офіційним курсом НБУ на день зарахування коштів.

Таким чином, форми міжнародних розрахунків відрізняються за ступенем участі комерційних банків в їх проведенні: мінімальна частка участі банків при банківському переказі (виконання платіжного доручення клієнта), більш значна — по інкасо (контроль за передачею, пересиланням товаророзпорядчих документів і видачею їх платнику відповідності до інструкцій довірителя) і максимальна частка участі банків при акредитиві (пред'явлення бенефіціару платіжного зобов'язання, що реалізується при виконанні останнім основних умов, що містяться в акредитиві).

Відповідно, зростає забезпечення платежу для експортера: мінімальне — при банківському переказі за фактично поставлений товар, максимальне — при акредитиві, який є грошовою гарантією оплати відвантаженого товару банком, що відкрив акредитив.

3.3. Кредитні операції

В умовах економічної ситуації України грошових коштів для ведення бізнесу вітчизняним підприємствам постійно не вистачає, у зв'язку з чим доводиться шукати різні способи зменшення дефіциту фінансування. Іноді це вдається шляхом отримання відстрочки платежу, іноді — шляхом застосування різних видів взаємозаліків, здійснення бартерних поставок, використання лізингу, векселів тощо. Але якщо підприємству потрібні грошові кошти, то найоптимальнішим варіантом є отримання кредиту в будь-якій іноземній валюті, яка є стабільнішою, ніж національна валюта уфінансовій установі.

Кредити в іноземній валюті можуть отримувати тільки юридичні особи-резиденти України для проведення діяльності, передбаченої їх статутом, для чого до банку необхідно подати заяву, документи, що підтверджують обґрунтованість отримання кредиту (копія зовнішньоекономічного договору) і документи, що підтверджують фінансовий стан підприємства. При цьому уповноваженим банкам надається інформація щодо строків погашення кредиту і сплати відсотків по ньому.

Нарахування та сплата відсотків по кредиту в іноземній валюті практично нічим не відрізняється від нарахування та сплати відсотків по гривневому кредиту.

При отриманні валютного кредиту підприємству необхідно врахувати переваги та недоліки такого кредитування. Перевага в тому, що, оскільки іноземна валюта набагато стабільніша, ніж національна, а звідси, і процентні ставки по таких кредитах набагато нижчі, ніж по кредитах в національній валюті, то це дозволяє підприємст-

ву-позичальнику здійснювати більш рентабельну діяльність в період відносно стабільного курсу національної валюти.

Крім того, перевага будь-якого кредиту, в тому числі і валютного, — у можливості відкриття кредитної лінії, загальний строк і сума якої обумовлюються кредитним договором. В цьому випадку підприємство зможе використати кредитні ресурси ефективніше, оскільки самостійно плануватиме суму і строк використання кожного траншу. Окрім того, що таким чином скорочується час на документальне оформлення кожної суми кредиту, у випадку використання кредитної лінії досягається і економічна ефективність за рахунок того, що відсотки за користування кредитом виплачуються тільки за фактично використані кошти і фактичний строк заборгованості. Основний недолік валютного кредиту — значний ризик девальвації національної валюти в період кредитування, в результаті чого (у випадку, якщо джерелом погашення кредиту є не валютні надходження, а грошові кошти в національній валюті) вартість кредиту за рахунок курсових різниць може бути навіть вища, ніж у випадку гривневого кредитування.

Слід також врахувати, що будь-який кредит в національній, або іноземній валюті повинен мати забезпечення у вигляді застави, або поруки (гарантії), як мінімум на суму кредиту і запропонованих відсотків по ньому. З найбільшим бажанням комерційні банки беруть у заставу депозитні вклади. В якості об'єкту застави може виступати і нерухомість, але її оформлення є відносно трудомісткою процедурою, що дорого коштує підприємству (плата за нотаріальне оформлення складає 0,15—0,2 % від суми договору застави). За відсутності нерухомості в якості застави банки приймають будь-яке інше майно (основні засоби, товари в обороті), а також векселі — заставу, яка найвигідніша для підприємства, оскільки не потребує обов'язкового нотаріального засвідчення і, отже, підприємство не несе витрат по оформленню.

Для забезпечення повернення позики банку (іншої установи чи підприємства) з врахуванням основного боргу, відсотків та інших витрат, може бути оформлена гарантія в забезпечення позики. Відшкодування за даною гарантією здійснюється після звернення кредитора, оформленого належним чином та відправленого поштою, телексом, телеграмою тощо. Сума встановлюється за домовленістю і зменшується пропорційно з погашенням позики і відсотків. Гарантія дійсна до зазначеної в ній дати, або до повного виконання своїх зобов'язань боржником.

Принципами кредитування є: цільовий характер позик, їх забезпеченість, строковість і обов'язковість повернення, а також застосування санкцій до порушників кредитної дисципліни. В якості за-

безпечення кредитів можуть застосовуватися активи, що мають валютну цінність. Плата за кредит іноземними кредиторами стягується в іноземній валюті за ставками світового грошового ринку. Прогенти за кредити, отримані в уповноваженому банку України, стягуються в національній валюті України. Кредитування зовнішньої торгівлі включає кредитування експорту та кредитування імпорту.

Експортний кредит — це кредит, що надається іноземним покупцям чи їхнім банкам з метою фінансування продажу товарів та послуг, тобто засіб стимулювання експорту.

Отриманий кредит може бути довгостроковим і короткостроковим. Наведемо таблицю рахунків, на яких слід вести облік кредитів в залежності від кредитора і строку погашення кредиту (таблиця 3.3.1).

Таблиця 3.3.1

РАХУНКИ ОБЛІКУ КРЕДИТІВ

Рахунок	Назва рахунку	Вказівки по застосуванню
1	2	3
502	Довгострокові кредити в банках в іноземній валюті	Кредити в банку строком більше 1 року
504	Відстроченні довгострокові кредити в банках в іноземній валюті	Те ж за умови пролонгації кредиту
506	Інші довгострокові кредити в банках в іноземній валюті	Кредити партнера строком більше 1 року
602	Короткострокові кредити в банках в іноземній валюті	Кредити в банку строком менше 1 року
604	Відстроченні короткострокові кредити в банках в іноземній валюті	За умови пролонгації кредиту

Всі вони пасивні, по кредиту відображається збільшення заборгованості по позиках, а по дебету — зменшення (погашення) заборгованості. Сальдо по цих рахунках показує суму залишку заборгованості клієнтів по позиках. Так як позики надаються на певний строк, в аналітичному обліку необхідно контролювати своєчасність їх погашення.

Аналітичний облік ведеться по кожному отриманому кредиту в іноземній валюті. Перерахунок заборгованості в іноземній валюті по кредитах відбувається на останню дату звітного періоду і на да-

ту погашення кредиту. Курсові різниці за результатами переоцінки в бухгалтерському обліку відображаються у складі доходів (витрат) від неопераційної курсової різниці (рах. 744 та 974 відповідно).

Відсотки по валютних кредитах відносяться на фінансові витрати (рах. 85 «Інші витрати», рах. 95 «Фінансові витрати»). Це залежить від того, яким класом рахунків користується підприємство. (табл. 3.3.2)

Таблиця 3.3.2.

ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ ПО ВАЛЮТНИХ КРЕДИТАХ

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік	
		Дт	Кт
1	2	3	4
1	Виписка банку: Одержано на поточний валютний рахунок: — довгострокову позику банку в ін. валюті — короткострокову позику банку в ін. валюті	312	502 602
2	Розрахунок бухгалтерії Нараховано відсотки банку за користування кредитом	95 (85)	684
3	Розрахунок бухгалтерії Визначено курсову різницю по валютному кредиту на дату погашення заборгованості: — підвищенням курсу — зменшенням курсу	502 (602) 85 (972)	744 502 (602)
4	Виписка банку сплачено відсотки за кредит	648	311, 312

Кредит в іноземній валюті може бути отриманий, як від банківської установи (найчастіше), так і від іноземного контрагента. Юридичні особи-резиденти мають право отримувати кредити в іноземній валюті від іноземних кредиторів через уповноважені банки України тільки в безготівковій формі при наявності індивідуальної ліцензії.

Кредити видаються тільки для цільового фінансування конкретного проекту і на інші цілі не можуть бути використані.

Індивідуальні ліцензії видаються управлінням валютного контролю і ліцензування НБУ. При відсутності ліцензії резидент штрафується на суму отриманого ним кредиту. Індивідуальна ліцензія є дійсною протягом всього часу користування кредитом, якщо протягом 60-ти днів з дня видачі позичальник отримав позику повністю, або частково.

Погашення кредиту відбувається за рахунок валютних надходжень від зовнішньоекономічної діяльності, а також за рахунок валюти, що придбана на Міжбанківському валютному ринку України. Контроль за погашенням кредиту покладається на уповноважений банк, що обслуговує клієнта. Уповноважені банки, яких приваблюють кредитні ресурси від іноземних банків-кореспондентів на строк, більший одного року, повинні мати індивідуальну ліцензію НБУ.

Для отримання індивідуальної ліцензії резиденту-позичальнику необхідно подати до НБУ пакет наступних документів:

1. Клопотання позичальника з зазначенням всіх його реквізитів.
2. Лист уповноваженого банку України зі згодою на обслуговування кредиту, із зазначенням реквізитів рахунку, на який буде здійснюватися перерахування валютних коштів, і з експертною оцінкою банку окупності проекту, що проведений на підставі ретельного аналізу.
3. Копії документів про державну реєстрацію
4. Кредитна угода.
5. Інші документи, що стосуються кредитного проекту.

Кредити в іноземній валюті від іноземних кредиторів можуть отримувати юридичні особи-резиденти України для проведення діяльності, передбаченої їх установчими документами.

Для отримання резидентом кредитів в іноземній валюті від нерезидента вимагається обов'язкова реєстрація шляхом одержання реєстраційного свідоцтва. Одержати це свідоцтво резидент зобов'язаний після підписання кредитної угоди з нерезидентом, але до фактичного одержання цього кредиту.

Для одержання реєстраційного свідоцтва резиденту-позичальнику необхідно зареєструватись в регіональному Правлінні Національного банку України.

Реєстраційне свідоцтво видається позичальнику для реалізації тільки одного кредитного проекту і не може бути підставою для збільшення суми кредиту чи здійснення інших валютних операцій. Крім того, реєстраційне свідоцтво видається без права його передачі.

У випадку необхідності внесення змін до кредитної угоди вони оформлюються як додаток, який є невід'ємною частиною одержаного реєстраційного свідоцтва. Для оформлення такого додатку необхідно звернутися до установи Національного банку, який видав реєстраційне свідоцтво.

Щоб оптимізувати оподаткування, пов'язане з одержанням передоплати від нерезидента, можна резиденту-продавцю запропонувати одержати таку передоплату у вигляді кредиту. Після того, як кредит буде використаний на виготовлення продукції, сплаченої

нерезидентом і доставленої останньому, резидент може укласти з нерезидентами угоду до експортного контракту, в якому необхідно визначити, що кредит за моменту укладання такої угоди є оплатою за продукцію, яка поставлена чи буде поставлена нерезиденту як оплата за надання кредиту.

При здійсненні операцій із зобов'язаннями в іноземній валюті їх вартість, відображена в іноземній валюті, підлягає перерахунку в грошову одиницю України за курсом НБУ.

Перерахунок в гривню для відображення операцій в бухгалтерському обліку здійснюється за курсом НБУ на день здійснення операцій в іноземній валюті. Датами здійснення операцій в іноземній валюті, на які для цілей бухгалтерського обліку здійснюється перерахунок в гривню, є:

- дата надходження суми кредиту на валютний рахунок резидента;

- дата нарахування процентів, що підлягають оплаті нерезиденту-кредитору;

- дата оплати процентів;

- дата повернення суми кредиту, тобто дата погашення кредиту;

- останній день звітного періоду, в якому існували відносини, пов'язані з кредитом, між резидентом-позичальником і нерезидентом-кредитором.

Кредит по відкритому рахунку, як правило, надається постійному клієнту, або за багаторазові поставки однорідних товарів одному покупцю. В бухгалтерському обліку організації-експортера робляться проводки, аналогічні до надання комерційного кредиту. Для забезпечення розрахунків по відкритому рахунку може виставлятися гарантія платежу. При цьому можливі різні варіанти. Так, гарантія може бути виставлена в забезпечення повної оплати поставки товару та послуг. Пред'явлення вимоги бенефіціаром проводиться шляхом письмової заяви, що товар поставлений, але оплата при настанні строку не отримана.

Інша можливість застосування гарантії платежу полягає в частковому забезпеченні договору тривалої дії, що укладається між продавцем та покупцем на поставку споживчих товарів, або надання послуг. В такому договорі узгоджуються щомісячні поставки, що сплачуються по відкритому рахунку. Це зобов'язання банку лишається в силі до повного здійснення поставок по річному договору, а вимога може бути пред'явлена, якщо покупець товарів, або послуг не сплатить будь-якої суми, що стала терміновою в межах цього періоду. Умови факторингових угод полягають в тому, що при викупі рахунків посередник оплачує приблизно 4/5 вартості поставки, а іншу суму (за мінусом відсотку) оплачує після настання

назначеного строку (незалежно від перерахування грошей покупцем).

В бухгалтерському обліку експортера робляться наступні проводки (табл. 3.3.3).

Таблиця 3.3.3

**ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ
ПРИ ВИКОРИСТАННІ ФАКТОРИНГОВИХ УГОД**

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік	
		Дт	Кт
1	2	3	4
1	Відвантажено товар нерезиденту	362	702
2	Отримано на валютний рахунок частину коштів в рахунок оплати експортної поставки за мінусом дисконту банку	312	602
3	Надійшла виручка	312	362
4	Оплачено заборгованість за кредитом за рахунок отриманої валютної виручки	602	312

При здійсненні форфейтингових угод банк (або фінансова компанія), що називається форфейтором, купує у експортера вексель за мінусом певної суми (дисконту). В бухгалтерському

обліку організації-експортера робляться такі записи (табл. 3.3.4).

Таблиця 3.3.4

**ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ
ПРИ ВИКОРИСТАННІ ФОРФЕЙТИНГОВИХ УГОД**

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік	
		Дт	Кт
1	2	3	4
1	Виставлено рахунок іноземному постачальнику за відвантаженою продукцію	362	702
2	Отримано виручку від продажу векселя за мінусом дисконту	312	362
3	Списано суму дисконту	952	362

При наданні акцептного кредиту угода оформлюється з використанням переказного векселя. В цьому документі векселедавець зазначає платника, який повинен акцептувати вексель, тобто дати згоду провести платіж. Клієнт виставляє на банк переказний вексель. Банк його акцептує з умовою, що до настання строку платежу по векселю, клієнт внесе в банк суму, необхідну для погашення векселя. Позичальник (векселедавець) може використати акцептований банком вексель як платіжний засіб для купівлі товарів, оплати своїх зобов'язань перед іншими кредиторами, обліку у другому банку. Проводки при відображенні в бухгалтерському обліку таких операцій аналогічні до надання вексельного кредиту. Для банківських кореспондентських рахунків з використанням овердрафту застосовують бланкові кредити. Кредит за овердрафтом визначається під час відкриття рахунку і не може перевищувати наперед визначеної суми. Овердрафт надають особливо надійним клієнтам. З від'ємного залишку на рахунках стягують відсотки, як і за звичайні кредити (табл. 3.3.5).

Таблиця 3.3.5

**ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ
ПРИ ВИКОРИСТАННІ ОВЕРДРАФТУ**

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік	
		Дт	Кт
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1	Оприбутковано імпортований товар	28	632
2	Оплачено рахунок постачальника коштами валютного рахунку	632	312
3	Оплачено рахунок з використанням овердрафту	632	602

Операції з одержання та погашення довгострокових і короткострокових позик відображаються в Журналі 2. В частині I та II цього Журналу відображаються кредитові обороти по рах. 50, 60 в розрізі кореспондуючих рахунків на підставі виписок банку. В розділі III відображаються аналітичні дані до рах. 50 і 60 із зазначенням позикодавців та строків погашення кредитів. В цьому розділі Журналу окремо також наводиться інформація про нараховані відсотки за користування кредитами.

3.4. Картки, як найбільш популярний спосіб розрахунку в ЗЕД

На території України застосовуються платіжні картки, емітовані членами внутрішньодержавних і міжнародних платіжних систем (резидентами та нерезидентами). Емісія (тобто випуск) платіжних карток у межах України проводиться виключно банками, що уклали договір з платіжною організацією відповідної платіжної системи та отримали її дозвіл на виконання цих операцій (крім одноемітентних внутрішньобанківських платіжних систем).

Платіжні картки можуть бути використані держателями карток — підприємцями і юрособами (їх довіреними особами — працівниками) для:

- безготівкової оплати за товари (послуги), у т. ч. у системах електронної торгівлі;

- перерахування коштів зі своїх картрахунків на інші власні рахунки;

- одержання готівки в касах банків, інших фінансових установ, торговців і через банкомати;

- здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором;

- здійснення розрахунків у безготівковій формі в гривнях, пов'язаних зі статутною та господарською діяльністю, витратами представницького характеру, а також витратами на відрядження в межах України;

- одержання готівки в іноземній валюті за межами України та в установленому порядку на території України в касі емітента для оплати витрат на відрядження;

- здійснення розрахунків у безготівковій формі в іноземній валюті за межами України, які пов'язані з витратами на відрядження та витратами представницького характеру, а також на оплату експлуатаційних витрат

На території України застосовуються платіжні картки, емітовані членами внутрішньодержавних і міжнародних платіжних систем (резидентами та нерезидентами).

Емісія (тобто випуск) платіжних карток у межах України проводиться виключно банками, що уклали договір з платіжною організацією відповідної платіжної системи та отримали її дозвіл на виконання цих операцій (крім одноемітентних внутрішньобанківських платіжних систем). (табл. 3.4.1).

Корпоративні платіжні картки не застосовуються для виплати заробітної плати, інших виплат соціального характеру, а також для

здійснення розрахунків за зовнішньоторговельними договорами (контрактами). Правилами платіжної системи можуть бути передбачені також інші обмеження щодо застосування корпоративних платіжних карток.

Таблиця 3.4.1

**ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ
ПРИ ВИКОРИСТАННІ ПЛАСТИКОВИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК**

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сумма
		Дг	Кт	
1	2	3	4	5
1	Залишок валюти на рахунку (курс 10,35 грн за 1 євро)	312	010	5000 євро 51 750 грн
2	Перераховано валюту на картрахунок (курс 10,38 грн за 1 євро)	314	312	5000 євро 51 900 грн
3	Нараховано курсову різницю на суму 5 тис. євро $(10,38 - 6,35) \times 5000$	312	715	150 грн

Кошти, які списані з картрахунку юридичної особи, або фізичної особи — підприємця за операції, що здійснені з використанням корпоративних платіжних карток, вважаються виданими під звіт держателю платіжної картки. Ці кошти можуть бути використані виключно за цільовим призначенням (на оплату послуг у відрядженні). Використання коштів має бути підтверджене відповідними звітними документами (сліпами, чеками тощо). Про витрачання коштів з платіжної картки складається авансовий звіт (табл. 3.4.2).

Залежно від умов, за якими здійснюються розрахунки за операціями з використанням платіжних карток, можуть застосовуватися дебетова, дебетово-кредитна та кредитна платіжні схеми.

Дебетова схема передбачає здійснення клієнтом операцій з використанням платіжної картки в межах залишку коштів, які обліковуються на його картрахунку, або за рахунок коштів клієнта за наперед оплаченою платіжною картою, які обліковуються на консолідованому картрахунку банку. Тобто якщо на картрахунку є 1000 євро, то більше ніж 1000 євро власник картки не використає.

В обліку використання коштів за таким картрахунком відображається таким чином

Ці операції відображаються за курсом НБУ на дату здійснення розрахунків, що й становить вартість отриманих послуг у гривнях на дату звітування про витрачання коштів. Це впливає з П(С)БО

21 «Вплив змін валютних курсів». У даному разі перша подія — видача коштів під звіт (Дт 372 Кт 314) і Дт 372 — немонетарна стаття. Тому проведення Дт 92 Кт 372 (при затвердженні авансового звіту) буде на суму, яка дорівнює Дт 372 Кт 314.

Таблиця 3.4.2

**ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ
ПРИ ВИКОРИСТАННІ КОРПОРАТИВНИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК**

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сума	Податковий облік	
		Дт	Кт		ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
1	Перераховано кошти на картрахунок (курс валюти — 10,3 грн за 1 євро)	314	312	1000 євро 10 300 грн	–	–
2	Оплачено послуги у відрядженні (курс — 10,4)	372	314	800 євро 8320 грн	–	–
3	Нараховано курсову різницю $(10,3 - 10,4) \times 1000$ євро	945	314	100 грн	–	–
4	Оплачено послуги у відрядженні (курс — 10,35)	372	314	200 євро 2070 грн	–	–
5	Нараховано курсову різницю $(10,4 - 10,35) \times 200$	314	714	10 грн	–	–

Курсові різниці нараховуються тільки за рахунком 314, бо він є монетарною статтею. Заборгованість за субрахунком 372 є немонетарною, тому курсові різниці не нараховуються. Під час застосування дебетово-кредитної схеми клієнт здійснює операції з використанням платіжної картки в межах залишку коштів, які обліковуються на його картрахунку, а в разі їх недостатності (відсутності) на картрахунку — за рахунок наданого банком кредиту. Розмір такого кредиту обумовлюється з банком заздалегідь. У такому разі, маючи на картрахунку, наприклад, 1000 євро, можна використати 1500 євро, де 500 євро — наданий кредит банку.

Кредитна схема передбачає здійснення розрахунків за виконаним клієнтом операції з використанням платіжної картки за рахунок коштів, наданих йому банком у кредит (у межах кредитної лінії). З такою схемою все зрозуміло — за допомогою платіжної картки розпоряджаємося кредитними коштами. Кредитна лінія під операції з платіжними картками відкривається банком на визначений термін

та в межах встановленого договором ліміту (заборгованості, або граничної суми) кредитування. Строк дії кредитної лінії, яка відкривається під платіжні картки, визначається договором між клієнтом та емітентом. Кредитування держателів платіжних карток у межах обраної емітентом кредитної схеми регламентується внутрішніми документами банку з питань кредитування та договором між клієнтом і банком-емітентом. (табл. 3.4.3).

Таблиця 3.4.3

**ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ
З КРЕДИТУВАННЯ ДЕРЖАТЕЛЕЙ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК**

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сума	Податковий облік	
		Дт	Кт		ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
1	Перераховано кошти на картрахунок (курс валюти — 10,3 грн за 1 євро)	314	312	1000 євро 10 300 грн	—	—
2	Оплачено послуги у відрядженні (курс — 10,4)	372	314	800 євро 8320 грн	—	—
3	Нараховано курсову різницю $(10,3 - 10,4) \times 1000$ євро	945	314	100 грн	—	—
4	Оплачено послуги у відрядженні (курс — 10,35)	372	314	200 євро 1270 грн	—	—
		313	714	10 грн	—	—
		372	602	500 євро 5175 грн	—	—
5	Погашено кредит (курс — 10,4)	602	312	500 євро 3200 грн	—	—
6	Нараховано курсову різницю $(10,35 - 10,4) \times 500$ євро	945	602	25 грн	—	25

Як уже зазначалося вище, маючи картку, яка відкрита у гривнях, за кордоном можна зняти готівкову валюту чи оплатити послуги валютою. В разі здійснення розрахунку з використанням платіжної картки у валюті, яка відрізняється від валюти картрахунка, уповноважений банк здійснює перерахунок суми за операцією у валюту картрахунка за курсом, порядок встановлення якого визначений у договорі між клієнтом та уповноваженим банком-емітентом. Наприклад, якщо курс перерахунку гривень у євро 10,5 грн за 1 євро, то, маючи на картрахунку 1000 грн, за кордоном мо-

жна отримати 95,23 євро. Проте в обліку цю операцію буде відображено, як використання гривень, тому що банк списує гривні і нема підстав для відкриття іншого субрахунка в обліку Тобто така ситуація аналогічна придбанню валюти. Але відрізняється тим, що здійснюється в банкоматі за кордоном. Якщо підприємство має дебетово-кредитову чи кредитову картку в гривнях, то ситуація з виникненням кредитового сальдо ось яка. Клієнти уповноваженого банку-емітента мають зобов'язання за здійснені з використанням платіжних карток операції перед уповноваженим банком-емітентом у валюті картрахунка та в порядку, визначеному відповідним договором з цим банком.

Зобов'язання, що виникають у зв'язку з організацією безготівкових розрахунків за платіжними картками з міжнародною платіжною системою, є власними зобов'язаннями уповноваженого банку перед цією системою. Кошти, які списані з картрахунка клієнта, або відшкодовані на користь уповноваженого банку за здійснені клієнтом операції з використанням платіжних карток, є коштами уповноваженого банку. У разі виникнення за результатами операції на картрахунку клієнта овердрафту (дебетового сальдо) в одній із валют за наявності на картрахунку достатньо коштів в іншій валюті уповноважений банк здійснює погашення суми овердрафту (дебетового сальдо) за рахунок коштів, які обліковуються на картрахунку в іншій валюті, у порядку, визначеному договором, з дотриманням вимог законодавства про валютне регулювання. Погашення овердрафту (дебетового сальдо) в одній із валют за картрахунком є відшкодуванням зобов'язань клієнта перед емітентом.

Тобто ми отримуємо в кредит валюту, а віддаємо банку все одно гривні. Валюту міжнародній системі віддає банк. Встановлено, якщо довірені особи юридичних осіб і фізичних осіб — підприємців не мають корпоративних платіжних карток, то грошові аванси на відрядження їм можуть видаватися через особисті платіжні картки. Кошти, які зараховані на особистий картрахунок працівника, вважаються виданими йому під звіт. Використання коштів має бути підтверджене відповідними звітними документами (у т. ч. документами за операціями із застосуванням платіжних карток). Щоб скористатися цією нормою для перерахування працівникові іноземної валюти, потрібно, щоб працівник мав особисту картку в іноземній валюті. А перераховуючи йому на особисту картку замість іноземної валюти гривні, ми порушуємо вимогу про те, що працівника має бути забезпечено валютою країни відрядження. Це раз. А подруге, ми на плечі працівника перекладаємо всі проблеми з курсами. А він не зобов'язаний нести додаткові витрати. Хоча це на руку бухгалтерам.

Нижче зазначено, як здійснюються розрахунки з підзвітними особами за субрахунком 372 у відрядженні. (табл. 3.4.5, 3.4.6).

Таблиця 3.4.5

ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ГРИВНЕВИХ І ВАЛЮТНИХ ПЛАСТИКОВИХ КАРТОК

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сума	Податковий облік	
		Дт	Кт		ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
1	Перераховано кошти на картрахунок	010	311	1000 грн	—	—
2	Оплачено послуги у відрядженні (курс 10,5)	372	333	150 євро 1575 грн	—	балансова вартість валюти 975 грн
		333	313	975 грн	—	—

Таблиця 3.4.6

ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ГРИВНЕВИХ І ВАЛЮТНИХ ПЛАСТИКОВИХ КАРТОК

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сума	Податковий облік	
		Дт	Кт		ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
1	Відкрито картрахунок	313	311	1000 грн	—	—
2	Оплачено послуги у відрядженні (курс — 10,5)	372	333	150 євро 1575 грн	—	балансова вартість валюти 975 грн
		333	313	975 грн	—	—
		372	333	350 євро 3675 грн	—	балансова вартість валюти 2275 грн
		333	601	3675 грн	—	—
3	Повернено кредит	601	311	23675 грн	—	—

ОБЛІК ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

4.1. Основні поняття

Експорт — це один з видів міжнародної торгівлі. Виходу підприємства на зовнішній ринок передують вивчення:

- попиту на зовнішньому ринку на товар, призначений на експорт;
- рівня конкуренції на ринку;
- рівня та тенденції зміни цін;
- вимог споживачів з метою удосконалення технології виробництва товарів.

На цій основі встановлюють сегменти ринку, в межах яких вивчають форми та методи торгівлі, види, засоби та інтенсивність реклами, що застосовуються конкурентами.

Експорт — продаж продукції (робіт, послуг) іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення продукції за межі митних кордонів України з метою отримання доходів від виробничої, або інших форм господарської діяльності.

Експортна операція — комерційна діяльність, пов'язана з продажем та вивезенням за кордон товарів, робіт, послуг для передачі їх у власність іноземному контрагенту.

В умовах зовнішньоекономічної діяльності здійснюються наступні види експортних операцій:

- експорт товарів в рахунок міжурядових угод;
- експорт товарів в межах державного контракту;
- експорт товарів на умовах державного, або комерційного кредиту, або за рахунок відстрочки платежу;
- експорт на умовах компенсаційної угоди;
- експорт на умовах бартерної угоди;
- експорт в рахунок надання допомоги.

Будь-яка юридична особа може здійснювати експорт товарів (робіт, послуг) у разі виконання певних вимог:

- здійснення експортних операцій повинно бути передбачене її статутними документами;

— контракт на експорт товарів (робіт, послуг) має бути укладений у письмовій формі і відповідати всім вимогам, встановленим Положенням про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів);

— при визначенні предмету експортного контракту повинні бути враховані такі обмеження, як квотування та ліцензування експорту, визначені законодавством України.

4.2. Бухгалтерський облік операцій з експорту

4.2.1. Загальні принципи ведення бухгалтерського обліку експорту

Згідно з п. 5 П(С)БО 21 операції в іноземній валюті під час первісного визнання відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу на дату здійснення операції (дата визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат). При цьому під валютним курсом мається на увазі курс гривні до грошової одиниці іншої країни, офіційно встановлений НБУ.

Таким чином, якщо першою подією є відвантаження товару, то доходи від реалізації товару перераховуються у гривні за курсом НБУ на момент відвантаження товарів.

Якщо перша подія — отримання оплати за товар, то сума авансу (попередньої оплати) в іноземній валюті, отримана від інших осіб у рахунок платежів для поставки готової продукції, інших активів, виконання робіт і послуг, при включенні до складу доходу звітного періоду перераховується у валюту звітності із застосуванням валютного курсу на дату отримання авансу.

У разі отримання від покупця авансових платежів в іноземній валюті частинами дохід від реалізації активів (робіт, послуг) визнається за сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів виходячи з послідовності отримання авансових платежів.

Приклад 1. Підприємство отримало передоплату від покупця:

- сума 10 000 дол. США за товар 20.06.10;
- курс НБУ на момент отримання — 7,85 грн/дол. США;
- товар було відвантажено на експорт 28.06.10;
- курс НБУ на дату відвантаження товару становив 7,84 грн/дол. США.

У якій сумі слід відобразити валові доходи у податковому обліку та як відобразити таку операцію у бухгалтерському обліку?

У наведеній ситуації першою подією є отримання передоплати за товар, який буде відвантажено у майбутньому.

Валовий дохід звітного періоду визначається у сумі, еквівалентній іноземній валюті, яка отримана за експортною операцією, що перераховується у гривні за офіційним валютним (обмінним) курсом НБУ, який діяв на дату отримання валюти. Ця сама сума формуватиме балансову вартість іноземної валюти. Балансова вартість валюти є гривневим еквівалентом валюти, отриманої у зв'язку з продажем товарів (робіт, послуг).

У разі отримання валютної виручки, що передує відвантаженню товарів на експорт, говоримо, що у запасах з'явилася валюта, балансова вартість якої (вартість запасів) визначається виходячи з офіційного (обмінного) курсу НБУ, що діяв на дату виникнення доходу.

Отже, у момент отримання валютної виручки її слід перерахувати за офіційним курсом НБУ, що

діяв на дату її отримання, і саме ця величина буде валовим доходом підприємства, отриманим у звітному періоді.

При відвантаженні продукції її вартість не підлягає перерахунку за курсом НБУ на день відвантаження продукції. Курсова різниця, що виникне при зміні валютних курсів між датою отримання авансу та датою відвантаження товару, в податковому обліку не враховується.

Тобто у підприємства виникнуть валові доходи один раз — у момент отримання авансу, і їх величина надалі не перераховуватиметься.

Зазначена сума буде відображена у декларації з податку на прибуток за звітний період у рядку 01.1 «Доходи від продажу товарів, робіт, послуг». У ситуації, що склалася, валові доходи визначаємо таким чином:

$$\text{ВД} = 10000 \text{ дол.} \times 7,85 \text{ грн/ дол.США} = 78\,500,00 \text{ грн.}$$

Відобразимо облік операцій з прикладу 1 (табл. 4.1). Для докладного висвітлення операцій припустімо:

— курс НБУ на дату фактичного продажу валюти та зарахування гривневих коштів на поточний рахунок підприємства — 7,89 грн/дол. США;

— валюту продано за курсом МВБ, який становив 7,95 грн/ дол. США;

— комісія банку за продаж валюти — 20,00 грн.

Для спрощення прикладу в таблиці не наводимо плати за митне оформлення товарів.

Таблиця 4.1

ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ОБЛІКУ ЕКСПОРТУ (ПРИКЛАД 1)

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сума	Податковий облік, грн	
		Дт	Кт		ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
1	На валютний рахунок підприємства зараховано аванс в іноземній валюті: 10 000 дол. x 7,85 = 78500 грн	312	681	10 000 дол. США 78 500 грн	48 500	—
2	Відображено продаж валюти 10000 дол. США x 7,89 = 78900 грн	334	312	10 000 дол. США 78 900 грн	—	—
3	Відображено курсову різницю на дату фактичного продажу валюти: (7,89 — 7,85) x 10000 дол. США = 400 грн	3334	7714	400 грн	—	—
4	Списано собівартість реалізовано валюти: 10000 дол. США x 7,89 = 78900 грн	9942	3334	10 000 дол. США 78900 грн	—	78 900
5	Відображено дохід від реалізації валюти та зарахування гривні на поточний рахунок підприємства: 7,95 (курс МВР) x 10000 дол. США = 79500 грн	3377	7711	79 500 грн	79500	—
6	Оплата та списання на витрати суми комісійних банку	9942	3377	20 грн	—	20
7	Списано на фінансові результати дохід від реалізації валюти	7711	7791	79 500 грн	—	—
8	Списано на фінансові результати	791	942	78 900 грн 20 грн	—	—
9	Списано на фінансові результати дохід від курсових різниць	7714	7791	400 грн	—	—
10	Відвантажено (експортовано) товар іноземному покупцю у рахунок отриманого авансу та відображено дохід від реалізації товарів: 10000 дол США. x 4,85 (курс НБУ на дату отримання авансу) = 48 500 грн	3362	7681	10 000 дол. США 48 500 грн	—	—
11	Здійснено зарахування заборгованостей	681	362	10 000 дол. США 48 500 грн	—	—

А тепер розглянемо, як правильно визначити доходи від продажу товарів у податковому та бухгалтерському обліку, якщо товар відвантажено в одному податковому періоді, а оплату отримано в іншому.

Приклад 2. Підприємство 25.06.10 відвантажило нерезиденту товар вартістю 20000 євро. Курс НБУ на дату відвантаження товару становив 10,55 грн/євро, на кінець кварталу (27.06.10) — 10,62 грн/євро. Валюта була отримана 02.07.10. Курс НБУ на 02.07.10 — 10,64 грн/євро. Розглянемо, як таку операцію відобразити у бухгалтерському та податковому обліку.

Виходячи з даних розрачуємо величину валових доходів підприємства, яку слід відобразити у декларації про прибуток за півріччя:

$$\text{ВД} = 20000 \text{ євро} \times 10,55 \text{ грн/євро} = 211\,000 \text{ грн.}$$

Подальший перерахунок валових доходів не відбувається. Отримана 02.07.10 валютна виручка у сумі 20000 євро буде значитися у податковому обліку за балансовою вартістю 211000 грн. І саме ця сума потрапить до ВВ при продажу такої валюти.

1. Бухгалтерський облік товарів організується та ведеться по рахунку 28 «Товари»:

а) за звітними партіями, при визначенні ознак яких береться до уваги характер товару, можливість зберігання партій у процесі перевезення та перевалки

б) за товарною номенклатурою міжнародної Гармонізованої Системи опису;

в) за місцями зберігання, етапами та напрямками руху товарів;

г) за організаціями та особами, які несуть матеріальну відповідальність.

2. Товари обліковуються в бухгалтерії зовнішньоекономічної організації у натуральному та вартісному вираженні, а у місцях перевалки, зберігання (в портах, на складах та базах) — в натуральному вираженні.

3. У зовнішньоекономічних організаціях в залежності від специфіки товарів встановлюється порядок оформлення та терміни проходження товарних документів, акцепту і оплати розрахункових документів, а також оприбуткування і списання товарів. По товарах, які зберігаються на власних складах, кожного місяця проводиться інвентаризація бухгалтерських даних про залишки складського обліку.

По товарах, які зберігаються на складах, які знаходяться за межами того міста, де ведеться бухгалтерський облік, звірення даних по залишках проводиться на підставі звітів складів про рух товарів.

Таблиця 4.2

ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ОБЛІКУ ЕКСПОРТУ (ПРИКЛАД 2)

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сума	Податковий облік, грн	
		Дт	Кт		ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
1	Відвантажено товар іноземному покупцю: 20 000 євр x 10,55 = 211 000 грн	362	702	20 000 євро 211 000 грн	211 000	–
2	На дату балансу 30.06.10 здійснено перерахунок дебіторської заборгованості покупця та відображено курсову різницю: (7,62 – 7,55) x 20 000 євро = 1400 грн	362	714	1400 грн	–	–
3	Курсову різницю списано на фінансовий результат	714	91	1400 грн	–	–
4	На валютний рахунок отримано виручку в іноземній валюті: 10,64 x 20 000 євро = 212 800 грн	312	362	20 000 євро 212 800 грн	–	–
5	На дату надходження оплати здійснено перерахунок дебіторської заборгованості покупця та відображено курсову різницю: (10,64 – 10,62) x 20 000 євро = 400 грн	362	714	400 грн	–	–
6	Курсову різницю списано на фінансовий результат	714	91	400 грн	–	–

4. Нестачі, псування, биття товарів понад норми природного убутку, які виникли за вини окремих організацій та осіб, стягуються, або списуються у встановленому порядку.

5. Повна інвентаризація фактичних залишків товарів на складах і в портах, а також перевірка залишків товарів, які знаходяться в дорозі, проводиться не рідше одного разу на рік.

Експортні товари облікуються в бухгалтерському обліку з моменту переходу їх у власність зовнішньоекономічної організації до реалізації їх іноземному покупцю.

Основою для бухгалтерських записів з оприбуткування товарів для експорту являються товарно-розрахункові документи, які відображають їх рух до іноземного покупця. Облік експортних товарів ведеться у зовнішньоекономічній організації в натуральному та вартісному вираженні.

Кількісний та аналітичний облік експортних товарів ведеться, як правило, за обліковими партіями. За облікову партію приймається:

- при відвантаженні товарів українськими постачальниками в порти-відправлення однорідного товару, оформлене однією чи декількома залізничними накладними в одному напрямку і відфактурована постачальником-підприємством одним рахунком;

- при морських перевезеннях — відправлення товару за кордон, оформлене одним коносаментом;

- при відвантаженнях товарів через прикордонні залізничні пункти, з переоформленням накладних на прикордонній станції.

- відправлення однорідного товару згідно договору з постачальником товару в одному чи декількох вагонах, в один пункт призначення, для одного покупця, оформлена однією чи декількома залізничними накладними;

- при перевезеннях авіаційним транспортом — відправлення однорідного товару за кордон, оформлене однією авіанакладною;

- при відправленні експортних товарів поштою — відправка товару за кордон, оформлена однією поштовою квитанцією.

При відправленні експортних товарів ешелонами, які формуються українськими постачальниками, за облікову партію може бути прийнятий ешелон. В цьому випадку повинен бути організований облік вагонів, які відстали від ешелону та приєдналися до нього в дорозі.

Якщо при перевалці, концентруванні вантажів в портах, на прикордонних базах і у інших випадках початкова партія не може бути збережена, встановлюється нова облікова партія за етапами руху експортних товарів (товари у дорозі в Україну, товари в портах і на складах в Україні, товари в дорозі за кордоном).

У всіх випадках вибір ознак облікової партії повинен забезпечити ув'язку партії, яка прибуткується на рахунки запасів, з відфактуруванням товарів іноземним покупцям, а також можливість контролю за рухом та залишками експортних товарів в дорозі, в місцях їх зберігання і перевалки. Це має особливе значення при поставках комплектного устаткування, автоматичних ліній, великих пресів, станків та іншого устаткування, яке складається з окремих частин і механізмів, які відвантажуються постачальниками в розібраному вигляді декількома місцями і, в окремих випадках, неодноразово.

Зовнішньоекономічна організація повинна забезпечити контроль за своєчасним прибуттям по призначенню усіх відвантажених місць. Якщо окремі облікові партії, які поступають в порти України, знеособлюються (руда, вугілля, добрива і т.д.), то на кожний товар відкривається окрема картка, записи в яку проводяться при оприбуткуванні — за даними рахунків підприємства чи комерційних актів портів України, а при вибутті — за даними рахунків, виписаних іноземними покупцями на основі коносаментів за методами обліку, що викладені у ПСБО 9 «Запаси». Основою для бухгалтерських записів з обліку експортних товарів є належним чином оформлені документи, які фіксують рух товарів:

— акцептовані рахунки підприємства-постачальника з додатком специфікацій, накладних вантажного залізничного сполучення, коносаментів, авіанакладних, поштових квитанцій, які свідчать про відвантаження товарів в установлені адреси;

— приймальні акти, які підтверджують надходження товарів в порти чи на склади;

— рахунки іноземним покупцям, що виписані на основі вантажних митних декларацій (ВМД);

— комерційні та інші акти, які свідчать про нестачі, залишки та псування товарів;

— приймальні акти іноземних експедиторів, складські свідоцтва, приймальні акти консигнаторів та інші документи, які підтверджують рух експортних товарів за кордоном.

Так, облік експортних товарів на всіх етапах їх руху ведеться на рахунку 45 «Товари відвантажені, виконані роботи та послуги» за такими субрахунками:

4512 «Товари експортні за прямими відправками»;

4513 «Товари експортні в дорозі по Україні»;

4514 «Товари експортні в портах і на складах в Україні»;

4515 «Товари експортні в дорозі за кордоном»;

4516 «Товари експортні на складах, у переробці і на комісії за кордоном»;

4517 «Товари, зняті з експорту в портах і на складах в Україні»;

4518 «Товари експортні відвантажені, але не відфактуровані іноземним покупцям».

Особливістю бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності є наявність такого поняття, як облікова одиниця. За облікову одиницю береться товарна партія, якою вважається:

- при відвантаженні товарів українським постачальником у порти — відправка однорідного товару, оформлена однією чи кількома залізничними накладними в одному напрямку та відфактурована постачальником-підприємством одним рахунком;

- при морських перевезеннях — відправка товару за кордон, оформлена одним коносаментом;
- при відправках товарів через прикордонні залізничні пункти з переоформленням накладних на прикордонній станції — відправка однорідного товару відповідно до договору з постачальником товару в одному чи кількох вагонах, в один пункт призначення, для одного покупця, оформлена однією чи кількома залізничними накладними;
- при перевезеннях авіаційним транспортом — відправка однорідного товару за кордон, оформлена однією авіанакладною;
- при відправці експортних товарів поштою — відправка товару за кордон, оформлена однією поштовою квитанцією.

При відправках експортних товарів ешелонам за одну облікову одиницю може бути прийнятий ешелон. У такому разі слід організувати облік вагонів.

Якщо при перевалці, концентрації вантажів у портах, на прикордонних базах тощо початкова партія не може бути збережена, тоді встановлюється нова облікова партія за етапами руху експортних товарів (товари у дорозі по Україні, товари у портах і на складах в Україні, товари у дорозі за кордоном і т.д.).

Вибір ознак облікової партії завжди повинен забезпечувати ув'язку партії, яка відображається на рахунках для обліку товарів, із пред'явленням рахунків іноземним покупцям за поставлені товари, а також можливість контролю за рухом і залишками експортних товарів у дорозі, у місцях їх зберігання та перевалки. Це має особливе значення при поставках комплексного обладнання, що складається з окремих частин і механізмів і відвантажується постачальниками у розібраному вигляді у кількох місцях та, інколи, неодноразово.

Якщо окремі облікові партії, що надходять у порти, знеособлюються (руда, вугілля, добрива і т.п.), то на кожний товар відкривається окрема картка, записи в яку здійснюються: при надходженні — за даними рахунків підприємства чи приймальними актами портів, про витрати — за даними рахунків, виписаних іноземним покупцям на підставі коносаментів.

Приклад 3. Суб'єктом ЗЕД у звітному місяці здійснено кілька господарських операцій, а його бухгалтерською службою відображено вказані операції в бухгалтерському та податковому обліку (вигляд з переліку проведень див. у табл. 4.3).

Таблиця 4.3

ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ОБЛІКУ ЕКСПОРТУ (ПРИКЛАД 3)

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		
		Дт	Кт	Сума
1	2	3	4	5
Розділ I. Суб'єктом ЗЕД придбано товари на території України у резидента (постачальника)				
1	За даними банківських документів здійснено перерахування авансу постачальнику	371	311	1050
2	Згідно даних одержаної від постачальника першої податкової накладної відображено податковий кредит	641	644	175
3	Оприбутковано товар, що надійшов від постачальника на склад (в бухгалтерію надано прибуткову накладну, картку складського обліку)	282 281	631 282	2000
4	Раніше відображений податковий кредит враховано в розрахунках з ПДВ	644	631	175
5	Згідно даних одержаної від постачальника другої податкової накладної (разом з товаром) відображено податковий кредит	641	631	225
6	Згідно даних банківських документів постачальнику здійснено доплату за товар, що надійшов	631	311	1350
7	Аванс зараховано в рахунок одержаних товарів (в бухгалтерію надано акт звірки розрахунків)	631	371	1050
Розділ II. Суб'єктом ЗЕД здійснено зовнішньоекономічну операцію, пов'язану з продажем (експортом) іноземному ЄГД придбаних у резидента товарів. Згідно даних банківських документів:				
1	Зараховано аванс в доларах США, одержаний від іноземного ЄГД, на розподільчий рахунок в банку (валютний (обмінний) курс НБУ на що дату — 7,3 грн / дол. США)	3121	6811	300 дол. США 2190 грн

Закінчення табл. 4.3

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		
		Дт	Кт	Сума
1	2	3	4	5
2	В день зарахування авансу в доларах США перераховано уповноваженому банку 50 % суми валютних коштів для продажу (150 дол. США або 795,0 грн (валютний курс НБУ — 7,3 x 150)	334	312	150 дол. США 1095 грн
3	Одержано виручку від продажу валютних коштів на поточний гривневий рахунок (курс 7,33 x 150)	311	711	150 дол. США 1099,50 грн
4	Відображено нарахування курсової різниці на валютні кошти, продані банком наступного дня (150 (7,3 – 7,33))	334	714	4,50 грн
5	Відображено собівартість проданої іноземної валюти	942	334	1099,5 грн
6	Нарахована комісійна винагорода банку за послуги з продажу валюти	949	685	50 грн
7	Перераховано комісійну винагороду банку	685	311	50 грн
8	В день одержання авансу в доларах США на розподільний рахунок уповноваженим банком перераховано інші 50 % авансу в іноземній валюті на поточний валютний рахунок (курс НБУ — 7,3 x 150)	3121	3122	150 дол. США 1099,50 грн
Товар експортовано (одержано експортну ВМД):				
9	Відображено дохід від його продажу	3621	702	300 дол. США 2190 грн
10	Аванс зараховано в рахунок наданих (експортованих) товарів (в бухгалтерію надано акт звірки розрахунків)	6811	3621	300 дол. США 2190 грн

Основою для оприбуткування таких товарів по субрахунку служать акцептований рахунок постачальника та розписка про зберігання, яка свідчить про прийняття товарів на склад готової продукції на відповідальне зберігання. Розписка про зберігання повинна включати дату складання, повну назву товарів, кількість, номер, дату договору, і повинна бути підписана директором підприємства-постачальника, головним бухгалтером і матеріально відповідальною особою, яка прийняла товар на відповідальне зберігання (угода схову). Термін зберігання і додаткові вимоги до зберігання можуть бути оговорені постачальником і зовнішньоекономічною організацією додатково, зокрема, договором на поставку експортних товарів.

Аналітичний облік ведеться за постачальниками, товарами і партіями.

По субрахунку «Товари експортні в дорозі в Україні» обліковуються експортні товари, відвантажені в порти України чи на прикордонні станції України, а також перевідправлені з одних портів України в інші і не прибулі на місце призначення до кінця звітного періоду. Основою для відображення товарів по цьому субрахунку є рахунки, платіжні вимоги підприємства з прикладеними до них відповідними супровідними документами. Аналітичний облік по цьому субрахунку ведеться за пунктами призначення та обліковими партіями. Зовнішньоекономічні організації зобов'язані слідкувати за своєчасним прибуттям товару в пункти призначення і приймати міри для пошуку вантажів, а в випадку необхідності пред'являти в установленому порядку претензії транспортним організаціям.

По субрахунку «Товари експортні в портах, на складах і в переробці в Україні» обліковуються експортні товари, які знаходяться в портах, на складах і базах в Україні, що очікують відправлення за кордон.

Вартість експортних товарів списується на цей субрахунок з субрахунку «Товари експортні в дорозі в Україну» на основі приймальних актів, складених портами, складами і базами, а також інших товаросупроводжувальних документів, що надходять в установленому порядку у зовнішньоекономічну організацію від портів, баз і складів. По цьому ж рахунку обліковуються і товари, які знаходяться в переробці згідно технічним умовам поставки, до того як вони будуть відправлені іноземному покупцю. Порядок здачі товару в переробку (як давальницьку сировину) і приймання його з переробки встановлюється внутрішньою інструкцією зовнішньоекономічної організації. У випадку переробки товару на стороні умови переробки, норми виходу виробів, розміри відходів передбачаються в договорі.

Результати приймання товару з переробки оформляються актами з вказівкою в них назва товару, який переробляється, одиниці вимірювання, кількості зданого в переробку і прийнятого з переробки товару, ціни, вартості.

Аналітичний облік по даному субрахунку ведеться за місцями зберігання, назвами товарів і обліковими партіям, якщо товари враховуються за принципом товарної партії.

По експортних товарах, які знаходяться в портах, на складах і базах в Україні, перевірка даних складського обліку, який ведеться в місцях зберігання з даними бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної організації, повинна проводитися кожного кварталу. Виявлені розбіжності повинні бути урегульовані до складання бухгалтерської та податкової звітності.

По субрахунку «Товари експортні в дорозі за кордоном» обліковуються експортні товари, які відправлені за кордон і не прибули до місця призначення до кінця звітної періоду.

Оприбуткування товарів на цей субрахунок проводиться в випадках, коли отримані документи, які свідчать про рух експортних товарів за межами кордону України, але право власності на ці товари залишається за українською організацією (відвантаження за кордон товарів, на консигнаційні склади, зразків експортних товарів і т.д.). Аналітичний облік по даному субрахунку ведеться за країнами, назвами товарів і обліковими партіями.

На субрахунку «Товари експортні на складах, в переробці і на комісії за кордоном» відображаються товари експортні, які зберігаються на складах, в переробці чи передані для реалізації за кордоном на умовах консигнації. Оприбуткування товару по цьому субрахунку проводиться після отримання підтвердження консигнатора про надходження товару на його склад. Облік експортних товарів на цьому рахунку ведеться за оцінкою, що вказана у ВМД. Відносини між зовнішньоекономічною організацією і комісіонерами відносно порядку продажу експортних товарів визначаються спеціальними угодами. В цих угодах вказується порядок оформлення надходження товарів на консигнаційний склад, їх зберігання, реалізації, розрахунків; порядок проведення інвентаризації товарів; представлення звітів про їх рух і наявність залишків.

Аналітичний облік ведеться за країнами, консигнаторами, найменуваннями товарів і обліковими партіями. В угодах з консигнаторами повинно бути передбачено обов'язкове представлення звітів про надходження, реалізації і залишки товарів, які поставляються на консигнацію. Вказані дані про залишки товарів на консигнації підлягають звіренню з обліковими даними зовнішньоекономічної організації.

У випадку виявлення розбіжностей повинні бути встановлені причини їх виникнення і проведено відповідне регулювання.

Приклад 4. Підприємством «А» відвантажений товар нерезиденту — підприємству «С». Вартість товару — 20000 євро. Відвантаження відбулося у I кварталі 2010 року. Оплата за товар надійшла на розрахунковий рахунок підприємства «А» у II кварталі 2010 року. Курс НБУ становив:

- на дату відвантаження 10,00 грн за 1 євро;
- на дату балансу 10,11 грн за 1 євро;
- на дату отримання коштів 10,21 грн за 1 євро.

Відображення операцій в обліку подано у таблиці 4.4.

Таблиця 4.4

**ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ
ОБЛІКУ ЕКСПОРТУ (ПРИКЛАД 4)**

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік			Податковий облік, грн	
		Дт	Кт	Сума	ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
1	Відвантажено товар іноземному покупцю	362	702	20 000 євро 200 000 грн	—	200 000
2	На дату балансу розраховано курсову різницю (20000 євро x (10,11 – 10,00) = 2200)	362	714	2200 грн	—	—
3	Дохід від курсової різниці віднесено на фінансовий результат	714	791	2200 грн	—	—
4	Отримано оплату від покупця на розподільчий рахунок	314	362	20 000 євро 120 000 грн	—	—
5	Виручку зараховано на поточний валютний рахунок	312	314	20 000 євро 120 000 грн	—	—
6	На дату оплати розраховано курсову різницю (20000 євро x (10,21 – 10,11) = 2000)	362	714	2000 грн	—	—

Облік реекспортних товарів

Під реекспортними товарами розуміють товари, придбані по імпорту для подальшого продажу іноземним покупцям. Реекспортні товари обліковуються за їх купівельною вартістю, тобто за вартістю, що вказана у рахунках іноземних постачальників. Передача імпортних товарів на реекспорт, для подальшого їх продажу за кордон, відображається по субрахунках реекспортних товарів.

Вартість товарів, призначених для реекспорту без завезення в Україну, списується з рахунку імпортних товарів на рахунок реекспортних товарів по даті відвантаження їх на адресу іноземного покупця.

У випадку, коли імпортні товари завозяться в Україну, то вони зараховуються на субрахунки реекспортних товарів датою видачі доручення на відвантаження імпортних товарів іноземному покупцеві.

Після передачі імпортних товарів для реекспорту облік їх ведеться аналогічно обліку експортних товарів за товарними партіями. Бухгалтерський облік реекспортних товарів по всім етапам їх руху ведеться по таких субрахунках:

- «Товари реекспортні в дорозі в Україні»;
 - «Товари реекспортні в портах, на складах і в переробці в Україні»;
 - «Товари реекспорту в портах, на складах і в переробці за кордоном»;
 - «Товари реекспортні в дорозі за кордоном».
- Підприємство, як відомо, на зовнішній ринок може виходити і через посередників. Тоді між підприємством-власником продукції та фірмою-посередником укладається договір поставки чи комісії. При наявності договору поставки до посередника з певного моменту переходить право власності на товар і відповідальність за нього. За договором комісії право власності до посередника не переходить. Він зобов'язується за дорученням підприємства за винагороду укласти контракт з іноземною фірмою на реалізацію продукції. У договорах поставки та комісії обумовлюються вимоги до якості продукції, гранична контрактна ціна, строки поставки, строки висилання відвантажувальних документів і повідомлень про відвантаження, конкретні вимоги щодо тари, упаковки та маркування, питання майнової відповідальності, порядок участі підприємства у переговорах про укладення контракту з іноземною фірмою, обов'язково розмір комісійної винагороди і т.д.

Якщо при прямому виході на зовнішній ринок весь бухгалтерський облік ведеться підприємством і відображається на його бала-

нсі, то під час здійснення експортних операцій через посередника за договором поставки облік руху товару та розрахунків з інофірмою проводиться посередником і відображається на його балансі, а підприємство відображає у своєму обліку тільки відвантаження експортного товару та внутрішні розрахунки з посередником.

Приклад 5. Продаж товару за межі митної території України здійснює власник (комітент) через посередника (комісіонера). За домовленістю сторін встановлено продажну вартість товару 1000 дол. США, в тому числі 25 % — комісійна винагорода. Оплату комітентові за продані на експорт товари комісіонер здійснює в іноземній валюті за вирахуванням комісійної винагороди. Розрахунки комісіонера з нерезидентом здійснюються в іноземній валюті.

Відображення операцій в обліку подано у таблиці 4.5.

4.2.2. Облік операцій з експорту робіт, послуг.

Перелік послуг (робіт), які вважаються такими, що експортуються, включає:

- консультаційні, інформаційні та аудиторські послуги;
- медичні послуги;
- послуги та роботи, пов'язані з нерухомим майном, включаючи будівельно-монтажні та експлуатаційні роботи;
- надання нерезидентам в оренду, чартер, фрахт морських, або повітряних суден, що використовуються на міжнародних маршрутах, або лініях, а також космічних кораблів, супутників, або їх частин чи окремих функцій;
- надання послуг персоналу з обслуговування морських, повітряних та космічних об'єктів, зазначених у попередньому пункті;
- надання послуг з передачі авторських прав, ліцензій, патентів, прав на використання торгових марок, інших юридичних та економічних знань, а також обробки даних та інформації для резидентів;
- надання послуг з організації реклами і публічних зв'язків за межами України;
- забезпечення персоналом нерезидентів України, культурної, спортивної, освітньої діяльності за межами України;
- надання послуг з туризму на території України в разі їх продажу за межами України безпосередньо, або при посередництві нерезидентів із застосуванням безготівкових розрахунків.

Таблиця 4.5

ТИПОВІ ПРОВЕДЕННЯ, ПРИ ПРОДАЖУ ТОВАРУ НА ЕКСПОРТ ЧЕРЕЗ ПОСЕРЕДНИКА

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік			Податковий облік, грн		
		Дт	Кт	Сума	ВД	ВВ	7
1	2	3	4	5	6	7	
Операції у комісіонера							
1	Оприбутковано товар, прийнятий на комісію	024	—	7000 грн	—	—	—
2	Відвантажено товар на експорт (1000 дол. США x 7,0 = 7000)	362	703	1000 дол. США 7000 грн	1458	—	—
До ВД включено суму комісійної винагороди без ПДВ (7000x0,25:1,2)							
3	Відображено суму розрахунків з комігентом (7000 – 1750)	704	685	750 дол. США 5250 грн	—	—	—
4	Списано з обліку відвантажені товари	—	024	7000 грн	—	—	—
5	Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ у сумі комісійної винагороди	703	641	292 грн	—	—	—
6	Визначено фінансовий результат	703	791	6650 грн	—	—	—
		791	704	5250 грн	—	—	—
7	Отримано оплату від покупця за проданий товар (1000 дол.США x 6,9)	791	44	1750 грн	—	—	—
		312	362	1000 дол. США 6900 грн	—	—	—
8	Відображено курсову різницю, нараховану при погашенні заборгованості покупця (7,0 – 6,9) x 1000)	945	362	100 грн	—	—	100

9	Перераховано валюту за проданий товар комітентів (750 дол. США x 6,9)	685	312	750 дол. США 5175 грн	—	—
10	Відображено курсову різницю, нараховану при погашенні заборгованості перед комітентом ((7,0 – 6,9) x 750)	685	714	75 грн	75	—
11	Визначено фінансовий результат	791	945	100 грн	—	—
		714	791	75 грн	—	—
		44	791	25 грн	—	—
Операції у комітента						
1	Передано товар на комісію	283	281	4500 грн	—	—
2	Отримано оплату від комісіонера за проданий товар (750 дол. США x 6,9)	312	685	750 дол. США 5175 грн	—	—
3	Відображено дохід від проданого на експорт товару з урахуванням комісійної винагороди (5175 + 1458 + 292)	685	702	6925 грн	6925	—
4	Відображено собівартість проданого товару	902	283	4500 грн	—	ВВ
5	Включено вартість комісійних послуг до витрат поточного періоду	93	685	1458 грн	—	1458
6	Відображено податковий кредит з ПДВ у вартості комісійної винагороди	641	685	292 грн	—	—
7	Визначено фінансовий результат	702	791	6925 грн	—	—
		791	902	4500 грн	—	—
		791	93	1458 грн	—	—
		791	44	967 грн	—	—

Експорт послуг — експорт нематеріальної продукції сфери послуг, що включає комерційні, професійні та споживчі послуги.

Експорт робіт, послуг класифікується, як експорт капіталу, тобто, як вивезення за межі України капіталу в будь-якій формі з метою отримання прибутку від виробничої та інших форм господарської діяльності.

Документом, який підтверджує факт виконання робіт (послуг), є акт виконаних робіт (наданих послуг), оформлений належним чином.

Відображення в бухгалтерському обліку валютних операцій, пов'язаних з експортом послуг нерезидентам, в цілому, аналогічний порядку обліку операцій з експорту готової продукції, за виключенням рахунку, на якому відображається собівартість виконаних робіт (наданих послуг).

4.2.3. Облік авансів, одержаних від іноземних покупців

Найважливіша частина закінчення будь-якого продажу — вчасно отримати плату за товари. Найбільше гарантій в цьому питанні для експортера надають авансові платежі від іноземних покупців. Сума доходу від реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг), інших оборотних і необоротних активів, в оплату за які від покупців і замовників попередньо одержані кошти (аванс) в іноземній валюті, визначається перерахунком вартості фактично реалізованих (але не більше попередньо оплачених) в рахунок авансу готової продукції (товарів, робіт, послуг), інших оборотних і необоротних активів за валютним курсом на дату зарахування (отримання) попередньої оплати (авансу) в іноземній валюті.

Суми отриманих авансів в рахунок майбутнього відвантаження (надання) товарів (робіт, послуг) включатимуться до складу доходу звітного періоду, коли буде здійснене таке відвантаження (надання), не за курсом на момент відвантаження (надання), а за курсом на момент отримання авансів.

Це означає, що доходи за виконані роботи, надані послуги визнаються на дату їх надання, а за готову продукцію — на дату відвантаження, але визначаються за курсом на дату попередньої оплати (одержання авансу), перерахунок на дату визнання доходу не відбувається, тобто перерахунок кредиторської заборгованості в іноземній валюті на дату визнання доходу не здійснюється. Вартість реалізації, що перевищує суму попередньої оплати, визначається із застосуванням валютного курсу на дату визнання доходу від реалізації.

Якщо ж реалізовано готової продукції, товарів та інших активів на суму меншу, ніж попередньо одержаний аванс, і подальша реалізація цьому покупцеві не передбачається, а залишок авансу підлягає поверненню покупцю грошима, то зобов'язання в сумі залишку авансу підлягає перерахунку за валютним курсом на кожну дату балансу (поки не відбудеться сплата грошей) і на дату погашення зобов'язання (сплати грошей).

У зв'язку з цим в обліку необхідно чітко розділяти суми в іноземній валюті, що надійшли від нерезидентів, як погашення існуючої заборгованості, та суми авансів, що надходять. Для обліку останніх використовується субрахунок 681 «Розрахунки за авансами одержаними».

Сума дебіторської заборгованості, відображена в обліку на субрахунок 681 «Розрахунки за авансами одержаними», забезпечується запасами (матеріальними активами), а не сумами коштів, тому її варто розглядати як немонетарну статтю.

Для узагальнення інформації про розрахунки з іноземними покупцями та іншими дебіторами використовується Журнал 3 та відомості аналітичного обліку по відповідних рахунках, що також ведуться паралельно в національній та іноземній валютах.

4.3. Податковий облік експортних операцій

Податковий облік валютних операцій регулюється спеціальним розділом III «Податок на прибуток підприємств» Податкового кодексу України (далі ПКУ). Згідно з цим розділом визначення валових доходів та валових витрат ґрунтується на визначенні балансової вартості валюти, що задіяна в розрахунках. Термін „балансова вартість іноземної валюти» для цілей цього підпункту означає вартість іноземної валюти, визначену за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, на дату звітного (пп. 1.743.5 ПКУ).

Існують певні особливості визначення розміру доходів і витрат при оподаткуванні операцій з розрахунками в іноземній валюті:

1. Доходи, отримані (нараховані) платником податку в іноземній валюті у зв'язку з продажем товарів, виконанням робіт, наданням послуг, у частині їхньої вартості, що не була сплачена в попередніх звітних податкових періодах, перераховуються в національну валюту за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, що діяв на дату визнання таких доходів згідно з цим розділом, а в частині раніше отриманої оплати за курсом, що діяв на дату її отримання (пп. 1.743.1. ПКУ).

2. Витрати, здійснені (нараховані) платником податку в іноземній валюті у зв'язку з придбанням у звітному податковому періоді товарів, робіт, послуг, у встановленому порядку включаються до витрат такого звітного податкового періоду шляхом перерахування в національну валюту тієї частини їх вартості, що не була раніше оплачена, за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, що діяв на дату визнання таких витрат згідно з цим розділом, а в частині раніше проведеної оплати — за таким курсом, що діяв на дату здійснення оплати (пп. 1.743.2. ПКУ).

3. Визначення курсових різниць від перерахунку заборгованості, вираженої в іноземній валюті, та іноземної валюти здійснюється відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку. При цьому прибуток (позитивне значення курсових різниць) ураховується в складі доходів платника податку, а збиток (від'ємне значення курсових різниць) ураховується у складі витрат платника податку (пп. 1.743.3. ПКУ).

4. У разі здійснення операцій з продажу іноземної валюти та банківських металів до складу доходів або витрат платника податку відповідно включається позитивна, або від'ємна різниця між доходом від продажу та балансовою вартістю такої валюти, металів або вартістю на дату здійснення операції, якщо вона була проведена після дати звітного балансу.

У разі придбання іноземної валюти до складу відповідно витрат або доходів звітного періоду включається позитивна або від'ємна різниця між курсом іноземної валюти до гривні, за яким придбавається іноземна валюта, та курсом, за яким визначається балансова вартість такої валюти. Також до витрат відносяться витрати на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших обов'язкових платежів, пов'язаних з придбання іноземної валюти (згідно пп. 1.743.4. пр. ПКУ).

При продажі валюти отриманої від експорту товарів відповідно до розділу III «Податок на прибуток підприємств» ПКУ:

1) валові доходи збільшуються на суму в гривнях, отриману від покупця;

2) валові витрати збільшуються на суму балансова вартість проданої валюти.

Що стосується обліку курсових різниць то він відповідає вимогам положень (стандартів) бухгалтерського обліку, зокма курсові збитки від коливання обмінних курсів та перерахунку іноземної валюти тазаборгованості, вираженої в іноземній валюті, визнаються в складі витрат платника податку лише після фактичного погашення заборгованості.

Нарахування податку на прибуток при здійсненні експортних операцій здійснюється відповідно до розділу III «Податок на прибуток підприємств» ПКУ. Так розділом III встановлено, що доходи, отримані (нараховані) платником податків в іноземній валюті у зв'язку з продажем товарів (робіт, послуг) протягом звітного періоду, перераховуються у гривні за офіційним курсом НБУ, що діяв на дату отримання (нарахування) таких доходів, і не підлягають перерахунку у зв'язку зі зміною обмінного курсу гривні протягом такого звітного періоду. Дохід від реалізації товарів визнається за датою переходу покупцеві права власності на такий товар (згідно пп. 1.642. ПКУ). Дохід від надання послуг та виконання робіт визнається за датою складення акта або іншого документа, оформленого відповідно до вимог діючого законодавства, який підтверджує виконання робіт або надання послуг. Датою отримання доходів, які враховуються для визначення об'єкта оподаткування, є звітний період, в якому такі доходи утворилися, незалежно від фактичного надходження коштів (метод нарахувань), визначений з урахуванням норм цього пункту та статті та цього розділу (згідно пп. 1.645. ПКУ). Датою отримання доходів від купівлі(продажу) іноземної валюти є дата переходу права власності на іноземну валюту (згідно пп. 1.653 ПКУ).

Оскільки, операції з вивозу товару за межі митної території України, а також операції з надання послуг (виконання робіт) для їх споживання за межами митної території України є об'єктом оподаткування ПДВ ПКУ, то база оподаткування операцій з постачання товарів (послуг) визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, але не нижче за звичайні ціни, визначених відповідно до статті 39 розділу I ПКУ, з урахуванням загальнодержавних податків та зборів, (крім податку на додану вартість та акцизного податку на спирт етиловий, що використовується виробниками — суб'єктами господарювання для виробництва лікарських засобів, крім лікарських засобів у вигляді бальзамів та еліксирів).

До складу договірної (контрактної) вартості включаються будь-які суми коштів, вартість матеріальних і нематеріальних активів, що передаються платнику податку безпосередньо покупцем або через будь-яку третю особу у зв'язку з компенсацією вартості товарів (послуг).

База оподаткування операцій з постачання товарів, ввезених на митну територію України, визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, але не нижче митної вартості товарів, з якої були визначені податки і збори, що справляються під час їх митного оформлення, з урахуванням акцизного податку та ввізного мита, за винятком податку на додану вартість, що включаються у ціну товарів/послуг згідно із законодавством.

У разі коли постачання товарів/послуг здійснюється за регульованими цінами (тарифами), база оподаткування визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, визначеної за такими цінами (тарифами). До бази оподаткування включаються суми бюджетних асигнувань для компенсації витрат підприємств і організацій у зв'язку з державним регулюванням цін.

У разі постачання необоротних активів, у тому числі в разі їх самостійної ліквідації, переведення з виробничих у невиробничі, переведення з використання в оподатковуваних операціях для використання в неоподатковуваних, база оподаткування визначається виходячи з їх балансової вартості на момент їх постачання. До бази оподаткування враховується вартість товарів (послуг), які постачаються за будь-які кошти включаючи бюджетні дотації, та вартість матеріальних і нематеріальних активів, що передаються платником податку безпосередньо отримувачем товарів (послуг) або будь-якою третьою особою як компенсація вартості товарів (послуг), поставлених таким платником податку.

Нарахування податку на прибуток при здійсненні імпорту товарів має ряд правил, які розглянемо нижче. При імпорті товарів (робіт, послуг) у резидента-імпортера виникають валові витрати. Дата їх виникнення визначається згідно з р. III ПКУ — це дата оприбуткування платником податків товарів, а для робіт (послуг) — дата їх фактичного отримання. Витрати, понесені (нараховані) платником податків в іноземній валюті протягом звітного періоду у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг), вартість яких належить до валових витрат, визначаються в сумі, що дорівнює балансовій вартості такої іноземної валюти, визначеної згідно з положеннями п. 1.743. р. III ПКУ, а саме шляхом перерахування в національну валюту тієї частини їх вартості, що не була раніше оплачена, за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, що діяв на дату оприбуткування таких товарів, робіт, послуг, а в частині раніше проведеної оплати — за таким курсом, що діяв на дату здійснення оплати.

Отже, валові витрати платника податків визначаються на рівні балансової вартості валюти, перерахованої постачальнику, але виникають валові витрати лише у момент переходу права власності на іноземну валюту.

Валюта, що перераховується нерезиденту, може бути придбана, або отримана раніше від іноземних покупців, як виручка р. III ПКУ встановлено:

1) У разі придбання іноземної валюти до складу відповідно витрат або доходів звітного періоду включається позитивна або від'ємна різниця між курсом іноземної валюти до гривні, за яким

придбається іноземна валюта, та курсом, за яким визначається балансова вартість такої валюти. Також до витрат відносяться витрати на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших обов'язкових платежів, пов'язаних з придбання іноземної валюти:

— балансова вартість іноземної валюти є вартістю іноземної валюти, визначена за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, на дату звітного балансу;

— вартість іноземної валюти на дату здійснення операції є вартістю іноземної валюти, визначеною за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, на дату здійснення операції.

2) Доходи, отримані (нараховані) платником податку в іноземній валюті у зв'язку з продажем товарів, виконанням робіт, наданням послуг, у частині їхньої вартості, що не була сплачена в попередніх звітних податкових періодах, перераховуються в національну валюту за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, що діяв на дату визнання таких доходів згідно з цим розділом, а в частині раніше отриманої оплати за курсом, що діяв на дату її отримання.

ОБЛІК ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

5.1. Загальні принципи здійснення імпортних операцій

В процесі господарської діяльності підприємства досить часто виникає потреба в товарах імпортного виробництва, а також в отриманні робіт та послуг іноземних спеціалістів. Імпорт (імпорт товарів) — це купівля (у тому числі з оплатою у негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності у іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів із ввезенням їх на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Імпортна операція — комерційна діяльність, що пов'язана з закупівлею та ввезенням в Україну іноземних товарно-матеріальних цінностей для їх наступної реалізації на внутрішньому ринку, або використання у виробничогосподарській діяльності. До імпортних операцій відноситься:

- придбання товарно-матеріальних цінностей від іноземних постачальників на умовах комерційного кредиту;
- ввезення товарно-матеріальних цінностей, або отримання послуг в порядку бартерних угод;
- ввезення товарів в рахунок централізованих імпортних закупок;
- придбання товарно-матеріальних цінностей та послуг з оплатою готівкою;
- отримання товарно матеріальних цінностей та послуг в якості безоплатної допомоги.

При цьому перед підприємством відкриваються три шляхи для придбання імпортних товарів:

1. Придбання товарів у вітчизняних оптових продавців. Цей спосіб є найшвидшим і найпростішим, оскільки товар вже розмитнений і знаходиться на території України. Недоліком роботи оптових продавців є відносно висока вартість товарів у порівнянні з їх

вартістю при самостійному ввезенні, а також обмеженість і нестійкість асортименту продукції на складах українських оптових підприємств.

2. Самостійний імпорт товарів. Щоб самостійно ввезти товари на територію України, підприємство попередньо має зареєструватися в митних органах і відкрити в банку валютний рахунок. Для декларування товарів, що ввозяться, підприємство може прийняти до штату кваліфікованого декларанта, або звернутися до послуг митного брокера. Крім того, працівники, які займаються закупівлею таких товарів, повинні мати досвід роботи з іноземними партнерами. Передумовою здійснення імпорتنих операцій є проведення переговорів з іноземним контрагентом та укладання імпортного контракту.

3. Імпорт через посередників. Якщо підприємство планує здійснити разову закупівлю специфічних товарів або тільки починає свою зовнішньоекономічну діяльність, то на початковому етапі йому не обійтися без послуг посередників.

Цей шлях дозволить швидко ввезти необхідні товари, а також дасть підприємству час, щоб зареєструватися на митниці, відкрити валютний рахунок і підготувати персонал до ведення зовнішньоекономічної діяльності.

Не дивлячись на переваги, пов'язані із закупівлею товарно-матеріальних цінностей та сировини на зовнішньому ринку, існують деякі труднощі:

- вибір надійного партнера;
- витрати, пов'язані з митним оформленням;
- проблема повернення неякісної (бракованої) продукції;
- транспортні витрати, що перевищують вартість товару;
- складність експедиторського супроводу;
- вартість тари, що перевищує вартість товару;
- відсутність навиків митного оформлення;
- відсутність оборотних валютних коштів;
- правові проблеми;
- система здійснення платежів;
- ціна;
- політичні проблеми.

Багато з перерахованих проблем достатньо серйозні при закупівлях товарів у господарюючих суб'єктів із країн ближнього та дальнього зарубіжжя. Наприклад, використання іноземної валюти та митної документації є загальними для будь-якого варіанту надходження товарів з-за кордону. На сьогоднішній день в Україні формується політика захисту вітчизняного товаровиробника з метою зменшення частки імпорتنих операцій та збільшити експорт.

5.2. Бухгалтерський облік імпорتنих операцій

5.2.1. Загальні принципи ведення бухгалтерського обліку імпорتنих операцій

При імпорті товарів у випадку, якщо першою подією є ввезення товару, вартість запасів перераховується у валюту України за курсом НБУ, що діяв на дату визнання активу, тобто на момент придбання запасів.

Крім того, відповідно до П(С)-БО 9 «Запасів» до первісної вартості запасів, крім сум, перерахованих постачальникові затовар, включаються:

- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, що не відшкодовуються підприємству (наприклад, акцизний збір);
- транспортно-заготовчі витрати (витрати на заготівлю запасів, оплату тарифів (фрахту) за навантажувально-розвантажувальні роботи і транспортування запасів всіма видами транспорту до місця їх використання, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів);
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Якщо спочатку відбувається оплата, то сума авансу, перерахована в рахунок платежів для придбання немонетарних активів (запасів, основних засобів, нематеріальних активів тощо) і отримання робіт і послуг, при включенні до вартості цих активів (робіт, послуг) у бухгалтерському обліку перераховується у гривні за курсом НБУ на дату перерахування авансу згідно з п. 6 П(С)БО 21. Іншими словами, вартість запасів при їх отриманні перераховується за курсом НБУ на дату перерахування передоплати.

Якщо попередня оплата здійснювалася частинами, вартість запасів визначатиметься виходячи з курсів НБУ, що діяли на дату кожного авансу.

Основними завданнями бухгалтерського обліку імпорتنих операцій є:

- перевірка правильності документального оформлення товарних та розрахункових операцій;
- дотримання вимог валютного та митного законодавства;
- формування достовірної інформації про рух імпорتنих товарів (купівля, зберігання, реалізація);
- формування достовірної інформації про курсові різниці.

Облік імпорتنих товарно-матеріальних цінностей ідентичний загальним вимогам обліку, за виключенням деяких особливостей, зокрема:

- приймання імпорتنих товарів з обов'язковою участю експерту торгово-промислової палати України із складанням приймального акту і акту експертизи. При виявленні нестачі, або дефекту товарів складається рекламаційний акт;

- обов'язкове декларування експортно-імпорتنих товарів при перетині митного кордону України;

- відображення в обліку приймання товарів, що імпортуються, за датою вантажної митної декларації;

- необхідність відокремленого обліку імпорتنих товарів і розрахунків по їх придбанню, що впливає з особливостей оподаткування цих товарів;

- організація аналітичного обліку за найменуваннями, кількістю товарів, обліковими партіями, контрактами, країнами та консигнаторами.

Українські підприємства відповідно до чинного законодавства можуть ввозити з-за кордону необоротні засоби, матеріали, сировину, товари та інші товарно-матеріальні цінності щодо яких немає обмежень. Найбільш поширеними імпортними операціями є ввезення товарів, у зв'язку з чим умовні приклади розглядаються саме із ввезенням цього виду товарно-матеріальних цінностей. Синтетичний облік імпорتنих товарів ведеться на рахунку 28 «Товари».

В бухгалтерському обліку рух імпорتنих товарів відображається на рахунку «Товари» по наступних субрахунках: «Товари імпорتنі в дорозі за кордоном», «Товари імпорتنі на складах і в переробці за кордоном».

Підставою для оприбуткування товарів на ці субрахунки є перехід права власності на зазначені товари до українського резидента до перетину митного кордону України. Фактично данні субрахунки використовуються тільки для реекспортних товарів, які не підлягають подальшому ввезенню на митну територію України («Товари імпорتنі в портах і на складах в Україні», «Товари імпорتنі в дорозі в Україну»).

Імпортні товари прибуткуються в дебет рахунку з кредиту рахунку «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками» незалежно від до чи після отримання зовнішньоекономічної того, коли вони надійшли організацією розрахункових і товаросупроводжувальних документів іноземних постачальників.

По субрахунку «Товари імпорتنі в дорозі за кордон» облікуються імпортні товари, передані за кордоном у переробку (у то-

му числі давальницька сировина). Як правило, товари прибуткуються в тому звітному періоді, в якому, згідно умов контракту, право власності на товар перейшло зовнішньоекономічній організації на основі документів, які підтверджують надходження товарів на склад чи в переробку за кордон. Аналітичний облік ведеться по країнам, товарам, партіям і місцям зберігання (відповідальним особам).

По субрахунку «Товари імпорتنі в портах і на складах в Україні» облікуються імпорتنі товари, які прибули в порти України, на прикордонні бази і склади. Товари прибуткуються на цей субрахунок в тому звітному періоді, в якому вони прибули в порт, на складі і бази на основі рахунків, отриманих від портів, станцій, складів, баз і які підтверджують надходження товарів.

Аналітичний облік ведеться за місцями зберігання, товарам і обліковим партіям товарів, а по товарах, які зберігаються на власних складах, також і по матеріально-відповідальним особам. По субрахунку «Товари імпорتنі в дорозі в Україну» відображаються товари, які надійшли на прикордонні станції та в порти і не були відправлені до кінця звітного періоду замовникам. Товари оприбутковуються на цей рахунок датою їх надходження на станцію. По цьому ж субрахунку облікуються товари, що надійшли в український порт чи на прикордонну станцію і направлені на склади зовнішньоекономічних організацій, а також імпорتنі товари, призначені для реекспорту в інші країни, які направляються з території України в вихідні порти чи прикордонну станцію для послідуного відправлення. Аналітичний облік по даному субрахунку ведеться по країнам, товарам та обліковим партіям.

1. Підприємством «Б» придбаний товар у нерезидента — підприємства «V». Вартість товару — 12 000 доларів США. Мито — 6060,00 грн, митний збір — 121,20 грн. Сума ПДВ, сплачена митним органам при ввезенні товару — 13332,00 грн. Оплата за товар проводиться після його придбання. Оприбуткування й оплата товару відбуваються у IV кварталі 2010 року.

Курс НБУ становив:

на дату оформлення ВМД 7,05 грн за 1 дол. США;

на дату оплати 7,10 грн за 1 дол. США.

Придбання валюти здійснювалося за курсом 7,10 грн за 1 дол. США (за цим курсом визначається балансова вартість валюти).

Відображення операцій в обліку подано у таблиці 5.1

Таблиця 5.1

ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ОБЛІКУ ЕКСПОРТУ (ПРИКЛАД 1)

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік			Податковий облік	
		Дт	Кт	Сума	ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
1	Перераховано ПДВ митним органам	377	311	13332 грн	—	—
2	Перераховано мито	377	311	6060 грн	—	—
3	Перераховано митний збір	377	311	121,2 грн	—	—
4	Отримано товар (12 000 дол. США x 7,05 + 6060 + 121,20 = 86781,2)	281	632	12000 дол. США	86781,2	—
		281	377	80600 грн		
		281	377	6060 грн		
				121,2 грн		
5	За фактом оформлення ВМД відображено податковий	641	377	13332 грн	—	—
6	Перераховано нерезиденту за товар (за курсом НБУ 7,1)	632	312	12000 дол. США 81200 грн	—	—
7	Нараховані втрати від курсової різниці (12000 дол. США x 7,10 – 12 000 дол. США x 7,05 = 600 грн)	945	632	600 грн	600	—
8	Втрати від курсової різниці списані на фінансовий	791	945	600 грн	—	—

Приклад 2. Підприємством «Б» придбаний товар у нерезидента — підприємства «С». Вартість товару — 50 000 євро. Мито — 32 100,00 грн, митний збір — 642,00 грн. Сума ПДВ, сплачена митним органом при ввезенні товару — 70 320,00 грн. Передоплату за товар проведено у III кварталі, відвантаження товару — у IV кварталі 2008 року.

Курс НБУ становив:

— на дату оплати 10,42 грн за 1 євро;

— на дату оформлення ВМД 10,39 грн за 1 євро.

Придбання валюти здійснювалося за курсом 6,40 грн за 1 євро (за цим курсом визначається балансова вартість валюти).

Відображення операцій в обліку подано у таблиці 5.2.

Таблиця 5.2

ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ОБЛІКУ ЕКСПОРТУ (ПРИКЛАД 2)

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік			Податковий облік	
		Дт	Кт	Сума	ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
1	Перераховано попередню оплату іноземному постачальнику (50 000 євро x 10,42 = 521 000 грн)	371 2	312	50 000 євро 521 000 грн	—	—
2	Митним органам перераховано ПДВ	377	311	70 320 грн	—	—
3	Перераховано мито	377	311	32 100 грн	—	—
4	Перераховано митний збір	377	311	642 грн	352 74 2	—
5	Отримано товар: Вартість товару в бухгалтерському обліку перераховується за курсом на дату перерахування авансу: 50 000 євро x 6,42 = 321 000 грн Сума валових витрат: 50 000 євро x 6,40 + +32100,00 + 642 = 352 742 грн	281 281 281	632 377 377	50 000 євро 321 000 грн 642 грн	—	—
6	Відображено податковий кредит	641	377	70 320 грн	—	—
7	Зараховано передоплату	632	312	50 000 євро 321 000 грн	—	—

5.2.2. Особливості обліку імпорту робіт, послуг

Імпорт може включати також платне користування послугами іноземних фізичних і юридичних осіб. Крім того, в зовнішньоекономічній діяльності використовують імпорт капіталів у вигляді іноземних кредитів та інвестицій, виробничих (будівельних, монтажних) і споживчих послуг, а також інжинірингу, який представляє собою інженерно-консультаційні послуги, узагальнені в самостійну сферу діяльності і спрямовані на підготовку та забезпечення процесу виробництва, реалізацію готової продукції, обслуговування підрядних будівельно-монтажних організацій, інфраструктурних, сільськогосподарських та інших об'єктів.

Облік імпорту робіт, послуг суттєво не відрізняється від обліку імпорту товарів, за винятком деяких особливостей:

— документом, який підтверджує факт виконання робіт (послуг), є акт виконаних робіт (послуг), оформлений належним чином;

— при імпорті робіт (послуг) датою виникнення податкових зобов'язань є дата події, яка відбулася першою, а саме: дата списання коштів з поточного рахунку платника податків в оплату собівартості робіт, або дата оформлення документа, який підтверджує факт виконання робіт (послуг) нерезидентом;

— не дозволяється відносити до податкового кредиту по сплаті податку суми, які не підтверджені актом приймання робіт (послуг);

— надані (виконані) суб'єктами підприємницької діяльності Росії роботи (послуги), які використовуються, або споживаються на митній території України, пільговому оподаткуванню не підлягають.

Порядок відображення в бухгалтерському обліку валютних операцій, пов'язаних з імпортуванням послуг від нерезидента, в цілому аналогічний порядку обліку операцій з імпорту товарів.

Приклад 3. Суб'єкт ЗЕД 15.07.10 (валютний обмінний курс НБУ станом на цю дату — 7,3 грн/дол. США) відповідно до умов зовнішньоекономічного контракту імпортував послуги (для власного використання) вартістю 1000 дол. США. Розглянемо в таблиці 5.3 декілька варіантів нарахування ПДВ залежно від умов проведення розрахунків між суб'єктом ЗЕД та іноземним СГД.

Таблиця 5.3

ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ОБЛІКУ ЕКСПОРТУ (ПРИКЛАД 3)

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік			Податковий облік	
		Дт	Кт	Сума	ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
Умова 1. 20.07.10 здійснення оплата за одержані послуги						
1	15.07. 09 суб'єктом ЗЕД отримано послуги від іноземного СГД (підписано акт про надання послуг)	23,91, 92,93	632	7300 грн	—	—
2	15.07.10 суб'єктом ЗЕД нараховано податкові зобов'язання з ПДВ (7300 x 20 / 100)	685	641	1460 грн	1460	—
3	20.07.10 суб'єктом ЗЕД здійснено оплату через уповноважений банк за одержані від іноземного СГД послуги	632	312	7300 грн	—	—
4	В наступному податковому періоді (серпні 2010 р.) суб'єктом ЗЕД нараховано податковий кредит з ПДВ	641	685	1460 грн	—	1460
Умова 2. 10.07.10 (валютний обмінний курс НБУ станом на що дату — 7,2 грн/дол. США) здійснена оплата за послуги, що будуть імпортовані						
1	10.07.10 суб'єктом ЗЕД здійснено попередню оплату за послуги, що будуть одержані від іноземного СГД (1000 x 7,2)	371	312	7200 грн	—	—
2	10.07.10 суб'єктом ЗЕД нараховано податкові зобов'язання з ПДВ (5200 x 20 / 100)	685	641	1440 грн	1460	—
3	15.07.10 суб'єктом ЗЕД отримані послуги від іноземного СГД (підписано акт про надання послуг)	23,91, 92,93	632	7200 грн	—	—
4	15.07.10 зараховано суму авансу в рахунок суми отриманих послуг	632	371	7200 грн	—	—
5	В наступному податковому періоді (серпні 2010 р.) суб'єктом ЗЕД нараховано податковий кредит з ПДВ	641	685	1460 грн	—	1460

5.2.3. Особливості обліку авансів, сплачених іноземному постачальнику

Сума авансу (попередньої оплати) в іноземній валюті, передана іншим особам в рахунок платежів для придбання немонетарних активів (запасів, основних засобів, нематеріальних активів) і отримання робіт і послуг при включенні у вартість цих активів (робіт, послуг) перераховується у валюту звітності з застосуванням валютного курсу на дату виплати авансу.

Іншими словами, вартість отриманих в рахунок погашення попередньої оплати немонетарних активів визначається перерахунком вартості фактично отриманих немонетарних активів (але не більше попередньо сплачених) за валютним курсом на дату здійснення попередньої оплати (на дату перерахування авансу). Така вартість є історичною собівартістю отриманих немонетарних активів. Вартість отриманих немонетарних активів понад попередньо сплачену визначається із застосуванням валютного курсу на дату визнання їх активами. Якщо немонетарних активів отримано менше, ніж попередньо сплачено, і їх отримання вже не передбачається, а сума залишку попередньої оплати (авансу) підлягає поверненню грошима, то дебіторська заборгованість (у сумі залишку авансу) підлягає перерахунку за валютним курсом на кожну дату балансу (поки не відбудеться одержання грошей) і на дату її погашення (зарахування грошей на рахунок у банку). Отже:

1) у бухгалтерському обліку необхідно чітко відстежувати суми іноземної валюти, перераховані у вигляді авансів, і відокремлювати їх від проведення наступної оплати. Для цього використовується рахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами»;

2) валютна складова бухгалтерської первісної вартості товарів визначається виходячи з курсу валюти на дату сплати авансу;

3) розрахована таким чином первісна вартість товарів бере участь в обліку приросту, (убутку) товарно-матеріальних цінностей після їх оприбуткування на баланс. Це може мати позитивні наслідки, оскільки за дозволені для поставки товарів за імпортом 180 днів курс валюти може зростати, а отже, валові витрати будуть коригуватися на меншу суму;

4) для того, щоб не вийшло бухгалтерського розриву між вартістю товарно-матеріальних цінностей, що оприбутковуються, і відображеною заборгованістю щодо них, на кожну дату балансу немонетарні статті, які відображені за історичною собівартістю і зарахування яких на баланс пов'язане з операцією в іноземній валюті, відображається за валютним курсом на дату здійснення опе-

рації. Отже, на відміну від монетарних статей дебіторська заборгованість у валюті, що утворилася в результаті здійснення передоплати за товари (роботи, послуги) на дату балансу відображається за курсом, що діяв на момент перерахування авансу;

5) бухгалтерські первинні документи не відповідають записам по рахунках. Так, у вантажній митній декларації відображається вартість товарів за курсом НБУ на дату митного оформлення, і ПДВ розраховується саме виходячи з цієї вартості.

5.3. Податковий облік імпорту товарів

Нарахування податку на прибуток при здійсненні імпорту товарів має ряд правил, які розглянемо нижче. При імпорті товарів (робіт, послуг) у резидента-імпортера виникають валові витрати. Дата їх виникнення визначається згідно з р. III у ПКУ — це дата оприбуткування платником податків товарів, а для робіт (послуг) — дата їх фактичного отримання. Сума витрат, понесених у валюті, в цілях податкового обліку визначається за правилами встановленими III розділом ПКУ. Так, витрати, понесені (нараховані) платником податків в іноземній валюті протягом звітного періоду у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг), вартість яких належить до валових витрат, визначаються в сумі, що дорівнює балансовій вартості такої іноземної валюти, визначеної згідно з положеннями п. 1.743. р. III ПКУ, а саме шляхом перерахування в національну валюту тієї частини їх вартості, що не була раніше оплачена, за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, що діяв на дату оприбуткування таких товарів, робіт, послуг, а в частині раніше проведеної оплати — за таким курсом, що діяв на дату здійснення оплати.

Отже, валові витрати платника податків визначаються на рівні балансової вартості валюти, перерахованої постачальнику, але виникають валові витрати лише у момент переходу права власності на іноземну валюту.

Валюта, що перераховується нерезиденту, може бути придбана, або отримана раніше від іноземних покупців, як виручка р. III ПКУ встановлено, що в разі придбання іноземної валюти до складу відповідно витрат, або доходів звітного періоду включається позитивна, або від'ємна різниця між курсом іноземної валюти до гривні, за яким придбавається іноземна валюта, та курсом, за яким визначається балансова вартість такої валюти. Також до витрат відносяться

витрати на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших обов'язкових платежів, пов'язаних з придбання іноземної валюти:

— балансова вартість іноземної валюти є вартістю іноземної валюти, визначена за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, на дату звітного балансу;

— вартість іноземної валюти на дату здійснення операції є вартістю іноземної валюти, визначеною за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, на дату здійснення операції.

2) Доходи, отримані (нараховані) платником податку в іноземній валюті у зв'язку з продажем товарів, виконанням робіт, наданням послуг, у частині їхньої вартості, що не була сплачена в попередніх звітних податкових періодах, перераховуються в національну валюту за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, що діяв на дату визнання таких доходів згідно з цим розділом, а в частині раніше отриманої оплати за курсом, що діяв на дату її отримання.

Платник податків при отриманні імпортованих товарів повинен відносити до валових витрат суми, визначені шляхом перерахунку вартості товарів у гривні за офіційним курсом НБУ, що діє на момент отримання таких товарів, згідно листа ДПАУ від 31.01.2004 р. № 1557/7/15-1117.

Вартість отриманих імпортером запасів бере участь у перерахунку приросту-убутку балансової вартості товарів за п. 5.9 Закону про прибуток. Визначення балансової вартості придбаних товарів здійснюється за правилами, встановленими П(С)БО 9 «Запаси».

Імпортери товарів і супутніх послуг є платниками ПДВ відповідно до. Об'єктом обкладення ПДВ є операції ввезення товарів (супутніх послуг) у митному режимі імпорту (або реімпорту). Нарахування податку на додану вартість при здійсненні імпорту товарів має ряд особливостей, розглянемо їх нижче. Імпортери товарів і супутніх послуг є платниками ПДВ відповідно до розділу V ПКУ. Об'єктом обкладення ПДВ є операції ввезення товарів (супутніх послуг) у митному режимі імпорту (або реімпорту).

Базою оподаткування при ввезенні товарів на митну територію України є договірна (контрактна) вартість, але не менша від митної вартості цих товарів, визначеної відповідно до Митного кодексу України, з урахуванням мита та акцизного податку, що підлягають сплаті за винятком податку на додану вартість, що включаються у ціну товарів/послуг згідно з законодавством.

При визначенні бази оподаткування перерахунок іноземної валюти в національну валюту здійснюється за офіційним курсом національної валюти до цієї валюти, встановленим Національним банком України, що діє на день подання митної декларації для митного оформлення, а у разі нарахування суми податкового зобов'язання митним органом у випадках, коли митна декларація не подавалася — на день визначення податкового зобов'язання (згідно пп. 1.977. ПКУ). Ставка податку діюча на даний момент — 20 % (пп.6.1.1 Закону про ПДВ), згідно ПКУ з 2014 року вона становить — 17 % (пп. 1.984).

Для операцій із ввезення на митну територію України товарів та з постачання послуг нерезидентом на митній території України, датою виникнення права на віднесення сум податку до податкового кредиту є дата сплати (нарахування) податку за податковими зобов'язаннями згідно з пунктом 188.8 статті **Стаття 188** р. V ПКУ. При цьому документом, що засвідчує право на отримання податкового кредиту вважається ВМД, що підтверджує сплату ПДВ. Датою використання товарів/послуг вважається дата визнання витрат, відповідно до розділу III ПКУ.

Варто зазначити, що дата сплати ПДВ за податковими зобов'язаннями для таких операцій є датою виникнення права на податковий кредит. Сума податкового кредиту відображається в податковій декларації з ПДВ у рядку 12.4.

Приклад 4. Суб'єктом ЗЕД 15.03.10 (валютний обмінний курс НБУ станом на цю дату — 7,3 грн/дол. США) здійснено митне оформлення імпортованих товарів, митна вартість яких складає 1000 дол. США (в т.ч. 900 дол. США — вартість товару, вказана в зовнішньоекономічному контракті, та 100 дол. США — мито, що нараховане та сплачене грошовими коштами 14.03.10. (валютний обмінний курс НБУ той самий, що і 15.03.10). Імпортовані товари знаходяться під митним контролем з 14.03.10 по 17.03.10. Розглянемо в таблиці 5.4 декілька умов сплати ПДВ в сумі 1060,00 грн (1000 дол.США x 7,3 грн/дол. США x 20 % / 100 %), що відображений у ВМД. Алгоритм розв'язку наведений в таблиці 5.4.

Деякі пояснення до таблиці. Застосовувати рахунок 2811 доцільно у випадку, коли імпортовані товари (а також і юридичне право власності на товар) фактично вже передані іноземним СГД суб'єкту ЗЕД, але не можуть бути отримані останнім без проведення відповідних митних процедур (наприклад, сплати мита, ПДВ і т. д.). Проведення 4 застосовується у разі, коли суб'єкт ЗЕД буде обліковувати імпортовані товари після їх митного оформлення в себе на

балансі. Тобто в цьому випадку первісна вартість вказаних товарів згідно з п. 9 П(С)БО 9 включає в себе окрім суми, що сплачуються суб'єктом ЗЕД іноземному СГД згідно із умовами зовнішньоекономічного контракту (за вирахуванням непрямих податків, наприклад, ПДВ), також і нараховану (сплачену) суму ввізного мита. Якщо ж суб'єкт ЗЕД сплачує мито при ввезенні товарів, що не будуть обліковуватися у нього на балансі (відповідно до певних митних режимів ввезення), слід використовувати таке проведення: Дт 92 Кт 6411. Застосування відразу рахунку 644, а не 641, здійснюється тому, що при сплаті ПДВ суб'єкт ЗЕД має тільки право на отримання податкового кредиту. Після одержання належним чином оформленої ВМД суб'єкт ЗЕД повинен відобразити суму податкового кредиту в обліку.

Таблиця 5.4

ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ОБЛІКУ ЕКСПОРТУ (ПРИКЛАД 4)

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік			Податковий облік	
		Дт	Кт	Сума	ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
1	14.03.10 суб'єктом ЗЕД ввезено товари на митну територію України та залишено під митним контролем до закінчення їх митного оформлення (900 x 7,3)	281 1	632	6570	—	—
2	14.03.10 суб'єктом ЗЕД нараховано та сплачено митним органам через уповноважений банк суму мита (100 x 7,3)	281 641	641 311	730 730	—	—
Умова: 14.03.10 р. суб'єктом ЗЕД сплачено митним органам грошовими коштами «імпортний» ПДВ						
1	14.03.10 суб'єктом ЗЕД нараховано та сплачено через уповноважений банк митним органам суму «імпортного» ПДВ (6570+ 730) x 20 / 100)	644 685	685 311	1460 1460	—	—
2	17.03.10 суб'єктом ЗЕД отримано на склад розмитнені імпортовані товари (4770 + 530)	281	281	7300	—	—
3	17.03.10 суб'єктом ЗЕД отримано належним чином оформлену ВМД та нараховано податковий кредит з ПДВ (6570+ 730) x 20 / 100)	641	644	1460	—	1460

У випадку, якщо придбання товарів (робіт, послуг) здійснюється у нерезидента — фізичної особи, то з доходу, виплаченого такому нерезиденту, необхідно утримати податок з доходів фізичних осіб. Податковим агентом у цьому випадку є резидент, який виплачує дохід фізичній особі — нерезиденту, згідно з пп. 9.11.3 Закону про доходи. Доходи нерезидента — фізичної особи з джерелом походження з України обкладаються податком з доходів фізичних осіб у розмірі подвійної ставки. У 2010 році ставка податку з доходів фізичних осіб — нерезидентів становить 30 %. При нарахуванні доходів в іноземній валюті їх вартість перераховується у гривні за курсом НБУ, що діяв на момент отримання таких доходів.

ОБЛІК ТОВАРООБМІННИХ (БАРТЕРНИХ) ОПЕРАЦІЙ

6.1. Поняття бартерних операцій

Отже, розглядаючи ЗЕД-бартерні операції, необхідно враховувати різні їх аспекти. А тому спробуємо узагальнити й систематизувати всю наявну інформацію та сформулювати ЗЕД-бартерні правила, об'єднавши їх у чотири групи:

- правила застосування термінів та понять;
- правила (порядок) здійснення;
- правила оподаткування;
- правила відображення в бухгалтерському обліку.

Бартер — це безгрошовий розрахунок. У стандартах бухгалтерського обліку немає не тільки визначення, але й самого терміна. Лише в п. 10ПБО-4 вживається словосполучення бартерні операції. В інших стандартах використовують термін обмін. У Законі про бартерні операції в ЗЕД визначення термінів взагалі немає, однак в п. 1 ст. 1 цього Закону дано докладну характеристику товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності. По-перше, відповідно до зазначеної норми, бартерні ЗЕД-операції — це один із видів експортно-імпортних операцій. Порядок здійснення експортно-імпортних операцій регламентовано Законом про ЗЕД, у ньому також дано визначення термінів експорт, імпорт, зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічний договір. Отже, при здійсненні бартерних ЗЕД-операцій необхідно враховувати значення цих термінів, у тому числі їх особливості. Однією із найважливіших особливостей є те, що у визначенні термінів експорт та імпорт йдеться відповідно про продаж та купівлю лише товарів і не згадуються роботи та послуги. Однак при цьому товаром є «будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі)». Ще один термінологічний нюанс: у трактуванні Закону про ЗЕД експорт може бути і без вивезення товарів за межі митної території України. Якщо покупець — іноземний

суб'єкт господарської діяльності, то продаж йому товарів — це експорт. Одночасно в цілях оподаткування експортованими вважаються лише ті товари, які вивезено за межі митної території України.

По-друге, експортно-імпортна операція у сфері ЗЕД вважається товарообмінною (бартерною), якщо її оформлено:

- бартерним договором, тобто договором, що передбачає обмін товарами, який не опосередкований рухом коштів у готівковій, або безготівковій формі;

- договором, який передбачає змішану форму оплати, тобто часткову оплату експортних (імпортних) поставок у натуральній формі, а частково — у грошовій.

По-третє, сторонами договору є:

- суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності України;

- іноземний суб'єкт господарської діяльності, тобто (згідно з Законом про ЗЕД) суб'єкт, який має «постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України».

При віднесенні операції до бартерної слід враховувати її характерні особливості:

- разовий характер;

- участь двох сторін;

- оформлення угоди одним контрактом;

- визначення кінцевої специфікації і обсягу угоди до підписання контракту;

- термін розрахунків не повинен перевищувати 180 днів. Продовження зазначеного терміну бартерної операції можливо при отриманні суб'єктом зовнішньоекономічного разового індивідуального дозволу ліцензійної комісії при Головному управлінні з питань зовнішньої торгівлі;

- на кількість товарів, що обмінюються не впливає зміна цін на світовому ринку.

6.2. Порядок здійснення ЗЕД-бартерних операцій

Законом про бартерні операції в ЗЕД встановлено:

- порядок здійснення товарообмінних операцій, у тому числі операцій із змішаною формою оплати;

- відповідальність за порушення норм цього порядку;

- повноваження та функції державних органів (податкової й митної служб) під час здійснення ними контролю за ЗЕД-бартерними операціями.⁷

Щоб не порушити установлений законом порядок, суб'єктам господарювання слід дотримуватися таких правил.

1. Об'єктами обміну в межах ЗЕД-бартерної операції можуть бути товари, роботи, послуги, а також їх поєднання в будь-яких варіантах. Це передбачено п. 1 ст. 1 Закону про бартерні операції в ЗЕД, але при цьому згідно з п. 4 ст. 1 цього Закону «...може бути заборонено проведення товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності з товарами (роботами, послугами), перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України». Нині таку заборону встановлено постановою КМУ від 29.04.99 р. № 756 «Про деякі питання регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності». Цією постановою затверджено два переліки:

— Перелік товарів (робіт, послуг), експорт яких за бартерними (товарообмінними) операціями забороняється;

— Перелік товарів (робіт, послуг), імпорт яких за бартерними (товарообмінними) операціями забороняється.

Крім того, щодо зовнішньоекономічних бартерних операцій діють обмеження, установлені ст. 17 Закону про ЗЕД, згідно з якою заборонено:

— експорт з території України предметів, які становлять національне, історичне, або культурне надбання українського народу, що визначається відповідно до законів України;

— такий договір передбачає виробничу кооперацію, консигнацію, комплексне будівництво, поставку складних технічних виробів, товарів спеціального призначення;

— суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності України, який є стороною такого договору, має разовий індивідуальний дозвіл, який видається Міністерством зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України.

Обмін має бути еквівалентним. Для забезпечення еквівалентності товари, що їх обмінюють, має бути оцінено, тобто в бартерному договорі необхідно зазначити вартість товарів, робіт, послуг, які імпортують та експортують.

Вартість товарів, робіт, послуг має бути виражена в іноземній валюті, яку віднесено НБУ до першої групи Класифікатора іноземних валют.

При здійсненні бартерних ЗЕД-операцій слід дотримуватися строків, які встановлено для їх проведення ст. 2 Закону про бартерні операції в ЗЕД. У зв'язку з цим можна виділити кілька строків та дат:

— датою імпорту (ввезення) товарів за бартерним договором на митну територію України вважається дата оформлення вантажної митної декларації на імпорт;

— датою імпорту робіт, або послуг за бартерним договором вважається дата підписання акта, або іншого документа, що підтверджує факт виконання робіт, або надання послуг;

— датою експорту товарів за бартерним договором вважається дата оформлення вантажної митної декларації на експорт;

— датою експорту робіт, або послуг за бартерним договором вважається дата підписання акта, або іншого документа, що підтверджує факт виконання робіт, або надання послуг.

5. Документами, на підставі яких здійснюється контроль за порядком та строками бартерних ЗЕД-операцій, є:

— вантажна митна декларація (якщо експортують та імпортують товари). Контроль у цьому випадку здійснюють органи державної митної служби. Вони й оформляють ВМД, тому вся необхідна для контролю інформація є у їхньому розпорядженні;

— акт, або інший документ, що підтверджує факт виконання робіт, або надання послуг. Такий документ сторони договору підписують без участі контролюючого органу. Тому суб'єкти ЗЕД-діяльності України, що експортують, або імпортують роботи чи послуги за бартерними договорами, зобов'язані протягом п'яти днів з дня підписання акта повідомити про це: органи державної митної служби (якщо буде отримано чи відвантажено товари); органи державної податкової служби (якщо буде отримано чи відвантажено інші роботи або послуги) (п. 4 ст. 3 Закону про бартерні операції в ЗЕД).

6. Якщо під час здійснення договорів відбувається зміна їх умов, це має бути відповідно оформлене. Наприклад, договір, який спочатку укладають, як договір купівлі-продажу, згодом стає бартерним договором. Або навпаки, договір, який було укладено, як бартерний, оскільки він передбачав обмін товарами (роботами, послугами), через деякий час стає договором купівлі-продажу, бо одна із сторін за погодженням з іншою стороною розраховується за отримані товари (роботи, послуги) коштами.

У разі переоформлення зовнішньоекономічного бартерного договору на інший договір, або іншого зовнішньоекономічного договору на бартерний слід керуватися вимогами п. 4 ст. 2 Закону про бартерні операції в ЗЕД. Відповідно до цих вимог, у разі переоформлення бартерного договору на інший вид зовнішньоекономічного договору строк, установлений для бартерного договору (180 календарних днів між датою експорту та датою імпорту), не поновлюється та не переривається. Інакше кажучи, якщо товар було експортовано українським суб'єктом господарювання в межах бартерного договору, а через деякий час іноземний партнер запропонував розрахуватися коштами, договір необхідно переоформити в установленому порядку, але розрахунок має бути здійснено в строк, що не перевищує 180 днів з дати експорту товарів (а не з дати переоформлення договору).

Якщо після виконання експортної частини договору переоформлено з бартерного на договір з грошовою формою оплати, український суб'єкт господарювання має подати митному органу:

— копію додаткової угоди, відповідно до якої змінено умови договору;

— довідку уповноваженого банку про надходження суми коштів, еквівалентної вартості товарів (робіт, послуг).

Зазначені документи є підставою для зняття з контролю митного органу питання щодо імпоротної частини бартерного договору.

А коли, навпаки, після виконання експортної частини договір купівлі-продажу переоформлено на бартерний договір, український учасник такого договору зобов'язаний подати органу податкової служби копії договору та додаткових угод.

7. Законом про бартерні операції в ЗЕД визначено два види порушень, за які суб'єкт ЗЕД-діяльності зобов'язаний сплатити пеню. У обох випадках йдеться про порушення строків:

— строку ввезення товарів, отримання результатів робіт, або послуг;

— строку надання інформації про здійснення експорту робіт, або послуг.

У першому випадку розмір пені становить 0,3 %, у другому — 1 % вартості експортованих товарів, робіт, або послуг за кожен день прострочення. При цьому пеню може сплатити експортер самостійно, або податковий орган стягнути в результаті документальної перевірки, але при цьому загальний розмір пені не може перевищувати вартість експортованих товарів, робіт, послуг.

— такий договір передбачає виробничу кооперацію, консигнацію, комплексне будівництво, поставку складних технічних виробів, товарів спеціального призначення;

— суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності України, який є стороною такого договору, має разовий індивідуальний дозвіл, який видається Міністерством зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України (порядок видачі такого дозволу затверджено постановою КМУ від 13.08.99 р. № 1489 «Про Порядок видачі разового індивідуального дозволу на перевищення встановлених строків ввезення товарів (виконання робіт, надання послуг), які імпортуються за бартерними договорами»).

5. Документами, на підставі яких здійснюється контроль за порядком та строками бартерних ЗЕД-операцій, є:

— вантажна митна декларація (якщо експортують та імпортують товари). Контроль у цьому випадку здійснюють органи державної митної служби. Вони й оформляють ВМД, тому вся необхідна для контролю інформація є у їхньому розпорядженні;

— акт, або інший документ, що підтверджує факт виконання робіт, або надання послуг. Такий документ сторони договору підписують без участі контролюючого органу. Тому суб'єкти ЗЕД-діяльності України, що експортують, або імпортують роботи чи послуги за бартерними договорами, зобов'язані протягом п'яти днів з дня підписання акта повідомити про це: органи державної митної служби (якщо буде отримано чи відвантажено товари); органи державної податкової служби (якщо буде отримано чи відвантажено інші роботи, або послуги) (п. 4 ст. 3 Закону про бартерні операції в ЗЕД).

6. Якщо під час здійснення договорів відбувається зміна їх умов, це має бути відповідно оформлене. Наприклад, договір, який спочатку укладають, як договір купівлі-продажу, згодом стає бартерним договором. Або навпаки, договір, який було укладено, як бартерний, оскільки він передбачав обмін товарами (роботами, послугами), через деякий час стає договором купівлі-продажу, бо одна із сторін за погодженням з іншою стороною розрачується за отримані товари (роботи, послуги) коштами. У разі переоформлення зовнішньоекономічного бартерного договору на інший договір, або іншого зовнішньоекономічного договору на бартерний слід керуватися вимогами п. 4 ст. 2 Закону про бартерні операції в ЗЕД.

Відповідно до цих вимог, у разі переоформлення бартерного договору на інший вид зовнішньоекономічного договору строк, установлений для бартерного договору (180 календарних днів між датою експорту та датою імпорту), не поновлюється та не переривається. Інакше кажучи, якщо товар було експортовано українським суб'єктом господарювання в межах бартерного договору, а через деякий час іноземний партнер запропонував розрахуватися коштами, договір необхідно переоформити в установленому порядку, але розрахунок має бути здійснено в строк, Що не перевищує 180 днів з дати експорту товарів (а не з дати переоформлення договору).

Якщо після виконання експортної частини договір переоформлено з бартерного на договір з грошовою формою оплати, український суб'єкт господарювання має подати митному органу:

— копію додаткової угоди, відповідно до якої змінено умови договору;

— довідку уповноваженого банку про надходження суми коштів, еквівалентної вартості товарів (робіт, послуг).

Зазначені документи є підставою для зняття з контролю митного органу питання щодо імпортної частини бартерного договору.

А коли, навпаки, після виконання експортної частини договір купівлі-продажу переоформлено на бартерний договір, український

учасник такого договору зобов'язаний подати органу податкової служби копії договору та додаткових угод.

7. Законом про бартерні операції в ЗЕД визначено два види порушень, за які суб'єкт ЗЕД-діяльності зобов'язаний сплатити пеню. У обох випадках йдеться про порушення строків:

— строку ввезення товарів, отримання результатів робіт, або послуг;

— строку надання інформації про здійснення експорту робіт, або послуг.

У першому випадку розмір пені становить 0,3 %, у другому — 1 % вартості експортованих товарів, робіт, або послуг за кожен день прострочення. При цьому пеню може сплатити експортер самостійно, або податковий орган стягнути в результаті документальної перевірки, але при цьому загальний розмір пені не може перевищувати вартість експортованих товарів, робіт, послуг.

Для здійснення зовнішньоекономічної бартерної операції необхідно укласти договір.

Укладанні бартерного (товарообмінного) договору (контракту) слід чітко визначити номенклатуру зустрічних поставок, а також збалансувати за вартістю експортну та імпорتنу частини угоди.

Визначення сторін в бартерному контракті відрізняється тим, що кожна з них є одночасно і продавцем, і покупцем. Тому в контракті звичайно вказується тільки назва фірми. В тих випадках, коли заздалегідь відомо, яка із сторін першою здійснить поставку товару, іноді вводяться поняття «перший постачальник» та «другий постачальник».

Предмет контракту визначає зобов'язання сторін обмінюватися тільки товарами із зазначенням їх назв, коротких характеристик та фізичного обсягу поставок з кожної сторони. Якщо предметом обміну є декілька товарів, то робиться посилення на додану специфікацію. В цьому ж розділі вказуються базисні умови взаємних поставок, які можуть бути різними для кожної із сторін.

Ціни бартерного контракту узгоджуються на однакових базисних умовах поставок, а потім до них робляться поправки, що враховують реальні витрати, пов'язані з процесом поставок. Загальна сума контракту підраховується сторонами після внесення до ціни поправок, що враховують базисні умови, а обсяги взаємних поставок коригуються таким чином, щоб їх вартості були однакові. Мито, податки та збори кожна з сторін контракту сплачує в своїй крайній самостійно без будь-яких взаємних розрахунків.

Порядок пред'явлення претензій за строками поставок, за кількістю, номенклатурою та якістю товарів, а також методи підрахунку збитків та штрафних санкцій за неналежне виконання сторонами

зобов'язань по бартерному контракту аналогічні тим, які були викладені для контрактів купівлі-продажу. Бартерні контракти можуть містити узгоджені сторонами умови, які передбачають, що відшкодування доведених збитків та виплата нарахованих штрафних санкцій здійснюється в грошовій формі. Якщо такі умови в бартерному контракті відсутні, то у відношенні сторін можуть виникнути різні ситуації.

В тому випадку, коли претензії пред'явлені фірмі, яка першою доставила товари, інша сторона за умовами контракту може:

- зменшити вартісний обсяг своєї поставки на величину узгоджених збитків та нарахованих штрафів;

- зменшити вартісний обсяг своєї поставки на вартість недоплачених товарів;

- зменшити вартісний обсяг своєї поставки на узгоджений розмір уцінки отриманого неякісного товару;

- призупинити, або відмовитися від виконання своїх зобов'язань, якщо очевидно, що перший постачальник не в змозі виконати прийняті на себе зобов'язання, та вимагати відшкодування збитків.

Більш складним є стан першого постачальника, який виконав свої зобов'язання і зіткнувся з тим, що другий постачальник не тільки запізнився з поставкою, але і відвантажив товар, який не відповідає передбаченим в контракті характеристикам. Вимога поставити товар для покриття понесених збитків часто є безглуздою. Це найбільш типова ситуація, яка трапляється при бартерному обміні. На жаль, достатньо ефективного виходу із такої ситуації не передбачено.

При митному оформленні експортованого товару у вантажній митній декларації в графі 24 «Характер угоди» проставляється код «51» (переміщення товарів у порядку прямого товарообміну (бартерна угода). Датою виникнення податкових зобов'язань під час здійснення бартерних (товарообмінних) операцій з нерезидентами вважається дата події, що відбулась першою:

- дата оформлення вивізної (експортної) митної декларації, що засвідчує вивезення товарів платником податку, а для робіт (послуг) — дата оформлення документа, що засвідчує факт надання товарів (робіт, послуг) нерезиденту;

- дата оформлення ввізної (імпортної) митної декларації, що засвідчує одержання товарів платником податку, а для робіт (послуг) — дата оформлення документа, що засвідчує факт отримання товарів (робіт, послуг) платником податку.

Контроль за здійсненням товарообмінної (бартерної) операції здійснюють органи митної служби за місцем акредитації підприємства-резидента. Коли нерезидент замість поставки імпортної частини контракту виконує свої зобов'язання шляхом перерахування

коштів на рахунок резидента — суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України, підставою для зняття угоди з митного контролю є:

1) банківські документи, які підтверджують надходження коштів на рахунок резидента в сумі, еквівалентній вартості продукції, що не надійшла за контрактом;

2) копії додаткових угод, що змінюють характер угоди.

Хоча при бартері розрахунки за товари (через банківську систему) не проводяться, вартісна оцінка товарів необхідна, насамперед, для забезпечення еквівалентності обміну, і для митного обліку, визначення страхових сум, оцінка претензій, застосування санкцій.

Однак у деяких випадках, передбачених законодавством України, на певні товари контрактні ціни визначаються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України згідно з індикативними цінами. Під індикативними розуміють ціни на товар що склалися, або складаються на відповідний товар на ринку експорту чи імпорту на момент здійснення експортної (імпортної) операції з врахуванням умов поставки і умов здійснення розрахунків визначених відповідно до законодавства України. Індикативні ціни можуть встановлюватися на товари:

1) стосовно експорту яких застосовано антидемпінгові заходи, або розпочато антидемпінгове розслідування чи процедури в Україні або за її межами;

2) стосовно яких застосовуються спеціальні імпортні процедури (це стосується міжнародних торгів і попередніх депозитів);

3) стосовно експорту яких встановлено режим квотування, ліцензування;

4) стосовно експорту яких встановлено спеціальні режими;

5) експорт яких здійснюється в порядку застосування антимонопольних заходів у сфері зовнішньоекономічної діяльності;

6) в інших випадках на виконання міжнародних зобов'язань України.

Негативною стороною бартерної угоди є суб'єктивне заниження оцінки експортованих товарів і збільшення оцінки імпортованих товарів з метою накопичення іноземної валюти в закордонних банках. Для усунення цих антидемпінгових, по суті незаконних операцій, виручка від реалізації продукції в межах бартерної операції з метою оподаткування визначається виходячи із звичайних цін на таку продукцію на дату проходження митного контролю товару, що експортується.

Звичайна ціна на продукцію — це ціна, не нижча за середньозважену ціну реалізації аналогічної продукції за будь-якими іншими угодами купівлі-продажу, що укладені з будь-якою стороною протягом 30 календарних днів перед датою реалізації.

Звичайну ціну визначає як ціну реалізації товарів (робіт, послуг) продавець, включаючи суму нарахованих (сплачених) відсотків, вартість іноземної валюти, яка може бути отримана у разі їх продажу особам, не пов'язаним з продавцем за звичайних умов ведення господарської діяльності. При цьому обсяги реалізації аналогічної продукції протягом вказаного терміну повинні бути більші, ніж на 20 % обсягів реалізації в межах бартерної операції. В інших випадках звичайна ціна повинна бути на рівні фактичної собівартості продукції, що відпускається за бартером. Індикативні, або звичайні ціни на товари (роботи, послуги) для застосування їх для податкових, або митних цілей устанавлюються на підставі статистичної оцінки рівня цін реалізації таких товарів (робіт, послуг) на внутрішньому ринку України, яка проводиться уповноваженим державним органом у визначеному ним порядку. Отже, звичайна ціна — це ціна, що склалася на певний момент часу, на конкретний вид товарів (робіт, послуг) виходячи з ринкової кон'юнктури. На товари, для яких устанавлено індикативні ціни, звичайні ціни встанавлюються на рівні індикативних. Що стосується визначення звичайних цін на товари, до яких не застосовуються індикативні ціни, то в цьому випадку необхідно користуватися довідковими цінами, що публікуються, залежно від характеру бартерної операції: при внутрішньоукраїнському обміні — в довіднику Державного комітету статистики України «Середні ціни та індекси», при міжнародному — в бюлетені Держзовнішінформу «Огляд цін українського і світового товарного ринків». Якщо в зазначених виданнях немає необхідної інформації, то можна скористатися біржовими даними, даними з прайс-листів різних фірм тощо

Якщо у процесі виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) виникають розбіжності у зв'язку з невиконанням іноземним партнером своїх зобов'язань, які не можна вирішити шляхом переговорів, або якщо іноземний партнер свої претензії у зв'язку з невідповідністю якості отриманої продукції не може підтвердити встановленими документами, то такі питання можуть вирішуватися у судовому порядку.

Тільки товарообмінні (бартерні) операції суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюються без розрахунків через банки, належать до ліцензування Міністерством економіки України. Враховуючи, що залік між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності зустрічних однорідних вимог не заборонений законами України, укладання таких угод не може привести до санкцій, передбачених законодавством про, розрахунки в іноземній валюті.

Наявність належним чином оформлених документів, що приписують зобов'язання по зовнішньоекономічних угодах шляхом зара-

хування зустрічних однорідних вимог, є підставою для зняття комерційними банками з контролю експортно-імпортних операцій своїх клієнтів.

6.3. Основні принципи обліку ЗЕД-бартерних операцій

6.3.1. Податковий облік ЗЕД-бартерних операцій

Згідно призначення ПКУ (п. 1.89.10 розділу І) бартерна (товарообмінна) операція — господарська операція, яка передбачає проведення розрахунків за товари (роботи, послуги) у не грошовій формі, включаючи, будь-які види заліку та погашення взаємної заборгованості, в результаті яких не передбачається надходження коштів до продавця з метою компенсації вартості таких товарів (робіт, послуг). База оподаткування операцій з постачання товарів/послуг при проведенні бартерних розрахунків визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, але не нижче за звичайні ціни, визначених відповідно до статті 39 розділу І ПКУ, з урахуванням загальнодержавних податків та зборів, (крім податку на додану вартість та акцизного податку на спирт етиловий, що використовується виробниками — суб'єктами господарювання для виробництва лікарських засобів (у тому числі компонентів крові і вироблених з них препаратів), крім лікарських засобів у вигляді бальзамів та еліксирів).

У разі постачання товарів (послуг) без оплати, з частковою оплатою їх вартості коштами, у межах бартерних операцій, здійснення операцій з безоплатного постачання товарів (послуг), натуральних виплат у рахунок оплати праці фізичним особам, що перебувають у трудових відносинах із платником податку, постачання товарів (послуг) у межах балансу платника податку для невиробничого використання, витрати, які не належать до витрат згідно з правилами обкладення податком на прибуток підприємств і не підлягають амортизації при визначенні оподаткованого прибутку, а також у разі постачання товарів (послуг) пов'язаних з постачальником особі, суб'єкту господарювання, який не зареєстрований як платник податку, чи фізичній особі база оподаткування визначається виходячи з фактичної ціни операції, але не нижче за звичайні ціни, визначені відповідно до пункту 39.1 статті 39 розділу І цього Кодексу.

Отже основним моментом в податковому обліку бартерних операцій є правило застосування звичайної ціни, що означають:

— валовий дохід формується з урахуванням звичайної ціни тільки тоді, коли така ціна перевищує договірну вартість товарів, робіт, або послуг, що їх експортують;

— моментом відображення різниці між звичайною ціною та договірною вартістю є момент відвантаження товарів (робіт, послуг);

— якщо експортують товари, на які встановлено індикативні ціни, звичайну ціну прирівнюють до індикативної ціни;

— валові витрати визначаються з урахуванням звичайної ціни тільки тоді, коли договірна вартість перевищує звичайну ціну отриманих за імпортом товарів, робіт, або послуг;

Правила визначення валового доходу та валових витрат. Оскільки вартість товарів, робіт, послуг, які відвантажено, або отримано за ЗЕД-бартерним контрактом суму валових витрат слід визначати не розрахунковим шляхом, а в сумі, що дорівнює валовому доходу, перерахованому в гривні на момент виникнення доходу.

Інакше кажучи, сума валового доходу у гривнях здебільшого дорівнюватиме сумі валових витрат у гривнях, різниця між ними можлива лише в зв'язку із застосуванням правила звичайної ціни. Податок на прибуток справляється в загальному порядку, що й при звичайній реалізації товарів робіт послуг.

Щодо податкового кредиту, то податкові зобов'язання і податковий кредит з ПДВ за договорами, що не передбачають грошової оплати за відвантажені (отримані) товари (роботи, послуги), нараховують у звичайному (як для операцій купівлі (продажу) товарів за гроші) порядку. Отже, тепер сторона, яка відвантажує товари, як і раніше повинна одразу нараховувати податкові зобов'язання, а його контрагент, який отримав товари, вже має право включати їх вартість до складу валових витрат і збільшувати податковий кредит.

Сума ПДВ, сплачена у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг), на збільшення податкового кредиту платника не відноситься, а включається у валові витрати (у разі її віднесення до податкового кредиту в попередніх звітних періодах платником проводиться коригування податкового кредиту в бік зменшення).

Сума податку на додану вартість при ввезенні (імпортуванні) товарів за бартерним контрактом може бути сплачена безпосередньо у момент митного оформлення або шляхом надання податкового векселя на суму ПДВ, визначену відповідно до законодавства.

При експорті підакцизних товарів у межах товарообмінних (бартерних) договорів, які передбачають форму оплати, відмінну від грошової, акцизний збір справляється у загальновстановленому порядку.

В разі переоформлення у встановленому порядку бартерного договору на інші види зовнішньоекономічного договору терміни поставок та розрахунків, установлені законодавством, не поновлюються. При цьому переоформлення таких договорів здійснюється у встановленому порядку.

Якщо замість поставок за бартерним договором (контрактом) іноземний контрагент виконує свої зобов'язання шляхом перераху-

вання грошових коштів на рахунок суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, який раніше експортував за таким договором товари, роботи (послуги), то митні органи знімають зазначену бартерну операцію з контролю на підставі:

— довідки уповноваженого банку про зарахування коштів на рахунок цього суб'єкта на виконання зобов'язань за договором і на суму, еквівалентну вартості товарів, робіт (послуг), зазначених у договорі;

— копії додаткової угоди, яка обумовлює зміну умов договору.

У разі зміни умов договору, які передбачають заміну зобов'язань щодо оплати товарів у грошовій формі на зобов'язання щодо поставок товарів, робіт (послуг) у рахунок оплати, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності України повинен подати до органів державної податкової служби копії договору і додаткових угод до нього.

6.3.2 Правила бухгалтерського обліку ЗЕД-бартерних операцій

У бухгалтерському обліку здійснюються два види бартерних операцій: обмін подібними і неподібними активами. Кожний з цих видів має свої правила відображення в бухгалтерському обліку.

Розглянемо бухоблік бартеру неподібними активами, оскільки він зустрічається найчастіше. Для цього необхідно розглянути визначення «справедлива вартість», бо саме виходячи з неї, відображаються в бухгалтерському обліку дохід і первинна вартість запасів при здійсненні бартерних операцій.

Отже, згідно з п. 4 П(С)БО 19, справедлива вартість — це сума, за якою може бути здійснено обмін активами або оплата зобов'язання у результаті операції між зацікавленими і незалежними сторонами. У П(С)БО 19 визначення справедливої вартості розглянуто в розрізі конкретних об'єктів. Наведемо в табличній формі визначення звичайної вартості для запасів.

Виходячи із визначення п. 4 П (С)БО 19, справедлива вартість повинна визначатися на рівні ринкової ціни, так як при цьому відбувається обмін між зацікавленими та незалежними сторонами. Визначення справедливої вартості на рівні ринкової дає підґрунтя стверджувати про її схожість із податковою звичайною ціною. Тому для зручності обліку рекомендується справедливую вартість визначати в такому ж порядку, як і податкову звичайну ціну.

Згідно з п. 23 П(С)БО 15, сума доходу за бартерною угодою визначається за справедливою вартістю отриманих запасів або тих,

які підлягають отриманню підприємством, зменшеною або збільшеною, відповідно, на суму отриманих або переданих грошових коштів і їх еквівалентів. Тобто якщо в податковому обліку дохід визначається в розмірі звичайної ціни відвантажених запасів, то в бухгалтерському обліку — виходячи зі справедливої вартості отриманих при обміні запасів. Первинна вартість запасів, придбаних в обмін на неподібні активи, визнається справедливою вартістю отриманих запасів (п. 13 П(С)БО 9).

Перерахунок в гривні здійснюють лише один раз — на дату визнання доходу (якщо перша подія — відвантаження), або на дату визнання активів (якщо перша подія — отримання товарів, робіт, послуг).

При ЗЕД-бартері не виникає курсових різниць, оскільки заборгованість, що виникла при здійсненні першої частини операції, згідно з ПБО-21 є немонетарною.

Приклад 1. Будь-який бартерний договір передбачає здійснення, як мінімум, двох операцій:

- відвантаження активу (активів);
- одержання активу (активів), робіт, послуг.

Але на практиці досить часто отримання активів та відвантаження здійснюються частинами впродовж кількох звітних періодів. При цьому в якийсь момент вартість отриманих активів перевищує вартість відвантажених, а через деякий час, навпаки, вартість відвантажених активів може перевищити вартість отриманих. Саме такий приклад ми й розглянемо. За умовами прикладу:

- об'єктом обміну є товари;
- валюта контракту — євро;
- загальна вартість бартерного договору — 12 000 євро;
- частину товарів було придбано для продажу на експорт за кошти, іншу частину — спеціально для реалізації за зовнішньоекономічним бартерним договором (рядки 1.6-1.8 таблиці);
- перша частина імпорту, а також перша й друга частини експорту здійснюються в одному (першому) податковому кварталі;
- друга частина імпорту й третя частина експорту здійснюються в другому податковому кварталі;
- валютний курс, установлений НБУ, дорівнює (умовно): на дату першої частини імпорту — 10,0 грн;
- на останній день першого податкового кварталу — 10,3 грн за 1,00 євро;
- на дату першої частини експорту — 10,1 грн за 1,00 євро;
- на дату другої частини імпорту — 10,1 грн за 1,00 євро;
- на дату другої частини експорту — 10,2 грн за 1,00 євро;
- на дату третьої частини експорту — 10,1 грн за 1,00 євро.

Таблиця 6.1

ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ОБЛІКУ ЕКСПОРТУ (ПРИКЛАД 1)

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Бухгалтерський облік			Податковий облік	
		Дт	Кт	Сума, грн	ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
Відображення в обліку операцій з придбання товарів, що будуть експортовані						
1	Оплачено рахунок постачальника за товари, що їх придбавають для продажу на експорт, але в момент придбання ще невідомо, що догівір буде бартерним	371	311	12 000	–	10 000
2	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	641	644	2000	–	–
3	Отримано від постачальника й оприбутковано попередньо оплачені товари (80 одиниць по 125 грн за одиницю)	281	631	10 000	–	–
4	Відображено суму податкових розрахунків за податковим кредитом з ПДВ	644	631	2000	–	–
5	Відображено залік заборгованостей	631	371	12 000	–	–
6	Оплачено рахунок постачальника за товари, що їх придбавають для продажу на експорт по бартеру	371	311	33 000	–	33 000
7	Товар, що його призначено для реалізації за бартером, отримано від постачальника й оприбутковано (220 одиниць по 150 грн за одиницю)	281	631	33 000	–	–
8	Відображено залік заборгованостей	631	371	33 000	–	–
9	Перераховано митному органу суми: мита у розмірі 10 % митної вартості (1000 грн), митних зборів у розмірі 0,2 % митної вартості (20 грн) та ПДВ (2200 грн) (за попереднім розрахунком)	377	311	3220	–	1020

Продовження табл. 6.1

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Бухгалтерський облік			Податковий облік	
		Дт	Кт	Сума, грн	ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
10	Відображено суму податкових розрахунків за податковим кредитом з ПДВ ((2000 євро x 5,0 грн) + 1000 грн) x 20 %	644	377	2200	—	—
11	Отримано від постачальника й оприбутковано товари	281	632	2000 євро 20000	10000	—
13	Включено до вартості товару суми мита й митних зборів	281	377	1020	—	—
14	Відображення в обліку першої частини операції з відвантаження товару в межах бартерного договору (на дату відвантаження товару й погашення частини заборгованості)					
15	Перераховано митному органу суму митного збору в розмірі 0,2 % суми митної вартості ((1000 євро x 10,1 грн) x 0,2 %)	377	311	20	—	20
16	Відображено у складі витрат на збут суму митного збору	93	377	20	—	—
17	Відображено відвантаження (продаж) товару за бартерним контрактом (40 євро x 25 одиниць)	362	701	1000 євро 10000	—	10000
18	Відображено різницю між результатом перерахунку в гривні частини заборгованості в іноземній валюті на дату її погашення (відвантаження) та балансовою вартістю такої заборгованості на дату її виникнення ((10,1 грн x 1000 євро) — 10 000 грн)	—	—	—	—	100
19	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ, що відповідає заключній (балансуючій) операції	641	644	1100	—	—

20	Списано облікову вартість товарів (150 грн х 40 одиниць)	281	902	6000		
21	Відображено залік заборгованостей	632	362	1000 євро 10000	–	–
22	Перераховано митному органу суму митного збору в розмірі 0,2 % суми митної вартості (3000 євро х 10,2 грн) х 0,2 %)	377	311	31	–	31
23	Відображено у складі витрат на збут суму митного збору	93	377	31	–	–
24	Відображено відвантаження (продаж) товару за бартерним контрактом (40 євро х 75 одиниць)	362	701	3000 євро 34000	104 00	5200
25	Відображено різницю між результатом перерахунку в гривні заборгованості в іноземній валюті на дату відвантаження та балансовою вартістю такої заборгованості на дату її погашення (10,2 грн х 1000 євро) — 5000 грн)	–	–	–	–	200
26	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ, що відповідає заключній (балансуючій) операції	641	644	1100	–	–
27	Списано облікову вартість товарів (150 грн х 75 одиниць)	902	281	112501	–	–
28	Відображено залік заборгованостей	632	362	5000	–	–
Облік на дату балансу						
1	Відображено різницю між результатом перерахунку в гривні заборгованості в іноземній валюті на дату балансу та балансовою вартістю такої заборгованості на дату відвантаження товарів (5,3 грн х 2000 євро) — 10 400 грн)	–	–	–	200	–
2	Відображено у складі фінансових результатів суму доходу від реалізації товарів за бартерним договором	701	791	20400	–	–

Продовження табл. 6.1

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Бухгалтерський облік			Податковий облік	
		Дт	Кт	Сума, грн	ВД	ВВ
1	2	3	4	5	6	7
3	Відображено у складі фінансових результатів облікову вартість реалізованих товарів	791	902	17250	-	-
4	Відображено у складі фінансових результатів суму витрат, пов'язаних із продажем готової продукції, у тому числі суму митного збору	791	93	41	-	-
Відображення в обліку другої, частини операції з придбання імпортного товару в рамках бартерного договору (на дату отримання товару)						
1	Перераховано митному органу суми: мита в розмірі 10 % митної вартості (5100 грн), митних зборів у розмірі 0,2 % митної вартості (102 грн) та ПДВ (11220 грн) (за попереднім розрахунком)	377	311	16422	-	5202
2	Відображено суму податкових розрахунків за податковим кредитом з ПДВ ((8000 євро x 10,1 грн) + 4080 грн) x 20 %)	644	377	8976	-	-
3	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ ((2000 євро x 10,1 грн) + 1020 грн) x 20 %)	641	377	2244	-	-
4	Отримано від постачальника й оприбутковано товари	281	632	10000 євро 100200	408 00	10020 0
5	Включено до вартості товару суми мита й митних зборів	281	377	5202	-	-

Відображення в обліку частини експорту з відвантаження (на дату відвантаження товару й погашення заборгованості)									
1	Перераховано митному органу суму митного збору в розмірі 0,2 % суми митної вартості (8000 євро x 10,2 грн) x 0,2 %	377	311	83	—	83	—	—	83
2	Відображено у складі витрат на збут суму митного збору	93	377	83	—	—	—	—	—
3	Відображено відвантаження (продаж) товару за бартерним контрактом (40 євро x 200 одиниць)	362	701	8000 євро 80800	—	—	—	—	80800
4	Відображено різницю між результатом перерахунку в гривні заборгованості в іноземній валюті на дату відвантаження та балансовою вартістю такої заборгованості на дату її погашення ((10,2 грн x 8000 євро) — 80800 грн)	—	—	—	—	—	—	—	800
5	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ, що відповідає заключній (балансуючій) операції	641	644	8976	—	—	—	—	—
6	Зменшено податковий кредит з ПДВ, його суму включено до вартості товарів та до валових витрат	281	641	2000	—	—	—	—	2000
7	Внесено зміни до аналітичного обліку	281	281	12000	—	—	—	—	—
8	Списано облікову вартість товарів (150 грн x 200 одиниць)	902	281	30000	—	—	—	—	—
7	Відображено залік заборгованості	632	362	51200	—	—	—	—	—
Облік на дату балансу									
1	Відображено у складі фінансових результатів суму доходу від реалізації товарів за бартерним договором	701	791	40800	—	—	—	—	—
2	Відображено у складі фінансових результатів облікову вартість реалізованих товарів	791	902	30000	—	—	—	—	—
3	Відображено у складі фінансових результатів суму витрат, пов'язаних з продажем готової продукції, у тому числі суму митного збору	791	93	83	—	—	—	—	—

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ КОНТРАКТИ

7.1. Зовнішньоекономічний договір в українському законодавстві

Відповідно до п. 9 ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII (далі — Закон) під поняттям зовнішньоекономічного договору розуміють матеріально оформлену угоду двох чи більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямовану на встановлення, зміну чи припинення їхніх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Суб'єкти ЗЕД діяльності мають право укладати будь-які ЗЕД договори (контракти), крім тих, укладення яких заборонено законодавством України (п. 1 ст. 382 ГК України). Звертає на себе увагу формулювання визначення зовнішньоекономічного договору в Законі. У ньому вказується, що суб'єктом укладення даного договору є «суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності».

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність лише після державної реєстрації їх як учасників зовнішньоекономічної діяльності, що здійснює Мінекономіки (ст. 5 Закону).

Таким чином, лише той суб'єкт, який у передбаченому законодавством України порядку зареєстрований суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, має право на укладення такого договору. Про це також йдеться в ст. 6 Закону, де зазначається, що суб'єкти, які є сторонами зовнішньоекономічного договору (контракту), мають бути здатними до укладання договору, де поряд з іншими умовами (наявність реєстрації юридичної особи, правоздатність та дієздатність фізичної та юридичної особи тощо) повинна бути реєстрація суб'єктом ЗЕД діяльності.

ЗЕД договір (контракт) є консенсуальним і укладається в письмовій формі суб'єктами, які мають право на його укладення відповідно до законодавства України або місця укладення договору (ко-

нтракту). Місце укладення договору (контракту) визначається відповідно до законів України.

У понятті ЗЕД договору (контракту) вказується, що він є «матеріально-оформленою угодою». Здавалося б таке визначення породжує неоднозначність, проте це формулювання навпаки розширює поняття форми укладення ЗЕД договору (контракту). Факсимільний, телетайпний зв'язок також прийнятний для оформлення договору і надання йому юридичної сили. При цьому слід наголосити, що в такому випадку можуть бути зазначені лише основні умови договору щодо ціни, якості, кількості, строку поставки товару. У випадку ж, коли сторони хочуть більш детально врегулювати їх відносини, вони мають укласти письмовий ЗЕД договір (контракт), який більш повно та детально закріпить зовнішньоекономічні відносини між сторонами ЗЕД договору (закріпить порядок вирішення спорів, страхування товару, порядок нарахування пені, неустойки тощо).

Письмова форма є також важливою в тому плані, що додатково розширює можливості ЗЕД. Так, внаслідок здійснення діяльності з підакцизними товарами на оригіналі зовнішньоекономічного контракту ДПА робиться відмітка про кількість виданих акцизних марок, які необхідні для товарів, які імпортуватимуться в Україну через деякий час, виходячи з умов ЗЕД договору (контракту). На «зворотному шляху», а саме при ввезенні алкогольних напоїв на територію України, у контракті ДПА робиться відмітка про кількість завезених товарів, що маркуються. При цьому, якщо товар ввозиться кількома партіями, відмітка робиться про кожну партію. Як бачимо, якби не була додержана письмова форма ЗЕД договору (контракту), здійснення такої діяльності було б юридично неможливим.

Форма ЗЕД угоди визначається правом місця її укладення. Так, якщо угода була укладена за правом іноземної держави у формі, яка не передбачена законодавством України, то даний договір не може бути визнаний недійсним.

Проте це не єдині правила, які встановлює законодавець стосовно форми. Відповідно до п. 4 ст. 382 ГК України та ст. 6 Закону форма ЗЕД договору (контракту) щодо земельних ділянок, будівель та іншого нерухомого майна, розташованого на території України, визначається законами України.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) — матеріально оформлена угода двох, або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну, або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Сутність договору проявляється через функції, які він виконує в суспільстві.

Функції господарського договору — це форми його прояву і реалізації, в яких виражається залежність договору від економічних відносин, що він регулює.

Одночасно в них проявляється регулюючий вплив договору на відповідні відносини, тобто договір надає їм динамічного забарвлення. Функції цивільно-правового договору полягають в тому, що він служить юридичним фактом, з яким пов'язане виникнення, зміна та припинення прав і обов'язків, а також регулює майнові відносини між сторонами.

Ініціативна функція полягає в тому, що договір є актом прояву ініціативи та узгодженої волі сторін врегулювати певні відносини.

Програмно-координаційна — договір, як програма поведінки сторін щодо здійснення господарських відносин і засіб узгодження, координації їх дій відповідно до економічних інтересів і намірів.

Інформаційна функція — договір завдяки формальній визначеності його умов включає в себе інформацію про правове становище сторін у договорі, яка необхідна сторонам, у відповідних випадках — юрисдикційним органам, третім особам.

Гарантійна — лише завдяки договору включаються в дію такі правові гарантії виконання договірних зобов'язань, як неустойка, завдаток, застава тощо.

Правозахисна — договір є правовою формою відносин, тобто формою, в межах якої забезпечується примусове виконання зобов'язань сторін шляхом використання майнових санкцій, засобів оперативного впливу.

7.2. Особливості оформлення, реєстрації і здійснення зовнішньоекономічних договорів (угод) в Україні

Укладення зовнішньоторговельного договору складається з певних етапів — пропозиції укласти договір (оферти) та прийняття цієї пропозиції (акцепту). Відповідно сторона, що зробила пропозицію, зветься оферентом, а сторона, що її прийняла — акцептантом. Загальний порядок укладення цивільно-правових договорів встановлений статтями 153-159 Господарського кодексу України (далі ГК). Згідно зі ст. 153 ГК, пропозиція повинна містити вказівки щодо всіх суттєвих умов майбутнього договору і бути зверненою до певної особи. Оферту роблять, або в усній, або в письмовій формі з вказівкою строків для відповіді чи без такої вказівки. Коли

пропозиція укласти угоду здійснюється з вказанням строків для відповіді, договір вважається укладеним, якщо особа, що робить пропозицію, отримала від іншої сторони відповідь про прийняття пропозиції протягом цього строку (ст. 155 ГК). При усній пропозиції укласти договір без вказанням строків він вважається укладеним, якщо інша сторона негайно заявила про свою згоду. У випадках, коли таку пропозицію зроблено в письмовій формі, договір вважається укладеним, якщо відповідь про прийняття пропозиції отримано протягом необхідного для цього часу (ст. 156 ГК), наприклад, періоду прямуювання «туди» і «звідти». Відповідь про згоду укласти договір на інших умовах визнається відмовою від пропозиції і в той же час вважається новою пропозицією (ст. 158 ГК). Тобто особа, що зробила пропозицію, і особа, яка її отримала, міняються місцями, відповідно змінюються їх права та обов'язки. Форма зовнішньоекономічних договорів (контрактів) визначена Положенням № 201. Відповідно до зазначеного Положення, при складанні тексту договору (контракту) сторони мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації міжнародних органів і організацій, якщо це не заборонено прямо, або у винятковій формі Законом про зовнішньоекономічну діяльність. Ст. 9 Конвенції ООН 1980 року про договори міжнародної купівлі-продажу підкреслює, що сторони такого договору пов'язані будь-яким звичаєм, відносно якого вони домовилися, і практикою, яку вони встановили у своїх взаємних відносинах. При відсутності домовленості про інше вважається, що сторони мали на увазі застосування до їх договору, або його укладення звичаю, про який вони знали, або повинні були знати і який у міжнародній торгівлі широко відомий і постійно дотримується сторонами в договорах у відповідній галузі торгівлі. Згідно з Положенням № 201, договір (контракт) може бути визнаний недійсним у судовому, або арбітражному порядку, якщо він не відповідає вимогам законів України, або міжнародним договорам України.

Якщо зовнішньоекономічна угода укладається в Україні, і сторони цієї угоди вказують, що їх взаємовідносини регулюються майновим правом України, то недотримання форми зовнішньоекономічної угоди і порядку її підписання спричиняє недійсність угоди. Однак угода, яка укладена за кордоном, не може бути визнана недійсною внаслідок недотримання її форми, якщо додержані вимоги законів України. Законом № 959 встановлено, що у випадку, коли зовнішньоекономічний договір (контракт) підписується фізичною особою, необхідним є тільки підпис цієї особи. Від імені інших суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (юридичних осіб) зовнішньоекономічний договір підписують дві особи: особа, яка

має таке право за посадою відповідно до засновницьких документів, і особа, яка уповноважена дорученням, виданим за підписом керівника суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності особисто, якщо засновницькі документи не передбачають іншого. Конституційний суд України своїм рішенням від 26.11.1998 року № 16-рп/98 визначив:

1) положення ч. II ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» треба розуміти так, що передбачена ним письмова форма є обов'язковою для будь-якого зовнішньоекономічного договору (контракту), що укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України. Винятки із цього правила можуть установлюватися лише законом, або міжнародним договором України;

2) установлений ч. II ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» порядок підписання зовнішньоекономічного договору (контракту), за яким від імені суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності його підписують дві особи, є обов'язковим для будь-якого зовнішньоекономічного договору (контракту), що укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України, крім випадків, коли таким суб'єктом є фізична особа. Цей порядок підписання зовнішньоекономічного договору (контракту) має бути дотриманий незалежно від того, укладається договір шляхом складання одного документа чи кількох документів, можливість чого передбачена ч. II ст. 154 ГК України. Від імені суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України, що є юридичними особами, зовнішньоекономічний договір (контракт) підписує особа, яка має таке право згідно з посадою відповідно до установчих документів даного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, та особа, яку уповноважено на це дорученням, виданим за підписом керівника суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності одноособово чи в іншому порядку, передбаченому установчими документами, або особа, яку уповноважено на це установчими документами безпосередньо;

3) рішення Конституційного суду України є обов'язковим для виконання на території України, остаточною і не може бути оскарженим.

Права й обов'язки сторін зовнішньоекономічної угоди визначаються правом місця його укладення, якщо сторони не узгодили інше, і відображаються в умовах договору (контракту). Що стосується зміни, або припинення договору (контракту), то в самому Положенні № 201 прямо не говориться про порядок їх оформлення, однак визначено, що при регулюванні питань про форму, порядок укладання і виконання зовнішньоекономічних договорів слід керуватися в тому числі й Цивільним кодексом України. Воно застосовується при укладанні договорів купівлі-продажу товарів (надання

послуг, виконання робіт) та товарообмінних договорів між українськими суб'єктами підприємницької діяльності та іноземними суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів діяльності.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) — матеріально оформлена угода двох, або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, та спрямована на встановлення, зміну, або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності. Договір (контракт) укладається відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та інших законів України з урахуванням міжнародних договорів України. Суб'єкти підприємницької діяльності при складанні тексту договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та іншими законами України. Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, або його представником у простій письмовій формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. Повноваження представника на укладення зовнішньоекономічного договору (контракту) може випливати з доручення, статутних документів, договорів та інших підстав, які не суперечать Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Дії, які здійснюються від імені іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України, уповноваженим на це належним чином, вважаються діями цього іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Договір (контракт) може бути визнано недійсним у судовому порядку, якщо він не відповідає вимогам законів України, або міжнародних договорів України.

Права та обов'язки сторін зовнішньоекономічної угоди визначаються матеріальним та процесуальним правом місця її укладання, якщо сторони не погодили інше, і відображаються в умовах договору (контракту). Абзац перший першого пункту викладено в такій редакції: до умов, які повинні бути передбачені в договорі (контракті), якщо сторони такого договору (контракту) не погодилися про інше щодо викладення умов договору і така домовленість не позбавляє договір предмета, об'єкта, мети та інших істотних умов, без погодження яких сторонами договір може вважатися таким, що неукладений, або його може бути визнано недійсним внаслідок недодержання форми згідно з чинним законодавством України, відносяться:

1.1. *Назва, помер договору* (контракту), дата та місце його укладення.

1.2. *Преамбула.* У преамбулі зазначається повне найменування сторін — учасників зовнішньоекономічної операції, під якими вони офіційно зареєстровані, із зазначенням країни, скорочене визначення сторін як контрагентів («Продавець», «Покупець», «Замовник», «Постачальник» тощо), особа, від імені якої укладається зовнішньоекономічний договір (контракт), та найменування документів, якими керуються контрагенти при укладенні договору (контракту) (установчі документи тощо).

1.3. *Предмет договору (контракту).* У цьому розділі визначається, який товар (роботи, послуги) один з контрагентів зобов'язаний поставити (здійснити) іншому із зазначенням точного найменування, марки, сорту, або кінцевого результату роботи, що виконується. У разі бартерного (товарообмінного) договору (контракту), або контракту на переробку давальницької сировини визначається також точне найменування (марка, сорт) зустрічних поставок (або назва товару, що є кінцевою метою переробки давальницької сировини). Якщо товар (робота, послуга) потребує більш детальної характеристики, або номенклатура товарів (робіт, послуг) досить велика, то все це зазначається у додатку (специфікації), який має бути невід'ємною частиною договору (контракту), про що робиться відповідна відмітка в тексті договору (контракту). Для бартерного (товарообмінного) договору (контракту) згаданий додаток (специфікація), крім того, балансується ще за загальною вартістю експорту та імпорту товарів (робіт, послуг). У додатку до договору (контракту) про переробку давальницької сировини зазначається відповідна технологічна схема такої переробки. Технологічна схема переробки давальницької сировини повинна відображати: усі основні етапи переробки сировини та процес перетворення сировини в готову продукцію; кількісні показники сировини на кожному етапі переробки з обґрунтуванням технологічних втрат сировини; втрати виконавця переробки на кожному етапі переробки.

1.4. *Кількість та якість товару* (обсяги виконання робіт, надання послуг). У цьому розділі визначається, залежно від номенклатури, одиниця виміру товару, прийнята для товарів такого виду (у тоннах, кілограмах, штуках тощо), його загальна кількість та якісні характеристики. У тексті договору (контракту) про виконання робіт (надання послуг) визначаються конкретні обсяги робіт (послуг) та термін їх виконання.

1.5. *Базисні умови поставки товарів* (приймання-здавання виконаних робіт, або послуг). У цьому розділі зазначається вид транспорту та базисні умови поставки (у відповідності до Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів чинної редакції,

які визначають обов'язки контрагентів щодо поставки товару і встановлюють момент переходу ризиків від однієї сторони доіншої, а також конкретний строк поставки товару (окремих партій товару). У випадку укладення договору (контракту) про виконання робіт (надання послуг) у цьому розділі визначаються умови та строки виконаних робіт (послуг).

1.6. *Ціна та загальна вартість договору* (контракту). У цьому розділі визначається ціна одиниці виміру товару та загальна вартість товарів, або вартість виконаних робіт (наданих послуг), що поставляються згідно з договором (контрактом), крім випадків, коли ціна товару розраховується за формулою, та валюта контракту. Якщо згідно з договором (контрактом) поставляються товари різної якості та асортименту, ціна встановлюється окремо за одиницю товару кожного сорту, марки, а окремим пунктом договору (контракту) зазначається його загальна вартість. У цьому разі цінові показники можуть бути зазначені в додатках (специфікаціях), на які робиться посилання в тексті договору (контракту). При розрахунках ціни договору (контракту) за формулою зазначається орієнтовна вартість договору (контракту) на дату його укладення. У договорі (контракті) про переробку давальницької сировини, крім того, зазначається її заставна вартість, ціна та загальна вартість готової продукції, загальна вартість переробки. У бартерному (товарообмінному) договорі (контракті) зазначається загальна вартість товарів (робіт, послуг), що експортуються, та загальна вартість товарів (робіт, послуг), що імпортуються за цим договором (контрактом), з обов'язковим вираженням в іноземній валюті, віднесеній Національним банком України до першої групи за Класифікатора іноземних валют.

1.7. *Умови платежів*. Цей розділ визначає валюту платежу, спосіб, порядок та строки фінансових розрахунків та гарантії виконання сторонами взаємних платіжних зобов'язань. Залежно від обраних сторонами умов платежу в тексті договору (контракту) зазначаються: умови банківського переказу до (авансового платежу) та/або після відвантаження товару або умови документарного акредитива, або інкасо (з гарантією), визначені відповідно до постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 21.06.1995 року № 444 «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті»; умови за гарантією, якщо вона є, або коли вона необхідна (вид гарантії: на вимогу, умовна), умови та термін дії гарантії, можливість зміни умов договору (контракту) без зміни гарантії.

1.8. *Умови приймання-здавання товару (робіт, послуг)*. У цьому розділі визначаються строки та місце фактичної передачі товару, перелік товаросупровідних документів. Приймання-здавання проводиться за кількістю згідно з товаросупровідними документами, за якістю — згідно з документами, що засвідчують якість товару.

1.9. *Упаковка та маркування*. Цей розділ містить відомості про упаковку товару (ящики, мішки, контейнери тощо), нанесене на неї відповідне маркування (найменування продавця та покупця, помер договору (контракту), місце призначення, габарити, спеціальні умови складування і транспортування та інше), а за необхідності також умови її повернення.

1.10. *Форс-мажорні обставини*. Цей розділ містить відомості про те, за яких випадків умови договору (контракту) можуть бути не виконані сторонами (стихійні лиха, воєнні дії, ембарго, втручання з боку влади та інше). При цьому сторони звільняються від виконання зобов'язань на строк дії цих обставин, або можуть відмовитися від виконання договору (контракту) частково, або в цілому без додаткової фінансової відповідальності. Строк дії форсмажорних обставин підтверджується торгово-промисловою палатою відповідної країни.

1.11. *Санкції та рекламації*. Цей розділ встановлює порядок застосування штрафних санкцій, відшкодування збитків та пред'явлення рекламацій у зв'язку з невиконанням, або неналежним виконанням одним із контрагентів своїх зобов'язань. При цьому мають бути чітко визначені розміри штрафних санкцій (у відсотках від вартості недопоставленого товару (робіт, послуг), або суми неоплачених коштів, строки виплати штрафів — від якого терміну вони встановлюються та протягом якого часу діють, або їх граничний розмір), строки, протягом яких рекламації можуть бути заявлені, права та обов'язки сторін договору (контракту), способи врегулювання рекламацій.

1.12. *Урегулювання спорів у судовому порядку*. У цьому розділі визначаються умови та порядок вирішення спорів у судовому порядку щодо тлумачення, невиконання та/або неналежного виконання договору (контракту) з визначенням назви суду, або чітких критеріїв визначення суду будь-якою зі сторін залежно від предмета та характеру спору, а також погоджений сторонами вибір матеріального і процесуального права, яке буде застосовуватися цим судом, та правил процедури судового урегулювання.

1.13. *Місцезнаходження (місце проживання), поштові та платіжні реквізити сторін*. При цьому зазначаються місцезнаходження (місце проживання), повні поштові та платіжні реквізити (№ рахунка, назва та місцезнаходження банку, контрагентів договору (контракту)).

За домовленістю сторін у договорі (контракті) можуть визначатися *додаткові умови*: страхування, гарантії якості, умови залучення субвиконавців договору (контракту), агентів, перевізників, визначення норм навантаження (розвантаження), умови передачі технічної документації па товар, збереження торгових марок, порядок сплати податків, митних зборів, різного роду захисні застереження, з якого моменту договір (контракт) починає діяти, кількість підписаних примірників договору (контракту), можливість та порядок внесення змін до договору (контракту) та інше.

Окремі види договорів підлягають обов'язковій реєстрації у Міністерстві економіки та з питань європейської інтеграції України. До таких договорів відносяться договори (контракти), які укладаються суб'єктами ЗЕД України всіх форм власності, предметом яких є:

- товари походженням з України, щодо яких міжнародними договорами передбачені добровільні обмеження експорту на уникнення демпінгу;

- товари, реекспорт яких регулюється чинним законодавством України і міжнародними договорами України;

- товари походженням з України, імпорт яких в інші держави квотується, контингентується, ліцензується відповідно до законодавства цих держав, або нормативних актів економічних угруповань, митних союзів;

- товари походженням з України, щодо яких здійснюються антидемпінгові процедури;

- товари походженням з України, експорт яких здійснюється в межах бартерних (товарообмінних) операцій чи операцій із зустрічної торгівлі.

Для обліку (реєстрації) зовнішньоекономічних договорів (контрактів) суб'єктами підприємницької діяльності подаються такі документи:

- заявка в довільній формі на офіційному бланку суб'єкта підприємницької діяльності — заявника;

- інформаційна картка зовнішньоекономічного договору (контракту);

- оригінал зовнішньоекономічного договору (контракту) з усіма додатками, специфікаціями, додатковими угодами та іншими документами, які є невід'ємною частиною такого договору (контракту), що діють на дату подання. Якщо суб'єкт ЗЕД виконання договору, який підлягає реєстрації, доручає іншому суб'єктові ЗЕД, то також додаються оригінали договорів, на підставі яких виконується таке доручення;

- документ про оплату послуг за реєстрацію зовнішньоекономічного договору (контракту).

Реєстрація зовнішньоекономічних договорів (контрактів) здійснюється, або в Міністерстві економіки та з питань європейської інтеграції України, або в уповноважених обласних і міських його управліннях залежно від облікової вартості зовнішньоекономічного договору (контракту).

Слід зазначити, що у випадку, коли суб'єкт ЗЕД здійснює експортно-імпорتنі операції за зовнішньоекономічними договорами (контрактами), які підлягають обов'язковій реєстрації, для митного оформлення товарів за такими договорами необхідно до органів митної служби пред'явити картку реєстрації зовнішньоекономічного договору (контракту), яка видана суб'єкту підприємницької діяльності у встановленому порядку. Картка реєстрації (обліку) зовнішньоекономічного договору (контракту) є дійсною для митного оформлення відповідних товарів протягом 12 календарних місяців і втрачає чинність після закінчення цього терміну, або здійснення в цей термін митного оформлення товарів, які експортуються, у повному обсязі, передбаченому зовнішньоекономічним договором (контрактом).

Переоформлення картки реєстрації (обліку) зовнішньоекономічного договору (контракту) здійснюється в порядку, передбаченому для реєстрації окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

7.3. Зміст зовнішньоекономічного договору

Як уже згадувалося, зовнішньоторговельний договір — досить об'ємний документ, що вказує не тільки на умови, терміни і засоби постачання товару та платежу, але й на порядок вирішення суперечок, вступ договору в силу, правові наслідки розірвання договору та інше. Для його укладання необхідна згода сторін за всіма істотними для даного виду контракту умовами. Договір вважається укладеним, якщо між сторонами в належній формі досягнуто згоди з усіх істотних умов. Істотні умови (condition) контракту — це умови, без яких він не має юридичної чинності:

- 1) умови про предмет договору;
- 2) умови, що названі в законі, або інших правових актах, як істотні, або необхідні для договорів даного виду;
- 3) усі ті умови, щодо яких за заявою однієї зі сторін потрібно досягти згоди.

Перелік істотних умов (зокрема, умова про предмет договору для договорів міжнародної купівлі-продажу товарів) залежить від того, підпадає договір під сферу дії Віденської конвенції 1980 року

чи під дію норм чинного законодавства України. Якщо договір про постачання товарів складений відповідно до чинного законодавства України, то істотними його умовами будуть:

1) умови про предмет договору (умови договору про товар — його найменування і кількість), як і в договорі купівлі-продажу;

2) умови про період постачання, терміни постачання окремих партій товарів.

Якщо договір складено за нормами Віденської конвенції 1980 року, то істотними його умовами будуть умови про предмет договору. Інші умови даного договору відносяться до несуттєвих. Невключення їх у контракт не спричинить його недійсності. До несуттєвих (warranty) відносять умови контракту, при порушенні яких однією стороною інша сторона не має вправа на розірвання контракту, вона може тільки вимагати виконання зобов'язань і відшкодування збитків. Укладання контракту необхідно починати з вказання місця і дати його підписання, найменування сторін, що укладають угоду. Найменування сторін у договорі, країни їх належності повинні бути повними і точними, без скорочень. Неприпустимо використовувати різні скорочення й аббревіатури, якщо тільки це не загальновизнані найменування. При ідентифікації сторін, що домовляються, точно вказують фірмові найменування, під якими партнери зареєстровані в торговельному (державному) реєстрі країни належності — їх правове положення (організаційно-правова форма), включаючи номер і тип ліцензії на даний вид діяльності, юридичну і фактичну адреси. У преамбулі можуть бути зазначені особи, уповноважені на підписання договору. Зазвичай контракт підписує керівник підприємства (фірми), що діє від його імені без доручення, але він може бути підписаний і іншою посадовою особою підприємства (фірми), що має спеціальні повноваження. У цьому випадку необхідна наявність завіреного нотаріусом доручення, що засвідчує повноваження на підписання даного контракту.

За загальними правилами контракт, підписаний особою, що не має повноважень на його підписання, не вступає в юридичну силу. У випадках, коли такий контракт у комерційній практиці починає здійснюватися, він може бути визнаний дійсним арбітражним судом, оскільки початок фактичного виконання контракту свідчить про те, що керівник організації згодом схвалив цю угоду і взяв на себе передбачені контрактом зобов'язання на зазначених у ньому умовах.

Структура і зміст контракту можуть бути різноманітними в залежності від характеру товару та умов угоди. Зазвичай умови контракту розташовуються по мірі їх важливості для даної угоди, або виходячи з послідовності дій сторін згідно з договором.

При міжнародній купівлі або продажу товарів (purchase and sale) це — відвантаження вітчизняних товарів за кордон (експорт) чи постачання закордонних товарів в Україну (імпорт).

Об'єкт контракту (object of contract) — товари, послуги, результати виробничого, а також наукового та технічного співробітництва, що при реалізації визначаються, як форма товару. Об'єктом можуть виступати речі, що належать продавцю (юридичній, або фізичній особі) на правах власності, або ті, що не існують на момент укладення угоди. У тексті зовнішньоторговельного контракту необхідно конкретно зазначити точне і повне найменування і кількість товару, що продається й купується. Найменування товарів, їх перелік та кількість можна вказати в додатках (специфікаціях) до контракту, які підписуються сторонами і є невід'ємною частиною контракту. Продавець продав, а Покупець купив на умовах франко-склад покупця товари згідно зі специфікацією, що надається до чинного Контракту і є його невід'ємною частиною.

До зобов'язань продавця входить передача покупцю товару, вільного від будь-яких прав третіх осіб (за винятком випадків погодження покупця виїняти товар, обтяжений правами третіх осіб). Невиконання обов'язку дає покупцю право вимагати зменшення ціни товару, або розірвання договору купівлі-продажу. На товар, обтяжений правами і вимогами третіх осіб, покупець може знизити ціну, або ж відмовитися від його прийняття і вимагати відшкодування всіх збитків, за винятком втраченої вигоди. Передача товарів продавцем (виробником) покупцю повинна здійснюватися в обумовлений договором термін, або терміни. Так, сторони можуть передбачити постачання товарів протягом терміну дії договору окремими партіями. Тоді повинні бути визначені терміни постачань окремих партій товарів. Якщо періоди постачань у договорі не обговорені, товари постачають рівномірними партіями щомісяця (якщо інше не передбачене правовими актами, або звичаями ділового обороту). У договорі постачання може бути встановлено і графік постачання товарів (декадний, добовий, годинний). Самі терміни постачання можуть бути зазначені непрямо.

У договорі обов'язково слід визначити порядок виконання постачальником своїх обов'язків з постачання товарів покупцю шляхом їх відвантаження згідно з договором. При цьому може бути передбачене право покупця давати постачальнику вказівки про відвантаження товарів одержувачам (розрядки), зміст яких визначається договором. Частіше це дата перетинання кордону та документи, що підтверджують факт постачання (залізнична накладна, авіанакладна, коносамент, поштова квитанція, акти прийому-передачі товару). Можливі терміни відвантаження:

— негайно — термін, необхідний для оформлення митних формальностей і транспортування, що фактично означає зобов'язання продавця поставити товар у будь-який день протягом двох тижнів;

— якнайшвидше — термін, протягом якого продавець зобов'язаний здійснити постачання товару в найкоротший термін;

— по мірі готовності;

— по відкритті навігації;

— по накопиченні партії.

Дострокове постачання товарів може здійснюватися за згодою покупця (що відображається в умовах договору), як і порядок одержання продавцем дозволу покупця па дострокове постачання йому товару. Товари, поставлені достроково і прийняті покупцем, зараховуються до кількості товарів, що підлягають постачанню в такому періоді. При разовому постачанні товару встановлюється період, протягом якого воно буде здійснюватися, або вказується конкретна дата постачання. Термін постачання може бути пов'язаний з попередньою оплатою товару покупцем. При постачанні товару партіями протягом тривалого часу складають графік виконання поставок (з указівкою кількості та періодів часу поставок). При постачанні товару до встановленої контрактом календарної дати покупець має право як відмовитися, так і прийняти його. Тому, коли вигідне довгострокове постачання товару, в умовах контракту слід передбачити право продавця на постачання товару до встановленого терміну.

Іноді у пункт договору про терміни постачання включають умови про правила визначення дати постачання.

Датою постачання вважається дата товарно-транспортної накладної, виписаної на ім'я Покупця. Вона повинна містити: помер контракту, вартість вантажу, дату відправлення, адресу регіональної митниці, адресу покупця, номери телефонів тощо. Якщо в контракті (додатку, специфікації) не встановлено термін постачання і не зроблено вказівок, яким чином він повинен бути визначений, сторони керуються загальними положеннями. За загальними правилами такий контракт не втрачає юридичної чинності, бо буде кваліфікований, як договір купівлі-продажу, тому сторони повинні виконати прийняті ними зобов'язання. Передача товарів покупцю в даному випадку визначається законами чи звичаями країни, право якої застосовується до чинного контракту. Коли зобов'язання не передбачає термін виконання і не містить умов, що дозволяють визначити цей термін, воно повинно бути виконане в розумний термін після виникнення зобов'язання (ст. 33 Віденської Конвенції). При відсутності в контракті умови про терміни постачання, за законодавством деяких країн продавець може його здійснити негайно.

но, а покупець вправі вимагати негайного постачання замовленого ним товару. У практиці міжнародної торгівлі термін негайне постачання розуміють, як постачання протягом 14 календарних діб від дати підписання контракту; розумний термін визначається, виходячи з конкретних умов контракту.

Санкції за порушення терміну постачання товару в контракті передбачаються умовами про відповідальність.

Умови про якість товару, що постачається, об'єднані в спеціальний розділ чи входять до розділу «Предмет контракту». Якість товару повинна відповідати укладеному договору. Запис умов про якість товару може мати такий вигляд: обумовлені якості, продавець зобов'язаний передати покупцю товар, придатний для заданих цілей використання.

Якщо у встановленому законом порядку передбачені обов'язкові вимоги до якості товару, то продавець зобов'язаний передати покупцю товар, що відповідає цим обов'язковим вимогам.

Якість товару в контрактах визначається прийнятими стандартами, або передбачена в специфікації (нормативно-технічному документі, де зафіксовано індивідуальні властивості певного товару). Для характеристики якості застосовують такі спеціальні поняття, як:

- кондиція (quality requirements);
- звичайна експортна якість (shipping quality).

Якість устаткування повинна цілком відповідати технічним характеристикам, зазначеним фірмами-виготовлювачами устаткування, а також умовам дійсного Контракту.

Повне найменування необхідних технічних документів, які визначають якість даного товару, слід зазначити в тексті контракту, якщо товар має складні технічні характеристики (бо відповідна документація є невід'ємною його частиною).

У тексті контракту можуть бути відповідні умови про постачання товару в комплекті. Тобто вони визначають основу (.базис) ціни в залежності від того, включаються витрати з доставки в ціну товару чи ні. Узгодження умов постачання є для контрагентів важливим чинником ефективності зовнішньоторговельної операції і застосовується в контракті при транспортуванні товару будь-яким видом транспорту та при змішаних перевезеннях. За умов розбіжності змісту умов контракту і положень «Інкотермс» пріоритет мають умови контракту.

Базисні умови зовнішньоторговельного контракту визначають момент переходу права власності на товар від продавця до покупця, отже, і ризику його випадкової втрати. Тому в комерційних операціях франко-умови є тими умовами постачання товарів (про-

дукції), відповідно до яких покупець звільняється від витрат за доставку товару в зв'язку з їх включенням у його ціну. В останній редакції «Інкотермс-2000» встановлено чотири принципово різні групи термінів:

Перша група має усього один термін, що описує ситуацію, коли продавець передає товари покупцю безпосередньо у своїх приміщеннях (терміни групи «Е» — відправлення вантажу — *Etenn-EX Works*) — франко-підприємство.

Так, умова: Франко-підприємство *EXW (EX-Works)* містить у собі єдину умову — «із заводу». Нею обов'язки продавця зведені до мінімуму і, природно, ціна товару нижча, ніж при укладенні контракту на інших базисних умовах. Продавець зобов'язаний у передбачений контрактом термін передати товар у розпорядження покупця на території (у приміщенні) підприємства-виробника. У цей момент на покупця переходить і ризик випадкової втрати товару. Продавець не відповідає за завантаження товару, за надання покупцю транспортного засобу, якщо це не обговорено контрактом. Транспортування товару й укладення у зв'язку з ним договорів забезпечуються покупцем, який несе всі витрати зі страхування товару, його завантаження і перевезення, оплачує мито.

Другу групу термінів застосовують до ситуації, коли продавець зобов'язується надати товар у розпорядження обраного перевізника (терміни групи «F» — основний вид транспортування продавцем не оплачується: *FCA, FAS і FOB*).

Так, умови *FCA (free carrier — Франко-перевізник)*, *FAS (free alongside ship — вільно уздовж борта)*, *FOB (free on board — вільно на борту)* визначають такий порядок, згідно з яким продавець повинен передати товар перевізнику відповідно до інструкцій покупця, який, в свою чергу, укладає договір перевезення і вибирає перевізника (спеціально не формулюють, яким чином товар буде переданий продавцем перевізнику).

Перевізник — це не тільки підприємство, що безпосередньо здійснює перевезення, але і підприємство, що бере на себе зобов'язання виступати перевізником, або посередником у здійсненні перевезення і доставити товар у пункт, зазначений покупцем. «Перевізник» є юридичною, або фізичною особою, відповідальною за договором перевезення.

За умовою франко-перевізник (*FCA*) продавець виконує свої зобов'язання з постачання товару після передачі його перевізнику. В обов'язки продавця входить: доставити товари (які пройшли митне очищення для вивезення) у розпорядження перевізника, або особи, що діє від його імені. Умови франко-перевізник поширюються на постачання товарів наземним, водним і повітряним транспортом, і

ризик випадкової втрати, або ушкодження товару переходить із продавця на покупця в момент передачі товару перевізнику (а не в момент перетинання товаром судна). Базисна умова постачання франково-вагон визначається при здійсненні перевезення товару залізницею. Місце передачі товару перевізнику (визначає, як правило, покупець) спеціально повинно бути обговорене, тому що в протилежному випадку місце передачі товару перевізнику обирає продавець. Ризик випадкової втрати, або ушкодження товару переходить від продавця на покупця в момент передачі товару перевізнику (якщо продавець певним чином уособив переданий перевізнику товар).

За умови FAS продавець виконує свої зобов'язання, коли товар розміщено уздовж борта судна на пристані. Право власності на товар переходить від продавця на покупця після того, як товар розміщено на пристані уздовж борта судна. Ризик випадкової втрати, або ушкодження товару і всі наступні витрати переходять на покупця з моменту переходу до нього права власності на товар. Покупець здійснює очищення товару від експортних мит самостійно.

За умови FOB продавець зобов'язаний доставити товар на борт судна (зафрахтованого покупцем) в узгодженому порту завантаження у встановлений термін, очистити товар від експортних мит.

Покупець зафрахтовує судно і своєчасно сповіщає продавця про термін, умови і місце завантаження, назву, час прибуття судна. Право власності і ризик випадкової втрати, або ушкодження товару і всі подальші витрати переходять від продавця на покупця в момент перенесення товару на борт даного судна.

Третя група термінів визначає випадки, коли продавець зобов'язується укласти договір перевезення, проте без прийняття на себе ризику випадкової втрати, або ушкодження товару чи будь-яких додаткових витрат після його завантаження. Він відповідає за перевезення вантажу, але не за втрату та ушкодження і не бере на себе додаткових витрат, що виникли після відправлення товару (терміни групи «С» — основний вид транспортування продавцем не оплачується — CFR, CIF, CPT і CIP).

Такі умови, як CFR (cost and freight — Вартість і фрахт), CIF (cost, insurance, freight) — вартість, страхування, фрахт), CIP (cost, insurance paid to... — вартість страхування оплачено до...), CPT (cost paid to... — вартість оплачена до...) встановлюють правила, відповідно до яких продавець повинен укласти договір перевезення на звичайних умовах за свій рахунок.

Тому, відповідно до термінів даної групи, потрібно обов'язково зазначити пункт, до якого продавець оплачує перевезення. Оскільки пункт розподілу витрат знаходиться в країні призначення, умови даної групи термінів часто помилково розуміють, як договір при-

буття (відповідно до якого продавець несе усі ризики і будь-які витрати аж до фактичного прибуття товару в узгоджений пункт). Проте ці умови передбачають виконання продавцем договірних зобов'язань у країні відвантаження товару (тобто терміни цієї групи того ж порядку, що і терміни другої групи). Контракти купівлі-продажу на умовах зазначеної групи термінів підпадають під категорію договорів відправлення. За умов групи термінів «С», продавець звільняється від будь-якого подальшого ризику випадкової втрати, або ушкодження товару і витрат після того, як він належним чином виконав свої зобов'язання (уклав договір перевезення, передав вантаж перевізнику і забезпечив страхування за умовами «вартість, страхування і фрахт» та «фрахт і страхування оплачені до...»).

За умовою постачання CFR, ризик випадкової втрати, або ушкодження товару, а також ризик будь-якого збільшення витрат переходить від продавця на покупця в момент перенесення товару на судно в порту відвантаження. Продавець бере на себе обов'язок сплатити витрати і фрахт, необхідні для доставки товару в зазначений пункт призначення.

За умовою CIF, на продавця покладають обов'язок забезпечити страхування від ризику випадкової втрати, або ушкодження товару під час перевезення. Продавець зобов'язаний зафрахтувати тоннаж і оплатити фрахт, доставити товар у порт і завантажити його на борт судна в узгоджений термін, передати покупцю коносамент, а також укласти договір зі страховиком, виплатити страхову премію, виписати на покупця і вручити йому страховий поліс.

Четверта група термінів визначає умови проходження вантажу аж до його доставки в країну призначення, коли продавець бере на себе всі витрати і ризики до моменту доставки товару в країну призначення (група «D» — прибуття вантажу — DAF, DES, DEQ, DDU і DDP). Так, умови DAF (delivered at frontier — постачання франко-кордон), DES (delivered at ship — постачання франко-судно), DEQ (delivered at quay — постачання франко-причал), DDU (delivered duty unpaid — постачання без сплати мит), DDP (delivered duty paid — постачання зі сплатою мит) встановлюють правила, згідно з якими продавець відповідає за прибуття товару в узгоджений пункт, або порт призначення і бере на себе при цьому всі ризики й усі витрати з доставки. Терміни четвертої групи характеризують договори прибуття, тоді як терміни третьої групи — договори відправлення.

Терміни четвертої групи поділяються на дві категорії: за умовами «постачання франко-кордон», «постачання франко-судно» і «постачання без сплати мит» продавець не зобов'язаний доставляти

товар із здійсненням митного очищення для імпорту; за умовами «постачання франко-причал» і «постачання з оплатою мит» продавець зобов'язаний доставити товар і зробити митне очищення товару.

Базисна умова постачання визначає зміст багатьох наступних умов контракту. При цьому і продавець, і покупець виходять із принципу найменших матеріальних витрат (бо часто витрати з перевезення товару досягають близько половини його вартості). У базисних умовах постачання необхідно визначити назву пункту відправлення (або призначення) товару. Щоб терміни міжнародної торгівлі тлумачились сторонами однаково, при укладенні зовнішньоторговельного контракту треба чітко визначити базисні умови постачання. Основний обов'язок продавця — доставити товар покупцю у встановлений термін і у встановлене місце (забезпечивши при цьому належну якість товару, його упакування, маркування тощо). Основний обов'язок покупця — прийняти товар і оплатити його вартість на умовах контракту. Конкретний перелік прав і обов'язків сторін зовнішньоекономічного договору залежить від базисної умови постачання, яка одночасно визначає зміст прав і обов'язків продавця і покупця.

Пропозиції щодо переліку товарів, на які можуть розроблятися і встановлюватися індикативні ціни, вносяться в установленому порядку Управлінням ринкової кон'юнктури та цінової інформації Міністерства економіки України за поданням інших управлінь Міністерства та центральних органів державної виконавчої влади, які надходять в установленому порядку та формі. Перелік товарів, на які встановлюються індикативні ціни, погоджується в установленому порядку і затверджується наказом Міністерства економіки України. Згідно із затвердженим відповідно до чинного законодавства України переліком індикативних цін фахівцями Держзовнішінформу проводиться моніторинг відповідних ринків, експорту товарів українського походження. Для цього використовуються такі інформаційні джерела:

- біржові котирування;
- ціни спеціалізованих аукціонів з торгівлі окремими видами продукції;
- довідкові ціни спеціалізованих комерційних видань та публікацій, у тому числі електронних та інших подібних банків даних та мереж;
- статистичні дані митних, фінансових, банківських, інформаційних та інших державних органів і установ та недержавних організацій України;

— комерційні пропозиції, листи, протоколи намірів, прейскуранти та каталоги на продукцію відомих фірм, підприємств, порівняльні індекси цін;

— звіти та довідки торговельно-економічних місій у складі посольств України за кордоном;

— контрактна практика поставок товарів, що підлягають реєстрації у Міністерстві економіки України;

— прейскуранти та відпускні ціни українських товаровиробників.

При визначенні рівнів індикативних цін беруться до уваги фактори, які можуть впливати на ціноутворення по конкретних товарах на конкретних ринках залежно від умов здійснення тієї чи іншої операції.

Контроль за дотриманням експортерами рівнів індикативних цін здійснюється таким чином:

— відповідність цін на зовнішньоекономічні товари, угоди по яких підлягають реєстрації чи потребують отримання ліцензії в Міністерстві економіки України, індикативним цінам контролюється фахівцями управління ринкової кон'юнктури та цінової інформації Міністерства економіки України. Ціна товару зазначається в картці реєстрації (обліку) контракту чи ліцензії і не потребує додаткового обґрунтування експортером для митних, податкових та інших державних органів;

— відповідність цін на товари, зовнішньоекономічні угоди по яких не підлягають реєстрації чи не потребують отримання ліцензії в Міністерстві економіки України, індикативним цінам контролюється митними органами України у порядку, встановленому Держмиткомом України за погодженням із Міністерством економіки України.

При експорті товарів з території України, які підпадають під дію індикативних цін, відхилення ціни угоди від індикативної ціни може бути наслідком дії таких факторів, що безпосередньо впливають на ціну товару: вид угоди, умови поставки товару, умови оплати, відхилення показників якості товару від стандарту України, інші фактори, що мають істотний вплив на умови здійснення операцій.

З цього можна зробити висновок, що встановлення ціни зовнішньоекономічного контракту — найвідповідальніший момент здійснення зовнішньоекономічних операцій. А оплата за товар визначеної грошової суми (ціни) — основний обов'язок покупця за контрактом. Зазвичай в контракті встановлюється ціна за одиницю кількості товару і вказується загальна сума контракту. Покупець зобов'язаний оплатити товар за ціною, передбаченою договором. Ціна товару, за якою реалізується товар на зовнішньому ринку, є

зовнішньоторговельною ціною (foreign trade price). Отже, ціна товару, що постачається — істотна умова зовнішньоекономічного договору. Сторони контракту купівлі-продажу мають на увазі ціну, що зазвичай стягалася за аналогічні товари, які продавалися при подібних обставинах у відповідній сфері торгівлі. При встановленні ціни товару в контракті визначаються одиниці виміру, за якими встановлюється ціна, базис ціни, валюта ціни, спосіб визначення і фіксації ціни, рівень ціни. Товари можна класифікувати за ступенем визначеності на ті, що вже визначені, і ті, що визначаються. Під уже визначеною ціною розуміють пряме встановлення ціни у вигляді твердої суми. Під ціною, що визначається, розуміють непряме посилання на умову обчислення ціни до моменту платежу. Цей спосіб характеризується вказівкою в контракті на довідкові ціни, що публікуються в періодичних виданнях, біржові котирування в центрах міжнародної торгівлі, ціни аукціонів.

За способом фіксації розрізняють тверді, періодично тверді, рухливі та плаваючі ціни.

Тверда ціна (firm price) встановлюється в момент підписання контракту, вона не підлягає зміні протягом усього терміну його дії і не залежить від термінів і порядку постачання товару. Тверді ціни не змінюються протягом терміну дії контракту, проте вони виключають можливість наступного врахування коливань економічної кон'юнктури, що може обернутися збитками для однієї із сторін (якщо до терміну платежу ринкові ціни зміняться).

Зазвичай такі ціни застосовуються в угодах із негайним постачанням товару або при постачаннях у короткі терміни. Періодично тверді ціни (time firm price) припускають певну фіксовану суму, дійсну на певний період часу. В момент підписання контракту ціни не фіксуються, а визначаються, наприклад, перед постачанням кожної партії, на початку року.

Рухлива ціна (flexible price) — це зафіксована при укладенні контракту ціна, що може бути переглянута надалі, якщо ринкова ціна даного товару до моменту його постачання зміниться. При встановленні рухливої ціни в контракт вноситься відповідна цінова обмова, яка передбачає, що, якщо до моменту виконання угоди ціна на ринку підвищиться, або зменшиться, відповідно повинна змінитися і ціна, зафіксована в контракті. Рухливі ціни, на відміну від періодично твердих, фіксуються в контракті, але припускають перегляд цін сторонами при істотній їх зміні на ринку на певний відсоток. При цьому в контракті обов'язково повинне бути зазначене джерело, яким сторони будуть керуватися при визначенні індексу цін.

Плаваюча ціна (sliding price) — це ціна, обчислена в момент виконання контракту шляхом перегляду базисної ціни з урахуванням

змін у витратах виробництва, що відбуваються в період виконання контракту. Ця ціна застосовується в контрактах па товари тривалого циклу виготовлення.

Ціна, передбачена в контракті, може корегуватися при зміні ціноутворюючих чинників (заробітної плати, вартості сировини тощо) протягом дії контракту. Одночасно обумовлюються і межі (у відсотках) відхилення фактичної ціни від контрактної. При аналізі ціни враховуються такі стратегічні моменти, як наявність конкурентоспроможного і якісного товару, товару в належній упаковці, можливість своєчасного постачання товару, ступінь конкуренції цього товару на ринку країни призначення, торговельні, політичні, ідеологічні, релігійні і багато інших умов, що впливають на кон'юнктуру ринку. Для аналізу цін залучається широке коло джерел.

На етапі попереднього визначення рівня цін товару орієнтуються на опубліковані ціни (published price), до яких відносяться довідкові (advertised price), біржові котирування (exchange quotation), ціни аукціонів (auction price), ціни фактичних угод (price of the actual quotation), ціни пропозицій великих фірм (price of an offer) та розрахункові ціни (accounting price).

В якості відправної точки для проведення переговорів про ціну партнери по торговельній угоді використовують базисні ціни (base price). Базисна ціна — ціна товару, що приймається в якості відправної точки при визначенні зовнішньоторговельної ціни даної продукції (товару), а також індексу цін у міжнародній торгівлі в цілому і за окремими видами товарів. Базисна ціна регулярно переглядається з урахуванням змін асортименту товарів у зовнішньоторговельному обміні па ринку.

У світовій торговій практиці широко застосовується система знижок. Визначення ціни товару нерідко супроводжується включенням в контракт умов про знижки ціни (price reduction). Застосовується декілька десятків видів знижок, але найбільш поширеними є:

— бонусні знижки (bonus rebates) надаються значним оптовим покупцям, причому не за кожен окрему партію, а за заздалегідь узгоджений річний обсяг обороту. Такі знижки, як правило, складають 7—8 % вартості обороту;

— сезонні знижки (seasonal discount) — знижки, що мають сезонний характер і застосовуються головним чином при торгівлі товарами масового попиту;

— дилерські знижки (dealer discount) — знижки, що надаються оптовим і роздрібним торговцям, агентам і посередникам. За рахунок таких знижок дилери повинні покривати свої витрати на про-

даж, сервіс і отримувати прибуток. Розмір дилерської знижки досягає 30 % і залежить від виду товару й обсягу посередницьких послуг;

— закриті знижки (closed discount) — знижки, що використовуються в замкнутому економічному просторі і надаються на продукцію (товари) при постачаннях усередині фірми, або у внутрішній торгівлі міжнародних об'єднань і груп. Закриті знижки можуть також вводитися на товари, що постачаються по деяких міжурядових угодах;

— знижки з ціни (price discount) — знижки, які можуть пропонуватися покупцям при збільшенні обсягу замовлення. Розмір таких знижок невеликий при постачаннях товарів масового попиту. Для товарів, вироблених малими серіями, або за індивідуальними замовленнями, знижка за кількість має значення, тому що збільшення серії приводить до скорочення витрат виробництва. Знижки на кількість складають зазвичай 10—15 % вартості угоди;

— знижки, надані при кількаразовому збільшенні обсягу замовлення, називаються прогресивними (progressive discount);

— знижки «сконто» (cash discount) — можуть застосовуватись, якщо платежі за контрактом здійснюються раніше терміну, зазначеного в контракті, і притому оплачуються готівкою. Такі знижки складають 3—5 % вартості угоди;

— спеціальні знижки (extra discount) — знижки, що носять конфіденційний характер, являють собою комерційну таємницю і надаються партнеру, з яким фірма має особливо тривалі відносини.

Існують також інші види знижок: за постачання до певного терміну, за поліпшену якість, за серійність товару, за пробні партії.

Коли мова йде про продаж унікального товару, який раніше на ринок не постачався і який важко порівняти з іншими аналогічними товарами за його властивостями, застосовується розрахункова ціна постачальника. При цьому враховуються технічні і комерційні умови замовлення, наводиться порівняння з аналогічними товарами.

При упорядкуванні тексту зовнішньоекономічного договору рекомендується точно визначити ціну товару, що постачається. В умовах інфляції фіксована ціна товару, зазначена в контракті, не вигідна продавцю. Він може вимагати від покупця часткової, або повної передоплати товару, який постачається, що повинно бути зафіксовано в контракті.

Ціна товару, що постачається, може бути встановлена в будь-якій іноземній валюті. Зазвичай обирають валюту, курс якої достатньо стійкий. При визначенні валюти ціни контракту (currency of price) важливо правильно вибрати стійку і зручну валюту. За таких умов у текст контракту включається валютна обмовка. Необхідні

також посилання на конкретний банк і місце його знаходження, оскільки курси іноземної валюти у кожному банку свої. Крім валютних обмовок, у якості захисного засобу від знецінювання валюти застосовується індексна обмовка {indexation clause}. Ціна товару, зумовлена контрактом, у цьому випадку прив'язується до індексу цін на аналогічні товари.

Умови платежу (terms of payment) — один із ключових компонентів зовнішньоекономічного договору, бо містить узгоджені сторонами умови платежів, засіб і порядок розрахунків, а також гарантії виконання сторонами взаємних платіжних зобов'язань. Умовами платежу визначаються: валюта платежу; термін платежу; засіб платежу і форма розрахунків; обмовки, спрямовані на зменшення або усунення валютного ризику.

Існує загальне правило міжнародної торгівлі, відповідно до якого:

— при відсутності в тексті контракту вказівки конкретного моменту здійснення оплати вартості товару, що постачається, таким моментом вважається саме момент передачі в розпорядження покупця товару, або товаросупровідних документів;

— при відсутності в тексті контракту умов про місце оплати вартості товару, таким місцем вважається місце перебування комерційної організації продавця (місце передачі товару, або товаросупровідних документів).

При укладенні зовнішньоекономічних договорів (контрактів) використовуються такі умови оплати товару:

— оплата вперед (prepayment) — покупець оплачує всю вартість товару до його постачання, оплата частини вартості визначається як завдаток (deposit).

— відстрочка платежу (postponement of payment) — це особливий засіб погашення заборгованості, при якому її внесення в повній сумі переноситься на більш пізній термін ніж то передбачено договором.

— оплата на виплат (payment by installment) — це засіб оплати товарів або послуг, при якому платіж здійснюється не в повній сумі їх вартості, а вроздріб, із розстроченням платежу.

Термін платежу (date of payment) і засіб платежу (manner of payment) сторони встановлюють досить чітко. Якщо терміни не встановлені прямо, то платіж здійснюється через певне число днів після повідомлення продавцем покупцю про те, що товар дається в його розпорядження, або товар готовий до відвантаження. Засіб платежу визначає, коли повинна здійснитися оплата товару стосовно його фактичного постачання. Основними засобами платежу є наявний платіж готівкою, платіж з авансом, платіж у кредит.

Наявний платіж (cash payment) — повна, або часткова оплата товару достроково, або в момент переходу товару чи товаросупровідних документів у розпорядження покупця.

Платіж: з авансом (advance payment) передбачає виплату покупцем постачальнику узгоджених в контракті сум у рахунок належних за контрактом платежів до передачі товару в його розпорядження, а частіше усього до початку виконання замовлення. Авансовий платіж виконує двояку функцію: як форма кредитування покупцем продавця і як засіб забезпечення зобов'язань, прийнятих покупцем за контрактом. При відмові покупця прийняти замовлений товар постачальник має право звернути отриманий ним аванс на відшкодування збитків. Платіж у кредит (payment by installments) передбачає розрахунок за угодою на основі наданого експортером (продавцем) імпортеру (покупцю) фірмового кредиту (granted commercial credit).

Валюта контракту (currency of contract) і валюта платежу (currency of payment) — основні атрибути цього підрозділу зовнішньоекономічного контракту. При укладенні контракту встановлюється, у якій валюті буде зроблено оплату товарів. Такою валютою може бути валюта країни-імпортера, країни-експортера, або третьої країни. Іноді в умовах контракту передбачається право імпортера на свій розсуд здійснити платежі у тій чи іншій валюті. Як правило, використовується стійка, або традиційна для даного виду товарів валюта.

Валютна обмовка фіксує курс однієї валюти щодо іншої, щоб уникнути втрат від девальвації (devaluation), або ревальвації (revaluation). Є два види валютної обмовки:

1) встановлення в угоді про ціну товару в якості валюти контракту стійкої валюти. При зниженні її курсу ціна платежу збільшується;

2) включення умов про зміну ціни товару в тій же пропорції, у якій відбудеться зміна курсу, узгодженого між сторонами валютою платежу стосовно валюти контракту.

Валютна обмовка може застосовуватися і при укладенні контрактів для забезпечення інтересів імпортера, коли очікується підвищення курсу валюти операції.

Можлива, хоча і рідко, індексаційна обмовка (index clauses), яка передбачає зміну суми платежу в залежності від зміни загального індексу цін.

Захисні обмовки (protection clauses), включені в контракт, спрямовані на усунення, або обмеження валютного ризику. Вони побудовані за принципом ув'язування належних платежів зі змінами на валютних або товарних ринках. При цьому обмовки, що

передбачають перерахунок суми платежу, називаються двосторонніми (bilateral clauses), оскільки можливі збитки і вигоди односторонньо поширюються на експортера й імпортера. У разі використання в зовнішньоекономічному договорі (контракті) плаваючих цін необхідно зазначати відлікову ціну товару на момент підписання договору чи початку постачань, щоб згодом визначити ціну товару стосовно майбутнього періоду. Слід зауважити, що вибір умов договору про фіксовану чи плаваючу ціну не впливає на зміст інших статей договору. Стаття розділу контракту про оплату за умов встановлення в ньому плаваючих цін може виглядати наступним чином:

Форми розрахунків пов'язані з використанням різноманітних видів банківських і кредитних засобів платежу. Основними формами розрахунків у міжнародній комерційній практиці є: інкасові, акредитивні, з відкритого рахунка, телеграфні і поштові перекази, чекові і вексельні. Якщо в якості платежу за зовнішньоекономічним договором використовують документарний акредитив чи документарне інкасо (з платежем проти поданих документів і на виплат), то розділ рекомендується оформити так, як це показано нижче.

1. Платежі за товари, поставлені в рахунок цього Договору (контракту), повинні бути здійснені у (назва валюти) з безвідкличного документарного акредитива, відкритого за дорученням Покупця на користь Продавця банком-кореспондентом Уповноваженого банку й авізованого через Уповноважений банк. Якщо акредитив буде відкритий банком, який не є кореспондентом Уповноваженого банку, Покупець за свій рахунок забезпечить підтвердження акредитива банком-кореспондентом Уповноваженого банку.

2. Акредитив, що відкривається відповідно до цього Договору (контракту), підпорядковується Уніфікованим правилам і звичаям для документарних акредитивів у редакції 1993 року, опублікованим Міжнародною торговельною палатою за № 500.

3. Продавець надає Покупцеві комерційний кредит на період місяців від дати відвантаження товару. Покупець сплачує Продавцеві проценти за користування кредитом за ставкою % річних водночас зі сплатою вартості товару.

4. Акредитив повинен бути відкритий протягом днів від дати повідомлення Продавця про те, що товар підготовлений до відвантаження з дати підписання Договору (контракту), терміном дії до, на повну суму вартості товару, а також включаючи % річних.

5. Якщо з вини Покупця, або його банку відкриття акредитива буде затримано, Продавець має право відмовити у відвантаженні товару або розірвати контракт.

6. Платежі за акредитивом здійснюватимуться через місяців від дати відвантаження товару за умови подання Продавцем до Уповноваженого банку таких документів:

- комерційного рахунку в примірниках;
- повного комплекту чистих бортових коносаментів, виписаних на ім'я, з повідомленням Одержувача, з позначкою «фрахт сплачений», або «фрахт сплачується за місцем призначення» плюс копії, або дублікати міжнародної авіаційної, автомобільної, залізничної накладної чи поштової квитанції, що містить найменування Одержувача вантажу, позначку про сплату фрахту і позначку Перевізника про відправлення вантажу;
- страхового поліса, виписаного на ім'я;
- інших документів.

Документи мають бути подані Продавцем до Уповноваженого банку не пізніше днів від дати відвантаження товару.

7. Акредитив передбачає можливість або дозвіл часткових відвантажень.

8. Покупець має сплатити усі витрати, пов'язані з відкриттям, авізуванням, підтвердженням, продовженням терміну, зміною умов та виконанням акредитива.

9. Якщо умови відкритого акредитива не відповідатимуть умовам цього Договору (контракту), Покупець за свій рахунок та за дорученням Продавця забезпечить внесення до умов акредитива необхідних змін.

1. Продавець надає Покупцеві комерційний кредит на % вартості Договору (контракту) на період місяців від дати відвантаження товару. % вартості Договору (контракту) буде сплачено Покупцем Продавцеві проти подання документів на відвантаження. Покупець сплачує Продавцеві проценти за користування кредитом за ставкою % річних одночасно зі сплатою вартості товару.

2. Платежі за товари, поставлені у рахунок цього Договору (контракту), здійснюватимуться Покупцем у (назва валюти) в такому порядку: на % вартості товару під документи, тобто (валюта, сума) проти надання Покупцеві відісланих на інкасо через Уповноважений банк таких документів:

- комплекту з термінових переказних векселів, виставлених Продавцем Покупцеві на % вартості кожної окремої партії поставленого товару, плюс % річних, нарахованих за несплачену частину кредиту. Документи мають бути видані Покупцеві тільки проти акцепту ним цих переказних векселів;
- комерційного рахунку у примірниках;
- повного комплекту чистих бортових коносаментів, виписаних на ім'я уповноваженого банку, або на ім'я Відвантажувача та

індосованих «наказу Уповноваженого банку», з повідомленням Одержувача, з позначкою «фрахт сплачений», плюс копії, або дубліката міжнародної авіаційної, автомобільної, залізничної накладної чи поштової квитанції, що містить найменування Одержувача вантажу, позначку про сплату фрахту і позначку Перевізника про відправлення вантажу;

— страхового поліса, виписаного на ім'я;

— інших документів.

3. Покупець акцептує переказні векселі протягом днів від дати їх одержання банком Покупця.

4. Розрахунки за інкасо здійснюються в порядку, передбаченому Уніфікованими правилами з інкасо у редакції 1978 року, опублікованими Міжнародною торговельною палатою за № 322.

5. Сума платежу має бути переказана Покупцем у повній відповідності до платіжних інструкцій, викладених в інкасовому дорученні.

6. Усі банківські витрати, пов'язані з виставленням та сплатою інкасо, сплачуються Покупцем.

7. Для забезпечення своїх зобов'язань зі сплати % вартості товару, зазначеного у Договорі (контракті), плюс % річних за користування кредитом Покупець надасть Продавцеві протягом днів від дати підписання Договору (контракту) гарантію банку-кореспондента Уповноваженого банку. 8. Гарантія має бути безвідкличною та безумовною, діяти до терміну платежу останнього переказного векселя плюс 30 днів для подання претензій у разі несплати переказних векселів та передбачати платіж проти простої першої вимоги Продавця.

9. У разі затримки платежів для сплачування зобов'язань Покупця, передбачених Договором (контрактом), Покупець має сплатити Продавцеві проценти за затримку платежу за ставкою % річних із дня, який є наступним після дня початку терміну платежу, до дати його фактичного надходження.

Сторони зовнішньоторговельного контракту купівлі-продажу включають у нього умови про страхування (insurance) товарів на різних стадіях товароруху і розподілу витрат по страхуванню між продавцем і покупцем. Договір страхування (insurance policy) у цьому випадку є окремим договором і виконує роль засобу правового забезпечення інтересів продавця і покупця.

Страховий поліс (policy) — це посвідчення, або сертифікат, тобто документ, що видається страховиком у посвідчення договору страхування. Він містить відпрацьовані у світовій практиці умови страхування і різноманітні типові чи спеціальні обмовки (insurance clause).

Страховий ризик (insurance risk) — імовірна подія, або сукупність подій, на випадок яких проводиться страхування.

Страхування проводиться на певну страхову суму (insurance amount), що визначає обчислення страхових платежів (insurance payment) і розмір виплат при настанні страхового випадку.

Страховий випадок (insurance accident) — фактичне настання події, що потягла за собою певні наслідки або збитки. Страховий випадок підтверджується спеціальним актом, або документами.

Обсяг страхового забезпечення, наданого страховиком у зв'язку з його основним зобов'язанням відшкодувати збитки, які можуть відбутися внаслідок страхового випадку, визначається в першу чергу страховим ризиком, обумовленим у договорі, і тим, у якому розмірі відшкодовуються збитки. У практиці міжнародної торгівлі розрізняють різні види збитків:

1) збитки номінальні (nominal damages) — це збитки, які надаються для відшкодування потерпілій стороні, коли вона, будучи правою, не в змозі довести достатні обґрунтування через порушення партнером умов контракту.

2) збитки прямі (direct general damages) — збитки, які підлягають відшкодуванню і виникли через порушення умов контракту.

3) аварією (average) називаються збитки, понесені внаслідок надзвичайних витрат, або пожертвувань.

Відповідальність за договором страхування починається з моменту, коли вантаж взято зі складу в пункті відправлення для перевезення і триває протягом усього перевезення, включаючи перевезення, перевантаження і перевалювання, а також збереження на складах у пунктах перевантажень і перевалювань доти, доки вантаж не буде доставлений на склад вантажоодержувача, або інший кінцевий склад у пункті призначення, зазначеному в полісі, але не пізніше 60 днів після розвантаження.

У ході виконання контракту здійснюється страхування товарів від транспортних ризиків. У залежності від засобу перевезення застосовується морське, авіаційне, або наземне страхування. Умови контракту зазвичай передбачають сторону, яка буде нести витрати зі страхування — продавець чи покупець. Товар може бути застрахований від інших видів ризику тільки за вказівкою покупця.

Договір страхування може бути укладений на підставі однієї з трьох умов: із відповідальністю за всі ризики; із відповідальністю за приватну аварію; без відповідальності за ушкодження, крім випадків аварії.

Види ризиків, які слід враховувати при визначенні обсягу страхової відповідальності, залежать від виду товару.

Основні причини включення в договір умови про страхування:

1) забезпечення захисту від фінансових втрат, що можуть виникнути через псування вантажу, його крадіжку, пошкодження, нанесеного під час транзитного перевезення;

2) забезпечення захисту від фінансових претензій, які можуть бути висунуті проти власника товару на борту судна у випадку декларованої загальної аварії, коли самому товару не заподіяно шкоди.

Зміст умови зовнішньоекономічного договору про здавання-приймання товару за кількістю та якістю залежить насамперед від базисної умови постачання і характеру самого товару. При цьому діє загальне правило, якщо інше не обговорено в контракті, згідно з яким товар, що постачається, повинен здаватися і прийматися за кількістю та якістю в той момент і в тому місці, коли і де відбувається перехід з продавця на покупця права власності на товар і ризику випадкової втрати товару, або його ушкодження.

Передача товару покупцю, що зветься постачанням (delivery), здійснюється за рахунок продавця. Витрати зі здавання включають вартість зважування, підрахунку, маркування, упакування, можливі митні й інші збори.

Здавання-приймання (acceptance of goods) — це один акт, в умовах контракту він може бути відбитий таким формулюванням: «Товар вважається поставленим продавцем і прийнятим покупцем...»

У контракт включуються умови про порядок здавання-приймання: вид, термін і їх фактичне місце, засоби перевірки і методи визначення кількості та якості фактично поставленого товару, вказівка, ким здійснюється його здавання-приймання.

Здавання вантажів перевізнику вважається передачею товару покупцю, якщо вона супроводжується наданням документів, що виключають контроль продавця над товаром. Обов'язки сторін полягають у тому, що продавець (відправник) пред'являє товар перевізнику, перевізник здійснює його прийом, перевезення і наступну здачу покупцю (одержувачу). Перевізник відповідає за цілість вантажу з моменту його прийому до перевезення і до видачі його покупцю (одержувачу). Межа і міри відповідальності, зумовлені контрактом перевезення, регулюються базисними умовами постачання. Розрізняють декілька видів здавання-приймання:

- попереднє (preliminary acceptance);
- остаточне (final acceptance);
- за кількістю (quantity acceptance);
- за якістю (quality acceptance).

Термін здавання-приймання — це період часу, протягом якого покупець зобов'язаний зробити перевірку кількості товару відразу ж по його одержанні, а якість перевіряється протягом більш трива-

лого терміну, коли товар «працює». Таким чином, терміни приймання товару за кількістю та якістю можуть не збігатися.

При прийманні перевіряється відповідність кількості фактично поставленого товару умовам контракту. Покупець не зобов'язаний приймати товар у більшій, або меншій кількості, ніж це передбачено в контракті, при відсутності обмовки «близько». Покупець може відмовитися сплатувати надлишки товару, сплативши тільки ту кількість, що передбачена контрактом. При виявленні в пункті прибуття товару недостачі покупець має право пред'явити перевізнику претензії.

Приймання товару за якістю здійснюється в основному двома шляхами:

— на основі документа, у якому підтверджується відповідність якості товару умовам контракту;

— перевірка якості фактично поставленого товару в місці приймання (огляд товару, звірення його зі зразками, проведення аналізу).

Методи визначення якості товару в контрактах відрізняються великою розмаїтістю. Найчастіше застосовуваними є:

1) метод за попереднім оглядом — «оглянуто-схвалено» (inspected-approved method) застосовується в торгівлі зі складу товарами, що мають індивідуальні ознаки;

2) метод за стандартом (standard method) передбачає приймання товару за якістю при наявності відповідного стандарту, проведення перевірки відповідності останньому прийнятого товару;

3) метод за технічними умовами (technical conditions method) використовується при відсутності стандартів, постачанні одиничної продукції, для якої необхідне дотримання спеціальних вимог;

4) метод за зразком (by simple method) має велике поширення в торгівлі товарами, що мають специфічні ознаки, але недостатньо уніфіковані, щоб стати предметом продажу за стандартом;

5) метод на умовах «Тель-Кель» («такий, як є») вказує на відсутність вимог до якості товару з боку покупця, аби товар відповідав своєму найменуванню. Інакше кажучи, покупець зобов'язаний прийняти будь-який товар, що відповідає найменуванню, якої б якості він не був;

6) метод по виході готового продукту (finished product method) використовується в торгівлі деякими видами сировини, якість якої визначається через оргял готового продукту, що можна виготовити з одиниці даної сировини;

7) метод по утриманню окремих речовин у товарі (detail method) використовують при торгівлі хімічними товарами, рудами, деякими харчовими продуктами, де практикується вказівка мініма-

льного відсотка утримання чистої речовини, або максимальний відсоток припустимого утримання інших складових частин;

8) метод по прийнятій якості (quality method) застосовується в тих випадках, коли якість товару повинна відповідати середній якості, прийнятій у торговельному обороті. Товар позначається терміном «звичайний», або «посередній».

Відсутність у контракті чіткого визначення якості товарів може нерідко бути причиною серйозних непорозумінь і спричинити великі додаткові витрати, що не враховувалися відповідною стороною при узгодженні ціни, а в окремих випадках може призвести до неможливості використання товару для технічних цілей, для яких він призначався покупцем.

В якості зразка можуть бути запропоновані такі формулювання умов зовнішньоекономічного договору по прийманню товару за кількістю і якістю:

У більшості випадків обидві сторони зацікавлені в попередньому з'ясуванні того, яке упакування необхідне для забезпечення неушкодженості товару і його доставки за призначенням. Проте, оскільки обов'язки продавця з упакування товару залежать від виду і тривалості транспортування, необхідно враховувати, що продавець зобов'язаний упакувати товар належним чином, але тільки в тій мірі, у якій він проінформований про обставини перевезення до укладення контракту. Відповідність характеру упакування вимогам законодавства країни призначення вантажу сформульовано в Загальних умовах постачань товарів між організаціями країн-членів Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ) 1968-1988 років, застосовуваних і зараз:

— якщо в договорі немає особливих вказівок щодо упакування, продавець повинен відвантажити товар в упаковці, застосовуваній для експортних товарів у країні продавця, що забезпечило б збереження і неушкодження вантажу під час перевезення з урахуванням можливих перевантажень за умов належного і звичайного обходження з вантажем. У відповідних випадках повинні враховуватися також тривалість і засоби транспортування;

— перед упакуванням повинен бути зроблений належний монтаж устаткування.

Упаковка повинна слугувати носієм інформації — реклами і маркування. Крім того, вона повинна забезпечувати зручність при складуванні і збереженні товару з урахуванням місця і способу його складування, засобів автоматизації, транспортування, завантаження і розвантаження з урахуванням видів транспортних засобів і транспортних шляхів проходження вантажу, митних оглядів, продажу товару. В контракті окремо обумовлюють зовнішнє упаку-

вання (external packing) — тари (container), брезент (canvas cloth), ящики (boxes), контейнери (containers), а також внутрішнє упакування (interior packing), невіддільне від товару.

Маркування зовнішньооекономічного вантажу (cargo marking) повинно надавати споживачу необхідну мінімальну інформацію про товар, засоби його збереження. Інформація має включати загальні відомості про вантаж, а саме: найменування країни-виробника та найменування відправника; найменування одержувача вантажу; пункт призначення і пункт відправлення; загальні відомості про вантаж; номер контракту; можливу ідентифікацію; інструкцію про завантаження-розвантаження; вказівки про місцезнаходження інструкцій чи документації. Зазвичай правила маркування можна знайти в спеціальних довідниках.

Невідповідність упакування, захисту і маркування умовам контракту розглядається як порушення контрактних зобов'язань, за що передбачаються спеціальні санкції.

Розрізняють такі гарантійні терміни:

— гарантійний термін експлуатації — період часу, протягом якого виробник гарантує стабільність показників якості товару у процесі його експлуатації за умов дотримання споживачем правил експлуатації;

— гарантійний термін збереження — період часу, протягом якого виробник гарантує цілість усіх встановлених стандартами експлуатаційних показників і споживчих властивостей товару за умов дотримання споживачем правил збереження;

— термін придатності товару — період часу, протягом якого виробник гарантує всі встановлені стандартами експлуатаційні показники і споживчі властивості товару за умов дотримання споживачем правил експлуатації і збереження. Після його закінчення товар вважається непридатним для використання за призначенням.

Більшість контрактів містить комерційні гарантії якості, що являють собою зобов'язання продавця поставляти покупцю товар, який має протягом установленого (гарантійного) терміну певні властивості. Виявивши протягом гарантійного терміну невідповідність товару гарантованим характеристикам, покупець має право пред'явити продавцю претензію. У випадку порушення асортиментних поставчань, постачання некомплектного товару, недоброякісної продукції, зміни цін у порівнянні із зазначеними в контракті покупець теж має право на подачу рекламації. Проведення претензійної роботи регулюється розділом II «Доарбітражного врегулювання господарських суперечок» Кодексу про адміністративні правопорушення (АПК).

Під час складання тексту претензії заявник повинен чітко дотримуватися вимог, викладених у ст. 6 АПК:

1) у претензії необхідно вказати повне найменування, поштові реквізити заявника, а також дату пред'явлення і номер претензії;

2) у претензії викладаються обставини, які спричинили дію претензії, наводяться доводи, що підтверджують обставини, які виникли, посилання на відповідні законодавчі акти;

3) заявник претензії повинен чітко сформулювати свої вимоги;

4) якщо претензія не підпадає під грошову оцінку, то слід визначити суму претензії і здійснити її розрахунок;

5) у претензії вказується повний перелік документів, які додаються до претензії як довід заявлених вимог.

Отже, претензія (claim) — це вимога, запропонована одним із контрагентів іншому контрагенту по угоді з метою відновлення порушених прав і врегулювання розбіжностей за контрактом. Сторона, яка визнала претензію заявника, має письмово на неї відповісти, вказавши визначену суму суперечки, номер і дату платіжного доручення на переказ указаной суми чи строк та засіб задоволення претензії, якщо вона не підпадає під грошову оцінку, а також перелік доданих до відповіді документів. У випадку повної, або часткової відмови в задоволенні претензії чи у разі неотримання відповіді тільки звернення до арбітражного суду може примусити партнера виконати обов'язки за договором. Перший крок до цього — надання позову до суду.

Обставини неможливості виконання зобов'язань за контрактом повинні мати такий характер, щоб їх можна було вважати такими, що виникли мимо волі і без провини сторін контракту. Такі обставини іменуються непередбачуваними, або форс-мажором (force-major).

Відповідні умови в контракті називаються обмовка про непереборну силу, форс-мажор. Подібна обмовка дозволяє переносити термін виконання контракту, або взагалі звільняє сторони від повного, або часткового виконання зобов'язань за ним.

До форс-мажору відносять:

1) обставини, які носять об'єктивний і абсолютний характер;

2) юридичний форс-мажор — рішення вищих державних органів, заборона імпорту, або експорту, валютні обмеження тощо.

Не визнаються форс-мажором обставини звичайного комерційного ризику: труднощі через несприятливу кон'юнктуру ринку, зміна цін, а також банкрутство підприємства. Щоб уникнути різночитань у термінології контракту, використовувані в його тексті терміни необхідно роз'яснити. Неприпустимо при формулюванні статті про умови форс-мажору обмежуватися лише посиланням на обставини непереборної сили, не визначаючи змісту цього поняття.

Можна визначити обставини непереборної сили в такий спосіб: «Під непереборною силою сторони контракту розуміють зовнішні та надзвичайні події, що не існували під час підписання контракту і які виникли mimo волі продавця і покупця, дії яких сторони не могли перешкодити за допомогою засобів, застосування яких у конкретній ситуації справедливо вимагати й очікувати від сторони, яка підпала під дію непереборної сили».

Можна також визначити обставини непереборної сили перерахуванням конкретних явищ і подій. Розрізняють дві категорії обставин непереборної сили за часом їх дії:

— тривалі (заборона експорту, іноді й імпорту, війна, блокада, валютні обмеження, непередбачені заходи урядових органів);

— короточасні (пожежі, повені, стихійні лиха, військові дії, страйки тощо).

В інтересах обох сторін необхідно заздалегідь обговорити в умовах контракту, які обставини сторони відносять до форс-мажору, інакше ці обставини можуть тлумачитися відповідно до торговельних порядків країни виконання контракту. Сторони вправі погоджувати й уточнювати лише положення умов контракту, які в обраному ними національному законодавстві чи міжнародному договорі не врегульовані, або не мають імперативного характеру. Розрізняють часткову і повну неможливість виконання зобов'язань для обох сторін. Умови щодо неможливості виконання зобов'язань подані у Віденській Конвенції 1980 року. Якщо сторони в контракті обговорили застосування її норм до договірних відносин, що виникли, то відповідальність за невиконання будь-якого зі своїх зобов'язань, якщо доведе, що воно було викликане перешкодою поза її контролем і що від неї не можна очікувати прийняття цієї перешкоди при укладенні договору.

Форс-мажор зазвичай складається з двох частин: у першій частині наведено перелік різноманітних надзвичайних обставин, у другій — положення про загальний страховий випадок та іншу подію, не включену в перелік.

У випадку, якщо сторони не включили в контракт умови про форс-мажор, але визначили застосовне право до прав і обов'язків, що виникають із даного контракту, то умову про форс-мажор буде регламентовано застосовним правом.

Вона зобов'язана відшкодувати іншій стороні весь збиток, пов'язаний із невиконанням, або неналежним виконанням контрактних зобов'язань. Така відповідальність може мати компенсаційний, або штрафний характер і слугувати важелем, який дозволяє одному контрагенту впливати економічними методами на поведінку іншого. Правові основи відповідальності за порушення контрак-

тних зобов'язань регулюються національним законодавством, міжнародними угодами. Відповідальність за невиконання зобов'язання за контрактом відображається в сплаті кредитору певної грошової суми.

Штраф (penalty) — найбільш поширений засіб забезпечення виконання зобов'язань за контрактом. Його сплата не залежить від того, чи зазнав партнер фактичних збитків. Потерпіла сторона не повинна доводити наявності збитків, заподіяних порушенням, та їх розмір. Важливо в умовах контракту визначити розмір штрафних санкцій і засіб визначення збитків, що підлягають стягненню. Штрафи можуть обчислюватися, як у твердій грошовій сумі, так і у відсотках від загальної вартості. Як правило, засіб обчислення штрафу визначається умовами контракту про ціну товару. Штраф у твердій грошовій сумі передбачений у випадку, коли контрагенти домовилися про фіксовану ціну за товар, що постачається.

Якщо в контракті зазначена плаваюча ціна, то для покупця вигідно обчислювати штраф за прострочення постачання або недопоставку товару у відсотках від вартості непоставленого товару, оскільки зі збільшенням ціни товару відповідно зростає і розмір штрафу. Для того, щоб збитки підпадали під визначення фарсмажору, вони мають бути невідворотними, непередбаченими і достовірними. Потерпіла сторона повинна розумними засобами спробувати зменшити несприятливі наслідки, викликані порушенням контракту. Зазвичай визначається тільки збиток, якому потерпіла сторона не змогла запобігти розумними діями. При встановленні розмірів збитків, як правило, приймається іноді ринкова вартість (value), а не договірна ціна товару (price).

При укладенні зовнішньоторговельного контракту сторони повинні спеціально обговорити, що вони будуть розуміти під збитками. У відповідності зі ст. 74 Віденської Конвенції «Збитки за порушення договору однією стороною утворюють суму, яка дорівнює збитку в розмірі втраченої вигоди внаслідок порушення договору. Такі збитки не можуть перевищувати збитки, які сторона, що порушила договір, передбачала, або повинна була передбачити на момент укладення договору, як можливий наслідок його порушення з огляду на обставини, про які вона дізналася, або повинна була знати».

У міжнародній торгівлі не можна виключати можливості виникнення правових суперечок. Нерідко при виконанні контракту виникають суперечки між контрагентами через різне розуміння взаємних зобов'язань, неоднакове тлумачення умов контракту, або їх відсутність. Більшість цих розбіжностей вирішується шляхом переговорів між сторонами, в процесі яких знаходять оптимальні рі-

шення. У випадку, коли через різне тлумачення своїх зобов'язань сторонам не вдається вирішити розбіжності шляхом переговорів, суперечка вирішується за допомогою арбітражного суду.

У зовнішньоекономічному договорі повинен бути встановлений порядок вирішення суперечок, що можуть виникнути між сторонами і не можуть бути врегульовані шляхом переговорів.

Арбітражна обмовка (arbitration clause) — це арбітражна угода (поступка) з приводу суперечки, що виникла, або арбітражна угода щодо суперечок, які можуть виникнути в майбутньому. Арбітражна обмовка повинна бути правильно сформульована, оскільки від її змісту залежить компетенція арбітражу з розгляду суперечки. Вона має містити декілька компонентів: визначення кола суперечок, що підлягають розгляду в Арбітражному суді, третейському суді, вказівку на те, чому саме цей суд компетентний розглядати суперечку. У переважній більшості угод, що укладаються, передбачається арбітражний порядок вирішення суперечок.

7.4. Відображення в обліку зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами

Сьогодні процеси постачання та реалізації на будь-якому підприємстві необхідно розглядати як такі, що складаються з окремих господарських операцій — угод. Такі операції, як правило, здійснюються за згодою сторін, а не відповідно до розпорядчих актів органів управління, тому вони оформлюють і виступають у формі договорів. В бухгалтерському обліку відображення договірних зобов'язань ведеться як на балансових рахунках, так і поза балансом. Коли договір попадає безпосередньо в баланс через його об'єкт, на облік процесів постачання (реалізації) впливають істотні і звичайні умови. Договори, що планують обмін та відповідають критеріям неухильності, виступають об'єктами позабалансового обліку. Часто підприємства укладають договір купівлі продажу, яким передбачається, що перехід права власності на товар виникає після його оплати. Бухгалтерія такого підприємства повинна враховувати наявність в договорі умов про перехід права власності і відображати відповідним чином. Це означає, що списувати продукцію з балансу навіть після її відвантаження не можна. Крім того, невиникає в момент відвантаження і податкових зобов'язань з ПДВ та податку на прибуток.

Відобразити таке відвантаження можна на субрахунках, які підприємство має право самостійно вводити до синтетичних рахунків. Наприклад, можна ввести окремі субрахунки по рахунках 26 «Го-

това продукція» — 262 «Відвантажена продукція», а по рахунку 28 «Товари» — 286 «Відвантажені товари». За умови використання запропонованих субрахунків, продавець буде відображати відвантаження: Дт 262 і Кт 261. Покупець повинен показати таку продукцію на субрахунку 023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні».

Якщо в термін, передбачений договором, переданий товар не буде оплачений, або не відбудуться інші обставини, при яких право власності переходить до покупця, продавець має право вимагати від покупця повернути йому товар, якщо інше не передбачено договором. В цих випадках покупець формально ще не є власником отриманого товару і тому не має права відображати його на балансових рахунках — він повинен відобразити товар по дебету рахунку 02 «Активи на відповідальному зберіганні». В подальшому можливі два варіанти:

— оплата товару (або настання інших прямо обумовлених в договорі обставин) і перехід його у власність покупця;

— повернення товару постачальнику.

В першому випадку здійснюються наступні бухгалтерські записи:

— зняття товару з позабалансового обліку — Кт рахунку 02 «Активи на відповідальному зберіганні»;

— оприбуткування товарів — Дт рахунків обліку активів (281 «Товари на складі») — Кт 63 рахунку «Розрахунки з постачальниками і підрядниками».

У випадку повернення товару це відображається лише одним бухгалтерським записом (на підставі відповідних актів передачі і накладних) — Кт рахунку 02 «Активи на відповідальному зберіганні».

В договорі можна також обумовити, що до переходу права власності на товар до покупця останній є орендарем переданого йому товару (договір найму-продажу). При цьому, якщо інше не передбачено договором, покупець стає власником товару з моменту оплати товару.

До інших найбільш типових помилок, пов'язаних з видом договору, відносяться ситуації, коли:

— бухгалтер ідентифікує господарські операції за видом договору, а не за змістом, ігноруючи його;

— бухгалтер неправильно трактує основний вид діяльності контрагента, а відповідно, неправильно визначає бухгалтерські рахунки для обліку операцій з таким підприємством.

В першому випадку це можуть бути послуги, що здійснюються між підприємством та фізичною особою на контрактній основі. Бухгалтерія відображає в обліку операції за договором, виходячи, як прави-

ло, з типової схеми договору підряду, вважаючи, що фізична особа виконує функції підрядчика. Помилка бухгалтера може розглядатись, як наслідок помилки при складанні договору — неправильний вибір типу договору для оформлення відносин сторін за угодою.

У другому випадку підприємство роздрібної торгівлі працює з постачальниками товарів за типовими договорами купівлі-продажу, а з умов договору випливає, що фактично між організаціями укладено договір комісії, в якому підприємство є комісіонером. Це означає, що організація є комісіонером, тому товар повинен бути оприбуткований поза балансом. Кошти, отримані від реалізації товару, є коштами комітента і повинні бути відображені по кредиту рахунку розрахунків. По кредиту рахунку 70 «Доходи від реалізації» повинна бути відображена тільки винагорода комісіонеру. З введенням в дію в 2000 році нового Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції щодо його застосування, які засновані на міжнародних стандартах бухгалтерського обліку, значно змінилася ситуація з обліком договорів як юридичних фактів, які є невід'ємною складовою фактів господарського життя. Цей План рахунків має позитивні відмінності від попереднього в контексті відображення інформації щодо договірних зобов'язань. Відтепер договірні зобов'язання обліковуються на позабалансовому рахунку 03 «Контрактні зобов'язання». Цей рахунок призначений для узагальнення інформації про наявність та рух зобов'язань по укладених контрактах, а також контролю за їх виконанням. На рахунку 03 «Контрактні зобов'язання» здійснюється облік по деривативах (форвардних і ф'ючерсних контрактах, опціонах) та інших контрактах, розкриття інформації щодо яких передбачено відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Дериватив — стандартний документ, що засвідчує право, або зобов'язання придбати, або продати цінні папери, матеріальні, або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умовах у майбутньому. Відповідно до виду цінностей деривативи розподіляються на фондові, валютні, товарні. Основними ознаками форвардного валютного контракту є те, що це:

— обов'язковий до виконання контракт. Після його укладання суб'єкт господарювання не може відмовитися від контракту та зобов'язаний купити чи продати валютні кошти;

— це контракт на конкретну суму в іноземній валюті. Суб'єкт господарювання не може вибрати для купівлі, або продажу суму, більшу, або меншу тієї, що вказана в контракті;

— контракт повинен бути виконаним на конкретну дату в майбутньому. Суб'єкт господарювання не може змінити дату виконання форвардного контракту.

Іншим видом строкових договорів є ф'ючерси. У 99 % випадків ф'ючерсний контракт використовується не для страхування ризиків, а з метою одержання спекулятивного доходу, тому що він не виконується. У випадку використання ф'ючерсів для зменшення ризиків він стає схожим на форвардний контракт, якщо зміна цін задовольняє його власника, а у протилежному випадку схожий на опціон. Особливістю опціонних контрактів є те, що вони можуть взагалі не виконуватись, якщо, наприклад, валютний курс змінився в сторону невігідну для держателя такого контракту. Облік зобов'язань здійснюється в оцінці, передбаченій контрактами. Списуються контрактні зобов'язання з рахунку у разі виконання, ліквідації, відмови від виконання, передачі, або продажу зобов'язання за контрактом іншим особам. Аналітичний облік контрактних зобов'язань ведеться за видами зобов'язань. Для підвищення ефективності використання облікової інформації підприємство може вести до позабалансового рахунку 03 «Контрактні зобов'язання» субрахунку 031 «Договірні зобов'язання» і 032 «Договірні права». Контроль за виконанням оплати окремих договорів здійснюється за допомогою комп'ютерних програм, в яких формується запит про своєчасне виконання договору за критеріями часу і платежу. Аналітичний облік буде вестись в двох паралельних розрізах — контрагентів та договорів. Інші договірні зобов'язання і права обліковуються на рахунках 04 «Непередбачені активи й зобов'язання» і 05 «Гарантії та забезпечення надані».

Зокрема, на рахунку 05 відображається:

1) вартість активів підприємства, які оформлено договорами застави (та за сумами, визначеними в них), при цьому з балансу вартість цих активів не списується;

2) вартість прийнятих на себе зобов'язань за договорами поручки. Облік забезпечення здійснюється за вартістю, вказаною в документах про гарантії та забезпечення. Аналітичний облік гарантій та забезпечень ведеться за кожною наданою гарантією та забезпеченням. Облік договорів як документів, що планують угоду, або за стадіями їх виконання можна вести за допомогою комп'ютерів.

На жаль, традиційно дуже невелика частка підприємств, що використовують комп'ютери, веде за їх допомогою облік договорів. Всі сучасні програмні продукти для бухгалтерії дозволяють вести не тільки синтетичний, але й аналітичний облік господарських операцій. Навіть така проста програма, як «Фінанси без проблем 3.0», що має тільки один рівень аналітичного обліку, дозволяє одержувати інформацію про стан розрахунків з конкретними організаціями. Отже, можливість обліку розрахунків з контрагентами: постачаль-

никами, покупцями, дебіторами і кредиторами притаманна практично всім програмним засобам для ведення бухгалтерського обліку.

Отже можна зробити наступні висновки:

1. Всю сукупність програмних продуктів, що можна використувати для обліку розрахунків і ведення договірної роботи, можна поділити на два наступні види. Перший — це програми бухгалтерського обліку, які призначені для ведення проводок та формування балансу. Другий — це спеціалізовані робочі місця з оперативного обліку та аналізу договірної роботи.

2. Програмні продукти для побудови балансу в свою чергу поділяються на групи залежно від обсягу функціональних можливостей, програмної структури (інтегровані чи багатомодульні) і залежно від вартості. При цьому дорогі програмні продукти, призначені для великих бухгалтерій, як правило, мають досить широкі можливості щодо обліку розрахунків, крім простого введення господарських операцій і формування залишків по рахунках.

3. Багатофункціональна система коштує досить дорого — від 3—4 тис. дол. США і це здебільшого без врахування вартості налагодження. На наш погляд, більш доцільно буде придбати програмний продукт з інтегрованими можливостями, але з вбудованою макромовою програмування та налагодити її під потреби власного підприємства.

4. Правильність обліку розрахунків залежить від оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості. При використанні систем автоматизації бухгалтерського обліку можливі декілька варіантів такої оцінки.

Проблема коректного відображення дебіторської та кредиторської заборгованості стосується головним чином тих рахунків, сальдо яких може виникати, як по дебету, так і по кредиту. Це стосується, передусім, рахунків 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 64 »Розрахунки за податками і платежами», 65 «Розрахунки за страхуванням», 68 «Розрахунки за іншими операціями», а в окремих випадках ряду інших (зокрема 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками», 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками». В зв'язку з тим, що в балансі відображаються дані синтетичного обліку, для його побудови треба попередньо обчислити розгорнуте сальдо рахунків, що мають в загальному випадку ненульові дебетовий і кредитовий залишки.

Правильне відображення результату взаєморозрахунків не може бути отримане тільки за даними синтетичного обліку на підставі облікових оборотів за період.

Для правильного відображення стану взаєморозрахунків бухгалтерія повинна вести аналітичний облік на рахунках розрахунків з контрагентами.

В багатьох програмах реалізовані механізми налагодження, що дозволяють користувачу встановлювати порядок розрахунку згорнутого, або розгорнутого сальдо по рахунках. При використанні різних комп'ютерних програмних систем для отримання зведеної інформації за взаєморозрахунками найкращою можна вважати програму, що дозволяє вказати користувачу той рівень ієрархії аналітичних рахунків конкретного рахунку, починаючи з якого програма повинна одержувати розгорнуте сальдо. Наприклад, щоб для рахунку «Розрахунки по податках і платежах» сальдо можна було встановити «згорнутим» на рівні субрахунків (видів податків) і «розгорнутим» на синтетичному рівні (переплата сум того чи іншого податку не може компенсувати несплату іншого). Якщо ж на будь-якому рахунку для обліку розрахунків відкриті субрахунки, а до них аналітичні рахунки розрахунків з конкретними контрагентами, то сальдо повинно «розгортатися» вже на рівні субрахунку для коректного відображення стану розрахунків з дебіторами-кредиторами. При багаторівневій побудові аналітичного обліку доцільно мати розгорнуте сальдо на рівні рахунку, або субрахунку, але не на рівні певного контрагента. У будь-якому випадку визначення рівня, на якому необхідно мати розгорнуте сальдо, справа конкретного бухгалтера. Комп'ютерна програма повинна мати можливість налагодження розрахунку згідно потреб користувача.

5. Найкраще обирати програму, яка має широку підтримку розробником програмного забезпечення та набула широкого розповсюдження. Це можуть бути «Галактика», або «1С:Бухгалтерія» останніх версій. Найбільш ефективно їх використовувати в тих випадках, коли підприємство має справу з великою кількістю постійних постачальників і покупців та складними схемами розрахунків. Практика показує, що такі програмні системи можуть використовуватися не тільки бухгалтерією, але й іншими службами управління, оскільки вони дозволяють отримувати інформацію про рух грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей і стан взаєморозрахунків не лише з прив'язкою до бухгалтерських рахунків, але й у формі, зрозумілій менеджерам відділу збуту та постачання. Вони дорого коштують, а тому недоступні багатьом підприємствам.

У робочому Плані рахунків на рахунках «Договірні зобов'язання» та «Договірні права» передбачається ведення аналітичного обліку в трьох незалежних розрізах: агентів, контрагентів і договорів. Передбачити введення і збереження первинних документів «Договір постачання», що включає наступні реквізити: номер договору; дата укладання договору; агент; контрагент; дата початку дії договору; сума договору; валюта договору; термін договору (в місяцях і днях); дата закінчення договору (розраховуються автома-

тично); відсоток пені та штрафи, що виплачуються при порушенні договірних зобов'язань або при поверненні коштів по закінченні строку договору; відсоток річних, що сплачується позикодавцю при поверненні коштів до закінчення строку договору.

Розроблений в «1С:Бухгалтерія» алгоритм дозволяє автоматизувати наступні операції:

1. Укладання договору — введення первинного документу «Договір постачання» в базу даних програми.

2. Надходження коштів на поточні рахунки підприємства за договором на підставі банківських документів — формування записів по дебету рахунків грошових коштів із кредиту відповідних рахунків.

3. Формування звіту по договорах, завершених до настання встановленого строку.

4. Формування звіту за договорами, по яких на дату початку їх дії не відбулося руху грошових коштів, або матеріальних цінностей.

РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

8.1. Бухгалтерська фінансова звітність

Суб'єкти підприємницької діяльності України (за виключенням суб'єктів малого підприємництва) повинні складати 5 форм фінансової звітності — Баланс (форма № 1), Звіт про фінансові результати (форма № 2), Звіт про рух грошових коштів (форма № 3), Звіт про власний капітал (форма № 4), Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5). Відповідно до принципу єдиного грошового вимірника, вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюється в єдиній грошовій одиниці — в національній валюті України. У зв'язку з цим підприємства, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю та проводять розрахунки в іноземній валюті, повинні перераховувати валютні статті в гривні за курсом НБУ.

Згідно з П(С)БО 2 відображенню у Балансі підлягають:

— активи, якщо їх оцінка може бути достовірно визначена й очікується отримання в майбутньому економічних вигод пов'язаних з їх використанням;

— зобов'язання, якщо їх оцінка може бути достовірно визначена та існує імовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення;

— власний капітал одночасно з відображенням активів, або зобов'язань, які призводять до його зміни.

При чому всі монетарні статті відображаються за офіційним валютним курсом НБУ на дату його складання (останній день звітного періоду).

Монетарні статті — це статті балансу про грошові кошти, а також ті активи й зобов'язання, які будуть отримані, або сплачені у фіксованій (або визначеній) сумі грошей, або їх еквівалентів.

Згідно з П(С)БО 3 відображенню у Звіті про фінансові результати підлягають:

— доходи, оцінка яких може бути достовірно визначена в результаті надходження активу, або погашення зобов'язання, що при-

зводить до збільшення власного капіталу підприємства (крім застосування капіталу за рахунок внесків учасників);

— витрати, оцінка яких може бути достовірно визначена, в результаті вибуття активу, або збільшення зобов'язання, що призводить до зменшення власного капіталу (крім зменшення капіталу за рахунок його вилучення, або розподілу між власниками).

Специфічними видами доходів та витрат, які виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та підлягають відображенню в Звіті про фінансові результати, є курсові різниці (за виключенням тих, що виникають від фінансових інвестицій в господарські одиниці за межами України). Зміна курсів валют впливає також на заповнення річної форми фінансової звітності — Звіту про рух грошових коштів форми № 3 у випадку, якщо на дату його складання в балансі підприємства відображені статті в іноземній валюті.

Так, у рядку 040 «Прибуток (збиток) від нереалізованих курсових різниць» у графі «Надходження» відображаються збитки, у графі «Витрати» — прибутки від курсових різниць, що виникли внаслідок перерахунку у результаті перерахунку статей Балансу в іноземній валюті, не пов'язаних з операційною діяльністю.

В рядку 420 «Вплив зміни валютних курсів на залишок грошових коштів» показується сума збільшення, або зменшення залишку грошових коштів в іноземній валюті в результаті коливань валютного курсу протягом звітного періоду.

Звіт про власний капітал (ф. № 4) — форма річної фінансової звітності, в якій відображаються всі зміни у власному капіталі підприємства, що відбулись протягом року.

Особливість складання цієї форми звітності для підприємств, що здійснили фінансові інвестиції в господарські одиниці за межами України, полягає в тому, що курсові різниці по даній статті відображаються в складі іншого додаткового капіталу у вільному рядку 280 «Звіту про власний капітал».

У Примітках до річної фінансової звітності наводиться інформація:

1) про суму курсових різниць, що включена до складу доходів і витрат протягом звітного періоду;

2) про суму курсових різниць, що включена протягом звітного періоду до складу іншого додаткового капіталу, а також інформація, що пояснює взаємозв'язок між сумою таких курсових різниць на початок і на кінець звітного періоду.

Інформація, наведена у п. 1, відображається у розділі VIII «Доходи і витрати» Приміток до річної фінансової звітності у рядках 760 «Операційні курсові різниці» та 860 «Неопераційні курсові різ-

ниці» всіма підприємствами, а також і тими, для яких оприлюднення не є обов'язковим.

Вимоги інших пунктів щодо розкриття інформації у фінансовій звітності стосуються підприємств, для яких оприлюднення річної звітності є обов'язковим. Причому таку інформацію подають у довільній формі (письмово, у формі таблиць тощо).

Відповідно до чинного законодавства України підприємства, які мають дочірні підприємства, в тому числі зарубіжні, повинні скласти консолідовану фінансову звітність.

Включення до консолідованої фінансової звітності статей фінансової звітності господарської одиниці за межами України (зарубіжного підрозділу), перерахованих у валюту звітності, здійснюється відповідно до П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність» шляхом упорядкованого додавання показників фінансової звітності всіх дочірніх підприємств і аналогічних показників фінансової звітності материнського підприємства.

Власне порямок включення до фінансової звітності підприємства показників статей фінансової звітності господарської одиниці за межами України у валюту звітності наведено в П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів».

Холдингові компанії (підприємства) можуть створювати дочірні підприємства за кордоном. Такі підприємства ведуть облік в грошовій одиниці країни розташування, тому при підготовці річної консолідованої фінансової звітності виникає необхідність перерахунку даних звітності зарубіжних дочірніх підприємств у валюту підприємства, що звітується. При цьому консолідована бухгалтерська звітність та перерахунки статей залежать від характеру господарських зв'язків головного підприємства з зарубіжними дочірніми, які визначаються наступними факторами:

— ступінь впливу дочірнього підприємства на грошові потоки головного;

— ступінь залежності господарської діяльності дочірнього підприємства від діяльності головного;

— валюта, в якій здійснюються основні господарські операції;

— валютний ризик, пов'язаний зі структурою фінансових операцій головного та дочірнього підприємств.

Зв'язки між головним підприємством та зарубіжним дочірнім можуть характеризуватися як:

1) тісний взаємозв'язок діяльності дочірнього і головного підприємства;

2) відносна незалежність зарубіжного підприємства.

випадку якщо між головним підприємством і зарубіжним дочірнім встановлений тісний зв'язок, останнє в значній мірі визначає

грошові потоки та результати діяльності головного підприємства. Це може проявлятися в тому, що дочірнє підприємство:

- виступає в ролі агента з продажу товарів головного підприємства на локальних ринках та переводить всю виручку останньому;

- його діяльність є продовженням діяльності головного підприємства;

- здійснює постачання сировини та матеріалів головному підприємству;

- здійснює фінансову та інвестиційну діяльність в інтересах всієї групи.

Показники статей звітності дочірніх підприємств при таких умовах відповідно до П(С)БО 21 перераховуються в валюту звітності по курсу, який застосовується при обліку операцій в іноземній валюті. Зокрема, на дату балансу статті звітності перераховуються наступним чином:

- монетарні статті (грошові кошти, розрахунки з дебіторами та кредиторамі) в іноземній валюті — з використанням валютного курсу на дату балансу;

- немонетарні статті, які враховуються по історичній собівартості — за валютним курсом на дату здійснення операції;

- немонетарні статті зі справедливою вартістю в іноземній валюті — з валютним курсом на

дату здійснення цієї справедливої вартості.

У випадку, якщо зарубіжне підприємство діє відносно автономно по відношенню до головного та його діяльність відповідає всім наведеним характеристикам, показники статей фінансової звітності такого підприємства включаються в звітність підприємства, що звітується, в наступному порядку:

- монетарні і немонетарні статті (крім статей власного капіталу) перераховуються за валютним курсом на дату балансу;

- статті доходів, витрат та руху грошових коштів перераховуються за валютним курсом на дату здійснення операцій;

- показники статей власного капіталу (крім нерозподіленого прибутку, або непокритого збитку) потрібно відображати за валютним курсом на дату їх визнання;

- нерозподілений прибуток (непокритий збиток) на дату балансу визначається виходячи з нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на початок року;

- чистого прибутку (збитку) за даними перерахованого Звіту про фінансові результати за звітній період;

- суми прибутку, розподіленого у звітному періоді (списаного збитку) та перерахованого за валютним курсом на дату його розподілу.

Цей порядок застосовується тільки до показників фінансової звітності господарських одиниць, які відповідають певним ознакам класифікації:

1) операції з підприємством становлять незначну частку в обсязі діяльності господарської одиниці;

2) основним джерелом фінансування діяльності господарської одиниці є доходи від власних операцій, або місцевої позики;

3) витрати на заробітну плату, матеріали та інші елементи операційних витрат господарської одиниці сплачуються, або відшкодовуються переважно в іноземній валюті;

4) оплата реалізованої продукції (робіт, послуг) здійснюється переважно в іноземній валюті;

5) рух грошових коштів підприємства відокремлено від поточної діяльності господарської одиниці за межами України і не зазнає прямого впливу її господарської діяльності.

За таких умов на фінансовий стан головного підприємства впливають чисті інвестиції та результати діяльності зарубіжного дочірнього підприємства, а не розміри його активів та пасивів.

Відповідно до законодавства й установчих документів кількісні характеристики зарубіжних підрозділів визначаються власником (власниками) або уповноваженим органом (посадовою особою) підприємства.

При зміні зазначених вище ознак класифікації діяльності зарубіжного підрозділу застосування порядку перерахування показників статей фінансової звітності підприємства в

гривні починається з дати таких змін.

У Примітках до річної фінансової звітності наводиться інформація про:

— характер і причину зміни;

— вплив зміни на власний капітал;

— вплив зміни на чистий прибуток (збиток) за попередній рік, якщо така зміна відбулася на початку попереднього року.

Якщо господарська одиниця за межами України не відповідає ознакам класифікації, то показники фінансової звітності перераховують у валюту звітності в порядку, визначеному для операцій в іноземній валюті.

За всіма характеристиками така господарська одиниця відповідає закордонним господарським одиницям, які є частиною операцій підприємства, що регулюється П(С)БО21. Таким чином, господарські одиниці підприємств поділено на дві групи:

— закордонна господарська одиниця, яка є складовою частиною операцій підприємства, що складає звіт;

— закордонне підприємство.

Показники статей звітності зарубіжного підрозділу, що відповідають ознакам класифікації, включаються до фінансової звітності підприємства при складанні консолідованого звіту у валюті звітності (в гривнях), тому вони підлягають перерахуванню із застосуванням середньозваженого валютного курсу за відповідний місяць.

Показником гіперінфляції є характеристики економічного середовища в країні, що включають, але не обмежуються наступним:

— основна маса населення віддає перевагу збереженню своїх матеріальних цінностей у формі немонетарних активів або у відносно стабільній іноземній валюті. Суми, утримані в національній валюті, нехайно інвестуються для збереження купівельної спроможності;

— основна маса населення розглядає грошові суми не в національній грошовій одиниці, а у відносно стабільній іноземній валюті. Ціни можуть також наводитися в цій валюті;

— продаж і придбання у кредит здійснюються за цінами, що компенсують очікувану втрату купівельної спроможності протягом періоду кредиту, навіть якщо цей період є коротким;

— ставки відсотка, заробітна плата та ціни індексуються;

— кумулятивний темп інфляції за період трьох років наближається до 100 %, або перевищує цей рівень.

Якщо економіка країни втрачає ознаки гіперінфляційної, а показники фінансової звітності зарубіжного підрозділу більше не коригуються, т озгідно з П(С)БО 22 «Вплив змін цін та інфляції» оцінка статей фінансової звітності на дату її останнього подання визнається історичною собівартістю для перерахування в валюту звітності.

Накопичена курсова різниця консолідованого балансу — різниця між підсумком перерахованих у валюту звітності показників статей активу та пасиву балансу господарської одиниці.

Накопичена курсова різниця в складі іншого додаткового капіталу — суми перерахунку курсових різниць по фінансових інвестиціях у закордонне підприємство.

Залишок Із знаком «мінус» Іншого додаткового капіталу — від'ємна сума курсової різниці, яка при вирахуванні перевищила кредитове сальдо»іншого додаткового капіталу».

Перерахунок статей руху коштів в результаті операційної діяльності здійснюється за середньозваженим курсу за рік, а статей руху коштів в результаті інвестиційної та фінансової діяльності — за історичним курсом (на дату здійснення операції). Курсові різниці, які виникли при перерахунку статей Звіту про рух грошових коштів, визначається за наступною формулою:

$$K_p = (3_k - 3_n) - (ЧР_0 + ЧР_1 + ЧР_\Phi),$$

де K_p — курсова різниця;

- З_к — залишок коштів на кінець року;
- З_п — залишок коштів на початок року;
- ЧР₀ — чистий рух коштів від операційної діяльності;
- ЧР_і — чистий рух коштів від інвестиційної діяльності;
- ЧР_ф — чистий рух коштів від фінансової діяльності.

Порядок складання та зміст форм фінансової звітності для представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності встановлюється Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єктів малого підприємництва». Відповідно до П(С)БО 25 представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності за результатами господарської діяльності складають спрощені за показниками форми № 1-м «Баланс» та № 2-м «Звіт про фінансові результати».

8.2. Відображення ЗЕД в статистичній звітності

Крім загальноприйнятих форм звітності, що подаються до відповідних контролюючих органів нарівні з іншими суб'єктами господарювання, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності подають наступні форми звітності:

- звіт про експорт (імпорт) послуг (форма № 9-ЗЕЗ);
- звіт про іноземні інвестиції в Україну (форма № 10-ЗЕЗ);
- звіт про інвестиції з України в економіку країн світу (форма № 13-ЗЕЗ);
- звіт про придбання (продаж) товарів для забезпечення життєдіяльності транспортних засобів, потреб пасажирів та членів екіпажу (форма № 14-ЗЕЗ).

Звіт про експорт (імпорт) послуг (форма № 9-ЗЕЗ) подають підприємства-резиденти України, що здійснюють експортно-імпорتنі операції у вигляді послуг (в тому числі послуги митного брокера), органу статистики за місцезнаходженням суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності щоквартально до 10-го числа місяця, наступного за звітним. Звіт складається окремо за кожний квартал (без наростаючого підсумку з початку року) окремо по експорту та імпорту послуг, у вартісному виразі у валюті договору (контракту) за номенклатурою послуг в розрізі країн

У Звіті не відображається вартість переробки товарів з давальницької сировини, врахованої до вартості товарів, що реекспортуються (реімпортуються). Однак, якщо умови договору (контракту) змінились і частина виготовлених з давальницької сировини товарів реалізується резидентом країни, в якій відбувалася переробка сировини, то підприємство, яке здійснює переробку, повинне пока-

зати у Звіті вартість переробки такої частини товарів, як експорт послуг.

Звіт про іноземні інвестиції в Україну (форма № 10-ЗЕЗ) складається підприємствами-резидентами (в тому числі спільними), організаціями, установами України, незалежно від відомчої підпорядкованості і форм власності (резиденти), які перед звітним періодом і в звітному періоді отримали інвестиції від іноземних партнерів-нерезидентів (в тому числі з країн СНД та країн Балтії). Звіт складається щоквартально окремо по кожній країні і за видами валют.

Звіт про інвестиції з України в економіку інших країн (форма № 13-ЗЕЗ) складається підприємствами (в тому числі спільними), організаціями, установами України незалежно від відомчої підпорядкованості і форм власності, які перед звітним періодом і в звітному періоді здійснили інвестиції в економіку країн світу (в тому числі з країн СНД та країн Балтії). Звіт складається щоквартально окремо по кожній країні і за видами валют.

Якщо інвестиції здійснені в декілька підприємств однієї і тієї ж країни, дані у Звіті відображаються сумарно і по одній графі.

Звіт про придбання (продаж) товарів для забезпечення життєдіяльності транспортних засобів, потреб пасажирів та членів екіпажу (форма № 14-ЗЕЗ) складається транспортними компаніями, агентами, товариствами та усіма підприємствами, організаціями, установами України незалежно від форми власності організаційно-правових форм господарювання, що здійснюють продаж і придбання в морських, річкових портах, аеропортах, на залізницях, автобусних, заправочних станціях, міжнародних вокзалах тощо — товарів, необхідних для технічного забезпечення та експлуатації транспортних засобів (суден, літаків, поїздів, вантажних та легкових автомобілів тощо), а також товарів, необхідних для забезпечення потреб пасажирів і членів екіпажу (бортове харчування, товари першої необхідності і тривалого використання, медикаменти, добові витрати тощо). Звіт складається щоквартально окремо по експорту та імпорту.

8.3. Інші форми звітності в ЗЕД

Серед інших форм звітності найбільш значною є Декларація про валютні цінності, доходи та майно, що знаходяться за межами України. Вона містить 5 розділів: I. Загальні відомості; II. Фінансові вкладення; III. Майно і товари за кордоном; IV. Доходи (дивіденди) в іноземній валюті, одержані за межами України; V. Інформаційні відомості.

Декларування валютних цінностей здійснюється щоквартально строком до 20-го числа місяця після закінчення кварталу в регіональних відділах НБУ і в державних податкових інспекціях за встановленою формою. Декларуванню підлягає тільки наявність у резидентів валютних цінностей і майна, що знаходяться за межами України.

В Декларації про валютні цінності та інше майно й доходи, які належать резиденту України і знаходяться за її межами станом на 1-ше число місяця, наступного за звітним періодом, вказується: повне найменування резидента; код ОКПО і адреса уповноваженого банку; країна, де знаходяться валютні цінності; найменування і місцезнаходження іноземного банку і реквізити рахунку, на який здійснено перерахування валютних коштів; повне найменування, адреса і реквізити валютного рахунку за кордоном; загальна сума за межами України за найменуванням валюти з розшифруванням за видами цінностей; сума валютних коштів на рахунках іноземних банків та інших фінансових установ; виручка в іноземній валюті, отримана від експорту товарів, робіт і послуг.

Суб'єкти підприємницької діяльності України, незалежно від форм власності, зобов'язані декларувати валютні цінності, що знаходяться за межами України, а також участь резидентів у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Декларація про валютні цінності, доходи та майно складається в трьох примірниках та реєструється в уповноваженому банку. При цьому третій примірник Декларації залишається в уповноваженому банку для обліку і контролю.

Декларація про валютні цінності, доходи та майно у двох примірниках подається до Державної податкової адміністрації за місцем знаходження суб'єкта підприємницької діяльності.

Державна податкова адміністрація один примірник приймає для свого обліку та контролю, а на другому ставиться штамп і підпис начальника валютної інспекції відповідної податкової адміністрації.

Декларація із штампом податкової інспекції та підписом начальника валютної інспекції подається суб'єктом підприємницької діяльності до відповідного регіонального відділення Національного банку України. При отриманні регіональним відділенням НБУ зазначеної Декларації ним видається довідка про проведення декларування, яка підписується начальником регіонального відділення НБУ та завіряється печаткою.

Зазначену довідку суб'єкт підприємницької діяльності подає податковій інспекції, до якої попередньо було подано Декларацію, для підписання її начальником державної податкової інспекції та

завірення печаткою. Після підписання та завірення печаткою в регіональному відділенні НБУ та державній податковій інспекції довідка є підставою для прийняття до митного оформлення експортно-імпортних вантажів, проведення банківських операцій з валютними цінностями уповноваженими банками України, а також здійснення інших видів зовнішньоекономічної діяльності.

Регіональне відділення НБУ щомісячно надає інформацію НБУ «Про стан декларування резидентів України валютних цінностей і майна, що належать їм і знаходяться за межами України».

В разі відсутності у підприємств валютних цінностей за межами України до Державної податкової інспекції подається відповідна довідка у двох примірниках. Один примірник залишається в ДПА для обліку та контролю. Посередники, що ввозять в Україну на користь інших суб'єктів підприємницької діяльності підакцизні товари, повинні подавати до ДПА Звіт про обсяги переданих товарів, ввезених (імпортованих) в інтересах інших суб'єктів підприємницької діяльності, і утриману суму акцизного збору.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, КОНТРОЛЬНІ ВПРАВИ, ТЕСТИ

ТЕМА 1. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

1. Зовнішньоекономічна діяльність, як об'єкт бухгалтерського обліку.
 - 1.1. Зовнішньоекономічна діяльності, як предмет та об'єкт обліку.
 - 1.2. Загальні принципи та структура управління підприємствами (організаціями), що оперують на міжнародному рівні.
 - 1.3. Основні напрямки розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України.

Література:

Основна література: 5-7.

Додаткова література: 1-5, 20-30.

Нормативні акти: 1, 2, 11, 12

Контрольні питання

1. Назвіть види суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
2. Дайте характеристику фізичним особам, як суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України.
3. Дайте характеристику юридичній особі, як суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності України.
4. Розкрийте процес проведення ЗЕД.
5. Дайте характеристику основним принципам ЗЕД.
6. Які форми апарату управління ЗЕД на підприємстві ви знаєте
7. Які основні напрямки розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України ви можете назвати?

Тести

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачає такі види квот:

- 1) глобальні;
- 2) групові;

- 3) індивідуальні;
- 4) експортні (імпортні);
- 5) антидемпінгові;
- 6) компенсаційні;
- 7) спеціальні.

2. Заходами у відповідь на дискримінаційні та (або) недружні дії інших держав, митних союзів, або економічних угруповань є:

- 1) застосування повної заборони на торгівлю;
- 2) застосування часткової заборони на торгівлю;
- 3) позбавлення режиму найбільшого сприяння;
- 4) позбавлення пільгового режиму;
- 5) запровадження спеціального мита;
- 6) встановлення квот;
- 7) запровадження режиму ліцензування;
- 8) запровадження режиму квотування;
- 9) запровадження індикативних цін щодо експорту (імпорту) товарів.

3. Згідно із Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» до валютних цінностей належать:

- 1) готівкова іноземна валюта;
- 2) платіжні документи в іноземній валюті;
- 3) цінні папери в іноземній валюті;
- 4) валюта України;
- 5) платіжні документи у валюті України;
- 6) золото та інші дорогоцінні метали у зливках;
- 7) цінні папери, номінал яких виражено в золоті та дорогоцінному камінні.

4. Валютні операції — це...

- 1) операції між резидентами у валюті України;
- 2) операції пересилання за кордон валютних цінностей;
- 3) використання валютних цінностей, як засобу міжнародного обігу;
- 4) операції з переходом права власності на валютні цінності.

5. Валютні цінності — це...

- 1) валюта України;
- 2) цінні папери, виражені у валюті України;
- 3) іноземна валюта;
- 4) платіжні документи, виражені в монетарних металах;
- 5) монетарні метали;
- 6) цінні папери, виражені в іноземній валюті.

6. Монетарні метали — це...

- 1) золото;
- 2) ювелірні вироби;
- 3) метали іридієво-платинової групи;

- 4) побутові вироби із золота;
- 5) золотий брухт.

7. Чи вірне твердження: «Акції, виражені в іноземній валюті — це валютні цінності?»

- 1) так
- 2) ні

8. Зовнішньоекономічна діяльність України здійснюється відповідно до принципів:

- 1) верховенства закону;
- 2) верховенство суті над формою;
- 3) отримання прибутку «будь-якою ціною».

9. Чи вірне твердження: «Депозитні сертифікати, виражені у валюті України — це валютні цінності?»

- 1) так
- 2) ні

10. Класифікатор іноземних валют передбачає наступне розподілення валют:

- 1) 3 групи;
- 2) 2 групи.

11. Юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи з місцезнаходженням за межами території України, що створені і діють відповідно до законодавства іноземної держави — це:

- 1) нерезиденти;
- 2) резиденти.

12. Юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи з місцезнаходженням на території України, що здійснюють свою діяльність згідно з законодавством України — це:

- 1) нерезиденти;
- 2) резиденти.

ТЕМА 2. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

- 2.1. Роль держави в регулюванні зовнішньоекономічного сектору економіки
- 2.2. Цілі, суб'єкти та інструменти регулювання ЗЕД
- 2.3. Валютний контроль за операціями з використання валюти.

Література:

Основна література: 5-8.

Додаткова література: 1-12, 26-33.

Нормативні акти: 1, 2, 9-16.

Контрольні питання

1. Дайте характеристику основним цілям зовнішньоекономічної політики держави.
2. Яким принципам повинна відповідати зовнішньоекономічна політика держави?
3. Охарактеризуйте основні види зовнішньоекономічної політики.
4. Дайте характеристику суб'єктам регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
5. Які інструменти використовуються при регулюванні зовнішньоекономічної діяльності в Україні?
6. Які функції виконують органи державного регулювання ЗЕД?
7. Дайте характеристику основним методам регулювання ЗЕД.
8. Розкрийте основні принципи валютного контролю ЗЕД.

Тести

1. Демпінг — це:

- 1) ввіз на митну територію України товарів по ціні, яка нижче ціни на подібні товари в державі експортера;
- 2) ввіз на митну територію України товарів по ціні, яка вище ціни на подібні товари в державі експортера.

2. Заходи митно-тарифного регулювання застосовуються державою для:

- 1) захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції;
- 2) поповнення бюджету;

3. До загальнодержавних обов'язкових платежів, які стягуються при здійсненні імпортних операцій, належать:

- 1) ПДВ;
- 2) акцизний збір;
- 3) мито;
- 4) митні збори;
- 5) державне мито.

4. Які із наведених органів здійснюють державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності:

- 1) Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України;
- 2) місцеві Ради народних депутатів, їх виконавчі органи;
- 3) Національний банк України; Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України; Державна митна служба України;
- 4) територіальні підрозділи (відділення органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України).

5. Визначте основні види зовнішньоекономічної стратегії України:

- 1) ізоляція;
- 2) протекціонізм, вільна торгівля;
- 3) насичення дефіцитного ринку з пом'якшеними умовами втілення стратегії;
- 4) насичення дефіцитного ринку з жорсткими умовами втілення стратегії.

6. Що має забезпечити державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності:

- 1) захист економічних інтересів України та захист інтересів суб'єктів ЗЕД;
- 2) використання заходів оперативного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю;
- 3) створення рівних можливостей для суб'єктів ЗЕД у розвитку всіх видів підприємницької діяльності і всіх напрямків використання доходів та здійснення інвестицій, захист їх законних інтересів та економічних інтересів України;
- 4) розвиток і захист конкуренції, запобігання монополізації товарних ринків.

7. За допомогою чого здійснюється регулювання зовнішньоекономічною діяльністю:

- 1) економічних заходів оперативного державного регулювання;
- 2) законодавчих актів України;
- 3) актами та діями державних і недержавних органів, не передбаченими законодавчими актами України;
- 4) рішеннях недержавних органів України у межах їх засновницьких документів; угод між суб'єктами ЗЕД України, які не суперечать їй законодавчим актам.

8. Зазначте функції, які виконує Верховна Рада України при регулюванні зовнішньоекономічної діяльності:

- 1) здійснює координацію діяльності міністерств, державних комітетів і відомств України, координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах;
- 2) затверджує головні напрямки зовнішньоекономічної політики України;
- 3) регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав;
- 4) затверджує законодавчі акти щодо зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

9. Які із наведених функцій виконує Кабінет Міністрів України при регулюванні зовнішньоекономічної діяльності:

- 1) забезпечує складання зведеного валютного плану України;

2) здійснює контроль за додержанням всіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності законів України та умов міжнародних договорів України;

3) виступає гарантом кредиту, що налається суб'єктам ЗЕД іноземними банками, фінансовими та іншими міжнародними організаціями під застави державного майна України;

4) регулює курс національної валюти України.

10. Які квоти називають експортними (імпортними):

1) квоти, що встановлюються по товару (товарах) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортуються, або з яких він (вони) імпортується;

2) квоти, що встановлюються по товару (товарах) із визначенням групи країн, куди товар (товари) експортуються, або з яких він (вони) імпортується;

3) квоти, що встановлюються по товару (товарах) із визначенням конкретної країни, куди товар (товари) можуть експортуватися, або з якої він (вона) можуть імпортуватися;

4) граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого терміну та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях.

11. Які ліцензії називають генеральними?:

1) належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого терміну певних товарів, або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування;

2) відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції з певного товару (товарах) та/або з певною країною (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування по цьому товару (товарах);

3) дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду часу (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу;

4) разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожній окремій операції конкретним суб'єктам ЗЕД на не менший період, ніж це необхідно для здійснення експортної (імпортної) операції.

12. Які нетарифні обмеження використовує Україна для регулювання зовнішньоторговельної діяльності підприємств:

1) повні, преференціальні та пільгові ставки мита;

2) експортні та імпортні квоти; ліцензування експорту, імпорту; антидемпінгові та компенсаційні мита; стимулювання експорту;

3) ввізні, вивізні, сезонні митні;

4) імпортні податки і депозити, «добровільні» обмеження експорту, митні формальності, національні стандарти (технічні стандарти, санітарні, ветеринарні та інші норми).

**ТЕМА 3. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ РОЗРАХУНКІВ
У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВАЛЮТНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

3.1. Особливості здійснення розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності та відповідальність за порушення валютного законодавства України.

3.2. Основні види та форми розрахунків по зовнішньоекономічних операціях.

3.3. Кредитні операції.

3.4. Картки, як найбільш популярний спосіб розрахунку в ЗЕД.

Література:

Основна література: 2-6.

Додаткова література: 3-10, 13-24.

Нормативні акти: 1-7.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняттю валютні цінності.
2. Розкрийте порядок відкриття рахунку в іноземній валюті підприємствам України.
3. Розкрийте специфіку використання готівкової іноземної валюти як засобу платежу на території України.
4. Дайте характеристику розрахункам в міжнародній торгівлі.
5. Які основні форми розрахунків використовуються в ЗЕД? Визначте їх особливості.
6. Який механізм надання валютних кредитів підприємствам?
7. Яка схема обліку кредитних операцій в ЗЕД?
8. Розкрийте специфіку обліку розрахунків картками в ЗЕД.

Тести

1. Залишок коштів, виданих авансом, у випадку застосування корпоративних пластикових карток міжнародних платіжних систем понад сум, підтверджених в авансовому звіті, підлягає поверненню підзвітною особою в касу підприємства:

- 1) протягом 5 днів після повернення з відрядження;
- 2) протягом 10 днів після повернення з відрядження;
- 3) часового обмеження не має.

2. Чи вірне твердження: «Надання овердрафтів — це неторгова операція»?

- 1) так;
- 2) ні.

3. Курсові різниці, за результатом переоцінки заборгованості по кредитах, в бухгалтерському обліку відображаються у складі доходів на наступних рахунках:

- 1) 744;
- 2) 361;
- 3) 711.

4. Випуск та обслуговування пластикових карток клієнтів — це...

- 1) неторгова операція;
- 2) ведення валютних рахунків;
- 3) конверсійна операція;
- 4) кореспондентські відносини з іноземними банками.

5. Оплата дорожніх чеків — це...

- 1) неторгова операція;
- 2) конверсійна операція;
- 3) ведення валютних рахунків;
- 4) кореспондентські відносини з іноземними банками.

6. До операцій по залученню та розміщенню валютних коштів належать:

- 1) операції з цінними паперами;
- 2) кредитні операції;
- 3) депозитні операції;
- 4) конверсійні операції;
- 5) неторгові операції;
- 6) міжнародні розрахунки;
- 7) операції з монетарними металами.

7. Чи вірне твердження: «Надання та одержання резидентами кредитів в іноземній валюті потребує індивідуальної ліцензії НБУ на проведення валютних операцій?»

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не завжди.

8. Чи вірне твердження: «Для відкриття кореспондентських рахунків уповноваженими банками необхідна індивідуальна ліцензія НБУ на проведення валютних операцій?»

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не завжди.

9. Чи вірне твердження: «Вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей потребує генеральної ліцензії НБУ на проведення валютних операцій?»

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не завжди.

10. Чи вірне твердження: «Принцип забезпеченості кредиту означає наявність у банку права захисту своїх інтересів, недопущення збитків від неповернення боргу через неплатоспроможність позичальника?»

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не завжди.

11. Чи вірне твердження: «Кредит у валюті видається по закінченні міжнародних розрахунків під конкретний об'єкт кредитування?»

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не завжди.

12. Чи вірне твердження: «Забороняється надання валютного кредиту на покриття збитків господарської діяльності позичальника?»

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не завжди.

13. Чи вірне твердження: «Забороняється надання валютного кредиту на формування та збільшення статутного фонду?»

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не завжди.

14. Архів, де концентрується вся необхідна документація — бухгалтерська і фінансова звітність, листування, аналітичні огляди і оцінки кредитоспроможності, документи про заставлене майно та ін., називається...

- 1) кредитною справою;
- 2) кредитною угодою;
- 3) кредитною заявкою;
- 4) банківською документацією.

15. Надання права виставляти в межах певної суми платіжні доручення на даного клієнта банку понад залишок на його рахунок називається:

- 1) овердрафтом;
- 2) контокорентом;
- 3) акцептним кредитом.

16. Єдиний рахунок, по якому проводяться всі операції банку з клієнтом, в тому числі і з використанням кредиту, називається:

- 1) овердрафтом;
- 2) контокорентом;
- 3) акцептним кредитом;
- 4) приватним рахунком.

17. Чи вірне твердження: «Конткорент — це різновид бланкового кредиту»?

- 1) так;
- 2) ні.

18. Спеціальний напис на лицьовому боці векселя — це...

- 1) аваль;
- 2) банківський акцепт;
- 3) фірмова гарантія.

19. Операція банку з виконання доручення клієнта по переведенню грошей в інший (закордонний) банк для виконання його грошових зобов'язань — це...

- 1) банківський переказ;
- 2) поштовий переказ;
- 3) погашення заборгованості за розрахунками;
- 4) сплата коштів за вимогами.

20. Чи вірне твердження: «Під час здійснення розрахунку за документарним інкасо експортер відвантажує товар на підставі контракту і доручає своєму банку виставити інкасове доручення»?

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не завжди.

21. Грошове зобов'язання банку, яке виставляється на підставі доручення його клієнта-імпортера на користь експортера — це...

- 1) акредитив;
- 2) документарний акредитив;
- 3) доручення на інкасо;
- 4) документарне інкасо.

22. Чи вірне твердження: «Обов'язковою умовою акредитиву є його авізування за повідомленням бенефіціара»?

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не завжди.

23. Назвіть осіб, що беруть участь у вексельній угоді:

- 1) векселедавець;
- 2) трасант;
- 3) бенефіціар;
- 4) трасат;
- 5) одержувач грошей.

24. Чи вірне твердження: «При простому векселі векसेледавець і платник — це різні особи?»

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не завжди.

25. Чи вірне твердження: «Банкнота — це різновид переказного векселя?»

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не завжди.

26. Підпис власника на звороті чека та вказування імені особи, якій передається право на отримання коштів — це...

- 1) іменний індосамент;
- 2) бланковий індосамент;
- 3) цільовий індосамент.

27. Чи вірне твердження: «SWIFT — це система передачі даних?»

- 1) так;
- 2) ні.

Задачі

Задача 1

У підприємства «Роса» на валютному рахунку перебуває 5 000 євро, їх бухгалтерська собівартість дорівнює 37 000 грн (курс НБУ — 7,4 грн/євро). Балансова вартість у податковому обліку (підприємство використовує метод ідентифікованої собівартості) відповідає бухгалтерській собівартості.

Курс НБУ на дату перерахування коштів банку — 7,35 грн/євро. Після продажу євро на міжбанківському ринку за курсом 7,45 грн/євро банк перерахував на поточний рахунок виручку, попередньо утримавши з неї 100 грн комісійної винагороди.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 2

Підприємство «Вік» на початку серпня отримало від іноземного партнера аванс за товар на суму 13 000 дол. США. Курс НБУ на дату зарахування грошей — 5,05 грн/дол. США. На кінець кварталу валюта залишилась невикористаною. Курс НБУ на 31 серпня — 5,3 грн/дол. 14 вересня валюта була продана за ринковим курсом 5,1 грн/дол. США. На момент продажу курс НБУ — 5,2 грн/дол. США.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 3

ТзОВ «Максим», для оплати продукції за імпортом контрактом необхідно купити 10000 дол. США. Підприємство придбало валюту

01.02.2009 — 8,7 грн/дол. Комісійна винагорода банку складає 2 %. Ставка пенсійного збору — 0,2 %.

Яку суму гривень повинно перерахувати підприємство уповноваженому банку для купівлі іноземної валюти?

Задача 4

На основі нижчезазначених даних необхідно:

1. скласти журнал реєстрації господарських операцій;
2. здійснити необхідні розрахунки;
3. відобразити операції в системі податкового і бухгалтерського обліку і проаналізувати фінансовий результат від операції.
 - перерахування авансу — 300 євро;
 - курс НБУ на дату балансу — 9,5;
 - одержано товари від постачальника, на митниці сплачено мито — 3 %, мтні збори — 0,3 % — 15 000 у.о — курс НБУ на дату оформлення контракту — 9,7;
 - курс НБУ на кінець квартала — 9,6;
 - перерахування остаточної оплати у наступному кварталі — 14 700 у.о.;
 - курс НБУ на дату оплати — 9,75.

Задача 5

30.06.2010 р. підприємство, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність придбало 70000,00 дол. США за валютним курсом НБУ 8,60 грн за 1,00 дол. США. Відобразить таку операцію на рахунках бухгалтерського обліку.

Задача 6

Українське підприємство уклало з німецькою фірмою договір, відповідно до якого вартість товару становила 7000 дол. США, тобто ціна товару виражена в доларах. Собівартість товару — 23 000 грн. Відповідно до умов договору було прийнято рішення про те, що оплату слід здійснити в євро.

Офіційні курси валют, встановлені НБУ, такі:

- на момент митного оформлення експортного товару — 8,06 грн/дол.;
- на останній день звітного періоду — 8,055 грн/дол.;
- на дату закриття заборгованості вираженої в доларах — 8,1 грн/дол. США, на цей день курс євро становив 11,0 грн/євро.

Задача 7

ТзОВ «Ліга» для виконання контракту на предмет імпорту товару необхідно 85 тис. дол. США. В заяві про купівлю валюти, бухгалтер зазначив максимальний курс купівлі — 8,6 грн/дол. Комісійна винагорода банку становить 3 %. Пенсійний збір — згідно з чинним законодавством.

Фактичний курс, за яким уповноважений банк придбав валюту становить 8,55 грн/дол., а курс НБУ в момент зарахування валюти на рахунок підприємства — 8,56 грн/дол.

Відобразіть операції з купівлі валюти в обліку, вкажіть податкові наслідки операції.

Задача 8

На основі нижчезазначених даних необхідно:

1. скласти журнал реєстрації господарських операцій;
2. здійснити необхідні розрахунки;
3. відобразити операції в системі податкового і бухгалтерського обліку і проаналізувати фінансовий результат від операції.
 - перерахування авансу — 800 у.о.;
 - курс НБУ на дату балансу — 7,5;
 - одержано товари від постачальника, на митниці сплачено мито — 3%, мтні збори — 0,3% — 12 000 у.о — курс НБУ на дату оформлення контракту — 7,7;
 - курс НБУ на кінець квартала — 7,6;
 - перерахування остаточної оплати у наступному кварталі — 11 200 у.о.;
 - курс НБУ на дату оплати — 7,75.

Задача 9

ВАТ «Рікко» для розрахунку з нерезидентом купує валюту в уповноваженому банку. Відповідно до попереднього розрахунку для купівлі 20000 дол. США перераховано 160 000 грн. Курс купівлі становив 8,0 грн за 1 дол. США.

Курс НБУ на дату зарахування валюти на рахунок — 7,8 грн за 1 дол. США.

Витрати пов'язані з купівлею валюти, становили:

- збір до Пенсійного фонду — 360 грн;
- комісійна винагорода банку (визначте).

Відобразіть операції з купівлі валюти в обліку, вкажіть податкові наслідки операції.

Задача 10

Польська компанія з переробки томату уклала зовнішньоекономічний контракт з українською фірмою, яка виготовляє для польського замовника томатну пасту. Вартість контракту становить 30 000 дол. США. Першою подією є отримання коштів із Польщі. Отримувачем сировини є українське підприємство, яке є виробником меблів.

Офіційний курс долара, встановлений НБУ, такий:

- на дату отримання коштів — 7,067 грн/дол;
- на кінець звітного періоду — 7,058 грн/дол;
- на дату відвантаження товару — 7,056 грн/дол.

Відобразимо в обліку операції з експорту товару без фактичного вивозу за межі митної території України (перша подія — передоплата). Відобразіть операції в обліку.

Задача 11

Для виконання зобов'язань за імпортним контрактом підприємству необхідно придбати 6000 дол. США, для чого банку було перераховано

50000,00 грн. Офіційний курс НБУ на дату зарахування купленої валюти склав 505,00 грн за 100 дол. США. При цьому в результаті торгів на МВРУ встановився курс продажу 509,00 грн за 100 дол. США. Утримавши комісійну винагороду в розмірі 0,4 % від суми придбаної валюти, а також збір до Пенсійного фонду за ставкою 1,3 %, банк повернув залишок грошових коштів на поточний рахунок підприємства.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 12

На основі нижчезазначених даних необхідно:

1. скласти журнал реєстрації господарських операцій;
2. здійснити необхідні розрахунки;
3. відобразити операції в системі податкового і бухгалтерського обліку і проаналізувати фінансовий результат від операцій.

1. Перерахування авансу — 600 дол. США, курс НБУ на дату балансу — 7,5;

2. Одержано товари від постачальника, на митниці сплачено мито — 3 %, митні збори — 0,3 % — 10 000 дол. США, курс НБУ на дату оформлення контракту — 8,7;

3. Курс НБУ на кінець кварталу — 8,6;

4. Перерахування остаточної оплати у наступному кварталі — 9 400 дол. США, курс НБУ на дату оплати — 8,75.

ТЕМА 4. ОБЛІК ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

4.1. Основні поняття.

4.2. Бухгалтерський облік операцій з експорту.

4.2.1. Загальні принципи ведення бухгалтерського обліку експорту.

4.2.2. Облік операцій з експорту робіт, послуг.

4.2.3. Облік авансів, одержаних від іноземних покупців.

4.3. Податковий облік експортних операцій.

Література:

Основна література: 1,4,6.

Додаткова література: 1-9, 15-22.

Нормативні акти: 1, 10, 16.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняття експорту та експортних операцій.
2. Дайте характеристику основним принципам обліку експортних операцій на підприємстві.
3. Розкрийте особливості обліку реекспорту операцій.
4. Яка схема обліку операцій з експорту робіт, послуг?
5. В чому полягає особливості обліку авансів, одержаних від іноземних покупців?

6. Розкрийте поняття першої події в податковому обліку.
7. Дайте характеристику схеми нарахування ПДВ в обліку ЗЕД.

Тести

1. Експорт — це:

- 1) продаж іноземному контрагенту товарної продукції шляхом вивезення її за межі митної території України;
- 2) продаж іноземному контрагенту товарної продукції.

2. Дозволено законодавством наступні види експортних операцій:

- 1) експорт товарів шляхом бартерної угоди;
- 2) експорт товарів на умовах безкоштовної допомоги;
- 3) експорт товарів за грошові кошти;
- 4) всі відповіді вірні.

3. Заборонено законодавством наступні види експортних операцій:

- 1) експорт промислової продукції, якщо порушено умови виробництва;
- 2) експорт інтелектуальної власності;
- 3) експорт історичних цінностей та національного надбання;
- 4) експорт товарів на умовах безкоштовної допомоги.

4. Виручка від експорту товару в іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки не пізніше:

- 1) 90 днів з дати митного оформлення товару;
- 2) 180 днів з дати митного оформлення товару;
- 3) 90 днів з моменту підписання контракту;
- 4) 90 днів з моменту перетину товаром кордону;
- 5) жодної правильної відповіді.

5. Експортний митний тариф у більшості випадків не застосовується, оскільки:

- 1) зменшує обсяг експорту;
- 2) викликає ситуацію подвійного оподаткування.

6. Доход від неопераційної курсової різниці відображається на рахунку:

- 1) 361;
- 2) 744;
- 3) 714.

7. Доход від операційної курсової різниці відображається на рахунку:

- 1) 714;
- 2) 744;
- 3) 745.

8. Під час здійснення експорту товарної продукції витрати експортера відносяться до:

- 1) витрат імпортера;
- 2) витрат виробника.

Задачі

Задача 1.

12 січня відвантажена продукція. Контрактна ціна 100 000 євро. Валютний курс на дату відвантаження — 8,30. Облікова ціна — 450 000. Курс НБУ на 31 січня — 8,31, валюта надійшла 2 лютого. Валютний курс — 8,32. При цьому сплачено митні збори, транспортні витрати, складування, транспортування — 40 000.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 2.

Наявний виставлений рахунок на адресу покупця за відпущені товари: договірна ціна — 10 500 дол. США, комерційна знижка — 500, розрахункова знижка — 2 % (визначити), ПДВ — 10 % (визначити). Через 15 днів надійшли гроші від покупця.

Відобразити в обліку реалізацію товарів та надходження грошей.

Задача 3.

01.08.10 відвантажена продукція. Контрактна ціна 80 000 євро. Валютний курс на дату відвантаження — 8,40. Облікова ціна — 350 000. Курс НБУ на 31.08.10 — 8,41, валюта надійшла 2.08.10. Валютний курс — 8,42. При цьому сплачено митні збори, транспортні витрати, складування, транспортування — 30 000.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 4.

Наявний виставлений рахунок на адресу покупця за відпущені товари: договірна ціна — 12 000 дол. США, комерційна знижка — 700, розрахункова знижка — 8 % (визначити), ПДВ — 10 % (визначити). Через 25 днів надійшли гроші від покупця.

Відобразити в обліку реалізацію товарів та надходження грошей.

Задача 5.

У першому кварталі 2009 р. надійшла передплата від нерезидента — 3 000 дол. США. Курс НБУ на дату її зарахування — 8,05 грн/дол. США (умовно). У цьому самому кварталі підприємство експортувало товар нерезиденту на суму 3 000 дол. США. Курс НБУ на дату відвантаження — 8,055 грн/дол. Облікова вартість відвантаженого товару — 9 500 грн. Митний збір — 113 грн.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 6.

У першому кварталі 2009 р. підприємство експортувало товар на суму 25 000 дол. США. Курс НБУ на дату відвантаження товару покупцю — 8,065 грн/дол. Первісна вартість товару — 95 000 грн. Митний збір — 398

5 грн/дол. Первісна вартість товару — 95 000 грн. Митний збір — 398 грн. Заборгованість погашена в цьому самому кварталі. Курс НБУ на дату надходження інвалюти від нерезидента — 8,045 грн/дол. США

Відобразить операції в обліку.

Задача 7.

Виконайте наступні операції:

1. Зареєструвати в журналі реєстрації господарські операції.
2. Скласти необхідні розрахунки.
3. Відкрити рахунки бухгалтерського обліку, записати на них операції, визначити обороти по дебету і кредиту та залишок на кінець місяця.
4. Скласти оборотно-сальдову відомість.

Дані:

1. Залишки на 1 жовтня 2009 року:
 - Грошові кошти на поточному рахунку в іноземній валюті — 10000 євро;
 - Аванси, оплачені іноземним постачальникам, — 5000 дол.США;
 - Основні засоби — 20000 грн;
 - Аванси, отримані від іноземних покупців — 5000 євро;
 - Кредиторська заборгованість перед іноземними постачальниками — 5000 євро;
 - Короткостроковий кредит в іноземній валюті — 5000 дол.США;
 - Статутний капітал — 20 000 грн;
 - Курси валют: 1 дол. США = 5 грн; 1 євро = 6 грн.

Господарські операції за місяць:

Іноземному покупцеві було відвантажено готову продукцію на суму авансу, що надійшов від іноземного покупця (суму визначити за даними початкового сальдо). При вивезенні продукції було нараховано мито за ставкою 15 %. Курс 1 дол. США = 5,05, 1 євро = 6,02 грн.

Задача 8.

Виконайте наступні операції:

1. Зареєструвати в журналі реєстрації господарські операції.
2. Скласти необхідні розрахунки.
3. Відкрити рахунки бухгалтерського обліку, записати на них операції, визначити обороти по дебету і кредиту та залишок на кінець місяця.
4. Скласти оборотно-сальдову відомість.

Дані:

- Залишки на 1 липня 2009 року:
 - Грошові кошти на поточному рахунку в іноземній валюті — 80000 євро;
 - Аванси, оплачені іноземним постачальникам — 6000 дол.США;
 - Основні засоби — 25000 грн;
 - Аванси, отримані від іноземних покупців — 6000 євро;
 - Кредиторська заборгованість перед іноземними постачальниками — 6000 євро;

- Короткостроковий кредит в іноземній валюті — 6000 дол. США;
- Статутний капітал — 25000 грн;
- Курси валют: 1 дол. США = 5 грн; 1 євро = 6 грн.

Господарські операції за місяць:

Іноземному покупцеві було відвантажено готову продукцію на суму авансу, що надійшов від іноземного покупця (суму визначити за даними початкового сальдо). При вивезенні продукції було нараховано мито за ставкою 15 %. Курс 1 дол. США = 8,05, 1 євро = 10,02 грн.

ТЕМА 5. ОБЛІК ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

- 5.1. Загальні принципи здійснення імпорتنних операцій.
- 5.2. Бухгалтерський облік імпорتنних операцій.
- 5.2.1. Загальні принципи ведення бухгалтерського обліку імпорتنних операцій.
- 5.2.2. Особливості обліку імпорту робіт, послуг.
- 5.2.3. Особливості обліку авансів, сплачених іноземному постачальнику.
- 5.3. Податковий облік імпорту товарів.

Література:

- Основна література: 1,4,6.
- Додаткова література: 1-9, 15-22.
- Нормативні акти: 1, 10, 16.

Контрольні питання

- 1. Дайте визначення поняттю імпорتنних операцій в ЗЕД.
- 2. Які шляхи придбання імпорتنних товарів Ви знаєте?
- 3. Розкрийте загальні принципи ведення бухгалтерського обліку імпорتنних операцій.
- 4. В чому полягає специфіка обліку імпорту робіт, послуг при експорті ЗЕД?
- 5. Дайте характеристику обліку авансів, сплачених іноземному постачальнику.
- 6. Розкрийте основні принципи податкового обліку імпорту товарів.
- 7. Специфіка нарахування і сплати ПДВ при експорті товарів.

Тести

1. До імпорتنних операцій відносяться:

- 1) придбання ТМЦ від іноземних постачальників на умовах комерційного кредиту;
- 2) придбання ТМЦ та послуг з оплатою готівкою;
- 3) надходження ТМЦ та послуг, як матеріальна допомога;
- 4) ввезення ТМЦ шляхом бартерних угод;
- 5) усі відповіді вірні.

2. До імпорتنих операцій відносяться:

- 1) ТМЦ від іноземних постачальників на умовах комерційного кредиту;
- 2) придбання ТМЦ та послуг з оплатою готівкою;
- 3) ввезення ТМЦ і послуг шляхом надання матеріальної допомоги;
- 4) усі відповіді вірні.

3. Аналітичний облік імпорتنих товарів і розрахунків нерезидентами ведеться:

- 1) тільки по державам;
- 2) по державам;
- 3) по дням відвантаження.

4. Аналітичний облік іноземної валюти ведеться:

- 1) в іноземній та національній валюті по курсу НБУ;
- 2) національній валюті по курсу НБУ;
- 3) в іноземній валюті по курсу НБУ.

5. На вартість товарів, які надійшли від нерезидента після перерахованого йому авансу:

- 1) не впливає курсова різниця;
- 2) впливає курсова різниця.

6. Згідно плану рахунків авансові внески іноземним постачальникам враховуються на рахунку:

- 1) 371/2;
- 2) 361;
- 3) 375.

7. Згідно плану рахунків розрахунки з іноземними постачальниками враховуються на рахунку:

- 1) 632;
- 2) 371/2;
- 3) 361.

8. Моментом здійснення імпорту є:

- 1) момент перетину товаром митного кордону України;
- 2) момент переходу права власності на товар;
- 3) момент перетину товаром митного кордону України, або момент переходу права власності на товар.

9. Базою для нарахування ПДВ є:

- 1) митна вартість товару;
- 2) сума сплаченого акцизного збору;
- 3) ввізне мито;
- 4) всі вищезазначені варіанти.

10. До товарів, що походять з тих країн, які входять разом з Україною до митних союзів, або утворюють з нею спеціальні митні зони, застосовуються:

- 1) повні ставки Митного тарифу країни;
- 2) преференційні ставки Митного тарифу країни;
- 3) пільгові ставки Єдиного Митного тарифу України.

11. Основою нарахування ввізного мита при застосуванні адвалорного ввізного мита є:

- 1) митна вартість товарів;
- 2) кількісні показники товарів.

12. Ввізне мито сплачується платниками у національній валюті України за ставками, що діють:

- 1) на день подання ВМД до митного оформлення;
- 2) на день перетину товаром кордону;
- 3) на момент прибуття товару у пункт призначення.

13. Сплата ввізного мита може бути здійснена шляхом:

- 1) безготівкового розрахунку;
- 2) несенням готівки до каси митного органу;
- 3) внесення авансових сум на рахунок митного органу.

14. Сума своєчасно несплаченого мита стягується з нарахуванням пені у розмірі _____ суми недоїмки за кожен день прострочення

- 1) 0,2 % не включаючи день прострочки;
- 2) 0,2 % включаючи день прострочки;
- 3) 0,3 % не включаючи день прострочки.

15. За митне оформлення товарів та інших предметів при митній вартості до 100 дол. США, митний збір:

- 1) не справляється;
- 2) 5 доларів США;
- 3) 0,1 % митної вартості.

16. Переміщення товарів, виготовлених за межами України, через територію України без будь-якого використання цих товарів на даній території — це:

- 1) реімпорт товару;
- 2) реекспорт товару;
- 3) транзит товару.

Задачі

Задача 1.

Імпорт: 10 січня надійшли імпорتنі товари. Контрактна ціна — 10 000 дол. США. Гроші перераховано 4 лютого. Курс валют на 10 січня — 5,3; на 31 січня — 5,32; на 4 лютого — 5,33. Визначте: митну вартість, митний збір, ввізне мито. Відобразіть операції в обліку.

Задача 2.

ТЗОВ «Полісся» уклало договір з Угорською фірмою «Моніка» на імпорт товарів вартістю 3900 дол. США. Імпортні товари було одержано 7 квітня ц.р. На митниці було сплачено мито — 2 %, митні збори — 0,2 % та ПДВ. Крім того, за умовами імпортного контракту оплата послуг по транспортуванню та страхуванню вантажу здійснюється українським покупцем (ТЗОВ «Полісся»). Відповідно до цього перевізнику було сплачено 100 дол. США за доставку товару до місця призначення, а також оплачені послуги національної страхової організації в сумі 500 грн. Оплата за одержані товари була проведена 20 квітня. Курси валют на дату здійснення операції:

Дата	Курс НБУ, грн/дол.США
07.04	8.80
20.04	8.60

Відобразіть операції в обліку.

Задача 3.

Станом на 03.02.09. (офіційний валютний курс НБУ на цей день — 8,3 грн/дол. США) суб'єкт ЗЕД (імпортер) перерахував уповноваженому банку грошові кошти в національній валюті для придбання 10 тис. дол. США. Уповноважений банк придбав 04.02.09. (валютний курс НБУ — 8,4 грн/дол. США) вказану суму іноземної валюти, а суб'єкт ЗЕД (імпортер) в цей же день здійснив попередню оплату за імпортний товар. Станом на 07.02.09. (валютний курс НБУ — 8,2 грн/дол. США) товар було отримано від іноземного СГД.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 4.

Суб'єкт ЗЕД імпортує в Україну скло у вигляді куль (митна вартість — 1000 дол. США (графа 22 та 45 ВМД), валютний курс НБУ на дату подання ВМД (07.02.09) — 8,3грн/дол. США (графа 23 ВМД), код ТН ЗЕД — 7002.10.00.00, ставка ввізного мита — 20 %) та тару (валютний курс НБУ на дату подання ВМД (07.02.09) — 9,7 грн/євро, кількість товару — 1000 кг (графа 31 ВМД), код ТН ЗЕД — 1704.90.75.00, ставка ввізного мита — 2 євро за 1 кг).

Розрахуйте суму ввізного мита.

Задача 5.

Суб'єктом ЗЕД 15.03.09 (валютний обмінний курс НБУ станом на цю дату — 8,3 грн/дол. США) здійснено митне оформлення імпортованих товарів, митна вартість яких складає 1000 дол. США (в т.ч. 900 дол. США — вартість товару, вказана в зовнішньоекономічному контракті, та 100 дол. США — мито, що нараховане та сплачене грошовими коштами 14.03.09 (валютний обмінний курс НБУ той самий, що і 15.03.08). Імпортовані товари знаходяться під митним контролем з 14.03.09 по 17.03.09.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 6.

Суб'єкт ЗЕД 15.03.2009 р. (валютний обмінний курс НБУ станом на цю дату — 5,3 грн/дол.США) відповідно до умов зовнішньоекономічного контракту імпортував послуги (для власного використання) вартістю 1000 дол. США.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 7.

Суб'єктом ЗЕД 10.02.09 (валютний курс НБУ станом на цю дату — 8,3 грн/євро) здійснено митне оформлення імпортованих товарів: ВМД — ПДВ в сумі 1280,00 грн (нарахований ПДВ — 200 євро, або 1260 грн (200 x 8,3) сплачено грошовими коштами 09.02.09.

Крім того, суб'єкт ЗЕД 10.02.09 відповідно до умов зовнішньоекономічного контракту здійснив попередню оплату іноземному СГД за послуги, що будуть імпортовані. При цьому нараховано ПДВ в сумі 100 євро, або 630 грн.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 8.

Імпорт: 10.03.09 надійшли імпорتنі товари. Контрактна ціна — 50 000 дол. США. Гроші перераховано 4.04.09. Курс валют на 10.03.09 — 6,3; на 31.03.09 — 6,32; на 4.04.0 — 6,33.

Визначте: митну вартість, митний збір, ввізне мито. Відобразіть операції в обліку.

Задача 9.

Станом на 03.01.09 (офіційний валютний курс НБУ на цей день — 9,3 грн/дол. США) суб'єкт ЗЕД (імпортер) перерахував уповноваженому банку грошові кошти в національній валюті для придбання 20 тис. дол. США. Уповноважений банк придбав 04.01.09. (валютний курс НБУ — 9,4 грн/дол. США) вказану суму іноземної валюти, а суб'єкт ЗЕД (імпортер) в цей же день здійснив попередню оплату за імпортний товар. Станом на 07.01.09 (валютний курс НБУ — 9,5 грн/дол. США) товар було отримано від іноземного СГД.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 10.

Суб'єкт ЗЕД імпортує в Україну скло у вигляді куль (митна вартість — 11000 дол. США (графа 22 та 45 ВМД), валютний курс НБУ на дату подання ВМД (07.08.09) — 8,3 грн/дол. США (графа 23 ВМД), код ТН ЗЕД — 7002.10.00.00, ставка ввізного мита — 20 %) та карамель (валютний курс НБУ на дату подання ВМД (07.02.09) — 9,7 грн/євро, кількість товару — 6000 кг (графа 31 ВМД), код ТН ЗЕД — 1704.90.75.00, ставка ввізного мита — 3 євро за 1 кг).

Розрахуйте суму ввізного мита.

Задача 11.

Суб'єктом ЗЕД 15.08.09 (валютний обмінний курс НБУ станом на цю дату — 9,3 грн/дол. США) здійснено митне оформлення імпортованих товарів, митна вартість яких складає 5000 дол. США (в т.ч. 100 дол. США — вартість товару, вказана в зовнішньоекономічному контракті, та 300 дол. США — мито, що нараховане та сплачене грошовими коштами 14.08.09 (валютний обмінний курс НБУ той самий, що і 15.08.09). Імпортовані товари знаходяться під митним контролем з 14.08.09 по 17.08.09.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 12.

Суб'єкт ЗЕД 17.08.09 (валютний обмінний курс НБУ станом на цю дату — 9,3 грн/дол.США) відповідно до умов зовнішньоекономічного контракту імпортував послуги (для власного використання) вартістю 9000 дол. США.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 13.

Суб'єктом ЗЕД 10.09.09 (валютний курс НБУ станом на цю дату — 7,3 грн/євро) здійснено митне оформлення імпортованих товарів: ВМД — ПДВ в сумі 1580 грн (нарахований ПДВ — 400 євро) сплачено грошовими коштами 09.09.09;

Крім того, суб'єкт ЗЕД 10.09.09 відповідно до умов зовнішньоекономічного контракту здійснив попередню оплату іноземному СГД за послуги, що будуть імпортовані. При цьому нараховано ПДВ в сумі 200 євро.

Відобразіть операції в обліку.

Задача 14.

ТзОВ «Ліга» уклало договір з «Pas» на імпорт товарів вартістю 4000 дол. США. Імпортні товари було одержано 09.04.10. На митниці було сплачено мито — 2 %, митні збори — 0,2 % та ПДВ. Крім того, за умовами імпортного контракту оплата послуг по транспортуванню та страхуванню вантажу здійснюється українським покупцем (ТзОВ «Ліга»). Відповідно до цього перевізнику було сплачено 100 дол. США за доставку товару до місця призначення, а також оплачені послуги національної страхової організації в сумі 500 грн. Оплата за одержані товари була проведена 20.04.10. Курси валют на дату здійснення операції

Дата	Курс НБУ, грн/дол.США
09.04	8.0
20.04	8.3

Відобразіть операції в обліку.

ТЕМА 6. ОБЛІК ТОВАРООБМІННИХ (БАРТЕРНИХ) ОПЕРАЦІЙ

- 6.1. Поняття бартерних операцій.
- 6.2. Порядок здійснення ЗЕД-бартерних операцій.
- 6.3. Основні принципи обліку ЗЕД-бартерних операцій.
 - 6.3.1. Податковий облік ЗЕД-бартерних операцій.
 - 6.3.2. Правила бухгалтерського обліку ЗЕД-бартерних операцій.

Література:

Основна література: 1-6.
Додаткова література: 1-15.
Нормативні акти: 1, 5.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняттю бартерних операцій в ЗЕД.
2. Які особливості ведення бартерних операцій ви знаєте?
3. Який алгоритм здійснення бартерних операцій?
4. Які основні параметри бартерного договору в ЗЕД?
5. Розкрийте особливості податкового обліку ЗЕД-бартерних операцій.
6. Яка схема бухгалтерського обліку ЗЕД-бартерних операцій?
7. Як зміна валютних курсів відображається в бухгалтерському обліку ЗЕД-бартерних операцій?

Тести

1. Ввіз товарів за бартерною угодою на територію України у випадку експорту високоліквідних товарів повинен здійснюватися не пізніше:

- 1) 60 днів з моменту оформлення ВМД з експорту;
- 2) 90 днів з моменту оформлення ВМД з експорту;
- 3) 40 днів з моменту оформлення ВМД з експорту.

2. Міжнародний бартер — це:

- 1) операція, що включає експорт та імпорт товарів без грошової оплати і участі банків в розрахунках.
- 2) операція, що включає експорт та імпорт товарів участі банків в розрахунках;
- 3) операція, що включає експорт та імпорт товарів без грошової оплати.

3. Недоліки бартерних операцій у зовнішньоекономічній діяльності:

- 1) ускладнений контроль за якістю узгодженого товару;
- 2) односторонність вигоди в бартерній угоді;
- 3) обов'язковий збіг потреб партнерів;
- 4) складність переговорів щодо узгодження ціни і кількості зустрічних товарних потоків;
- 5) усі відповіді вірні.

4. Особливості бухгалтерського обліку бартерних операцій:

- 1) відсутність грошових розрахунків з іноземним партнером;
- 2) застосування 0 ставки ПДВ;
- 3) відсутність митних платежів.

5. Переваги здійснення бартерної операції:

- 1) спрощення розрахунків;
- 2) розширення можливостей просування товарів на ринок країни-контрагента;
- 3) пом'якшення проблеми інвалютного фінансування імпорту;
- 4) усі відповіді вірні.

6. Під час здійснення бартерної угоди курсова різниця відноситься до рахунку:

- 1) не визначається;
- 2) 711;
- 3) 751.

7. Під час здійснення бартеру необхідна оцінка товарів в єдиній валюті для:

- 1) нарахування мита, податків та зборів;
- 2) здійснення контролю, транспортного страхування, оцінки та виплати можливих збитків;
- 3) усі відповіді вірні.

8. Характерні особливості бартерної угоди:

- 1) разовий характер;
- 2) участь двох сторін;
- 3) оформлення угоди одним контрактом;
- 4) термін розрахунків не повинен перевищувати 180 днів;
- 5) на кількість товарів, що обмінюється, не впливає зміна цін на світовому ринку;
- 6) варіант 1, 2, 3;
- 7) усі відповіді вірні.

Задачі

Задача 1.

Виконайте наступні дії:

1. Зареєструвати в журналі реєстрації господарські операції.
2. Скласти необхідні розрахунки.
3. Відкрити рахунки бухгалтерського обліку, записати на них операції, визначити обороти з дебету і кредиту та залишок на кінець місяця.
4. Скласти оборотно-сальдову відомість.

Дані

Залишки на 1 жовтня 2009 року:

- Грошові кошти на поточному рахунку в іноземній валюті — 10 000 євро.
- Аванси, оплачені іноземним постачальникам — 5000 дол. США.

- Основні засоби — 20 000 грн.
- Аванси, отримані від іноземних покупців — 5000 євро.
- Кредиторська заборгованість перед іноземними постачальниками — 5000 євро.
- Короткостроковий кредит в іноземній валюті — 5000 дол. США.
- Статутний капітал — 20 000 грн.
- Курси валют: 1 дол. США = 7,8 грн; 1 євро = 10,5 грн.
- Господарські операції за місяць

1. Від іноземного покупця надійшли товари за товарообмінним договором на суму 50000 дол. США. Підприємство нарахувало та сплатило з поточного рахунку в національній валюті: мито за ставкою 10 %, за послуги з оформлення еквівалент 40 дол. США, 12 ПДВ за ставкою 20 %. Товари було оприбутковано на склад і визначено їх первісну вартість. Курс 1 дол. США = 7,05, 1 євро = 10,0 грн.

2. В обмін іноземному покупцю було відвантажено готову продукцію. Собівартість виготовленої продукції 200000 грн. При вивезенні за митне оформлення — еквівалент 20 дол. США. Курс 1 дол. США = 7,05, 1 євро = 10,02 грн.

Задача 2.

Виконайте наступні дії:

1. Зареєструвати в журналі реєстрації господарські операції.
2. Скласти необхідні розрахунки.
3. Відкрити рахунки бухгалтерського обліку, записати на них операції, визначити обороти з дебету і кредиту та залишок на кінець місяця.
4. Скласти оборотно-сальдову відомість.

Дані

Залишки на 1 грудня 2009 року:

- Грошові кошти на поточному рахунку в іноземній валюті — 20 000 євро.
- Аванси, оплачені іноземним постачальникам — 6000 дол. США.
- Основні засоби — 60 000 грн.
- Аванси, отримані від іноземних покупців — 4000 євро.
- Кредиторська заборгованість перед іноземними постачальниками — 5000 євро.
- Короткостроковий кредит в іноземній валюті — 10 000 дол. США.
- Статутний капітал — 10 000 грн.
- Курси валют: 1 дол. США = 8 грн; 1 євро = 10 грн.
- Господарські операції за місяць

1. Від іноземного покупця надійшли товари за товарообмінним договором на суму 60 000 дол. США. Підприємство нарахувало та сплатило з поточного рахунку в національній валюті: мито за ставкою 10 %, за послуги з оформлення еквівалент 40 дол. США, ПДВ за ставкою 20 %. Товари було оприбутковано на склад і визначено їх первісну вартість. Курс 1 дол. США = 8,05, 1 євро = 10,1 грн.

2. В обмін іноземному покупцю було відвантажено готову продукцію. Собівартість виготовленої продукції 100 000 грн.

При вивезенні за митне оформлення — еквівалент 10 дол. США. Курс 1 дол. США = 8,05, 1 євро = 10,02 грн.

ТЕМА 7. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ КОНТРАКТИ

- 7.1. Зовнішньоекономічний договір в українському законодавстві.
- 7.2. Особливості оформлення, реєстрації і здійснення зовнішньоекономічних договорів в Україні.
- 7.3. Зміст зовнішньоекономічного договору.
- 7.4. Відображення в обліку зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами.

Література:

Основна література: 5-7.
Додаткова література: 13-33.
Нормативні акти: 6-10, 12-16.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення зовнішньоекономічному договору.
2. Які функції виконує зовнішньоекономічний договір?
3. Розкрийте порядок укладення зовнішньоекономічних договорів.
4. Які основні умови повинен висвітлювати договір в ЗЕД?
5. Дайте визначення предмету зовнішньоекономічного договору.
6. Як відбувається процедура реєстрації зовнішньоекономічних договорів?
7. Дайте визначення умовам поставок Інкотермс-2000?
8. Які схеми оплати при здійсненні ЗЕД.
9. Розкрийте роллю страхової діяльності в ЗЕД.
10. Назвіть основні принципи обліку зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами.

Тести

1. **Визначити, які умови не підтверджують дійсність зовнішньоекономічного договору:**
 - 1) граматичні помилки;
 - 2) стан недієздатності сторін договору;
 - 3) підписання договору за 90 днів до поставки товару.
2. **До розрахункової документації відносять:**
 - 1) розрахункова специфікація;
 - 2) СМР;
 - 3) ВМД.

3. До супроводжувальної документації відносять:

- 1) сертифікат якості товару;
- 2) CMR;
- 3) ВМД.

4. До транспортних документів відносяться:

- 1) страховий поліс;
- 2) розрахункова специфікація;
- 3) CMR.

5. Має право підписувати угоду з третіми особами від свого імені та за рахунок довірителя:

- 1) торговий агент;
- 2) дилер.

6. Має право підписувати угоду з третіми особами від свого імені та за свій рахунок:

- 1) торговий агент;
- 2) маклер;
- 3) дилер.

7. Не має право підписувати контракти з третьою особою:

- 1) торговий агент;
- 2) маклер;
- 3) дилер.

8. Національна валюта, яка функціонує в межах країни і служить засобом платежу за товари, роботи, послуги та для інших розрахунків, якщо це передбачено договором — це:

- 1) валюта з обмеженою конвертацією;
- 2) валюта з необмеженою конвертацією.

9. Що означає умова «Інкотермс-2000» CIF (вартість, страхування і фрахт (... назва порту призначення):

- 1) продавець оплачує фрахт, перевезення до порту призначення;
- 2) перевізник — страхування та експортну ліцензію;
- 3) продавець оплачує фрахт, страхування, перевезення до порту призначення, а покупець — експортну ліцензію, всі витрати пов'язані з митними формальностями, а також усі мита, податки, та інші офіційні збори щодо вивозу;
- 4) продавець оплачує фрахт, страхування і перевезення до порту призначення, отримує експортну ліцензію, усі витрати, пов'язані з митними формальностями, а також усі мита, податки та інші офіційні збори щодо вивозу, а покупець — усі витрати від можливих втрат або пошкоджень товару, як і будь-які інші витрати, що виникають після відвантаження товару.
- 5) продавець оплачує фрахт страхування і перевезення до порту призначення; страхування, а перевізник — експортну ліцензію та очистку від мита щодо вивозу.

10. Які види транспорту використовуються для терміну «Інкотермс-2000» CIF (вартість, страхування і фрахт (...назва пункту призначення):

- 1) тільки повітряний;
- 2) тільки залізничний;
- 3) будь-який;
- 4) тільки морський і внутрішній водний транспорт.

11. Які види транспорту використовуються для терміну «Інкотермс-2000» CIF (перевезення і страхування сплачені до (...назва пункту призначення):

- 1) тільки повітряний;
- 2) тільки залізничний;
- 3) тільки морський і внутрішній водний транспорт;
- 4) будь-який.

12. Що означає термін «Інкотермс-2000» CIF (... фрахт/перевезення і страхування сплачені до (...назва пункту призначення)?:

1) продавець сплачує фрахт і перевезення товару до погодженого місця призначення, а перевізник — страхування та очистку від мита на експорт;

2) продавець сплачує фрахт з перевезення товару, страхування до погодженого місця, експортну ліцензію, здійснює митну очистку товару для експорту; а покупець бере на себе всі ризики та будь-які інші додаткові витрати з доставки товару;

3) продавець сплачує за перевезення і фрахт, покупець — страхування та експортну ліцензію;

4) продавець сплачує витрати щодо страхування, отримує експортну ліцензію, виконує митні розрахунки; покупець — всі витрати, що пов'язані з перевезенням товару до названого пункту призначення купує імпорتنу ліцензію.

13. Які види транспорту використовуються для умови «Інкотермс-2000». DAF (поставка до кордону (...назва місця поставки):

- 1) тільки морський і внутрішній водний транспорт;
- 2) тільки повітряний;
- 3) тільки залізничний;
- 4) будь-який вид транспортування.

14. Що відповідає вимогам умови «Інкотермс-2000» DAF (поставка до кордону (...назва місця поставки):

1) продавець отримує за свій рахунок експортну і імпорتنу ліцензії, виконує всі митні формальності;

2) продавець сплачує всі витрати щодо поставки нерозвантаженого товару у зазначений пункт і місце на кордоні, одержує експортну ліцензію і проводить митну очистку товару для експорту;

3) продавець сплачує всі витрати щодо поставки до кордону у зазначене місце товару, що пройшов митну очистку для експорту, а також витрати щодо страхування;

4) продавець отримує за свій рахунок імпорتنу ліцензію, сплачує витрати щодо поставки товару до кордону у зазначене місце.

15. Які обов'язки покупця згідно з терміном DDU «Інкотермс-2000» (поставка без сплати мита (... назва місця призначення):

1) одержати за свій рахунок експортну ліцензію, або інший дозвіл державних органів і сплатити витрати щодо страхування;

2) сплатити усі витрати по поставці товару до зазначеного місця, одержати за свій рахунок імпорتنу ліцензію, або інший дозвіл державних органів, виконати усі митні формальності щодо ввозу товарів;

3) сплатити вартість, передбачену у контракті, одержати за свій рахунок експортну ліцензію або інший дозвіл державних органів; виконати усі митні формальності щодо експорту товару і для його транзитного перевезення через треті країни;

4) сплатити усі витрати по поставці товару до призначеного місця, виконати усі митні формальності щодо ввозу товару.

16. Які види транспорту використовуються щодо терміну FCA «Інкотермс-2000» (франко-перевізник (... назва місця призначення):

1) тільки повітряний;

2) залізничний;

3) тільки залізничний;

4) будь-який вид транспортування;

5) тільки морський і внутрішній водний транспорт.

17. Визначте обов'язки продавця щодо поставки товару згідно з терміном FCA «Інкотермс-2000»(франко-перевізник (... назва місця призначення):

1) нести всі витрати щодо поставки товару, очищеного від мита на експорт перевізнику; отримати за свій рахунок експортну і імпорتنу ліцензію;

2) сплатити витрати з поставки товару перевізнику до зазначеного місця; одержати за свій рахунок експортну ліцензію, або інший дозвіл державних органів; виконати всі митні формальності щодо вивезення товару;

3) нести всі витрати щодо поставки товару, очищеного від мита на експорт перевізнику, отримання експортної ліцензії, а також страхування;

4) нести всі витрати щодо поставки товару перевізнику до зазначеного місця, отримати за свій рахунок будь-яку імпорту рецензію, виконати всі митні формальності для імпорту товару.

ТЕМА 8. РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

8.1. Бухгалтерська фінансова звітність.

8.2. Відображення ЗЕД в статистичній звітності.

8.3. Інші форми звітності в ЗЕД.

Література:

Основна література: 3,6,7.
Додаткова література: 3, 29-33.
Нормативні акти: 1.

Контрольні запитання

1. Як впливають курсові різниці на статті фінансової звітності підприємства?
2. Розкрийте схему складання консолідованої фінансової звітності підприємства?
3. Яка інформація відображається в примітках до річної фінансової звітності.
4. Які форми статистичної звітності подають підприємства, що займаються ЗЕД?
5. Дайте загальну характеристику основним формам статистичної звітності.
6. Дайте характеристику Декларації про валютні цінності, доходи та майно, що знаходяться за межами України.
7. Який порядок подання Декларації про валютні цінності, доходи та майно, що знаходяться за межами України.

Тести

- 1. Не операційна курсова різниця, яка виникає по активах і обов'язках, зв'язана з:**
 - 1) фінансовою діяльністю підприємства;
 - 2) операційною діяльністю підприємства.
- 2. Не підлягають переоцінці при складанні бухгалтерського балансу статті:**
 - 1) грошові кошти в іноземній валюті;
 - 2) основні засоби;
 - 3) кредиторська заборгованість.
- 3. Незмінна кредиторська заборгованість у зовнішньоекономічній діяльності перераховується на:**
 - 1) кінець звітного місяця;
 - 2) кінець року;
 - 3) кожного 20 числа наступного за поточним.
- 4. Немонетарна стаття — це:**
 - 1) оприбуткований аванс;
 - 2) бартерна операція;
 - 3) оприбутковані запаси.

5. Операційна курсова різниця, яка виникає по активах і обов'язках, зв'язана з:

- 1) операційною діяльністю підприємства;
- 2) фінансовою діяльністю підприємства;
- 3) інвестиційною діяльністю підприємства.

6. Поняття курсова різниця та сумова різниця тотожні:

- 1) так;
- 2) ні.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Стан та головні напрямки розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.
2. Загальні засади відповідальності суб'єктів ЗЕД.
3. Види та форми відповідальності у ЗЕД.
4. Спеціальні санкції за порушення зовнішньоекономічного законодавства.
5. Порядок розгляду спорів, що виникають у процесі здійснення ЗЕД.
6. Порядок розгляду спорів, що виникають при застосуванні зовнішньоекономічного законодавства України.
7. Поняття і строки позовної давності у ЗЕД.
8. Загальна характеристика органів, компетентних розглядати спори у ЗЕД.
9. Недержавні органи регулювання ЗЕД.
10. Суб'єкти ЗЕД України і право на здійснення зовнішньоекономічної діяльності.
11. Сучасні організаційні структури в зовнішній торгівлі.
12. Вибір суб'єктами ЗЕД України стратегій виходу на зовнішні ринки.
13. Міжнародні товарні біржі та аукціони, як основні організаційні форми торгівлі сировиною та продовольством.
14. Успішна участь суб'єктів ЗЕД в міжнародних ярмарках (виставках).
15. Форми зовнішньої торгівлі машинами і обладнанням в сучасних умовах.
16. Використання лізингових операцій в зовнішньої торгівлі та на Україні.
17. Міжнародні торги (тендерна торгівля).
18. Форми торгівлі результатами інтелектуальної діяльності та послугами.
19. Торгово-посередницькі операції на зовнішніх ринках.
20. Види зовнішньоекономічних угод.
21. Методи здійснення зовнішньоекономічних угод.
22. Зустрічна торгівля та її види.
23. Оцінка впливу митного регулювання на ефективність діяльності суб'єктів ЗЕД України.
24. Підготовка та порядок укладання і виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

25. Транспортні умови контрактів.
26. Організація і технологія міжнародних залізничних перевезень.
27. Організація і технологія морських, автомобільних та повітряних перевезень.
28. Методи встановлення зовнішньоекономічних цін та визначення конкурентної ціни в контрактах.
29. Умови платежу та форми розрахунку, що використовуються в зовнішньоекономічних контрактах.
30. Страховий захист зовнішньоекономічних операцій.
31. Проблеми та перспективи розвитку вільних економічних зон.
32. Вплив збутової політики на ефективність діяльності суб'єкта ЗЕД.
33. Економічна ефективність ЗЕД.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Акредитив — це умовне грошове зобов'язання, що надається банком-емітентом за дорученням та з інструкціями клієнта-наказодавця акредитива (і від його імені), або від власного імені, здійснити платіж на користь одержувача коштів чи визначеної ним особи бенефіціара, або акцептувати і сплатити виставлені бенефіціаром переказні векселі (тратти), або уповноважити інший банк провести такий платіж, або акцептувати і сплатити переказні векселі (тратти), або надати повноваження іншому банку здійснити негоціацію (купити, або врахувати переказні векселі) проти передбачених документів з урахуванням дотримання умов акредитива.

Антидемпінгове законодавство — національні та міжнародні правові норми і положення, спрямовані проти товарного демпінгу, тобто продажу товарів на зовнішніх ринках за цінами, нижчими від внутрішніх. Основи А. з. зафіксовані у статті VI Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (1947 р.) і в Міжнародному антидемпінговому пакті, прийнятому ГАТТ у 1967 р. Ці документи визначають поняття демпінгу та передбачають включення у національне законодавство параграфу про збитки у результаті демпінгу та порядок доведення цих збитків.

Антистресове законодавство — законодавство, що забороняє монополії порушення торговельного обміну (створення дефіцитів, товарний демпінг тощо) і передбачає підтримання конкуренції.

Актив — будь-який об'єкт бухгалтерського обліку (право контролювання якого закріплене за банком), що відповідає хоча б одній із таких вимог: дає дохід банківській установі, або його можна обміняти на інший об'єкт, який, у свою чергу, даватиме дохід банківській установі. Загальна сума активів — це сума всіх категорій активів за мінусом суми всіх контраktivних рахунків типу резервів під можливі збитки від кредитної діяльності та дисконт за придбаними цінними паперами.

Активи високоліквідні — кошти, що розміщені в касі, на рахунках, відкритих у НБУ та в інших банках, а також активи, що можуть бути швидко проконвертовані в готівкові чи безготівкові кошти.

Активи робочі — кошти на кореспондентських рахунках, у касі, вкладені в майно, цінні папери, розміщені в інших банках, надані кредити та інші активи, що дають дохід банку.

Аукціон — форма продажу у визначений час і в установленому місці товарів, попередньо виставлених для огляду. Аукціон проводиться за певними видами товарів: хутро, щетина, вовна, тютюн, чай, твори мистецтва, антикваріат, худоба, деякі унікальні товари тощо. Особливістю аукціону є обмеження відповідальності продавця за якість виставлених товарів.

Баланс — звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Банк — юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати в сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Банківська діяльність — залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Банківські метали — це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Банківські об'єднання — об'єднання, які мають право створювати банки. Бувають таких типів: банківська корпорація, банківська холдингова група, фінансова холдингова група. Банки можуть бути учасниками промислово-фінансових груп із дотриманням вимог антимонопольного законодавства України. Банківське об'єднання створюється за попередньою згодою Національного банку України та підлягає державній реєстрації шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру банків. Банк з іноземним капіталом — банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному нерезиденту, перевищує 10 %.

Банківська система — в Україні дворівнева і складається з Національного банку України та комерційних банків, у тому числі: Зовнішньоекономічного банку України. Ощадного банку України, республіканських та інших комерційних банків різних видів і форм власності.

Банківська холдингова група — об'єднання, до складу якого входять лише банки. Материнському банку банківської холдингової групи має належати не менше, ніж 50 % акціонерного (пайового) капіталу або голосів кожного з інших учасників групи, які є його дочірніми банками. Дочірній банк не має права володіти акціями материнського банку. У разі, якщо дочірній банк дістав право власності на акції материнського банку, він зобов'язаний відчужити їх у місячний термін. Банківські холдингові групи дозволяється створювати лише за умови, що в угоді про їх створення передбачено покладання на головний банк групи додаткових організаційних функцій стосовно ба-

нків-членів групи, а також створення системи управління спільною діяльністю.

Бухгалтерська фінансова звітність — система узагальнених показників, які характеризують підсумки господарсько-фінансової діяльності підприємства за звітний період (місяць, квартал, рік).

Валюта платежу — будь-яка валюта, в якій здійснюється, згідно з умовами договору, оплата товару.

Валюта України — грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу, або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у внесках в банківських та інших фінансових установах на території України.

Валюта ціни — будь-яка валюта, в якій встановлюється, згідно з умовами договору, ціна товару.

Валютна інтервенція — це пряме втручання центрального банку країни у функціонування валютного ринку через купівлю-продаж іноземної валюти з метою впливу на курс національної грошової одиниці.

Валютне регулювання — діяльність держави, що спрямована на регламентацію міжнародних розрахунків і на порядок здійснення угод з валютними цінностями.

Валютні обмеження — сукупність заходів та нормативних правил, установлених у законодавчому, або адміністративному порядку та спрямованих на досягнення рівноваги в платіжному балансі, підтримання стабільності курсу національної грошової одиниці та досягнення інших цілей.

Валютні операції — операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України; операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Валютні резерви — це запаси резервних активів, які перебувають на рахунках у центральному банку та в банках за кордоном і використовуються для сплати боргових зобов'язань, а також, у разі необхідності, для проведення валютних інтервенцій з метою регулювання курсу національної грошової одиниці.

Валютні цінності — валюта України; платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України та виражені в іноземній валюті, або банківських металах; іноземна валюта.

Вантажна митна декларація — заява, що містить відомості про товари та інші предмети і транспортні засоби і мету їх переміщення через митний кордон України, або про зміну митного режиму щодо даних товарів, а також інформацію, необхідну для здійснення митного контролю, митного оформлення, митної статистики, нарахування митних платежів.

на користь держави — митний режим, відповідно до якого власник відмовляється від товарів, що перебувають під митним контролем, без будь-яких умов на свою користь.

Вільно конвертована іноземна валюта — це іноземна валюта, віднесена нормативно-правовим актом Національного банку України, який встановлює класифікацію іноземних валют та банківських металів, до 1-ї та 2-ї груп.

Готівкова іноземна валюта — це іноземні грошові знаки у вигляді банкнот і монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави.

Грошова одиниця України — гривня, яка дорівнює 100 копійкам.

Девальвація — офіційне зниження курсу національної грошової одиниці відносно іноземних валют або міжнародних розрахункових одиниць.

Декларант — юридична чи фізична особа, яка здійснює декларування товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

Демпінг — ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівняної ціни на подібний товар у країні експорту, яке заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару.

Деталізація — метод економічного аналізу, суть якого полягає у розподіленні цілого на складові частини.

Дисконтна політика — інструментом центрального банку для регулювання валютного курсу та для збереження валютних резервів.

Достовірність звітності — відповідність її показників операціям, які відбуваються в обліковому періоді, і фактичному стану засобів підприємства на дату складання звітів.

Доходи — збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів, або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Інвестиції — всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход), або досягається соціальний ефект.

Інвестиційна компанія — торговець цінними паперами, який, окрім провадження інших видів діяльності, може залучати кошти для здійс-

нення спільного інвестування шляхом: емісії цінних паперів та їх розміщення. Інвестиційна компанія створюється у формі акціонерного товариства, або товариства з обмеженою відповідальністю у порядку, встановленому для цих товариств, та здійснює діяльність щодо спільного інвестування згідно з цим положенням.

Експорт — митний режим, відповідно до якого товари вивозяться за межі митної території України для вільного обігу без зобов'язання про їх повернення на цю територію та без встановлення умов їх використання за межами митної території України.

Експортний еквівалент — це набір товарів та послуг, експортованих з метою отримання валюти.

Елімінування (факторний аналіз) — метод економічного аналізу, який використовується при визначенні ступеню впливу змін величини окремих факторів на відповідний економічний показник, який являється результатом взаємодії таких факторів.

Звіт про власний капітал — звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду

Звіт про фінансові результати — звіт про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.

Звіт про рух грошових коштів — звіт, який відображає надходження і видаток грошових коштів у результаті діяльності підприємства у звітному періоді.

Знищення, або руйнування — митний режим, відповідно до якого товари, ввезені на митну територію України, знищуються під митним контролем чи приводяться у стан, який виключає їх використання, без справляння податків, установлених на імпорт, а також без застосування заходів нетарифного регулювання до товарів, що знищуються, або руйнуються.

Зобов'язання — заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Зовнішньоекономічна діяльність — це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) — матеріально оформлена угода двох, або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Зона митного контролю — місце, визначене митними органами в пунктах пропуску через митний кордон України, або в інших місцях митної території України, в межах якого митні органи здійснюють митні процедури.

Зона спрощеного митного контролю — частина зони митного контролю з належним технічним та інформаційним обладнанням для здійснення контролю у спрощеному порядку.

Імпорт — митний режим, відповідно до якого товари ввозяться на митну територію України для вільного обігу без обмеження строку їх перебування на цій території та можуть використовуватися без будь-яких митних обмежень.

Імпортований еквівалент — це набір товарів та послуг, імпортованих на отриману від експорту валюту.

Індексний метод — метод економічного аналізу, суть якого полягає у визначенні інтенсивності зміни явищ і процесів та оцінки ступеня зміни факторів, які впливають на цю інтенсивність.

Інкотермс — набір міжнародних правил для тлумачення найбільш уживаних торговельних термінів у зовнішній торгівлі.

Іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу, або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських та інших фінансових установ за межами України.

Іноземні інвестиції — всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними суб'єктами господарської діяльності в Україні, в результаті чого утворюється прибуток (доход), або досягається соціальний ефект.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності — суб'єкти господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження, або постійне місце проживання за межами України.

Класифікатор — це перелік іноземних валют та банківських металів, затверджений постановою Правління Національного банку України.

Комерційні умови — сукупність умов, за яких здійснюється комерційна операція.

Комп'ютерна інформаційна система підприємства — сукупність економіко-математичних методів і моделей, технічних, програмних, технологічних засобів і рішень, а також спеціалістів, призначена для обробки інформації і прийняття управлінських рішень.

Конвертована валюта — іноземна валюта, що віднесена до цієї категорії Національним банком України.

Конкурентоспроможність товарів та послуг — спроможність витримати порівняння з аналогічними товарами і послугами інших виробників і продавців у зв'язку з цим за цінами не нижче середньоринкових.

Курсова різниця — це різниця між оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти при різних валютних курсах.

- Магазин безмитної торгівлі* — митний режим, відповідно до якого товари, а також супутні товарам роботи, не призначені для споживання на митній території України, знаходяться та реалізуються під митним контролем у пунктах пропуску на митному кордоні України, відкритих для міжнародного сполучення, інших зонах митного контролю, визначених митними органами України, без справляння мита, податків, установлених на експорт та імпорт таких товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання.
- Метод ідентифікованої вартості* — метод, за яким балансова вартість вибулої іноземної валюти визначають за курсом, який використовувався при надходженні валюти на підприємство або при перерахунку станом на кінець податкового періоду наявної валюти в касі, або на поточному рахунку в банку.
- Метод ланцюгових підстановок* — метод економічного аналізу, суть якого полягає у розрахунку впливу факторів у всіх типах детермінованих факторних моделей: адитивних, мультиплікативних, кратних і змішаних (комбінованих).
- Метод середньозваженої вартості* — метод, за яким балансова вартість вибулої іноземної валюти визначають, як сумарну вартість залишку іноземної валюти на початок звітного періоду і валюти, що надійшла за звітний період, ділиться на відповідну сумарну кількість іноземної валюти на початок звітного періоду і валюти, що надійшла протягом періоду, або діленням сумарної вартості валюти на дату операції на сумарну кількість іноземної валюти на дату операції.
- Митна політика* — це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.
- Митне оформлення* — виконання митним органом дій (процедур), які пов'язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, і мають юридичне значення для подальшого використання цих товарів і транспортних засобів.
- Митне регулювання* — регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та митних зборів, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України.
- Митний брокер (декларант)* — це юридична або фізична особа, яка відповідно до законодавчих актів України здійснює декларування товару на основі договору з власником вантажу і уповноваженим Державним митним комітетом України на таку діяльність.
- Митний контроль* — сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своєї компетенції з метою забезпечення додержання норм законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.
- Митний режим* — сукупність норм, встановлених законами України з питань митної справи, що залежно від заявленої мети переміщення то-

варів і транспортних засобів через митний кордон України визначають порядок такого переміщення та обсяг митних процедур, які при цьому здійснюються.

Митний склад — митний режим, відповідно до якого ввезені з-за меж митної території України товари зберігаються під митним контролем без справляння податків і зборів і без застосування до них заходів нетарифного регулювання та інших обмежень у період зберігання, а товари, що вивозяться за межі митної території України, зберігаються під митним контролем після митного оформлення митними органами до фактичного їх вивезення за межі митної території України.

Міжнародні фінансові організації — це організації, засновниками яких є кілька країн-членів міжнародної фінансової організації, котрі надають фінансові ресурси країнам-членам міжнародної фінансової організації на умовах, визначених їхніми статутними документами.

Монетарні статті — статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи і зобов'язання, які будуть одержані, або сплачені у фіксованій (або визначеної) сумі грошей, або їх еквівалентів.

Немонетарні статті — всі інші статті, які відображають активи чи зобов'язання, які не будуть сплачені у фіксованій сумі грошей, або їх еквівалентів.

Неопераційні курсові різниці — курсові різниці, що виникають внаслідок перерахунку статей балансу, відображення яких обумовлено здійсненням інвестиційної і фінансової діяльності.

Обмін іноземної валюти — операція з купівлі (продажу) однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту.

Операційні курсові різниці — курсові різниці, що виникають внаслідок перерахунку статей балансу, відображення яких обумовлено здійсненням операційної діяльності.

Первинний документ — документ, який містить відомості про господарську операцію та підтверджує її здійснення.

Переказ валютних коштів за межі України — переказ грошових (валютних) коштів на користь (на рахунок) іноземного суб'єкта господарської діяльності, або у банківсько-кредитну установу, що не є суб'єктом господарської діяльності України.

Переробка за межами митної території України — митний режим, відповідно до якого товари, що перебувають у вільному обігу на митній території України, вивозяться без застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання з метою їх переробки за межами митної території України та наступного повернення в Україну.

Переробка на митній території України — митний режим, відповідно до якого ввезені на митну територію України товари, що походять з інших країн, піддаються у встановленому законодавством порядку переробці без застосування до них заходів нетарифного регулюван-

ня, за умови вивезення за межі митної території України продуктів переробки відповідно до митного режиму експорту.

Податковий прибуток (збиток) — сума прибутку (збитку), визначена за податковим законодавством об'єктом оподаткування за звітний період.

Податкова база активу і зобов'язання — оцінка активу і зобов'язання, яка використовується з метою оподаткування цього активу і зобов'язання при визначенні податку на прибуток.

Покритий акредитив — акредитив, забезпечений власними коштами наказодавця акредитива.

Порівнянність звітності — порівняння показників діяльності підприємств, які в ній приводяться, за звітний період з плановими показниками, або даними за попередній період.

Порівняння — метод економічного аналізу, суть якого полягає у співставленні показників звітної періоду з показниками минулого звітної періоду і т. д.

абсолютних різниць — це частковий спосіб прийому ланцюгових підстановок. Його використовують для визначення міри впливу факторів у мультиплікативних і мультиплікативно-адитивних моделях.

Постійна різниця — різниця між податковим прибутком (збитком) і обліковим прибутком (збитком) за певний період, що виникає в поточному звітному періоді та не анулюється у наступних звітних періодах.

Поточний рахунок — вид рахунків у банках, які використовують для зберігання грошових коштів до запитання і здійснення.

Поточний податок на прибуток — сума податку на прибуток, визначена у звітному періоді відповідно до податкового законодавства.

Приєм відносних різниць — метод економічного аналізу, суть якого полягає у визначенні міри впливу факторів у мультиплікативних і мультиплікативно-адитивних моделях.

Приєм оцінки дольової участі — метод економічного аналізу, суть якого полягає у пропорційному діленні із дотриманням алгебраїчних правил.

Принцип єдиного грошового вимірника — це принцип, згідно з яким вимірювання і узагальнення всіх господарських операцій здійснюється в єдиній грошовій одиниці — гривні.

Ревальвация — офіційне підвищення курсу національної грошової одиниці відносно іноземних валют та міжнародних розрахункових одиниць.

Реекспорт — митний режим, відповідно до якого товари, що походять з інших країн, не пізніше ніж у встановлений законодавством строк з моменту їх ввезення на митну територію України вивозяться з цієї території в режимі експорту.

Реімпорт — митний режим, відповідно до якого товари, що походять з України та вивезені за межі митної території України згідно з митним режимом експорту, не пізніше ніж у встановлений законодавством строк ввозяться на митну територію України для вільного обігу на цій території.

Своєчасність звітності — надання звітів у встановлені терміни.

Страховання — діяльність спеціально уповноважених державних організацій і суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язана з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їхніх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів. Страхування може здійснюватися на основі договору між страхувальником і страховиком (добровільне страхування), або на основі закону (обов'язкове страхування).

Страхова організація — юридична особа, виключним видом діяльності якої є страхування життя, і яка має відповідну ліцензію, видану в порядку, встановленому законодавством, та здійснює страхування і виплату довічних пенсій.

Спеціальна митна зона — це митний режим, відповідно до якого до товарів, які ввозяться на території відповідних типів спеціальних (вільних) економічних зон із-за меж митної території України, а також до товарів, які вивозяться з територій зазначених зон за межі митної території України, не застосовуються заходи тарифного і нетарифного регулювання, якщо інше не передбачено законом.

Спільні підприємства — підприємства, які базуються на спільному капіталі суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, на спільному управлінні та спільному розподілі результатів та ризиків.

Тимчасове ввезення (вивезення) — митний режим, відповідно до якого товари можуть ввозитися на митну територію України чи вивозитися за межі митної території України з обов'язковим наступним поверненням цих товарів без будь-яких змін, крім природного зношення чи втрат за нормальних умов транспортування.

Транзит — митний режим, відповідно до якого товари і транспортні засоби переміщуються під митним контролем між двома митними органами, або в межах зони діяльності одного митного органу без будь-якого використання таких товарів і транспортних засобів на митній території України.

Уповноважений банк — будь-який комерційний банк, офіційно зареєстрований на території України, що має ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій, а також здійснює валютний контроль за операціями своїх клієнтів.

Фінансова установа — юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг і яка внесена до відповідного реєстру у порядку, встановленому законом. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, до-

вірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Фінансова санкція — це покарання уповноваженим державою органом суб'єкта фінансових правовідносин, тобто фізичної чи юридичної особи, що вчинила фінансове правопорушення, в порядку, встановленому фінансово-правовими нормами з метою забезпечення фінансових інтересів держави, додержання фінансової дисципліни та профілактики вчинення таких правопорушень у майбутньому.

ДОДАТКИ

Додаток № 1

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про зовнішньоекономічну діяльність

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, № 29, ст. 377) (Вводиться в дію Постановою ВР № 960-ХІІ від 16.04.91, ВВР, 1991, № 29, ст. 378) (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2139-ХІІ від 19.02.92, ВВР, 1992, № 20, ст. 276 Постановами ВР № 2330-ХІІ від 12.05.92, ВВР, 1992, № 31, ст. 442 № 2489-ХІІ від 23.06.92, ВВР, 1992, № 36, ст. 534 Декретами № 6-92 від 09.12.92, ВВР, 1993, № 5, ст. 33 — втратив чинність на підставі Закону № 3898-ХІІ від 01.02.94, ВВР, 1994, № 20, ст. 120 № 4-93 від 11.01.93, ВВР, 1993, № 12, ст. 107 № 6-93 від 12.01.93, ВВР, 1993, № 12, ст. 109 № 15-93 від 19.02.93, ВВР, 1993, № 17, ст. 184 № 25-93 від 17.03.93, ВВР, 1993, № 19, ст. 209 Законами № 3898-ХІІ від 01.02.94, ВВР, 1994, № 20, ст. 120 № 68/95-ВР від 15.02.95, ВВР, 1995, № 11, ст. 66 № 75/95-ВР від 28.02.95, ВВР, 1995, № 13, ст. 85 № 82/95-ВР від 02.03.95, ВВР, 1995, № 14, ст. 90 № 90/95-ВР від 14.03.95, ВВР, 1995, № 14, ст. 93) (Офіційне тлумачення до Закону див. в Рішенні Конституційного Суду № 16-рп/98 від 26.11.98) (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 335-ХІV від 22.12.98, ВВР, 1999, № 7, ст. 49 № 1182-ХІV від 21.10.99, ВВР, 1999, № 51, ст. 447 № 1595-ІІІ від 23.03.2000, ВВР, 2000, № 24, ст. 186 № 1807-ІІІ від 08.06.2000, ВВР, 2000, № 38, ст. 318 № 2953-ІІІ від 17.01.2002, ВВР, 2002, № 17, ст. 121 № 3047-ІІІ від 07.02.2002, ВВР, 2002, № 29, ст. 194 № 362-ІV від 25.12.2002, ВВР, 2003, № 7, ст. 62 № 762-ІV від 15.05.2003, ВВР, 2003, № 30, ст. 247 № 860-ІV від 22.05.2003, ВВР, 2003, № 37, ст. 300 № 1294-ІV від 20.11.2003, ВВР, 2004, № 13, ст. 181 № 1315-ІV від 20.11.2003, ВВР, 2004, № 14, ст. 197 № 2157-ІV від 04.11.2004, ВВР, 2005, № 3, ст. 78 № 2709-ІV від 23.06.2005, ВВР, 2005, № 32, ст. 422 № 3078-ІV від 15.11.2005, ВВР, 2006, № 5-6, ст. 74 № 3268-ІV від 22.12.2005, ВВР, 2006, № 15, ст. 129 № 139-V від 14.09.2006, ВВР, 2006, № 43, ст. 419 № 358-V від 16.11.2006, ВВР, 2007, № 2, ст. 15 № 360-V від 16.11.2006, ВВР, 2007, № 3, ст. 29 № 253-VI від 10.04.2008, ВВР, 2008, № 23, ст. 216 № 923-VI від 04.02.2009) (У назві та тексті Закону слова «Українська Радянська Соціа-

лістична Республіка», «Українська РСР», «Уряд», «Рада Міністрів Української РСР», «Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків Української РСР», «Державне управління митного контролю Української РСР» та «судовому або арбітражному» в усіх відмінках замінено відповідно словами «Україна», «Кабінет Міністрів України», «Міністерство зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України», «Державна митна служба України» та «судовому» у відповідних відмінках згідно із Законом № 335-XIV від 22.12.98) (У тексті Закону слова «Міністерство зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі» в усіх відмінках замінено словами «Міністерство економіки» у відповідному відмінку згідно із Законом № 1595-III від 23.03.2000) (У тексті Закону слова «Міністерство економіки України» в усіх відмінках замінено словами «центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики» у відповідному відмінку згідно із Законом № 860-IV від 22.05.2003) Верховна Рада України, виходячи з положень Конституції (Основного Закону) України, Декларації про державний суверенітет України, Закону України Про економічну самостійність Української РСР та загальновизнаних міжнародних норм і правил, враховуючи, що однією з засад реалізації державного суверенітету України є її самостійність при здійсненні та регулюванні зовнішньоекономічних відносин, беручи до уваги зобов'язання, взяті Україною в рамках міжнародних договорів України та інших угод, (Абзац четвертий преамбули із змінами, внесеними згідно із Законом № 2157-IV від 04.11.2004) бажаючи всебічного розвитку економічних відносин з іншими державами на взаємовигідній основі, маючи на меті запровадити правове регулювання всіх видів зовнішньоекономічної діяльності в Україні, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, спеціалізацію та кооперацію в галузі виробництва, науки і техніки, економічні зв'язки в галузі будівництва, транспорту, експедиторських, страхових, розрахункових, кредитних та інших банківських операцій, надання різноманітних послуг, прийняла Закон про нижченаведене:

РОЗДІЛ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі нижченаведені терміни вживаються в такому значенні:

Аудит — це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам;

(Абзац другий статті 1 в редакції Закону № 90/95-ВР від 14.03.95)

Валютні кошти — валютні цінності:

— іноземна валюта готівкою;

— платіжні документи (чеки, векселі, тратти, депозитні сертифікати, акредитиви та інші) в іноземній валюті;

— цінні папери (акції, облигації, купони до них, бони, вексели та інші) в іноземній валюті;

— золото та інші дорогоцінні метали у вигляді зливків, пластин та монет, а також сертифікати, облигації, варсанти та інші цінні папери, номінал яких виражено у золоті, дорогоцінні камені;

Господарська діяльність — будь-яка діяльність, в тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару;

Демпінг — ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, яке заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару;

(Абзац дев'ятий статті 1 в редакції Закону № 335-XIV від 22.12.98)

Експорт (експорт товарів) — продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. При цьому термін реекспорт (реекспорт товарів) означає продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України;

(Абзац десятий статті 1 в редакції Закону № 335-XIV від 22.12.98)

Експорт (імпорт) капіталу — вивезення за межі України (ввезення з-за меж України) капіталу у будь-якій формі (валютних коштів, продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав) з метою одержання прибутків від виробничої та інших форм господарської діяльності;

Зовнішньоекономічна діяльність — діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце, як на території України, так і за її межами;

Зовнішньоекономічний договір (контракт) — матеріально оформлена угода двох, або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності;

Імпорт (імпорт товарів) — купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням, або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами;

(Абзац чотирнадцятий статті 1 в редакції Закону № 335-XIV від 22.12.98)

Іноземна валюта:

— валюта готівкою, грошові знаки (банкноти, білети державної скарбниці, монети), що знаходяться в обігу і є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені, або ті, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, які знаходяться в обігу;

— платіжні документи у грошових одиницях іноземних держав та міжнародних розрахункових одиницях;

— кошти у грошових одиницях іноземних держав, міжнародних розрахункових одиницях та у діючій на території України валюті з вільною конверсією, які знаходяться на рахунках та вкладах у банківсько-кредитних установах на території України та за її межами;

Іноземні інвестиції — всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними суб'єктами господарської діяльності в Україні, в результаті чого утворюється прибуток (доход), або досягається соціальний ефект;

Іноземні суб'єкти господарської діяльності — суб'єкти господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України;

(Абзац двадцятій статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2157-IV від 04.11.2004)

(контингенти) глобальні — квоти, що встановлюються по товару (товарах) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

Квоти (контингенти) групові — квоти, що встановлюються по товару (товарах) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

Квота експортна (імпортна) — граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях;

Квоти (контингенти) індивідуальні — квоти, що встановлюються по товару (товарах) з визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватись, або з якої він (вони) може імпортуватись;

(Абзац двадцять п'ятий статті 1 виключено на підставі Закону № 360-V від 16.11.2006) (Абзац двадцять шостий статті 1 виключено на підставі Закону № 360-V від 16.11.2006)

Квоти спеціальні — граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру;

Статтю 1 доповнено абзацом двадцять сьомим згідно із Законом № 335-XIV від 22.12.98) (Абзац двадцять восьмий статті 1 виключено на підставі Закону № 360-V від 16.11.2006) (Абзац двадцять дев'ятий статті 1 виключено на підставі Закону № 360-V від 16.11.2006)

Ліцензія спеціальна — належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів;

(Статтю 1 доповнено абзацом тридцятим згідно із Законом № 335-XIV від 22.12.98)

Ліцензія відкрита (індивідуальна) — дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду часу (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу;

Ліцензія генеральна — відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по певному товару (товарах) та/або з певною країною (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування по цьому товару (товарах);

Ліцензія експортна (імпортна) — належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування;

Ліцензія разова (індивідуальна) — разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період не менший, ніж той, що є необхідним для здійснення експортної (імпортної) операції.

Митне регулювання — регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та митних зборів, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України;

Міжнародна кооперація — взаємодія двох або більше суб'єктів господарської діяльності, серед яких хоча б один є іноземним, при якій здійснюється спільна розробка або спільне виробництво, спільна реалізація кінцевої продукції та інших товарів на основі спеціалізації у виробництві проміжної продукції (деталей, вузлів, матеріалів, а також устаткування, що використовується у комплексних поставках) або спеціалізації на окремих технологічних стадіях (функціях) науково-дослідних робіт, виробництва та реалізації з координацією відповідних програм господарської діяльності;

Момент здійснення експортного (імпортного) контракту — момент, на який здійснено всі обов'язки за зазначеним контрактом, включаючи оформлення векселів (трагт) або укладення кредитних угод;

Момент здійснення експорту (імпорту) — момент перетину товаром митного кордону України або переходу права власності на зазначений товар, що експортується чи імпортується, від продавця до покупця;

(Абзац тридцять восьмий статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2157-IV від 04.11.2004)

Моральна шкода — шкода, яку заподіяно особистим немайновим правам суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та яка призвела або може призвести до збитків, що мають матеріальне вираження;

Обмежувальна ділова практика — здійснення індивідуальних, або колективних заходів, спрямованих на обмеження конкуренції та монополізацію виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів і одержання надприбутків;

Переказ валютних коштів за межі України — переказ грошових (валютних) коштів на користь (на рахунок) іноземного суб'єкта господарської діяльності або у банківсько-кредитну установу, що не є суб'єктом господарської діяльності України;

Попередні імпортні депозити — внесення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на безпроцентні рахунки у банках, які обслуговують їх на території України, на період від моменту набрання договорами (контрактами), що ними укладаються, юридичної сили до моменту проходження товарами, що поставляються згідно із зазначеними договорами (контрактами), через митний кордон України або передачі товарів іноземними суб'єктами господарської діяльності на території України, грошових кош-

тіт у валюті договору (контракту) в сумі, визначеній у встановлених процентах до вартості відповідного договору (контракту);

(Абзац сорок другий статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2157-IV від 04.11.2004)

Постійне місцезнаходження — місцезнаходження офіційно зареєстрованого головного органу управління (контори) суб'єкта господарської (зовнішньоекономічної) діяльності;

Постійне місце проживання — місце проживання на території якої-небудь держави не менше одного року фізичної особи, яка не має постійного місця проживання на території інших держав і має намір проживати на території цієї держави протягом необмеженого строку, не обмежуючи таке проживання певною метою, і за умови, що таке проживання не є наслідком виконання цієї особою службових обов'язків або зобов'язань за договором (контрактом);

Представництво іноземного суб'єкта господарської діяльності — установа, або особа, яка представляє інтереси іноземного суб'єкта господарської діяльності в Україні і має на це належним чином оформлені відповідні повноваження;

Спеціальна економічна зона — територія, в межах якої відповідним законом України встановлюється і діє спеціальний правовий режим господарської діяльності та спеціальний порядок застосування і дії законодавства України;

Спільна підприємницька (господарська) діяльність — діяльність, що базується на співробітництві між суб'єктами господарської діяльності України та іноземними суб'єктами господарської діяльності і на спільному розподілі результатів та ризиків від її здійснення;

Спільні підприємства — підприємства, які базуються на спільному капіталі суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, на спільному управлінні та на спільному розподілі результатів та ризиків;

(Абзац сорок восьмий статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2157-IV від 04.11.2004)

Товар — будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі);

Товарна група — група однорідних товарів за гармонізованою системою опису та кодування товарів;

Транзит товарів — переміщення товарів, вироблених за межами України, через територію України без будь-якого використання цих товарів на зазначеній території;

Упущена вигода — доход, або прибуток, який міг би одержати суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності в разі здійснення зовнішньоекономічної операції і який він не одержав внаслідок дії обставин, що не залежать від нього, якщо розмір його передбачуваного доходу або прибутку можна обґрунтувати;

Тимчасова надбавка до діючих ставок ввізного мита — надбавка до ввізного мита, яка запроваджується виключно з метою відновлення рівно-

ваги платіжного балансу, стан якого визначено критичним відповідно до діючих правил, та прирівнюється до ввізного мита у розумінні Закону України «Про Єдиний митний тариф».

(Статтю 1 доповнено абзацом згідно із Законом № 923-VІ від 04.02.2009)

Стаття 2. Принципи зовнішньоекономічної діяльності

Суб'єкти господарської діяльності України та іноземні суб'єкти господарської діяльності при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності керуються такими принципами:

Принципом суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, що полягає у:

— виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України;

— обов'язку України неухильно виконувати всі договори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин;

Принципом свободи зовнішньоекономічного підприємництва, що полягає у:

— праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки;

— праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України;

— обов'язку додержувати при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України;

— виключному праві власності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на всі одержані ними результати зовнішньоекономічної діяльності;

Принципом юридичної рівності і недискримінації, що полягає у:

— зовнішньоекономічної діяльності;

— забороні будь-яких, крім передбачених цим Законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками;

— неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених цим Законом;

Принципом верховенства закону, що полягає у:

— регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України;

— забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України;

Принципом захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, який полягає у тому, що Україна як держава:

— забезпечує рівний захист інтересів всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України;

— здійснює рівний захист всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права;

— здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права;

Принципом еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів.

Стаття 3. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності

Суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в Україні є:

— фізичні особи — громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України;

(Абзац другий частини першої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2157-IV від 04.11.2004)

— юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні доми, посередницькі та консультативні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та інші), в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;

— об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;

— структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

(Абзац п'ятий частини першої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2157-IV від 04.11.2004)

— спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України;

— інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України.

Україна в особі її органів, місцеві органи влади і управління в особі створених ними зовнішньоекономічних організацій, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, а також інші держави, які беруть участь у господарській діяльності на території України, діють як юридичні особи згідно з частиною четвертою статті 2 цього Закону і законами України.

Стаття 4. Види зовнішньоекономічної діяльності

До видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюють в Україні суб'єкти цієї діяльності, належать:

— експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили;

— надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультативних, маркетин-

нгових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та інших, що прямо і виключно не заборонені законами України; надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України;

— наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі;

— міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;

— кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених законами України;

— спільна підприємницька діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;

— підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України;

— організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках;

— товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

— орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

— операції по придбанню, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку;

— роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами;

— інші види зовнішньоекономічної діяльності, не заборонені прямо і у виключній формі законами України.

Посередницькі операції, при здійсненні яких право власності на товар не переходить до посередника (на підставі комісійних, агентських договорів, договорів доручення та інших), здійснюються без обмежень.

Стаття 5. Право на здійснення зовнішньоекономічної діяльності

Всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають рівне право здійснювати будь-які її види, прямо не заборонені законами України, незалежно від форм власності та інших ознак.

Фізичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними цивільної дієздатності згідно з законами України. Фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України, мають зазначене право, якщо вони зареєстровані як підприємці. Фізичні особи, які не мають постійного місця проживання на території України, мають зазначене право, якщо вони є суб'єктами господарської діяльності за законом держави, в якій вони мають постійне місце проживання, або громадянами якої вони є. Юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи.

(Частина третя статті 5 втратила чинність на підставі Закону № 139-V від 14.09.2006) (Частина четверта статті 5 втратила чинність на підставі Закону № 139-V від 14.09.2006) (Частина п'ята статті 5 втратила чинність на підставі Закону № 139-V від 14.09.2006) (Частина шоста статті 5 втратила чинність на підставі Закону № 139-V від 14.09.2006) (Частина сьома статті 5 втратила чинність на підставі Закону № 139-V від 14.09.2006) (Частина восьма статті 5 втратила чинність на підставі Закону № 139-V від 14.09.2006) (Частина дев'ята статті 5 втратила чинність на підставі Закону № 139-V від 14.09.2006).

Втручання державних органів у зовнішньоекономічну діяльність її суб'єктів у випадках, не передбачених цим Законом, в тому числі і шляхом видання підзаконних актів, які створюють для її здійснення умови гірші від встановлених в цьому Законі, є обмеженням права здійснення зовнішньоекономічної діяльності і як таке забороняється

До суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності може бути застосовано санкцію у вигляді тимчасового зупинення права здійснення такої діяльності у випадках порушення чинних законів України, що стосуються цієї діяльності, згідно із статтею 37 цього Закону.

Ніякі положення цієї статті не можуть тлумачитись як заборона фізичним, юридичним особам та іншим суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності здійснювати між собою будь-які відносини, які не підпадають під визначення зовнішньоекономічної діяльності.

Суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, який одержав від цієї діяльності у власність кошти, майно, майнові і немайнові права та інші результати, має право володіти, користуватися і розпоряджатися ними за своїм розсудом.

Вилучення результатів зовнішньоекономічної діяльності у власника у будь-якій оплатній або неоплатній формі без його згоди забороняється, за винятком випадків, передбачених законами України.

Здійснення видів зовнішньоекономічної діяльності, зазначених у статті 4, за межами України підлягає регулюванню також законами відповідних держав.

Всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України мають право відкривати свої представництва на території інших держав згідно з законами цих держав.

Всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право на участь у міжнародних неурядових економічних організаціях.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність на території України, мають право на відкриття своїх представництв на території України. Акредитацію філій і представництв іноземних банків здійснює Національний банк України відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність». Реєстрацію представництв інших іноземних суб'єктів господарської діяльності здійснює центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики протягом шістдесяти робочих днів з дня подання іноземним суб'єктом господарської діяльності документів на реєстрацію. Для реєстрації представництва іноземного суб'єкта господарської діяльності на території України необхідно подати:

Абзац перший частини вісімнадцятої статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 358-V від 16.11.2006)

— заяву з проханням про реєстрацію представництва, яка складається у довільній формі;

— виписку з торговельного (банківського) реєстру країни, де іноземний суб'єкт господарської діяльності має офіційно зареєстровану контору;

— довідку від банківської установи, в якій офіційно відкрито рахунок подавця;

— довіреність на здійснення представницьких функцій, оформлену згідно з законом країни, де офіційно зареєстровано контору іноземного суб'єкта господарської діяльності.

Документи, зазначені вище, мають бути нотаріально засвідчені за місцем їх видачі і легалізовані належним чином в консульських установах, які представляють Україну, якщо міжнародними договорами України не передбачено інше. За реєстрацію представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності з них стягується плата у розмірі, що встановлюється Кабінетом Міністрів України і який не повинен перевищувати фактичних витрат держави, пов'язаних з цією реєстрацією.

У разі відмови центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики зареєструвати представництво іноземного суб'єкта господарської діяльності або неприйняття рішення з цього питання у встановлений шістдесятиденний строк іноземний суб'єкт господарської діяльності може оскаржити таку відмову в судових органах України.

Забороняється вимагати від іноземного суб'єкта господарської діяльності повторної реєстрації (перереєстрації) раніше зареєстрованого представництва на території України.

У разі зміни назви, юридичного статусу, юридичної адреси чи оголошення іноземного суб'єкта господарської діяльності неплатоспроможним або банкрутом його представництво на території України зобов'язане повідомити про це центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики у семиденний строк.

Господарська, в тому числі зовнішньоекономічна діяльність іноземних суб'єктів господарської діяльності на території України, регулюється законами України щодо порядку здійснення іноземними особами господарської діяльності на території України. У разі, якщо зазначена діяльність пов'язана з іноземними інвестиціями, вона регулюється відповідними законами України.

Стаття 6. Договори (контракти) суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та право, що застосовується до них

Суб'єкти, які є сторонами зовнішньоекономічного договору (контракту), мають бути здатними до укладання договору (контракту) відповідно до цього та інших законів України та/або закону місця укладання договору (контракту). Зовнішньоекономічний договір (контракт) складається відповідно до цього та інших законів України з урахуванням міжнародних договорів України. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності при складанні тексту зовнішньоекономічного договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі цим та іншими законами України.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. Повноваження представника на укладення зовнішньоекономічного договору (контракту) може впливати з доручення, статутних документів, договорів та інших підстав, які не суперечать цьому Закону. Дії, які здійснюються від імені іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України, уповноваженим на це належним чином, вважаються діями цього іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

(Частина друга статті 6 в редакції Закону № 1182-XIV від 21.10.99).

Для підписання зовнішньоекономічного договору (контракту) суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності не потрібен дозвіл будь-якого органу державної влади, управління або вищестоящої організації, за винятком випадків, передбачених законами України. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укладати будь-які види зовнішньоекономічних договорів (контрактів), крім тих, які прямо та у виключній формі заборонені законами України.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) може бути визнано недійсним у судовому порядку, якщо він не відповідає вимогам законів України або міжнародних договорів України.

(Частина шосту статті 6 виключено на підставі Закону № 2709-IV від 23.06.2005) (Частина сьому статті 6 виключено на підставі Закону № 2709-IV від 23.06.2005) (Частина восьму статті 6 виключено на підставі Закону № 2709-IV від 23.06.2005) (Частина дев'яту статті 6 виключено на підставі Закону № 2709-IV від 23.06.2005) (Частина десяту статті 6 виключено на підставі Закону № 2709-IV від 23.06.2005) (Частина одинадцяті статті 6 виключено на підставі Закону № 2709-IV від 23.06.2005) (Частина дванадцяті статті 6 виключено на підставі Закону № 2709-IV від 23.06.2005) (Ча-

стину тринадцяту статті 6 виключено на підставі Закону № 2709-IV від 23.06.2005) (Частина чотирнадцяту статті 6 виключено на підставі Закону № 2709-IV від 23.06.2005) (Частина п'ятнадцяту статті 6 виключено на підставі Закону № 2709-IV від 23.06.2005) (Зупинено дію останньої частини статті 6 з 01.01.93 згідно з Декретом № 6-92 від 9.12.92; дію частини відновлено в зв'язку з втратою чинності Декрету № 6-92 на підставі Закону № 3898-12 від 01.02.94).

Товарообмінні (бартерні) операції суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюються без розрахунків через банки, підлягають ліцензуванню центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики у порядку, встановленому статтею 16 цього Закону.

(Офіційне тлумачення положень частини другої статті 6 див. в Рішенні Конституційного Суду № 16-рп/98 від 26.11.98)

Розділ II. РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 7. Основи регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється згідно з принципами, визначеними у статті 2 цього Закону, з метою:

— забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;

— стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, в тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України;

— створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється:

Україною як державою в особі її органів в межах їх компетенції;

— недержавними органами управління економікою (товарними, фондовими, валютними біржами, торговельними палатами, асоціаціями, спілками та іншими організаціями координаційного типу), що діють на підставі їх статутних документів;

— самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою:

— законів України;

— передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції;

— економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України;

— рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України;

— угод, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і які не суперечать законам України.

Забороняється регулювання зовнішньоекономічної діяльності прямо не передбаченими у цій частині актами і діями державних і недержавних органів.

На території України згідно з цим Законом запроваджуються такі правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності:

— національний режим, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Національний режим застосовується щодо всіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів цієї діяльності, пов'язаної з їх інвестиціями на території України, а також щодо експортно-імпортних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, які входять разом з Україною до економічних союзів;

— режим найбільшого сприяння, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів, якими користується та/або буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги по них встановлюються в рамках спеціального режиму, визначеного нижче. Режим найбільшого сприяння надається на основі взаємної угоди суб'єктам господарської діяльності інших держав згідно з відповідними договорами України та застосовується у сфері зовнішньої торгівлі;

— спеціальний режим, який застосовується до територій спеціальних економічних зон згідно із статтею 24 цього Закону, а також до територій митних союзів, до яких входить Україна, і в разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України відповідно до статті 25 цього Закону.

В Україні згідно з цим Законом запроваджуються такі правові режими для товарів, що імпортуються з держав — членів Світової організації торгівлі (далі — СОТ):

національний режим, який означає, що стосовно імпортованих товарів походженням з держав — членів СОТ надається режим не менш сприятливий, ніж для аналогічних товарів українського походження щодо податків, зборів, встановлюваних законами та іншими нормативно-правовими актами правил та вимог до внутрішнього продажу, пропозиції до продажу, купівлі, транспортування, розподілу або використання товарів, а також правил внутрішнього кількісного регулювання, які встановлюють вимоги щодо змішування, переробки або використання товарів у певних кількостях чи пропорціях;

режим найбільшого сприяння, який стосується мит, митних зборів, методів стягнення таких мита і зборів, правил і формальностей у зв'язку з імпортом і означає, що будь-яка перевага, сприяння, привілей чи імунітет, які надаються стосовно будь-якого товару, що походить з будь-якої держави, повинні негайно і безумовно надаватися аналогічному товару, який походить з території держав — членів СОТ або держав, з якими укладено двосторонні або регіональні угоди щодо режиму найбільшого сприяння.

(Статтю 7 доповнено частиною згідно із Законом № 360-V від 16.11.2006).

Виключення щодо режиму найбільшого сприяння в формі преференцій можуть бути зроблені для товарів, що походять з держав, з якими Україна уклала угоди про вільну торгівлю або митний союз чи проміжні угоди, що у майбутньому призведуть до створення зон вільної торгівлі або митних союзів у межах розумного періоду часу (10 років), чи угоди про прикордонну торгівлю та застосування генеральної системи преференцій.

(Статтю 7 доповнено частиною згідно із Законом № 360-V від 16.11.2006).

Стаття 8. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Україна самостійно формує систему та структуру державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на її території.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має забезпечувати:

— захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

— створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій;

— заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Держава та її органи не мають права безпосередньо втручатися в зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів цієї діяльності, за винятком випадків, коли таке втручання здійснюється згідно з цим та іншими законами України.

Стаття 9. Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Найвищим органом, що здійснює державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, є Верховна Рада України. До компетенції Верховної Ради України належать:

— прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності;

— затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України;

розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

— укладання міжнародних договорів України відповідно до законів України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства України у відповідність з правилами, встановленими цими договорами;

(Зупинено дію абзацу шостого частини першої статті 9 у частині затвердження нормативів обов'язкового розподілу валютної виручки державі та місцевим Радам народних депутатів згідно з Декретом № 15-93 від 19.02.93):

— затвердження нормативів обов'язкового розподілу валютної виручки державі та місцевим Радам народних депутатів України, ставок та умов оподаткування, митного тарифу, митних зборів та митних процедур України при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

— встановлення спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності на території України відповідно до статей 24, 25 цього Закону;

— затвердження списків товарів, експорт та імпорт яких забороняється згідно із статтями 16, 17 цього Закону.

(Абзац восьмий частини першої статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом № 360-V від 16.11.2006)

Кабінет Міністрів України:

— вживає заходів до здійснення зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України;

— здійснює координацію діяльності міністерств, державних комітетів та відомств України по регулюванню зовнішньоекономічної діяльності; координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах;

— приймає нормативні акти управління з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України;

— проводить переговори і укладає міжурядові договори України з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України, забезпечує виконання міжнародних договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності всіма державними органами управління, підпорядкованими Кабінету Міністрів України, та залучає до їх виконання інші суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності на договірних засадах;

— відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України, вносить на розгляд Верховної Ради України пропозиції про систему міністерств, державних комітетів і відомств — органів оперативного державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, повноваження яких не можуть бути вищими за повноваження Кабінету Міністрів України, які він має згідно з законами України;

— забезпечує складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України;

— відповідно до своєї компетенції має право зменшувати та скасовувати тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита на деякі товари згідно з процедурою, визначеною міжнародними угодами України;

(Частина другу статті 9 доповнено абзацом восьмим згідно із Законом № 923-VI від 04.02.2009)

— здійснює заходи щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України;

— забезпечує виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй з питань зовнішньоекономічної діяльності.

(Частина другу статті 9 доповнено абзацом згідно із Законом № 362-IV від 25.12.2002)

Національний банк України:

— здійснює зберігання і використання золотовалютного резерву України та інших державних коштовностей, які забезпечують платоспроможність України;

— представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладає відповідні міжбанківські угоди;

— регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав;

— здійснює облік і розрахунки по наданих і одержаних державних кредитах і позиках, провадить операції з централізованими валютними ресурсами, які виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження Національного банку України;

(Дію абзацу шостого частини третьої статті 9 зупинено згідно з Декретом № 25-93 від 17.03.93)

виступає гарантом кредитів, що надаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності іноземними банками, фінансовими та іншими міжнародними організаціями під заставу Державного валютного фонду та іншого державного майна України;

(Частина третю статті 9 доповнено абзацом шостим згідно із Законом № 2139-12 від 19.02.92)

— здійснює інші функції відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та інших законів України. Національний банк України може делегувати виконання покладених на нього функцій банку для зовнішньоекономічної діяльності України.

Центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики:

— забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики при здійсненні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок, координацію їх зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі відповідно до міжнародних договорів України;

— здійснює контроль за додержанням всіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності чинних законів України та умов міжнародних договорів України;

(Абзац четвертий частини четвертої статті 9 втратив чинність на підставі Закону № 139-V від 14.09.2006)

— проводить антидемпінгові, антисубсидійні та спеціальні розслідування у порядку, визначеному законами України;

(Частина четверту статті 9 доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом № 335-XIV від 22.12.98)

— виконує інші функції відповідно до законів України і Положення про центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики.

Державна митна служба України:

— здійснює митний контроль в Україні згідно з чинними законами України.

Антимонопольний комітет України:

— здійснює контроль за додержанням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності законодавства про захист економічної конкуренції.

(Статтю 9 доповнено частиною шостою згідно із Законом № 82/95-ВР від 02.03.95, із змінами, внесеними згідно із Законом № 1294-IV від 20.11.2003)

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі:

— здійснює оперативне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відповідно до законодавства України;

— приймає рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань та застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів.

(Статтю 9 доповнено частиною сьомою згідно із Законом № 335-XIV від 22.12.98)

Стаття 10. Органи місцевого управління зовнішньоекономічною діяльністю

До органів місцевого управління зовнішньоекономічною діяльністю належать:

— місцеві Ради народних депутатів України та їх виконавчі і розпорядчі органи;

— територіальні підрозділи (відділення) органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України.

Компетенція органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів визначається цим Законом та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Нормативні акти органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів стосовно регулювання зовнішньоекономічної діяльності приймаються тільки у випадках, прямо передбачених законами України. Органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи діють як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності лише через створені ними зовнішньоекономічні комерційні організації, які мають статус юридичної особи України.

(Частина друга статті 10 в редакції Закону № 2157-IV від 04.11.2004)

Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України можуть створювати свої територіальні підрозділи (відділення), якщо це впливає з їх компетенції, яка визначається законами України та положеннями про ці органи.

Зазначені органи територіального регулювання зовнішньоекономічної діяльності створюються за погодженням з відповідними місцевими Радами народних депутатів України та в межах загального ліміту бюджетних коштів, що виділяються на утримання відповідних органів державного регулювання України. Дії зазначених підрозділів (відділень) не повинні суперечити нормативним актам місцевих Рад народних депутатів України, за винятком випадків, коли такі дії передбачені або випливають із законів України.

Стаття 11. Принципи оподаткування при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності

Оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України здійснюється за такими принципами:

— Україна самостійно встановлює і скасовує податки і пільги для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України;

— ставки податків встановлюються і скасовуються Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України;

— рівень оподаткування встановлюється виходячи з необхідності досягнення та підтримання самоокупності і самофінансування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та з метою бездефіцитності платіжного балансу України;

— стабільність кількості видів і розмір податків гарантуються державою на строк не менш як 5 років;

— забороняється встановлювати інші податки, крім тих, що затверджені Верховною Радою України;

— ставки податків є однаковими для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та визначаються за товарною ознакою: для одного і того ж товару діє єдина ставка податку;

— заохочення експорту готової продукції.

(Частина другу статті 11 виключено на підставі Закону № 2157-IV від 04.11.2004) (Частина третю статті 11 виключено на підставі Закону № 2157-IV від 04.11.2004) (Частина четверту статті 11 виключено на підставі Закону № 2157-IV від 04.11.2004).

Забороняється одночасне застосування щодо одного й того ж товару податку на експорт і імпорту та режиму ліцензування і квотування експорту відповідно до статті 16 цього Закону, за винятком випадків встановлення режиму ліцензування і квотування як заходу у відповідь на дискримінаційні дії інших держав згідно із статтею 16 цього Закону та в разі застосування санкцій згідно із статтею 37 цього Закону при порушенні суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності встановлених правил цієї діяльності.

Стаття 12.

(Дію статті 12 зупинено згідно з Декретом № 15-93 від 19.02.93)

Обов'язковий розподіл виручки від зовнішньоекономічної діяльності в іноземній валюті

(Дію частини першої статті 12 зупинено на 1992 рік згідно з Постановою ВР № 2489-12 від 23.06.92.)

На території України запроваджується обов'язковий розподіл виручки в іноземній валюті від зовнішньоекономічної діяльності між валютними фондами суб'єктів цієї діяльності та Державним валютним фондом України і валютними фондами місцевих Рад народних депутатів України.

(Дію частини другої статті 12 зупинено на 1992 рік згідно з Постановою ВР № 2489-12 від 23.06.92).

Обов'язковому розподілу підлягає виручка в іноземній валюті від зовнішньоекономічної діяльності всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання на території України.

(Дію частини третьої статті 12 зупинено на 1992 рік згідно з Постановою ВР № 2489-12 від 23.06.92).

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, зазначені в цій статті, зобов'язані передавати частину від загальної суми виручки в іноземній валюті, одержаної ними в результаті зовнішньоекономічної діяльності, за стабільними п'ятирічними нормативами, що встановлюються Верховною

Радою України за поданням Кабінету Міністрів України залежно від виду експортного товару і є однаковими для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності і організації господарювання.

В разі, якщо територія, на якій суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності має постійне місцезнаходження або постійне місце проживання, підпорядкована кільком місцевим Радам народних депутатів, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності передає 2/3 від тієї суми, що призначена для розподілу, у валютний фонд місцевої Ради народних депутатів базового рівня і 1/3 — у валютний фонд вищестоящої місцевої Ради народних депутатів України.

(Дію частини п'ятої статті 12 зупинено на 1992 рік згідно з Постановою ВР № 2489-12 від 23.06.92).

За кошти, які передаються у Державний валютний фонд України, валютні фонди місцевих Рад народних депутатів України, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності одержують з відповідного бюджету компенсацію у діючій на території України валюті за спеціально встановленим Національним банком України курсом, який діє на момент надходження валютних коштів на рахунок суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

(Дію частини шостої статті 12 зупинено на 1992 рік згідно з Постановою ВР № 2489-12 від 23.06.92).

Обов'язковий розподіл виручки в іноземній валюті здійснюється банківськими установами, в яких суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають валютні рахунки, шляхом відповідного переказу сум, зазначених у частині третій цієї статті, з валютного рахунку суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності та одночасного зарахування на розрахунковий рахунок цього суб'єкта сум у діючій на території України валюті, еквівалентних сумі переказаної іноземної валюти. Моментом здійснення розподілу є дата, вказана у платіжному документі про переказ сум в іноземній валюті до Національного банку України, або (в разі його доручення) банку для зовнішньоекономічної діяльності України, або банку, в якому відкрито валютний рахунок місцевої Ради народних депутатів.

(Дію частини сьомої статті 12 зупинено на 1992 рік згідно з Постановою ВР № 2489-12 від 23.06.92).

Обов'язковий розподіл виручки в іноземній валюті має здійснюватися протягом 30 робочих днів з моменту надходження коштів в іноземній валюті до відповідної банківської установи. В разі непереказу у зазначений строк грошового еквіваленту у діючій на території України валюті від Національного банку України або (в разі його доручення) банку для зовнішньоекономічної діяльності України, або банку, в якому знаходиться валютний рахунок відповідної місцевої Ради народних депутатів, до банку, що обслуговує суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, обов'язковий розподіл виручки в іноземній валюті не здійснюється, а держава або відповідна місцева Рада народних депутатів втрачає право на одержання відповідних сум в іноземній валюті. Порядок здійснення операцій по обов'язковому розподілу виручки в іноземній валюті визначається положенням, яке затверджує Національний банк України.

Частину виручки в іноземній валюті, яка підлягає передачі за обов'язковим розподілом, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності передають тільки у Державний валютний фонд України. Інші держави не можуть запроваджувати на території України передачу до бюджетів чи валютних фондів цих держав частини виручки в іноземній валюті та/або відрахування в іноземній валюті, які є обов'язковими для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, зазначених в цій статті.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, зазначені в цій статті, мають право провадити продаж іноземної валюти іншим державам тільки на підставі відповідних цивільно-правових договорів (контрактів), укладених згідно з законами України, в яких зазначені держави виступають як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, зазначені в цій статті, не мають права здійснювати обов'язковий розподіл або відрахування в іноземній валюті на підставі актів законодавства інших держав.

Створення на території України інших валютних фондів, крім Державного валютного фонду України та валютних фондів місцевих Рад народних депутатів України, до яких суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності зобов'язані передавати частину виручки в іноземній валюті, без їх згоди, оформленої належним чином, забороняється. Україна провадить розрахунки в іноземній валюті з Союзом РСР та іншими державами згідно з відповідними угодами (договорами) України через Національний банк України або (в разі його доручення) через банк для зовнішньоекономічної діяльності України в межах Державного валютного фонду України. Інші суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності від України не несуть зобов'язань за зазначеними розрахунками.

Стаття 13. Принципи митного регулювання при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності

Україна самостійно здійснює митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності на своїй території. Митну політику України визначає Верховна Рада України.

Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється згідно з цим Законом, Митним кодексом України, законами України про митне регулювання, Єдиним митним тарифом України та міжнародними договорами України.

(Частина друга статті 13 в редакції Закону № 2157-IV від 04.11.2004).

Територія України становить єдиний митний простір, на якому діють митні правила України, з додержанням зобов'язань, що впливають з міжнародних договорів України.

(Частина третя статті 13 в редакції Закону № 2157-IV від 04.11.200) (Зупинено дію частини четвертої статті 13 в частині встановлення ставок вивізного мита Єдиним митним тарифом України згідно з Декретом № 4-93 від 11.01.93).

Єдиний митний тариф України визначається згідно з відповідним законом України та міжреспубліканськими договорами України. Єдиний митний тариф України встановлює на єдиній митній території України оподаткування митом предметів, що ввозяться на територію України або

вивозяться з неї, або переміщуються транзитом по її території. Ставки Єдиного митного тарифу України мають бути єдиними для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності, організації господарської діяльності і територіального розташування, за винятком випадків, передбачених законами України та її міжнародними договорами.

Митний контроль та митне оподаткування на території спеціальних економічних зон регулюються спеціальними законами України та міжнародними договорами, які встановлюють спеціальний правовий режим цих зон у кожному окремому випадку.

До суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (іноземних суб'єктів господарської діяльності), які провадять демпінг, а також тих держав, які застосовують щодо України дискримінаційні дії, можуть вживатися митні заходи, передбачені статтями 29, 31 та 37 цього Закону.

(Зупинено дію частини сьомої статті 13 згідно з Декретом № 4-93 від 11.01.93).

Митні правила України, які повинні включати порядок декларування товарів, сплати мит та митних зборів, надання митних пільг та інші умови проходження митного контролю, встановлюються законами України про митне регулювання. Єдиний митний тариф України та митні правила України мають бути офіційно опубліковані у загальнодоступних засобах масової інформації не пізніше як за 45 днів до дати введення їх у дію. В разі, якщо зазначені документи не будуть офіційно опубліковані, вони чинності не набирають. Якщо зазначені документи будуть опубліковані пізніше як за 45 днів до введення їх у дію, датою набрання чинності буде вважатися 46-й день з моменту офіційної публікації. Офіційною публікацією вважається публікація в періодичному офіційному виданні Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України. Датою офіційної публікації вважається дата фактичного виходу в світ відповідного номера цього видання.

Україна як держава несе відповідальність за дії своїх митних органів згідно із статтею 34 цього Закону.

Стаття 14. Ведення розрахунків та кредитування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

Всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право:

— самостійно визначати форму розрахунків по зовнішньоекономічних операціях з-поміж тих, що не суперечать законам України та відповідають міжнародним правилам;

— безпосередньо брати і надавати комерційні кредити за рахунок власних коштів у діючій на території України валюті та в іноземній валюті як у межах, так і за межами України, самостійно приймати рішення у зазначених питаннях;

— вільно обирати банківсько-кредитні установи, які будуть вести їх валютні рахунки та розрахунки з іноземними суб'єктами господарської діяльності, користуватись їх послугами, з додержанням при цьому вимог чинних законів України.

Розрахункове та кредитне обслуговування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснюється на території України банком для зовніш-

нроекономічної діяльності України і уповноваженими комерційними банківськими та кредитними установами, а також іноземними і міжнародними банками, зареєстрованими у встановленому порядку на території України.

Кредитування зовнішньоекономічних операцій у діючій на території України валюті та в іноземній валюті здійснюється на основі домовленості та на умовах, погоджених між кредиторами та одержувачами кредитів у кредитних угодах (договорах).

Розрахункові кредити банків, які видаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності за спеціальним кредитним (позичковим) рахунком у діючій на території України валюті для покриття коштів, що тимчасово вилучаються з обігу, забезпечуються товарно-матеріальними цінностями, розрахунковими, транспортними та/або товаросупровідними документами. Всі інші кредити, крім розрахункових, забезпечуються майном, що належить на праві власності боржнику, та/або його немайновими правами.

Державне кредитування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та гарантування державою комерційних кредитів, що надаються цим суб'єктам, в Україні здійснюються через банк для зовнішньоекономічної діяльності України та інші уповноважені банки.

Умови державного кредитування та гарантування державою комерційних кредитів визначаються кредитними угодами (договорами), що укладаються між відповідними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та банком для зовнішньоекономічної діяльності України.

Рішення про надання державних кредитів та гарантії приймається банком для зовнішньоекономічної діяльності України в межах лімітів державного кредитування зовнішньоекономічної діяльності у діючій на території України валюті та в іноземній валюті за поданням суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та за результатами експертної оцінки техніко-економічного обґрунтування об'єкта кредитування та умов окупності кредитів. Банк для зовнішньоекономічної діяльності України повинен повідомити про своє рішення подавця заявки на державний кредит (державну гарантію комерційного кредиту) у місячний строк з дня подання зазначеної заявки. В разі відсутності вищезазначеної експертної оцінки об'єкта кредитування відмова у державному кредитуванні (гарантуванні державою комерційного кредиту) суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності з підстав недоцільності не дозволяється.

Розмір державного кредиту (державної гарантії комерційного кредиту), що надається у діючій на території України валюті та/або в іноземній валюті одному суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності протягом одного року, не може перевищувати 5 процентів від відповідних річних лімітів державного кредитування зовнішньоекономічних операцій.

(Зупинено дію останньої частини статті 14 згідно з Декретом № 15-93 від 19.02.93).

Всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, які надають кредити іноземним суб'єктам господарської діяльності або одержують у них кредити, повинні протягом трьох робочих днів надіслати у Національний банк України інформацію про зазначені кредити (загальна сума, валюта на строк кредиту) згідно з встановленою Національним банком України фор-

мою. Національний банк України може запроваджувати ліцензування одержання кредитів в іноземній валюті суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності від іноземних суб'єктів господарської діяльності в разі виникнення обставин, зазначених у статті 16 цього Закону, та ліцензування надання кредитів в іноземній валюті суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності в разі виникнення обставин, зазначених у статті 16 цього Закону.

Стаття 15. Страхування зовнішньоекономічних операцій

Страхування зовнішньоекономічних операцій в Україні здійснюється комерційними страховими компаніями (державними, акціонерними, іноземними, змішаними, кооперативними та іншими), а також іншими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, до статутного предмету діяльності яких входять страхові операції (страхування). Вибір страхової компанії (страхувача) здійснюється суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності самостійно.

Страхування зовнішньоекономічних операцій з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснюється в Україні на договірних засадах і є добровільним, якщо інше не передбачено законами України.

Страхування зовнішньоекономічних операцій здійснюється в Україні щодо ризиків, які існують у світовій практиці.

Страхування експортних кредитів, позичок, окремих контрактів на поставку машин і обладнання, інвестицій як на території України, так і за її межами здійснюється спеціалізованим страховим акціонерним товариством, контрольний пакет акцій якого належить Кабінету Міністрів України.

Стаття 16. Ліцензування зовнішньоекономічних операцій

Ліцензування зовнішньоекономічних операцій визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів

Ліцензування експорту (імпорту) товарів здійснюється у формі автоматичного або неавтоматичного ліцензування.

Автоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких не встановлюються квоти (кількісні або інші обмеження). Автоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії не справляє обмежувального впливу на товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

Автоматичне ліцензування імпорту має бути скасовано в разі припинення обставин, що були підставою для його запровадження, а також у разі існування інших процедур, за допомогою яких можна розв'язати завдання, для вирішення яких запроваджується автоматичне ліцензування. Неавтоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких встановлю-

ються певні квоти (кількісні або інші обмеження). Неавтоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії використовується в разі встановлення квот (кількісних або інших обмежень) на експорт (імпорт) товарів.

Кількісні обмеження застосовуються виключно на недискримінаційній основі, тобто ніякі заборони чи обмеження не застосовуються Україною щодо імпорту будь-якого товару на територію України чи щодо експорту будь-якого товару, призначеного для території будь-якої держави, якщо тільки імпорт аналогічного товару з усіх третіх держав в Україну або експорт до всіх третіх держав є аналогічним чином забороненим чи обмеженим, якщо інше не передбачено міжнародними договорами та законодавством України.

Ліцензування експорту товарів запроваджується в Україні в разі:

значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, що мають вагомe значення для життєдіяльності в Україні, особливо сільськогосподарської продукції, продуктів рибальства, продукції харчової промисловості та промислових товарів широкого вжитку першої необхідності або інших товарів. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується до моменту відновлення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку;

необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;

експорту золота та срібла, крім банківських металів;

необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника в разі обмеження експорту вітчизняних матеріалів, необхідних для забезпечення достатньою кількістю таких матеріалів вітчизняної переробної промисловості протягом періодів, коли внутрішня ціна на такі матеріали тримається на рівні, нижчому за світову ціну, за умови впровадження Кабінетом Міністрів України плану стабілізації та за умови, що такі обмеження не повинні призводити до зростання експорту товарів такої галузі вітчизняної промисловості. Такі заходи застосовуються виключно на недискримінаційній основі;

необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;

необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України.

Ліцензування імпорту товарів запроваджується в Україні в разі:

різкого погіршення стану платіжного балансу та зовнішніх платежів (якщо інші заходи є неефективними);

різкого скорочення або мінімального розміру золотовалютних резервів;

необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;

імпорту золота та срібла, крім банківських металів;
необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника у випадках зростання імпорту в Україну, що завдає значної шкоди або загрожує завданням значної шкоди національному товаровиробнику подібного або безпосередньо конкуруючого товару. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується на строк, який дає змогу не допустити завдання значної шкоди або компенсувати завдану значну шкоду національному товаровиробнику і дає йому можливість відновити його прибутковість;

необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;

необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України.
Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту) товарів, у тому числі встановлення квот (кількісних або інших обмежень), приймається Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики з визначенням переліку конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, періоду дії ліцензування та кількісних або інших обмежень щодо кожного товару.

У разі застосування захисних заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника рішення про запровадження режиму ліцензування приймається Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі згідно із законодавством.

Стосовно кожного виду товару може встановлюватися лише один вид ліцензії.

Ліцензії видаються центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики, а також у межах наданих ним повноважень — відповідним республіканським органом Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій.

У разі порушення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності порядку здійснення такої діяльності, встановленого цим Законом або іншими законами України, до нього може бути застосовано індивідуальний режим ліцензування відповідно до статті 37 цього Закону.

Ліцензії видаються на підставі заявок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що подаються за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики.

Для одержання ліцензії заявники звертаються, як правило, до одного органу виконавчої влади. У разі необхідності в одержанні погодження можливе звернення до кількох органів виконавчої влади, але не більше ніж до трьох.

Розгляд заявок на одержання ліцензій може здійснюватися в порядку їх надходження, який визначається за датами реєстрації заявок, або одночасно після закінчення оголошеного строку їх приймання.

У заявці на одержання ліцензії зазначаються такі дані: повне найменування суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, прізвище та ім'я його керівника, найменування та код товару (товарів) згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), наймену-

вання виробника, споживача товару (товарів), код та назва держави (держав) походження і призначення — у разі експорту, код та назва держави (держав) походження і відправлення — у разі імпорту, строк дії ліцензії, кількість та вартість товару (товарів), код і назва митниці, повні найменування та адреси продавця і покупця, вид угоди, валюта платежу, основна та додаткова одиниці виміру товару (товарів), погодження з органами виконавчої влади (у разі необхідності), підстава для запиту ліцензії, особливі умови ліцензії.

При поданні заявки можуть вимагатися документи та інформація, які вважаються необхідними для підтвердження даних, зазначених у заявці та зовнішньоекономічному договорі (контракті).

Заявка не може бути відхилена в разі допущення незначних помилок у документах, які подаються для одержання ліцензії, якщо вони не змінюють основних даних, що містяться в заявці. Основними вважаються дані, передбачені умовами зовнішньоекономічного договору (контракту).

У разі запровадження режиму автоматичного ліцензування строк видачі ліцензії не повинен перевищувати 10 робочих днів від дати одержання заявки та інших необхідних документів, що відповідають установленим вимогам. Не може бути відмовлено у видачі ліцензії, якщо всі необхідні документи подані і відповідають встановленим вимогам.

У разі запровадження режиму неавтоматичного ліцензування: строк розгляду заявок не повинен перевищувати 30 днів від дати їх одержання, якщо заявки розглядаються в порядку їх надходження, та більше 60 днів від дати закінчення оголошеного строку приймання заявок, якщо всі вони розглядаються одночасно; ліцензія видається на підставі заявки в межах квоти із зазначенням строку дії ліцензії;

якщо на момент подання заявки (у разі застосування процедури розгляду в порядку надходження) встановлені квоти (кількісні або інші обмеження) вичерпано, така заявка не розглядається. Про факт, що квоти (кількісні або інші обмеження) вичерпані, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, який подав відповідну заявку, повідомляється письмово протягом семи робочих днів від дати її одержання;

рішення про видачу ліцензії приймається з урахуванням даних щодо використання раніше одержаних ліцензій за умови додержання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності вимог законодавства про захист економічної конкуренції.

При розгляді поданих заявок одночасно, у разі запровадження неавтоматичного ліцензування вперше, розподіл квот здійснюється пропорційно обсягам, зазначеним у заявках суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Неавтоматичне ліцензування не повинно справляти обмежувального або такого, що порушує торгівлю, впливу на товари на доповнення до того впливу, що виникає внаслідок запровадження режиму неавтоматичного ліцензування.

Забороняється обмеження імпорту товарів, щодо яких встановлюються певні квоти, до повного використання таких квот.

(Статтю 16 доповнено частиною згідно із Законом № 253-VI від 10.04.2008).

Ліцензія видається, якщо заявку та інші подані документи оформлено з додержанням вимог, установлених законодавством. Термін дії ліцензії має передбачати виконання зобов'язань отримувача ліцензії за зовнішньоекономічним договором (контрактом), але не перевищувати термін дії кількісних обмежень.

Рішення про відмову у видачі ліцензії повинно бути вмотивованим, прийнятим у строки, встановлені для розгляду заявок, і надсилається (видається) заявникові у письмовій формі.

У разі відмови у видачі ліцензії заявник має право на оскарження рішення згідно із законодавством.

За видачу ліцензії справляється збір, розмір якого встановлюється Кабінетом Міністрів України з урахуванням фактичних витрат, пов'язаних із застосуванням процедури ліцензування.

Митне оформлення товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, здійснюється тільки за наявності відповідної ліцензії.

У митному оформленні товарів, що ліцензуються та навантажуються навалом, не може бути відмовлено у разі, коли вартість, кількість або вага таких товарів незначною мірою відрізняються від тих, що зазначені у ліцензії. Гранична різниця таких значень встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики.

(Статтю 16 доповнено частиною згідно із Законом № 253-VI від 10.04.2008).

Центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики щомісяця інформує центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи про видані ліцензії на експорт (імпорт) товарів, що підлягають ліцензуванню.

Центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи щомісяця подає центральному органу виконавчої влади з питань економічної політики інформацію про обсяги експорту (імпорту) товарів за виданими ліцензіями.

Ліцензування товарообмінних (бартерних) операцій здійснюється в тому разі, якщо предметом цих операцій є товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

Ліцензування експорту (імпорту) дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва здійснюється з урахуванням вимог законодавства з питань виробництва, експорту (імпорту) дисків для лазерних систем зчитування відповідно до процедури видачі ліцензій, встановленої цією статтею.

Ліцензування не поширюється на експорт та реалізацію компенсаційної і прибуткової продукції, одержаної інвестором у власність на умовах угоди про розподіл продукції, укладеної відповідно до вимог Закону України «Про угоди про розподіл продукції». Запровадження будь-яких обмежень щодо експорту та реалізації такої продукції, в тому числі кількісних, не допускається, якщо інше не передбачено угодою про розподіл продукції.

Встановлені цією статтею процедури ліцензування не поширюються на експорт (імпорт) товарів, зазначених у статті 20 цього Закону.

Перелік товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, інформація про строк дії ліцензій та внесення будь-яких змін до них, порядок подання та розгляду заявок опубліковуються в офіційних друкованих виданнях України з повідомленням відповідного комітету СОТ протягом 60 днів з дня опублікування та наданням копій цих публікацій.

Публікація повинна включати таку інформацію:

перелік товарів, що підлягають процедурам ліцензування;
контактний пункт для надання інформації про право на одержання ліцензії;

адміністративний орган (органи) для подання заявок на ліцензію;
дату і назву публікації, в якій викладено процедури ліцензування;
того, чи є ліцензування автоматичним або неавтоматичним;
адміністративні цілі — у випадку процедур автоматичного ліцензування імпорту;

зазначення заходів, що застосовуються через процедури ліцензування, — у випадку процедур неавтоматичного ліцензування імпорту;
очікуваний термін тривалості процедури ліцензування, якщо його може бути встановлено з певною мірою ймовірності, а якщо ні — то причину, чому цю інформацію не може бути надано.

У разі якщо квота розподіляється серед держав-постачальників, інформація про розподіл квоти підлягає опублікуванню з повідомленням про це інших держав, заінтересованих у постачанні в Україну певних товарів.

Офіційне опублікування здійснюється за 21 день до дати запровадження режиму ліцензування, але не пізніше зазначеної дати.

(Частина сорокова статті 16 в редакції Закону № 253-VІ від 10.04.2008).

На запит заінтересованої держави — члена СОТ повинна надаватися відповідна інформація щодо:

порядку застосування обмежень;
кількості виданих за певний період ліцензій із зазначенням у разі необхідності обсягу та/або вартості товарів;
розподілу ліцензій серед держав-постачальників;
статистичних даних про обсяги та/або вартість товарів.

Дія цієї статті не поширюється на операції Національного банку України, які здійснюються ним відповідно до Закону України «Про Національний банк України».

Здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності зовнішньоекономічних операцій без відповідних ліцензій тягне за собою накладення штрафу згідно зі статтею 37 цього Закону у сумі 10 відсотків вартості проведеної операції, перерахованої у валюту України за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на день здійснення такої операції.

(**Стаття 16** із змінами, внесеними згідно з Декретом № 6-92 від 09.12.92, Постановою ВР № 2330-12 від 12.05.92, Декретами № 6-93 від

12.01.93, № 15-93 від 19.02.93, Законами № 3898-12 від 01.02.94, № 335-XIV від 22.12.98, № 1595-III від 23.03.2000, № 1807-III від

08.06.2000, № 2953-III від 17.01.2002; в редакції Законів № 1315-IV від 20.11.2003, № 360-V від 16.11.2006).

Стаття 17. Заборона окремих видів експорту та імпорту

В Україні забороняється:

експорт з території України предметів, які становлять національне, історичне, археологічне або культурне надбання українського народу, що визначається згідно із законами України;

імпорт або транзит будь-яких товарів, про які заздалегідь відомо, що вони можуть завдати шкоди суспільній моралі, здоров'ю чи становити загрозу життю населення, тваринному світу та рослинам, або призвести до заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, якщо стосовно транзитних товарів не вжито необхідних заходів для запобігання такої шкоди;

імпорт продукції та послуг, що містять пропаганду ідей війни, расизму та расової дискримінації, геноциду тощо, які суперечать відповідним нормам Конституції України;

експорт природних ресурсів, які вичерпуються, якщо обмеження також застосовуються до внутрішнього споживання або виробництва;

експорт та імпорт товарів, які здійснюються з порушенням прав інтелектуальної власності;

експорт з території України товарів у межах виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй про застосування обмежень або ембарго на поставки товарів у відповідну державу.

Впровадження заборони експорту або імпорту з інших підстав можливо лише, якщо це дозволено міжнародними договорами, учасником яких є Україна.

Перелік товарів, експорт (імпорт) яких через територію України забороняється, визначається виключно законами України.

Контроль за виконанням вимог, що містяться в цій статті, покладається на митні органи України та центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики.

(*Стаття 17* із змінами, внесеними згідно із Законом № 75/95-ВР від 28.02.95; в редакції Закону № 360-V від 16.11.2006).

Стаття 18. Порядок застосування технічних регламентів, фармакологічних, санітарних, фітосанітарних, ветеринарних та екологічних заходів, стандартів та вимог

Технічні регламенти, фармакологічні, санітарні, фітосанітарні, ветеринарні та екологічні заходи, стандарти та вимоги до товарів, що імпортуються в Україну, застосовуються в порядку, встановленому законодавством України.

(*Стаття 18* в редакції Закону № 3078-IV від 15.11.2005).

Стаття 19. Спеціальні імпортні процедури

До спеціальних імпортних процедур, що застосовуються в Україні, належать:

- застосування процедури міжнародних торгів або аналогічних їм процедур;
- режим попередніх імпортних депозитів, що вносяться у банки;

— у разі досягнення платіжним балансом України критичного стану запровадження тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита на деякі товари.

(Частина першу статті 19 доповнено абзацом четвертим згідно із Законом № 923-VI від 04.02.2009).

Державні закупки по імпорту комплексного устаткування або масових партій інших товарів з використанням коштів Державного валютного фонду України мають обов'язково провадитись з використанням процедури міжнародних торгів.

Режим попередніх імпорتنих депозитів запроваджується Національним банком України з метою регулювання платіжного балансу України. При цьому Національний банк України встановлює порядок здійснення операцій з попередніми імпортними депозитами та відносний розмір сум депозитів у процентах до вартості договору (контракту), який не може перевищувати 50 процентів.

Попередній імпортний депозит відкривається не пізніше як через три робочих дні з моменту набрання договором (контрактом) юридичної сили. В разі порушення зазначеного строку або інших умов відкриття попередніх імпортних депозитів до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності застосовуються санкції, які визначаються порядком, затвердженим Національним банком України.

Кошти, що надходять на рахунки попередніх імпортних депозитів, відображаються на зведеному спеціальному рахунку, який відкривається кожним комерційним банком, що веде операції з попередніми імпортними депозитами, на користь Національного банку України. Зазначені кошти знаходяться у розпорядженні Національного банку України.

Суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності, що відкрив попередній імпортний депозит, відповідним банком видається довідка встановленої форми, яка є підставою для пропуску товару через митний кордон України. В разі передачі товару іноземними суб'єктами господарської діяльності через банківсько-кредитні установи України і відсутності перетину товаром митного кордону України зазначена в цьому пункті довідка є підставою для проведення розрахунків з іноземним суб'єктом господарської діяльності через банківсько-кредитні установи України або для пропуску через митницю відповідної суми готівкою.

Частина шоста статті 19 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2157-IV від 04.11.2004.

Забороняється застосування режиму попередніх імпортних депозитів щодо товарів, до яких запроваджується режим ліцензування і квотування імпорту.

У разі досягнення платіжним балансом України критичного стану застосовується, як виняток, процедура запровадження, змін та скасування тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита на деякі товари, яка спирається на норми відповідних статей Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року (ГАТТ 1994).

(Статтю 19 доповнено частиною восьмою згідно із Законом № 923-VI від 04.02.2009)

Стаття 20. Заходи щодо захисту економічної конкуренції в галузі зовнішньоекономічної діяльності

(Назва статті 20 в редакції Закону № 1294-IV від 20.11.2003)

Зовнішньоекономічна діяльність здійснюється з дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності вимог законодавства про захист економічної конкуренції, за винятком випадків, передбачених цією статтею.

(Частина перша статті 20 в редакції Закону № 82/95-ВР від 02.03.95, із змінами, внесеними згідно із Законом № 1294-IV від 20.11.2003)

Виключно уповноваженими Україною як державою суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності може здійснюватись експорт та імпорт озброєння, боєприпасів, військової техніки та спеціальних комплектуючих виробів для їх виробництва, вибухових речовин, ядерних матеріалів (включаючи матеріали у вигляді тепловипромінюючих зборок), технологій, устаткування, установок, спеціальних неядерних матеріалів та пов'язаних з ними послуг, джерел іонізуючого випромінювання, а також інших видів продукції, технологій і послуг, які в даний час використовуються при створенні озброєнь і військової техніки або становлять державну таємницю України, яка визнається законами України; дорогоцінних металів та сплавів, дорогоцінного каміння; наркотичних і психотропних засобів; експорт творів мистецтва і старовинних предметів з музейних фондів України.

Призначення уповноважених суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які можуть здійснювати зазначені експорт та імпорт, і регулювання відповідних експортно-імпорتنих операцій належать до компетенції Кабінету Міністрів України, який має погоджувати свої рішення з відповідними Комітетами Верховної Ради України.

(Частина третя статті 20 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2157-IV від 04.11.2004).

Встановлення у будь-якій формі державної монополії на експорт та імпорт інших видів товарів, не зазначених у цій статті, не дозволяється і може бути оскаржено у судовому порядку. Будь-які організації, в тому числі державні, не мають права здійснювати функції, що прямо чи побічно перешкоджають іншим суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності вільно здійснювати таку діяльність або в іншій формі, за винятком випадків, прямо зазначених в цьому Законі.

(Частина п'яту статті 20 виключено на підставі Закону № 82/95-ВР від 02.03.95) (Частина шосту статті 20 виключено на підставі Закону № 82/95-ВР від 02.03.95) (Частина сьому статті 20 виключено на підставі Закону № 82/95-ВР від 02.03.95) (Частина восьму статті 20 виключено на підставі Закону № 82/95-ВР від 02.03.95).

Стаття 21. Державне замовлення

Державні органи управління України та місцеві Ради народних депутатів України мають право розміщувати, як правило, на конкурсній основі державні замовлення на виробництво, експорт і імпорт товарів серед суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності приймають державні замовлення виключно на добровільних засадах на умовах і в обсязі, які визна-

чаються цивільно-правовими договорами (контрактами), що укладаються між цими суб'єктами та державним замовником.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності користуються рівними правами і повинні нести рівні обов'язки з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України в разі проведення конкурсу на розміщення державного замовлення.

Стаття 22. Облік зовнішньоекономічних операцій, звітність та аудит суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

(Назва статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом № 90/95-ВР від 14.03.95).

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності ведуть бухгалтерський та оперативний облік зовнішньоекономічних операцій, а також статистичну звітність, яку надсилають органам Державної статистики України.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності в галузі обліку і звітності, а також комерційної таємниці керуються Законом України «Про підприємства в Україні».

Для бухгалтерського обліку зовнішньоекономічних операцій суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності користуються планом рахунків та інструкцією про його використання, що діють на території України, та відповідними змінами і доповненнями, які відображають специфіку зовнішньоекономічної діяльності.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності самостійно визначають порядок аналітичного обліку зовнішньоекономічної діяльності, запроваджують відповідні субрахунки.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності відображають цю діяльність та її результати у своїй річній фінансовій звітності окремо зазначеними показниками:

— у бухгалтерському балансі окремо виділяються кошти (активи), що знаходяться у зовнішньоекономічному обороті, — товари, документи, цінні папери, а також їх джерела (пасиви) — кредити, заборгованість, одержані прибутки тощо;

— у звіті про прибутки та збитки окремо відображаються виручка від зовнішньоекономічних операцій і відповідні витрати. У додатку (коментарі) до річного фінансового звіту робляться необхідні пояснення щодо наведених показників зовнішньоекономічної діяльності.

Державній податковій інспекції, крім річного фінансового звіту, надається також інформація про суми сплачених податків на імпорт та експорт — щомісяця, не пізніше 10 числа місяця, що слідує за звітним. Національному банку України (або за його дорученням — банку для зовнішньоекономічної діяльності України) надається інформація про суми по обов'язковому розподілу частини виручки в іноземній валюті — чотири рази на рік, не пізніше 15 числа місяця, що слідує за звітним періодом.

Банківсько-кредитні установи, що здійснюють кредитування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, мають право на одержання необхідної інформації про фінансовий стан цих суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх платоспроможність згідно з умовами письмових угод про кредитування. Забороняється вимагати подання статистичної звітності з

порушенням встановленого цим Законом порядку. Відомості, не передбачені державною статистичною звітністю, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності можуть бути подані на договірній основі органам державного управління або правоохоронним органам на їх вимогу у встановленому законами України порядку.

Аудит зовнішньоекономічної діяльності, відображеної у річних фінансових звітах суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, здійснюється уповноваженими на це незалежними аудиторськими організаціями відповідно до чинних нормативних актів, які регулюють аудиторську діяльність на території України.

(Частина дев'ята статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом № 90/95-ВР від 14.03.95) .

Податкова ревізія суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності проводиться органами державної податкової інспекції згідно з її компетенцією не частіше одного разу на рік.

Стаття 23. Інформаційне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності

Кожний суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності має право на одержання будь-якої інформації, необхідної для здійснення цієї діяльності, що не становить державної або комерційної таємниці. Обсяг інформації, що становить державну таємницю, визначається згідно із законами України. Склад і обсяг комерційної таємниці визначаються згідно із Законом України «Про підприємства в Україні».

Кожний суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності має право на своєчасне ознайомлення з офіційними текстами законів та інших нормативних актів з наступною інформацією про зміни в них, що регулюють відносини, які прямо чи побічно стосуються зовнішньоекономічної діяльності. Державні органи, відомства та установи, що видають нормативні акти, зобов'язані офіційно публікувати їх у загальнодоступних засобах інформації України, причому зазначені акти не можуть набирати чинності до їх офіційної публікації. Кожний суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності має право на безпосереднє одержання інформації від державних органів, які на вимогу суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності зобов'язані на оплатній основі оперативного надавати їм повні офіційні тексти нормативних актів.

Зведення статистичної інформації щодо зовнішньоекономічної діяльності здійснює Державний комітет статистики України на підставі даних, що в обов'язковому порядку надаються органами, які провадять державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності (фінансові органи, органи державної митної служби, Національний банк України), а також суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

(Частина четверта статті 23 в редакції Закону № 3047-III від 07.02.2002).

Державний комітет статистики України щокварталу складає і публікує статистичну інформацію щодо стану і структури зовнішньоторговельного балансу України.

(Частина п'ята статті 23 в редакції Закону № 3047-III від 07.02.2002).

Міністерство фінансів України складає відомості про стан і структуру зовнішньої державної заборгованості.

(Частина шоста статті 23 в редакції Закону № 3047-III від 07.02.2002).

Державний комітет статистики України зобов'язаний ознайомлювати суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності із статистичною інформацією, яка є в його розпорядженні, у порядку, встановленому законами України «Про інформацію» та «Про державну статистику».

(Частина сьома статті 23 в редакції Закону № 3047-III від 07.02.2002).

Органи державного управління, юридичні, фізичні особи та інші суб'єкти господарської діяльності, яким було надано інформацію, що становить комерційну таємницю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, не мають права розпорядження такою інформацією без дозволу

відповідних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності і несуть за це відповідальність згідно з цим та іншими законами України.

РОЗДІЛ III. СПЕЦІАЛЬНІ ПРАВОВІ РЕЖИМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 24. Спеціальні економічні зони

На території України можуть запроваджуватись спеціальні економічні зони різного типу. Статус та територія зазначених зон встановлюються Верховною Радою України згідно з законами України про спеціальні економічні зони шляхом прийняття окремого закону України для кожної з таких зон.

Стаття 25. Інші спеціальні правові режими зовнішньоекономічної діяльності

Україна може укласти з державами, які мають спільні з Україною морські та/або сухопутні кордони, двосторонні та/або багатосторонні договори, що встановлюють на основі взаємності спеціальні правові режими торгівлі, товарообігу (прикордонна, прибережна торгівля та інші) і передбачають пільгові умови для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та суб'єктів господарської діяльності цих держав у відносинах з ними.

РОЗДІЛ IV. ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ДЕРЖАВАМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ МІЖУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Стаття 26. Економічні відносини України з іншими державами

Економічні відносини України з іншими державами регулюються відповідними міжнародними договорами та нормами міжнародного права.

Україна укладає, виконує і денонсує міжнародні договори з питань зовнішньоекономічної діяльності, а також договори, які стосуються таких питань, відповідно до Конституції (Основного Закону) України та законів України.

Правовий статус суб'єктів господарської діяльності інших держав на території України визначається чинними законами України та вищезазначеними договорами.

Стаття 27. Відносини України з міжнародними міжурядовими економічними організаціями

Україна самостійно набуває членства в міжнародних міжурядових економічних організаціях, установчі акти яких не суперечать цілям та принципам Конституції (Основного Закону) України.

Україна може вступити у відносини з міжнародними міжурядовими економічними організаціями на основі відповідних міжнародних договорів та/або установчих актів зазначених організацій.

**РОЗДІЛ V. ЗАХИСТ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ
ТА ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ І ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ**

Стаття 28. Захист прав та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України

Україна зобов'язана здійснювати захист прав та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права. Такий захист здійснюється за зверненням зазначених суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності через дипломатичні та консульські установи, державні торговельні представництва, які представляють інтереси України.

Стаття 29. Заходи України у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань

У разі якщо є відомості про те, що інші держави, митні союзи або економічні угруповання обмежують здійснення законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України, у відповідь на такі дії можуть застосовуватися адекватні заходи. У разі якщо такі дії завдають шкоди або створюють загрозу її заподіяння державі та/або суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, зазначені заходи можуть передбачати її відшкодування.

Заходи у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань здійснюються відповідно до законів України, міжнародних договорів України, загальноприйнятих норм, стандартів та правил міжнародного права.

Такими заходами є:

- застосування повної заборони (повного ембарго) на торгівлю;
- застосування часткової заборони (часткового ембарго) на торгівлю;
- режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму;
- запровадження спеціального мита;
- запровадження режиму ліцензування та/або квотування зовнішньоекономічних операцій;

встановлення квот (контингентів);
запровадження комбінованого режиму квот і контингентів;
запровадження індикативних цін щодо імпорту та/або експорту товарів;
інші заходи, передбачені законами та міжнародними договорами
України.

У разі якщо Україна та держава, яка застосувала по відношенню до України дії, що містять ознаки дискримінаційних та/або недружніх, є членами однієї і тієї ж міжнародної міжурядової організації, розгляд та врегулювання спірної ситуації здійснюється відповідно до правил і процедур такої організації.

У разі якщо Україна та митний союз або економічне угруповання, які застосували по відношенню до України дії, що містять ознаки дискримінаційних та/або недружніх, є членами однієї і тієї ж міжнародної міжурядової організації, розгляд та врегулювання спірної ситуації здійснюється відповідно до правил і процедур такої організації.

Рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань приймаються органами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності згідно із рекомендаціями Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі відповідно до їх компетенції.

З метою встановлення фактів дискримінаційних та/або недружніх дій інших держав, митних союзів або економічних угруповань центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики проводить відповідне розслідування у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Матеріали такого розслідування розглядаються Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі, яка дає рекомендації відповідним державним органам щодо застосування відповідних заходів. На підставі матеріалів розслідування центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики разом із Міністерством закордонних справ України звертається до відповідних державних та/або компетентних органів

інших держав або митних союзів чи економічних угруповань з пропозицією щодо розгляду та врегулювання спірної ситуації.

У разі одержання позитивної відповіді від зазначених органів центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики формує делегацію для проведення відповідних переговорів та підготовки відповідних міжнародних договорів міжвідомчого або міжурядового характеру.

У разі якщо відповідні державні та/або компетентні органи інших держав або митних союзів чи економічних угруповань не дали офіційної згоди на застосування міжнародно-правових засобів врегулювання міжнародних спорів та/або коли дискримінаційні та/або недружні дії цих органів безпосередньо або опосередковано порушують міжнародні договори України з цими державами, митними союзами або економічними угрупованнями, центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики у межах своєї компетенції, відповідно до рекомендацій Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі, самостійно передає матеріали Кабінету Міністрів України для прийняття відповідних рішень про застосування необхідних заходів.

Застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань припиняється в разі припинення відповідними державами, митними союзами або економічними угрупованнями таких дій щодо України, підписання відповідної угоди та/або відшкодування шкоди.

Акти Кабінету Міністрів України про врегулювання спору та застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань є обов'язковими для виконання органами виконавчої влади в Україні, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності.

Рішення про застосування відповідних заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань може бути оскаржено в судовому порядку протягом місяця від дати запровадження таких заходів у порядку, встановленому законами України.

(**Стаття 29** в редакції Законів № 335-XIV від 22.12.98, № 360-V від 16.11.2006).

Стаття 30. Обмеження реекспорту

Забороняється реекспорт товарів, імпортованих за рахунок Державного валютного фонду України та валютних фондів місцевих Рад народних депутатів України.

Орган, який є розпорядником Державного валютного фонду України або валютного фонду місцевої Ради народних депутатів України, може дозволити реекспорт в разі неможливості використання імпортованого товару на території України за його призначенням.

Стаття 31. Заходи проти недобросовісної конкуренції та зростаючого імпорту при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності

Під недобросовісною конкуренцією при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності розуміється:

здійснення демпінгового імпорту, до якого застосовуються антидемпінгові заходи;

здійснення субсидованого імпорту, до якого застосовуються компенсаційні заходи;

здійснення інших дій, що законами України визнаються недобросовісною конкуренцією.

Під зростаючим імпортом розуміється здійснення імпорту в обсягах та/або за умов, що заподіюють значну шкоду або створюють загрозу заподіяння значної шкоди українським виробникам відповідних товарів.

За результатами антидемпінгового, антисубсидійного або спеціального розслідування відповідно до законів України приймається рішення про застосування антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів, яке може бути оскаржено в судовому порядку протягом місяця від дати запровадження відповідних заходів у порядку, встановленому законами України.

Застосування режимів вільної торгівлі, преференцій, спеціальних пільгових режимів (прикордонної (прибережної) торгівлі, спеціальних (вільних) економічних зон та інших, передбачених законами України), а також подат-

кових, митних та інших пільг, що діють при імпорті в Україну товарів, щодо яких застосовуються антидемпінгові, компенсаційні або спеціальні заходи, зупиняється на строк до закінчення застосування зазначених заходів.

(*Стаття 31* в редакції Законів № 82/95-ВР від 02.03.95, № 335-XIV від 22.12.98).

Розділ VI. Відповідальність у зовнішньоекономічній діяльності

Стаття 32. Загальні засади відповідальності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

Україна як держава і всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та іноземні суб'єкти господарської діяльності несуть відповідальність за порушення цього або пов'язаних з ним законів України та/або своїх зобов'язань, які випливають з договорів (контрактів), тільки на умовах і в порядку, визначених законами України.

Україна як держава не несе відповідальності за дії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності не несуть відповідальності за дії України як держави.

Якщо Україна бере участь у зовнішньоекономічній діяльності як суб'єкт такої діяльності згідно з статтею 3 цього Закону, вона несе відповідальність на загальних та рівноправних засадах з іншими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Всі справи та питання щодо визначення відповідальності, які виникають при застосуванні цього та пов'язаних з ним законів України, підсудні судовим органам України. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та іноземні суб'єкти господарської діяльності мають право на судовий розгляд зазначених справ та питань.

Стаття 33. Види та форми відповідальності у зовнішньоекономічній діяльності

У сфері зовнішньоекономічної діяльності, що визначається цим та пов'язаними з ним законами України, можуть застосовуватися такі види відповідальності:

- майнова відповідальність;
- кримінальна відповідальність.

Відповідальність застосовується у формі матеріального відшкодування прямих, побічних збитків, упущеної вигоди, матеріального відшкодування моральної шкоди, а також майнових санкцій.

Якщо порушення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності або іноземними суб'єктами господарської діяльності цього або пов'язаних з ним законів України призвели до виникнення збитків, втрати вигоди та/або моральної шкоди у інших таких суб'єктів або держави, суб'єкти, що порушили закон, несуть матеріальну відповідальність у повному обсязі.

Кримінальна відповідальність у зовнішньоекономічній діяльності запроваджується тільки у випадках, передбачених кримінальним законодавством України.

Стаття 34. Відповідальність України як держави

Україна як держава несе майнову відповідальність у повному обсязі перед суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності за всі свої дії, що суперечать чинним законам України і спричиняють збитки (прямі, побічні), моральну шкоду цим суб'єктам та призводять до втрати ними вигоди, а також за інші свої дії, в тому числі й ті, які регулюють зовнішньоекономічну діяльність і прямо не передбачені в цьому Законі, що спричиняють зазначені збитки (шкоду) та призводять до втрати вигоди, крім випадків, коли такі дії зумовлені неправомірними діями зазначених суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності.

Україна як держава відповідає за дії, зазначені в цій статті, всім своїм майном.

Дії державних органів та офіційних службових осіб цих органів вважаються діями України як держави в цілому. Держава несе за них відповідальність, як зазначено у цій статті. Будь-який суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності або іноземний суб'єкт господарської діяльності має право подати позов до України як держави. Зазначені позови підсудні судам України відповідно до статті 39 цього Закону. Зазначений позов подається суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності за місцем їх постійного знаходження або проживання, іноземними суб'єктами господарської діяльності — за місцезнаходженням державного органу та/або службової особи, що вчинили дії, зазначені у цій статті. Позов подається у загальному порядку, визначеному цивільно-процесуальним законодавством України. Від імені України як держави в процесі виступають державний орган та/або службова особа, вказані у позові, та/або один з прокурорів України. Україна як держава має право на регресне відшкодування своїх збитків, що виникли у результаті задоволення зазначеного позову з боку державних органів та/або службових осіб за рахунок їх майна (відповідно балансового або власного).

Стаття 35. Відповідальність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності несуть відповідальність у видах та формах, передбачених статтями 33 і 37 цього Закону, іншими законами України та/або зовнішньоекономічними договорами (контрактами).

Стаття 36. Порядок здійснення відповідальності

Порядок притягнення до відповідальності, здійснення відповідальності та звільнення від відповідальності визначається процесуальними законами України.

Порядок притягнення до цивільно-правової відповідальності, здійснення такої відповідальності та звільнення від неї може визначатися зовнішньоекономічними договорами (контрактами), якщо це не суперечить чинним законам України.

Стаття 37. Спеціальні санкції за порушення цього або пов'язаних з ним законів України

За порушення цього або пов'язаних з ним законів України до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або іноземних суб'єктів господарської діяльності можуть бути застосовані такі спеціальні санкції:

— накладення штрафів у випадках несвочасного виконання або невиконання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності своїх обов'язків згідно з цим або пов'язаних з ним законів України. Розмір таких штрафів визначається відповідними положеннями законів України та/або рішеннями судових органів України;

(Абзац третій частини першої статті 37 виключено на підставі Закону № 335-XIV від 22.12.98)

— застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності індивідуального режиму ліцензування у випадках порушення такими суб'єктами цього Закону та/або пов'язаних з ним законів України, що встановлюють певні заборони, обмеження або порядок здійснення зовнішньоекономічних операцій;

(Абзац четвертий частини першої статті 37 із змінами, внесеними згідно із Законом № 335-XIV від 22.12.98; в редакції Закону № 3268-IV від 22.12.2005)

— тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності у випадках порушення цього Закону або пов'язаних з ним законів України, проведення дій, які можуть зашкодити інтересам національної економічної безпеки.

Санкції, зазначені у цій статті, застосовуються центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики за поданням органів державної податкової та контрольно-ревізійної служб, митних, правоохоронних органів, органів Антимонопольного комітету України, спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг та Національного банку України або за рішенням суду. Санкції, зазначені у цій статті, можуть бути застосовані до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або іноземних суб'єктів господарської діяльності протягом трьох років з дня виявлення порушення законодавства.

(Частина друга статті 37 із змінами, внесеними згідно із Законами № 335-XIV від 22.12.98, № 1294-IV від 20.11.2003; в редакції Закону № 3268-IV від 22.12.2005)

Подання щодо застосування санкцій повинно містити такі дані: найменування та реквізити суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності (для іноземних суб'єктів господарювання — мовою країни їхнього місцезнаходження), відомості про зміст порушення з посиланням на конкретні положення законодавства України, вид спеціальної санкції, яку пропонується застосувати, найменування та реквізити контрагента, при виконанні контракту з яким порушено законодавство, іншу доцільну інформацію.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

Застосуванню спеціальних санкцій до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарювання може передувати офіційне попередження центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

Індивідуальний режим ліцензування діє до моменту усунення порушень законодавства України або застосування практичних заходів, що гарантують виконання цього Закону та/або пов'язаних з ним законів України та скасовується центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

Тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності діє до моменту усунення порушень законодавства України або застосування практичних заходів, що гарантують виконання цього Закону та/або пов'язаних з ним законів України, але не більше трьох місяців з дати винесення відповідного рішення центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики. Після тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності або іноземні суб'єкти господарської діяльності переводяться центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики на індивідуальний режим ліцензування.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

Подовження дії тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності здійснюється виключно за рішенням суду.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

Для подовження дії тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики на підставі інформації ініціатора застосування даної санкції звертається з позовною заявою до суду.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

При прийнятті рішення щодо подовження дії тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності суд зазначає термін, на який подовжено дію цієї санкції.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

Якщо суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності або іноземними суб'єктами господарської діяльності, до яких застосовано санкції, усунуто допущені порушення законодавства України або вжито практичні заходи, що гарантують виконання цього Закону та/або пов'язаних з ним законів України, ініціатори подання щодо застосування санкцій можуть направляти центральному органу виконавчої влади з питань економічної політики матеріали про їх скасування (зміну виду, тимчасове зупинення).

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

У разі виникнення форс-мажорних обставин, подання позову до суду країни розташування контрагента чи Міжнародного комерційного арбітражного суду, Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України про визнання або стягнення з іноземного суб'єкта господарської діяльності боргу, пов'язаного з невиконанням умов зовнішньо-

економічного договору (контракту), а також у разі вжиття заходів щодо усунення порушень законодавства дію санкцій центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики може бути тимчасово зупинено. Після закінчення строку зупинення санкції дія її поновлюється без додаткового рішення центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

У разі усунення порушень законодавства України або застосування практичних заходів, що гарантують виконання цього Закону та/або пов'язаних з ним законів України, і приведення своєї зовнішньоекономічної діяльності у відповідність із законами України або надання достатніх доказів неможливості (безперспективності) застосування практичних заходів, що гарантують виконання закону, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та іноземні суб'єкти господарської діяльності, до яких застосовано санкції, мають право подавати до центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики відповідні матеріали та виходити з клопотанням про скасування (зміну виду, тимчасове зупинення) дії санкцій.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

Клопотання повинно містити такі документи:

лист-звернення з викладенням причин, що призвели до порушення, та про вжиті заходи щодо приведення своєї діяльності у відповідність із нормами законодавства України;

оригінали або завірени в установленому порядку копії матеріалів (довідки) від державних органів, що здійснюють контроль за зовнішньоекономічною діяльністю чи валютний контроль, та/або агентів валютного контролю, які засвідчують вжиті суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності практичні заходи щодо приведення своєї діяльності у відповідність із нормами законодавства України.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

Загальний термін розгляду цих клопотань не повинен перевищувати тридцять календарних днів.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

З метою уточнення інформації центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики може звертатися до державних органів, що здійснюють контроль у сфері зовнішньоекономічної діяльності, валютний контроль, та агентів валютного контролю із запитом про одержання додаткових матеріалів (інформації) щодо діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які звернулися до нього з клопотанням про скасування (зміну виду, тимчасове зупинення) дії санкції.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

Відповідальність за недостовірність інформації, зазначеної в поданнях, щодо застосування (скасування, зміни виду, тимчасового зупинення дії)

санкцій, на підставі яких приймаються відповідні рішення центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, несе ініціатор подання у порядку, передбаченому законом.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

за недостовірність відомостей, поданих до центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, несуть суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.

(Статтю 37 доповнено частиною згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

Застосування санкцій, зазначених у цій статті, може бути оскаржено в суді. Представництво інтересів держави при розгляді таких судових спорів забезпечується центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики та державними органами, які внесли подання про застосування санкцій. Оскарження застосування санкцій у судовому порядку до винесення судом відповідного рішення не зупиняє їх дію.

(Частина вісімнадцята статті 37 в редакції Закону № 3268-IV від 22.12.2005) (Частина четверту статті 37 виключено на підставі Закону № 335-XIV від 22.12.98; частину четверту вважати частиною дев'ятнадцятою згідно із Законом № 3268-IV від 22.12.2005)

Розділ VII. Порядок розгляду спорів у зовнішньоекономічній діяльності

Стаття 38. Розгляд спорів, що виникають у процесі зовнішньоекономічної діяльності

Спори, що виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, іноземними суб'єктами господарської діяльності у процесі такої діяльності можуть розглядатися судами України, а також за згодою сторін спору Міжнародним комерційним арбітражним судом та Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України та іншими органами вирішення спору, якщо це не суперечить чинним законам України або передбачено міжнародними договорами України.

(Стаття 38 із змінами, внесеними згідно із Законами № 68/95-ВР від 15.02.95, № 762-IV від 15.05.2003)

Стаття 39. Спори, що виникають при застосуванні цього Закону

Будь-які спори щодо застосування положень цього Закону та законів, прийнятих на виконання цього Закону, можуть бути предметом розгляду:

— в суді України, якщо одна із сторін у справі — фізична особа та/або держава;

(Абзац другий частини першої статті 39 із змінами, внесеними згідно із Законом № 762-IV від 15.05.2003)

— в господарських судах, якщо сторонами у справі виступають юридичні особи.

(Абзац третій частини першої статті 39 із змінами, внесеними згідно із Законом № 762-IV від 15.05.2003)

Міждержавні спори, які можуть виникнути в результаті дій України при застосуванні цього Закону, вирішуються у погодженому сторонами порядку згідно з нормами міжнародного права.

Голова Верховної Ради України
м. Київ, 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ

Л. КРАВЧУК

ЗАКОН УКРАЇНИ**Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті**

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, № 40, ст. 364) (Вводиться в дію Постановою ВР № 187/94-ВР від 23.09.94, ВВР, 1994, № 40, ст. 365) (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 184/96-ВР від 07.05.96, ВВР, 1996, № 28, ст. 135 № 1034-XIV від 10.09.99, ВВР, 1999, № 44, ст. 390 № 1559-III від 16.03.2000, ВВР, 2000, № 22, ст. 172 № 762-IV від 15.05.2003, ВВР, 2003, № 30, ст. 247 № 1454-IV від 05.02.2004, ВВР, 2004, № 19, ст. 270 № 1766-IV від 15.06.2004, ВВР, 2005, № 3, ст. 77 № 1108-V від 31.05.2007, ВВР, 2007, № 44, ст. 510) (У тексті Закону: слова «індивідуальної ліцензії Національного банку України» замінено словами «висновку центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики»; слово «термін» в усіх відмінках і числах замінено словом «строк» у відповідному відмінку і числі згідно із Законом № 1108-V від 31.05.2007)

Стаття 1. Виручка резидентів у іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки в уповноважених банках у строки виплати заборгованостей, зазначені в контрактах, але не пізніше 180 календарних днів з дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності — з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності. Перевищення зазначеного строку потребує висновку центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики.

(Частина перша статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1108-V від 31.05.2007)

(Частину другу статті 1 виключено на підставі Закону № 1108-V від 31.05.2007)

Стаття 2. Імпортні операції резидентів, які здійснюються на умовах відстрочення поставки, в разі, коли таке відстрочення перевищує 180 календарних днів з моменту здійснення авансового платежу або виставлення векселя на користь постачальника продукції (робіт, послуг), що імпортується, потребують висновку центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики.

(Частина перша статті 2 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1108-V від 31.05.2007)

При застосуванні розрахунків щодо імпортних операцій резидентів у формі документарного акредитиву строк, передбачений частиною першою цієї статті, діє з моменту здійснення уповноваженим банком платежу на користь нерезидента.

(Статтю 2 доповнено частиною другою згідно із Законом № 184/96-ВР від 07.05.96)

та умови завершення імпортної операції без увезення товару на територію України визначаються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України за погодженням з Національним банком України.

(Статтю 2 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 1108-V від 31.05.2007)

Стаття 3. Національний банк України має право встановлювати строк, протягом якого куплена резидентом на міжбанківському валютному ринку України іноземна валюта для забезпечення виконання зобов'язань перед нерезидентом має бути використана за призначенням, і порядок її продажу в разі недотримання резидентом цього строку.

(**Стаття 3** в редакції Закону № 1108-V від 31.05.2007)

Стаття 4. Порухнення резидентами строків, передбачених статтями 1 і 2 цього Закону, тягне за собою стягнення пені за кожний день прострочення у розмірі 0,3 відсотка суми неoderжаной виручки (вартості недопоставленого товару) в іноземній валюті, перерахованої у грошову одиницю України за валютним курсом Національного банку України на день виникнення заборгованості. Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати суми неoderжаной виручки (вартості недопоставленого товару).

(Частина перша статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1108-V від 31.05.2007)

У разі прийняття до розгляду судом, Міжнародним комерційним арбітражним судом чи Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України позовної заяви резидента про стягнення з нерезидента заборгованості, яка виникла внаслідок недотримання нерезидентом строків, передбачених експортно-імпортними контрактами, строки, передбачені статтями 1 і 2 цього Закону, зупиняються і пеня за їх порушення в цей період не сплачується.

(Частина друга статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законами № 762-IV від 15.05.2003, № 1108-V від 31.05.2007)

У разі прийняття судом рішення про відмову в позові повністю або частково або припинення (закриття) провадження у справі чи залишення позову без розгляду строки, передбачені статтями 1 і 2 цього Закону, поновлюються і пеня за їх порушення сплачується за кожний день прострочення, включаючи період, на який ці строки було зупинено.

(Частина третя статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 762-IV від 15.05.2003)

У разі прийняття судом рішення про задоволення позову пеня за порушення строків, передбачених статтями 1 і 2 цього Закону, не сплачується з дати прийняття позову до розгляду судом.

Частина четверта статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 762-IV від 15.05.2003)

податкові інспекції вправі за наслідками документальних перевірок безпосередньо стягувати з резидентів пеню, передбачену цією статтею.

(**Стаття 4** в редакції Закону № 184/96-ВР від 07.05.96)

Стаття 5. У разі порушення резидентами строків, установлених Національним банком України відповідно до статті 3 цього Закону, придбана валюта продається уповноваженими банками протягом 5 робочих днів на міжбанківському валютному ринку України. При цьому позитивна курсова різниця, що може виникнути за такою операцією, щоквартально направляється до Державного бюджету України, а негативна курсова різниця відноситься на результати господарської діяльності резидента

(**Стаття 5** із змінами, внесеними згідно із Законом № 1108-V від 31.05.2007)

Стаття 6. Строки, зазначені у статтях 1 і 2 цього Закону, можуть бути продовжені центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики у разі виконання резидентами операцій за договорами виробничої кооперації, консигнації, комплексного будівництва, тендерної поставки, гарантійного обслуговування, поставки складних технічних виробів і товарів спеціального призначення.

(Частина перша статті 6 із змінами, внесеними згідно із Законом № 184/96-ВР від 07.05.96; в редакції Закону № 1108-V від 31.05.2007) Порядок віднесення операцій резидентів до зазначених у частині першій цієї статті та умови видачі висновків на перевищення строків, зазначених у статтях 1 і 2 цього Закону, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

(Частина друга статті 6 із змінами, внесеними згідно із Законом № 184/96-ВР від 07.05.96; в редакції Закону № 1108-V від 31.05.2007) Центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики протягом п'яти робочих днів з дати видачі висновку, зазначеного у частині другій цієї статті, інформує Національний банк України та Державну податкову адміністрацію України про видачу такого висновку.

(Статтю 6 доповнено частиною згідно із Законом № 1108-V від 31.05.2007)

Розрахунки за експортно-імпортними операціями після перерахування суб'єктами космічної діяльності авансу за виконання робіт з виготовлення (розробки) агрегатів, систем космічних ракетних комплексів (космічних ракет-носіїв), космічних апаратів, наземного сегмента космічних систем та їх агрегатів, систем і комплектуючих здійснюються у строк до 500 календарних днів. Перевищення зазначеного строку потребує висновку центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики.

(Статтю 6 доповнено частиною згідно із Законом № 1559-III від 16.03.2000)

Якщо перевищення строків, зазначених у статтях 1 і 2 цього Закону, обумовлено виникненням форс-мажорних обставин, перебіг зазначених строків зупиняється на весь період дії форс-мажорних обставин та поновлюється з дня, наступного за днем закінчення дії таких обставин.

(Статтю 6 доповнено частиною згідно із Законом № 1454-IV від 05.02.2004)

Підтвердженням форс-мажорних обставин є відповідна довідка Торгово-промислової палати України або іншої уповноваженої організації (органу) країни розташування сторони договору (контракту) або третьої країни відповідно до умов договору.

Статтю 6 доповнено частиною згідно із Законом № 1454-IV від 05.02.2004; із змінами, внесеними згідно із Законом № 1108-V від 31.05.2007)

Стаття 7. Визнати таким, що втратив чинність, Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 17-93 «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 17, ст. 186, № 49, ст. 462).

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 23 вересня 1994 року № 185/94-ВР

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1999, № 5-6, ст. 44) (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2035-III від 05.10.2000, ВВР, 2000, № 48, ст. 416 № 762-IV від 15.05.2003, ВВР, 2003, № 30, ст. 247 № 860-IV від 22.05.2003, ВВР, 2003, № 37, ст. 300 № 1069-VI від 05.03.2009) (У тексті Закону слова «Міністерство економіки України» в усіх відмінках замінено словами «центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики» у відповідному відмінку згідно із Законом № 860-IV від 22.05.2003).

Цей Закон встановлює режим здійснення товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності, відповідальність за порушення його норм та визначає повноваження і функції державних органів під час здійснення контролю за проведенням таких операцій.

Стаття 1. Загальні положення

1. Товарообмінна (бартерна) операція у галузі зовнішньоекономічної діяльності — це один з видів експортно-імпортних операцій, оформлених бартерним договором або договором із змішаною формою оплати, яким часткова оплата експортних (імпортних) поставок передбачена в натуральній формі, між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України та іноземним суб'єктом господарської діяльності, що передбачає збалансований за вартістю обмін товарами, роботами, послугами у будь-якому поєднанні, не опосередкований рухом коштів у готівковій або безготівковій формі. Оцінка товарів за бартерними договорами здійснюється з метою створення умов для забезпечення еквівалентності обміну, а також для митного обліку, визначення страхових сум, оцінки претензій, застосування санкцій. Умовою еквівалентності обміну за бартерним договором є обмін товарами (роботами, послугами) за цінами, що визначаються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України на договірних засадах з урахуванням попиту та пропозиції, а також інших факторів, які діють на відповідних ринках на час укладення бартерних договорів. У випадках, передбачених законодавством України, контрактні ціни визначаються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України відповідно до індивідуальних цін.

2. У бартерному договорі зазначається загальна вартість товарів, що імпортуються, та загальна вартість товарів (робіт, послуг), що експортуються за цим договором, з обов'язковим вираженням в іноземній валюті, віднесеній Національним банком України до першої групи Класифікатора іноземних валют.

3. Усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України мають право на проведення товарообмінних (бартерних) операцій відповідно до законодавства України.

4. З метою збільшення надходжень в Україну валютних коштів, стабілізації грошової національної одиниці та оздоровлення фінансово-банківської системи держави в цілому може бути заборонено проведення товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності з товарами (роботами, послугами), перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 2. Строки проведення товарообмінних (бартерних) операцій

1. Товари, що імпортуються за бартерним договором, підлягають ввезенню на митну територію України у строки, зазначені в такому договорі, але не пізніше 90 календарних днів з дати митного оформлення (дати оформлення вантажної митної декларації на експорт) товарів, що фактично експортовані за бартерним договором, а в разі експорту за бартерним договором робіт і послуг — з дати підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг. Датою ввезення товарів за бартерним договором на митну територію України вважається дата їх митного оформлення (дата оформлення вантажної митної декларації на імпорт), а в разі імпорту за бартерним договором робіт або послуг — дата підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг.

У разі експорту за бартерним договором високоліквідних товарів строки ввезення на митну територію України імпортованих товарів не повинні перевищувати 60 календарних днів з дати оформлення вивізної вантажної митної декларації.

Перелік високоліквідних товарів встановлюється Кабінетом Міністрів України.

2. У разі імпорту за бартерними договорами каучуку натурального, синтетичного, прискорювачів вулканізації каучуку готових (коди товарів згідно з Гармонізованою системою опису та кодування товарів 40.01.10000, 40.01.21000, 40.01.22000, 40.01.29100, 40.02.39000, 40.02.49000, 40.02.60000, 38.12.10000, 38.12.20000, 38.12.30800) з країн Північної та Латинської Америки, Японії, Південно-Східної Азії, Центральної та Південної Африки строк їх ввезення на митну територію України не повинен перевищувати 150 календарних днів з дати митного оформлення (дати оформлення вантажної митної декларації на експорт) товарів, що фактично експортовані за бартерними договорами.

(Статтю 2 доповнено частиною згідно із Законом № 2035-III від 05.10.2000)

3. Перевищення установлених цією статтею строків ввезення товарів (виконання робіт, надання послуг), які імпортуються за бартерними договорами, що передбачають виробничу кооперацію, консигнацію, комплексне будівництво, поставку складних технічних виробів, товарів спеціального призначення, допускається за наявності у суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України, який є стороною відповідного бартерного договору, разового індивідуального дозволу, що видається центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики безоплатно у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України на строк, визначений у такому дозволі.

(Абзац перший частини третьої статті 2 із змінами, внесеними згідно із Законами № 2035-III від 05.10.2000, № 1069-VI від 05.03.2009)

Порядок віднесення бартерних договорів до таких, що передбачають виробничу кооперацію, консигнацію, комплексне будівництво, поставку складних технічних виробів, товарів спеціального призначення, визначає Кабінет Міністрів України.

Рішення про видачу або відмову у видачі суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності України разового індивідуального дозволу приймає центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики не пізніше ніж через 15 робочих днів після подання суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України всіх необхідних документів.

(Частина третю статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом № 1069-VI від 05.03.2009)

Підставами для відмови у видачі разового індивідуального дозволу є:

(Частина третю статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом № 1069-VI від 05.03.2009)

1) подання суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України центральному органу виконавчої влади з питань економічної політики документів пізніше ніж за 15 робочих днів до закінчення встановленого цим Законом строку ввезення на митну територію України товарів (виконання робіт, надання послуг), які імпортуються за бартерними договорами;

(Частина третю статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом № 1069-VI від 05.03.2009)

2) невідповідність поданих документів вимогам, які передбачені порядком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

(Частина третю статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом № 1069-VI від 05.03.2009) 3) виявлення в поданих документах недостовірної інформації; (Частина третю статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом № 1069-VI від 05.03.2009)

4) застосування до однієї із сторін зовнішньоекономічного договору (контракту) спеціальних санкцій згідно із статтею 37 Закону

5) України (Частина третю статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом № 1069-VI від 05.03.2009)

Рішення про анулювання разового індивідуального дозволу може бути прийнято на підставах, визначених пунктами 2-4 частини третьої цієї статті.

(Частина третю статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом № 1069-VI від 05.03.2009)

Разовий індивідуальний дозвіл анулюється та вважається недійсним з моменту прийняття рішення про його анулювання центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики.

(Частина третю статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом № 1069-VI від 05.03.2009)

Про відмову у видачі або анулювання разового індивідуального дозволу з обґрунтуванням причин заявнику повідомляється в письмовій формі.

(Частина третю статті 2 доповнено абзацом згідно із Законом № 1069-VI від 05.03.2009)

4. У разі переоформлення в установленому порядку бартерного договору на інші види зовнішньоекономічного договору строки, передбачені цією статтею, не поновлюються і не перериваються. При цьому переоформлення здійснюється в установленому порядку, а строк грошової оплати високоліквідних товарів продовжується до 90 днів. У разі коли замість поставок товарів (робіт, послуг), що імпортуються за бартерним договором, іноземний контрагент виконує свої зобов'язання шляхом перерахування коштів на рахунок суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України — сторони договору, підставою для зняття з контролю митного органу питання щодо імпортової частини за бартерним договором є подання зазначеним суб'єктом до митного органу довідки уповноваженого банку про надходження коштів у рахунок цього договору в установлені законодавством України строки на суму, еквівалентну вартості товарів (робіт, послуг), зазначених у договорі, та копії додаткових угод, які зумовлюють зміну характеру договору.

У разі зміни умов договору, що передбачає заміну зобов'язань щодо оплати товару іноземним контрагентом в грошовій формі на зобов'язання по постачанню товарів (робіт, послуг), український постачальник подає копії договору та додаткових угод до органу державної податкової служби України.

Стаття 3. Відповідальність за порушення строків проведення товарообмінних (бартерних) операцій

1. Порушення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України передбачених частинами першою — третьою статті 2 цього Закону строків ввезення товарів (виконання робіт, надання послуг), що імпортуються за бартерним договором, тягне за собою стягнення пені за кожний день прострочення у розмірі 0,3 відсотка вартості неодержаних товарів (робіт, послуг), що імпортуються за бартерним договором.

Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати розміру заборгованості.

2. Якщо заборгованість за бартерним договором виникла через обставини непереборної сили або форс-мажору, строки, передбачені частинами першою — третьою статті 2 цього Закону, зупиняються і пеня за їх порушення протягом дії цих обставин не стягується.

Настання та закінчення дії обставин непереборної сили повинно бути підтверджено довідкою офіційного органу, уповноваженого державою, де такі обставини мали місце. Обставини форс-мажору підтверджуються в установленому законом порядку.

3. У разі прийняття судом, Міжнародним комерційним чи Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України або іншим уповноваженим арбітражем, в тому числі в іншій країні, позовної заяви про стягнення заборгованості, яка виникла внаслідок недотримання строків та інших умов, визначених бартерним договором, строки, передбачені частинами першою — третьою статті 2 цього Закону, зупиняються і пеня за їх порушення в цей період не сплачується. У разі прийняття судом рішення про відмову в позові повністю або частково чи припинення (закриття) провадження у справі або залишення позову без розгляду строки,

передбачені частинами першою — третьою статті 2 цього Закону, поновлюються і пеня за їх порушення сплачується за кожний день прострочення, включаючи період, на який ці строки було зупинено. У разі часткової відмови в позові пеня нараховується тільки в тій частині, в якій було відмовлено

В разі прийняття судом рішення про задоволення позову пеня за порушення строків, передбачених частинами першою — третьою статті 2 цього Закону, не сплачується з дати прийняття позову до розгляду судом.

(Частина третя статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом № 762-IV від 15.05.2003)

4. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України, які здійснили експорт або імпорт робіт, послуг за бартерним договором, зобов'язані протягом п'яти робочих днів з дня підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт чи надання послуг, повідомити органи державної митної служби України (якщо імпортуються або експортуються за даним договором товари) або органи державної податкової служби України (якщо імпортуються або експортуються за даним договором роботи чи послуги) про факт здійснення експорту товарів (робіт, послуг). Неподання або несвоєчасне подання такої інформації тягне за собою нарахування пені у розмірі одного відсотка вартості експортованих товарів (робіт, послуг) за кожний день прострочення. Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати вартості експортованих товарів (робіт, послуг).

Органи державної митної служби України здійснюють контроль за надходженням товарів за імпортом згідно з бартерним договором та інформують органи державної податкової служби про порушення строків надходження товарів, передбачених частинами першою — третьою статті 2 цього Закону.

Органи державної податкової служби України здійснюють контроль за своєчасним імпортом робіт і послуг згідно з бартерним договором та інформують органи державної митної служби України про фактичний експорт робіт і послуг для здійснення контролю за своєчасним надходженням товарів, що повинні бути імпортовані.

5. Органи державної податкової служби України мають право за наслідками документальних перевірок стягувати у безспірному порядку з суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України пеню, передбачену цією статтею.

6. Суми пені, стягнутої відповідно до цієї статті, спрямовуються до Державного бюджету України у порядку, передбаченому законодавством України.

(**Стаття 3** із змінами, внесеними згідно із Законом № 2035-III від 05.10.2000)

Стаття 4. Міжнародні договори

Якщо міжнародним договором України, ратифікованим Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються правила міжнародного договору.

Стаття 5. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності через 90 днів з дня його опублікування.

2. Якщо експорт товарів (робіт, послуг) за бартерним договором здійснено до набрання чинності цим Законом, строки ввезення на митну територію України товарів (робіт, послуг), що імпортуються за бартерним договором, не поновлюються і не перериваються.

3. До приведення законодавства у відповідність з цим Законом чинні акти законодавства застосовуються у частині, що не суперечить цьому Закону.

Президент України
м. Київ, 23

грудня 1998

року

Л. КУЧМА
№ 351-XIV

ДЕКРЕТ**КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ****Про систему валютного регулювання і валютного контролю**

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, № 17, ст. 184) (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 3651-ХІІ від 25.11.93, ВВР, 1993, № 49, ст. 462 № 3891-ХІІ від 28.01.94, ВВР, 1994, № 20, ст. 115 № 139/95-ВР від 11.04.95, ВВР, 1995, № 16, ст. 113 № 280/97-ВР від 21.05.97, ВВР, 1997, № 24, ст. 170 № 295/97-ВР від 03.06.97, ВВР, 1997, № 29, ст. 189 № 932-ХІV від 14.07.99, ВВР, 1999, № 37, ст. 334 № 2745-ІІІ від 04.10.2001, ВВР, 2002, № 7, ст. 50 Кодексом № 436-ІV від 16.01.2003, ВВР, 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144 Законами № 3453-ІV від 21.02.2006, ВВР, 2006, № 27, ст. 232 № 3509-ІV від 23.02.2006, ВВР, 2006, № 33, ст. 283) (У тексті Декрету слова «кредитно-фінансові установи» в усіх відмінках замінено словами «фінансові установи» у відповідному відмінку згідно із Законом № 3453-ІV від 21.02.2006)

Цей Декрет установлює режим здійснення валютних операцій на території України, визначає загальні принципи валютного регулювання, повноваження державних органів і функції банків та інших фінансових установ України в регулюванні валютних операцій, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства.

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ**Стаття 1. Визначення термінів**

Терміни, що використовуються в цьому Декреті, мають таке значення:

1) «валютні цінності»:

валюта України — грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у внесках в банківських та інших фінансових установах на території України;

платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (трагги), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України;

іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних

держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських та інших фінансових установ за межами України;

платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені в іноземній валюті або банківських металах;

(Абзац п'ятий пункту 1 статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 932-ХІV від 14.07.99)

метали — це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

(Абзац шостий пункту 1 статті 1 в редакції Закону № 932-ХІV від 14.07.99)

Для цілей цього Декрету надалі під термінами:

«валюта України» розуміється як власне валюта України, так і платіжні документи та інші цінні папери, виражені у валюті України;

«іноземна валюта» розуміється як власне іноземна валюта, так і банківські метали, платіжні документи та інші цінні папери, виражені в іноземній валюті або банківських металах;

Абзац дев'ятий пункту 1 статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 932-ХІV від 14.07.99)

«валютні операції»:

операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;

операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;

операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей;

3) «уповноважений банк» — будь-який комерційний банк, офіційно зареєстрований на території України, що має ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій, а також здійснює валютний контроль за операціями своїх клієнтів;

4) «конвертована валюта» — іноземна валюта, що віднесена до цієї категорії Національним банком України;

«резиденти»:

фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном;

юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням на території України, які здійснюють свою діяльність на підставі законів України;

дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також філії та представництва підприємств і організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності;

б) «нерезиденти»:

фізичні особи (іноземні громадяни, громадяни України, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання за межами України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України;

юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням за межами України, які створені й діють відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності України;

розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їх філії, що мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також представництва інших організацій і фірм, які не здійснюють підприємницької діяльності на підставі законів України.

Розділ II. ОПЕРАЦІЇ З ВАЛЮТНИМИ ЦІННОСТЯМИ

Стаття 2. Право власності на валютні цінності

1. Резиденти і нерезиденти мають право бути власниками валютних цінностей, що знаходяться на території України. Резиденти мають право бути власниками також валютних цінностей, що знаходяться за межами України, крім випадків, передбачених законодавчими актами України.

2. Резиденти і нерезиденти мають право здійснювати валютні операції з урахуванням обмежень, встановлених цим Декретом та іншими актами валютного законодавства України.

Стаття 3. Статус валюти України

1. Валюта України є єдиним законним засобом платежу на території України, який приймається без обмежень для оплати будь-яких вимог та зобов'язань, якщо інше не передбачено цим Декретом, іншими актами валютного законодавства України.

2. Порядок ввезення, переказування і пересилання з-за кордону, а також вивезення, переказування і пересилання за кордон резидентами і нерезидентами валюти України визначається Національним банком України. Суми у валюті України, що були вивезені, переказані, переслані на законних підставах за кордон, можуть бути вільно ввезені, переслані, переказані назад в Україну.

Стаття 4. Порядок використання надходжень у іноземній валюті

1. (Пункт 1 статті 4 виключено на підставі Закону № 295/97-ВР від 03.06.97)

2 (Пункт 2 статті 4 виключено на підставі Закону № 295/97-ВР від 03.06.97)

3. (Пункт 3 статті 4 виключено на підставі Закону № 295/97-ВР від 03.06.97)

4. Уповноважені банки зобов'язані купувати іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України за дорученням і за рахунок резидентів з метою забезпечення виконання зобов'язань резидентів, які випливають з абзаців четвертого, п'ятого, шостого підпункту «а» пункту 4 статті 5 цього Декрету.

5. Національний банк України зобов'язаний проводити політику, спрямовану на підтримання валюти України, і з цією метою може виступати суб'єктом міжбанківського валютного ринку України.

Стаття 5. Ліцензії Національного банку України

1. Національний банк України видає індивідуальні та генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій, які підпадають під режим ліцензування згідно з цим Декретом.

2. Генеральні ліцензії видаються комерційним банкам та іншим фінансовим установам України, національному оператору поштового зв'язку на здійснення валютних операцій, що не потребують індивідуальної ліцензії, на весь період дії режиму валютного регулювання.

(Пункт 2 статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 3453-IV від 21.02.2006)

3. Уповноважені банки та інші фінансові установи, національний оператор поштового зв'язку, що одержали генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення операцій, пов'язаних з торгівлею іноземною валютою, мають право відкривати на території України пункти обміну іноземних валют, у тому числі на підставі агентських угод з іншими юридичними особами — резидентами.

(Пункт 3 статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 3453-IV від 21.02.2006)

4. Індивідуальні ліцензії видаються резидентам і нерезидентам на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції. Індивідуальної ліцензії потребують такі операції:

а) вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей, за винятком:

вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами — резидентами іноземної валюти на суму, що визначається Національним банком України;

вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами — резидентами і нерезидентами іноземної валюти, яка була раніше ввезена ними в Україну на законних підставах;

платежів у іноземній валюті, що здійснюються резидентами за межі України на виконання зобов'язань у цій валюті перед нерезидентами щодо оплати продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших майнових прав, за винятком оплати валютних цінностей та за договорами (страховими полісами, свідоцтвами, сертифікатами) страхування життя;

Абзац четвертий підпункту «а» пункту 4 статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2745-III від 04.10.2001)

платежів у іноземній валюті за межі України у вигляді процентів за кредити, доходу (прибутку) від іноземних інвестицій;

вивезення за межі України іноземної інвестиції в іноземній валюті, ранише здійсненої на території України, в разі припинення інвестиційної діяльності;

платежів у іноземній валюті за межі України у вигляді плати за послуги з аеронавігаційного обслуговування повітряних суден, що справляється Європейською організацією з безпеки аеронавігації (Євроконтроль) відповідно до Багатосторонньої угоди про сплату маршрутних зборів, вчиненої в м. Брюсселі 12 лютого 1981 року, та інших міжнародних договорів;

(Підпункт «а» пункту 4 статті 5 доповнено абзацом згідно із Законом № 3509-IV від 23.02.2006)

б) ввезення, переказування, пересилання в Україну валюти України, за винятком випадків, передбачених пунктом 2 статті 3 цього Декрету;

в) надання і одержання резидентами кредитів в іноземній валюті, якщо терміни і суми таких кредитів перевищують встановлені законодавством межі;

г) використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави;

д) розміщення валютних цінностей на рахунках і у вкладах за межами України, за винятком:

відкриття фізичними особами — резидентами рахунків у іноземній валюті на час їх перебування за кордоном;

відкриття кореспондентських рахунків уповноваженими банками;

відкриття рахунків у іноземній валюті резидентами, зазначеними в абзаці четвертому пункту 5 статті 1 цього Декрету;

е) здійснення інвестицій за кордон, у тому числі шляхом придбання цінних паперів, за винятком цінних паперів або інших корпоративних прав, отриманих фізичними особами — резидентами як дарунок або у спадщину.

5. Одержання індивідуальної ліцензії однією із сторін валютної операції означає також дозвіл на її здійснення іншою стороною або третьою особою, яка має відношення до цієї операції, якщо інше не передбачено умовами індивідуальної ліцензії.

6. Порядок і терміни видачі ліцензій, перелік документів, необхідних для одержання ліцензій, а також підстави для відмови у видачі ліцензій визначаються Національним банком України.

Відмова у видачі Національним банком України ліцензії може бути оскаржена в суді або арбітражному суді.

Стаття 6. Порядок організації торгівлі іноземною валютою

1. Торгівля іноземною валютою на території України резидентами і нерезидентами — юридичними особами здійснюється через уповноважені банки та інші фінансові установи, що одержали ліцензію на торгівлю іноземною валютою Національного банку України, виключно на міжбанківському валютному ринку України. Структура міжбанківського валютного ринку, а також порядок та умови торгівлі іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку визначаються Національним банком України.

2. Уповноважені банки та інші фінансові установи, що одержали ліцензію Національного банку України:

а) від свого імені купують і продають іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України за дорученням і за рахунок резидентів і нерезидентів;

б) мають право від свого імені і за свій рахунок купувати іноземну валюту готівкою у фізичних осіб — резидентів і нерезидентів, а також продавати її фізичним особам — резидентам.

2-1. Національний оператор поштового зв'язку після отримання генеральної ліцензії Національного банку України на здійснення валютних операцій має право від свого імені і за свій рахунок купувати іноземну валюту готівкою у фізичних осіб — резидентів і нерезидентів, а також продавати її фізичним особам — резидентам.

(Статтю 6 доповнено пунктом 2-1 згідно із Законом № 3453-IV від 21.02.2006)

3. Резиденти і нерезиденти — фізичні особи мають право продавати іноземну валюту уповноваженим банкам та іншим фінансовим установам, які одержали ліцензію Національного банку України, або за їх посередництвом — іншим фізичним особам — резидентам, а також національному оператору поштового зв'язку, який одержав ліцензію Національного банку України.

(Пункт 3 статті 6 із змінами, внесеними згідно із Законом № 3453-IV від 21.02.2006)

4. Фізичні особи — резиденти мають право купувати іноземну валюту в уповноважених банках та інших фінансових установах, що одержали ліцензію Національного банку України, або за їх посередництвом — у інших фізичних осіб — резидентів і нерезидентів, а також у національного оператора поштового зв'язку, який одержав ліцензію Національного банку України.

(Пункт 4 статті 6 із змінами, внесеними згідно із Законом № 3453-IV від 21.02.2006)

Стаття 7. Порядок організації розрахунків у іноземній валюті

У розрахунках між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту використовується як засіб платежу іноземна валюта. Такі розрахунки здійснюються лише через уповноважені банки.

Наймодавці-нерезиденти здійснюють оплату праці резидентів виключно у валюті України у готівковій або безготівковій формі.

(Частина друга статті 7 в редакції Закону № 139/95-ВР від 11.04.95)

Здійснення розрахунків між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту у валюті України допускається за умови одержання індивідуальної ліцензії Національного банку України.

Стаття 8. Валютний (обмінний) курс

1. Для валютних операцій використовуються валютні (обмінні) курси іноземних валют, виражені у валюті України, курси валютних цінностей в іноземних валютах, а також у розрахункових (клірингових) одиницях. Значені курси встановлюються Національним банком України за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

(Пункт 1 статті 8 в редакції Закону № 3651-12 від 25.11.93

. Національний банк України може встановлювати граничні розміри маржі за операціями на міжбанківському валютному ринку України уповноважених банків та інших фінансових установ, що одержали ліцензію Національного банку України, за винятком операцій, пов'язаних із строковими (ф'ючерсними) угодами.

3. Національний банк України може встановлювати граничні розміри маржі за операціями купівлі і продажу іноземної валюти готівкою національного оператора поштового зв'язку.

(Статтю 8 доповнено пунктом 3 згідно із Законом № 3453-IV від 21.02.2006)

Стаття 9. Зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна

1. Валютні цінності та інше майно резидентів, яке перебуває за межами України, підлягає обов'язковому декларуванню у Національному банку України.

Порядок і терміни декларування встановлюються Національним банком України.

2. Національний банк України гарантує таємницю інформації, зазначеної в пункті 1 цієї статті, відповідно до положень статті 52 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Стаття 10. Звітність про валютні операції

1. Порядок, види, форми і терміни подання звітності резидентами і нерезидентами про їх валютні операції визначаються Національним банком України за погодженням з Міністерством статистики України з урахуванням чинного законодавства України.

2. Несвочасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції тягне за собою відповідальність, передбачену статтею 16 цього Декрету.

РОЗДІЛ III. ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ І ФУНКЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У СФЕРІ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

Стаття 11. Повноваження Національного банку України та Кабінету Міністрів України у сфері валютного регулювання

1. Національний банк України у сфері валютного регулювання: здійснює валютну політику виходячи з принципів загальної економічної політики України;

складає разом з Кабінетом Міністрів України платіжний баланс України; контролює дотримання затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;

визначає у разі необхідності ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;

видає у межах, передбачених цим Декретом, обов'язкові для виконання нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України;

нагромаджує, зберігає і використовує резерви валютних цінностей для здійснення державної валютної політики;

видає ліцензії на здійснення валютних операцій та приймає рішення про їх скасування;

установлює способи визначення і використання валютних (обмінних) курсів іноземних валют, виражених у валюті України, курсів валютних цінностей, виражених у іноземній валюті або розрахункових (клірингових) одиницях, згідно із статтею 8 цього Декрету;

установлює за погодженням з Міністерством статистики України єдині форми обліку, звітності та документації про валютні операції, порядок контролю за їх достовірністю та своєчасним поданням;

забезпечує публікацію банківських звітів про власні операції та операції уповноважених банків.

. Кабінет Міністрів України у сфері валютного регулювання:

визначає і подає на затвердження до Верховної Ради України ліміт зовнішнього державного боргу України;

бере участь у складанні платіжного балансу України;

забезпечує виконання бюджетної та податкової політики в частині, що стосується руху валютних цінностей;

забезпечує формування і виступає розпорядником Державного валютного фонду України згідно із статтею 14 цього Декрету;

визначає порядок використання надходжень у міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, які використовуються у торговельному обороті з іноземними державами, а також у неконвертованих іноземних валютах, які використовуються у неторговельному обороті з іноземними державами на підставі положень міжнародних договорів України.

Стаття 12. Сфера валютного контролю

1. Валютні операції за участю резидентів і нерезидентів підлягають валютному контролю.

Валютному контролю підлягають також зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна, які впливають з пункту 1 статті 9 цього Декрету.

2. Органи, що здійснюють валютний контроль, мають право вимагати і одержувати від резидентів і нерезидентів повну інформацію про здійснення ними валютних операцій, стан банківських рахунків в іноземній валюті у межах повноважень, визначених статтею 13 цього Декрету, а також про майно, що підлягає декларуванню згідно з пунктом 1 статті 9 цього Декрету.

Стаття 13. Функції державних органів і банківської системи України у сфері валютного контролю

1. Національний банк України є головним органом валютного контролю, що:

здійснює контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України з усіх питань, не віднесених цим Декретом до компетенції інших державних органів;

забезпечує виконання уповноваженими банками функцій щодо здійснення валютного контролю згідно з цим Декретом та іншими актами валютного законодавства України.

2. Уповноважені банки, фінансові установи та національний оператор поштового зв'язку, які отримали від Національного банку України генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій, здійснюють контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці установи.

(Пункт 2 статті 13 в редакції Закону № 3453-IV від 21.02.2006)

3. Державна податкова інспекція України здійснює фінансовий контроль за валютними операціями, що провадяться резидентами і нерезидентами на території України.

4. Міністерство зв'язку України здійснює контроль за додержанням правил поштових переказів та пересилання валютних цінностей через митний кордон України.

5. Державний митний комітет України здійснює контроль за додержанням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України.

РОЗДІЛ IV. ІНШІ ПИТАННЯ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття 14. Державний та місцеві валютні фонди

1. Кабінет Міністрів України формує Державний валютний фонд України за рахунок коштів державного бюджету України у межах сум видатків, затверджених Верховною Радою України, шляхом купівлі валютних цінностей на міжбанківському валютному ринку України або за погодженням з Національним банком України на міжнародному валютному ринку та одержання кредитів у іноземній валюті в межах затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України, а також за рахунок інших надходжень, передбачених чинним законодавством.

2. Рада Міністрів Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі комітети місцевих Рад народних депутатів формують відповідно республіканський (Республіки Крим) та місцеві валютні фонди шляхом придбання іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України за рахунок коштів відповідних бюджетів у межах затверджених Верховною Радою Республіки Крим, Радами народних депутатів сум видатків, а також за рахунок інших надходжень, передбачених чинним законодавством, і виступають розпорядниками коштів цих валютних фондів.

Стаття 15. Офіційні валютні резерви

Офіційні валютні резерви створюються, утримуються і використовуються Національним банком України для підтримання валютного (обмінного) курсу валюти України.

Стаття 16. Відповідальність за порушення валютного законодавства

1. Незаконні скуповування, продаж, обмін чи використання валютних цінностей як засобу платежу або як застави, тобто вчинення цих дій без

відповідного дозволу (ліцензії), якщо відповідно до цього Декрету та інших актів валютного законодавства наявність такого дозволу (ліцензії) є обов'язковою, тягнуть за собою адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством України.

(Пункт 1 статті 16 в редакції Закону № 3891-12 від 28.01.94)

2. До резидентів, нерезидентів, винних у порушенні правил валютного регулювання і валютного контролю, застосовуються такі міри відповідальності (фінансові санкції):

за здійснення операцій з валютними цінностями, що передбачені пунктом 2 статті 5 цього Декрету, без одержання генеральної ліцензії Національного банку України — штраф у сумі, еквівалентній сумі (вартості) зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій, з виключенням банку із Республіканської книги реєстрації банків або без такого виключення;

за здійснення операцій з валютними цінностями, що потребують одержання ліцензії Національного банку України згідно з пунктом 4 статті 5 цього Декрету, без одержання індивідуальної ліцензії Національного банку України — штраф у сумі, еквівалентній сумі зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій;

за торгівлю іноземною валютою банками та іншими фінансовими установами, національним оператором поштового зв'язку без одержання ліцензії Національного банку України та (або) з порушенням порядку й умов торгівлі валютними цінностями на міжбанківському валютному ринку України, встановлених Національним банком України, — штраф у сумі, еквівалентній сумі (вартості) зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій, з виключенням банку із Республіканської книги реєстрації банків або без такого виключення;

(Абзац четвертий пункту 2 статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом № 3453-IV від 21.02.2006)

за невиконання уповноваженими банками обов'язків, передбачених пунктом 4 статті 4 цього Декрету, а також за невиконання уповноваженими банками, фінансовими установами та національним оператором поштового зв'язку обов'язків, передбачених пунктом 2 статті 13 цього Декрету, — позбавлення генеральної ліцензії Національного банку України на право здійснення валютних операцій або штраф у розмірі, що встановлюється Національним банком України;

(Абзац п'ятий пункту 2 статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом № 295/97-ВР від 03.06.97, в редакції Закону № 3453-IV від 21.02.2006)

за порушення резидентами порядку розрахунків, встановленого статтею 7 цього Декрету, — штраф у розмірі, еквівалентному сумі валютних цінностей, що використовувалися при розрахунках, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких розрахунків;

за несвочасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції — штраф у сумі, що встановлюється Національним банком України;

за невиконання резидентами вимог щодо декларування валютних цінностей та іншого майна, передбачених статтею 9 цього Декрету, — штраф у сумі, що встановлюється Національним банком України.

Санкції, передбачені цим пунктом, застосовуються Національним банком України та за його визначенням — підпорядкованими йому установами. Оскарження дій щодо накладення стягнень провадиться у судовому порядку.

Суми стягнених штрафів спрямовуються до державного бюджету України.

Стаття 17. Заключні положення

(Частина перша статті 17 втратила чинність на підставі Кодексу № 436-IV від 16.01.2003)

2. Пункт 2 статті 16 Закону України (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 20, ст. 272) викласти в такій редакції:

«2. Порядок використання виручки підприємства в іноземній валюті визначається валютним законодавством України».

3. У статті 21 Закону України «Про приватизацію майна державних підприємств» (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 24, ст. 348, № 38, ст. 562):

3 викласти в такій редакції:

«3. Покупці-нерезиденти набувають державне майно у процесі приватизації з оплатою його вартості у вільно конвертованій валюті. Перерахунок вартості об'єктів, що приватизуються, у вільно конвертовану валюту здійснюється за валютним (обмінним) курсом, що встановлюється Національним банком України. При цьому вартість об'єкта, що приватизується, відповідно збільшується на коефіцієнт, який встановлюється Фондом державного майна України. Вказаний коефіцієнт є загальним для всіх об'єктів приватизації і не може встановлюватися індивідуально для окремих об'єктів приватизації»; зупинити дію пункту 4.

4. Пункт 2 статті 6 Закону України (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 24, ст. 350, № 38, ст. 562) викласти в такій редакції:

«2. Покупці-нерезиденти здійснюють оплату придбання об'єктів малої приватизації у вільно конвертованій валюті. Перерахунок вартості об'єктів, що приватизуються, у вільно конвертовану валюту здійснюється за валютним (обмінним) курсом, що встановлюється Національним банком України. При цьому вартість об'єкта, що приватизується, відповідно збільшується на коефіцієнт, який встановлюється Фондом державного майна України. Вказаний коефіцієнт є загальним для всіх об'єктів приватизації і не може встановлюватися індивідуально для окремих об'єктів приватизації».

5. Пункт 4 статті 16 Закону України «Про споживчу кооперацію» (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 30, ст. 414) викласти в такій редакції:

«4. Порядок використання виручки в іноземній валюті, що надходить споживчому товариству, спілці, визначається валютним законодавством України»

6. У пункті 4.3 Державної програми приватизації майна державних підприємств, затвердженої постановою Верховної Ради України від 7 липня 1992 року (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 38, ст. 567):

в абзаці першому слова «іноземні інвестори» замінити словами «покупці-нерезиденти», слова «ринковим курсом» замінити словами «обмінним курсом»; зупинити дію абзацу четвертого.

7. Зупинити дію:

шостою частини першої статті 9 у частині затвердження нормативів обов'язкового розподілу валютної виручки державі та місцевим Радам народних депутатів, статті 12, останньої частини статті 14, передостанньої та останньої частин статті 16 Закону Української РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 29, ст. 377);

абзацу четвертого пункту 1 статті 22 Закону України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 12, ст. 165);

статті 25 Основ законодавства України про культуру (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 21, ст. 294);

(Абзац п'ятий пункту 7 статті 17 втратив чинність на підставі Закону № 280/97-ВР від 21.05.97)

8. Цей Декрет набуває чинності з дня опублікування.

Прем'єр-міністр України
Міністр Кабінету Міністрів України
м. Київ, 19 лютого 1993 року № 15-93

Л. КУЧМА
А. ЛОБОВ

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. *Дідківський М. І.* Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник / М. І. Дідківський. — К.: Знання, 2006. — 462 с. — (Вища освіта ХХІ століття). — ISBN№ 966-346-076-8.
2. *Багрова І. В.* Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Підручник для студ. вищих навч. закладів / І. В. Багрова. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 580 с. — ISBN№ 966-8253-95-7. Коммерческий портфель (книга коммерческого менеджера, книга аналитика, книга коммерсанта). — М.: 1995. — С. 752.
3. *Бутинець Ф. Ф.* Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності: навч. посібник / Ф. Ф. Бутинець, І. В. Жиглей, В. М. Пархоменко. — Житомир: ПП Рута, 2002р. — 462 с. Менеджмент внешнеэкономической деятельности. / Под ред. д.е.н., проф. Кириченко Н. Н. — К.: Надра, 1998. — 464 с.
4. *Дахна І. І.* Зовнішньоекономічна діяльність: навч. посібник для студ. вищих навчальних закладів / За ред. І. І. Дахна. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 360 с. — ISBN№ 966-364-277-7.
5. *Козак Ю. Г.* Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів/ Одеський держ. екон. ун-т; за ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвинової, І. Ю. Сіваченка [2-е вид.] — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 792 с. — ISBN№ 966-364-221-1.
6. *Мазаракі А. А.* Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні: навч. посібник / [А. А. Мазаракі, В. В. Юхименко, Л. П. Серова, О. П. Гребельник]; за ред. А. А. Мазаракі. — К.: КНТЕУ, 2003. — 272 с.
7. *Мазаракі А. А.* Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі: Монографія / Міністерство освіти і науки України. — К.: КНТЕУ, 2010. — 470с.-978-966-629-441-1.

Додаткова література:

1. *Воронко Р. М.* Облік у зарубіжних країнах: навч. посібник / Р. М. Воронко. — Львів: Магнолія. — 2009. — 744 с. — ISBN№ 978-966-2025-47-7.
2. *Іванов Ю. Б.* Податкова система: підручник / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк; М-во освіти і науки України. — К.: Атіка, 2006. — 920 с. — ISBN№ 966-326-193-5.
3. *Горицька Н. Г.* Державне регулювання податкового і бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності/ Н. Г. Горицька // Бухгалтерія. Податки, Бізнес. — 2001. — № 18 (289). — С. 40—45.
4. *Горицька Н. Г.* Учёт и налогообложение операций во внешнеэкономической деятельности и с иностранной валютой / Н. Г. Горицкая. — К.: Техніка, 2000. —

72 с. Деловая переписка и контракты. Русско-английский справочник по ведению деловой переписки и составлению контрактов. — М.: Паимс, 1994. — 312 с.

5. *Козик В. В.* Зовнішньоекономічні контракти: Навч. посібник / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Я. С. Карп'як, О. Ю. Григор'єв, А. О. Босак [2-ге вид.]. — К: Центр навчальної літератури, 2004. — 608 с. Деловой контракт с зарубежным партнером. — К.: «Либра», 1993.

6. *Козик В. В.* Зовнішньоекономічні операції і контракти: Навч. посібн. / В. В. Козик, Л. А. Ланкова, Я. С. Карп'як, О. Ю. Григор'єв, А. О. Босак [2-ге вид.]. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 608 с. Змеев А. А. Роль торгов на рынке развитых стран. — М.: 1993. — С. 100.

7. *Лукашова І. О.* Бухгалтерський облік зовнішньоекономічної діяльності: навч.-практ. посібник / І. О. Лукашова, О. М. Головащенко; М-во освіти і науки України, Донецький нац. ун-т екон. і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — Львів: Магнолія, 2006. — 284 с. — ISBN№ 966-7634-89-2.

8. *Мних Є. В.* Економічний аналіз діяльності підприємств / Є. В. Мних. — К.: КНТЕУ, 2008. — 514 с.

9. *Науменко В. П.* Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні: Монографія / В. П. Науменко, П. В. Пашко, В. А. Руссков. — К.: Знання, 2006. — 394 с. — ISBN№ 966-346-132-2.

10. *Небильцова В. М.* Облік зовнішньоекономічної діяльності: навч. посібник / В. М. Небильцова, О. В. Небильцова, О. В. Овдій. — К: Хай — Тек Прес, 2007. — 256 с. Недужий И. И. Международные торги. — М., 1995. — 144 с.

11. *Нідзельська О. В.* Порядок оплати податків і зборів при імпорті транспортно-го засобу на митну територію України / О. В. Нідзельська // Вісник податкової служби України, 2000. — № 9. — 16—19 с.

12. *Никитина М. Г.* Структурные особенности мирового хозяйства / М. Г. Никитина. — С: Таврія Плюс, 2000. — 152 с.

13. *Островерха Р. Е.* Організація обліку: навч.-метод. посібник / Р. Е. Островерха; Державна податкова адміністрація України, Нац. ун-т держ. податкової служби України. — Ірпінь: НУДПС України, 2008. — 318 с. — ISBN№ 978-966-337-112-2.

14. *Синицьна Т. А.* Оценка эффективности системы управления промышленным предприятием — целевой подход: дис. канд. экон. наук: 08.06.01/ Синицьна Татьяна Арнольдовна. — О., 2004. — 211 с.

15. *Сідун В. А.* Економіка підприємства: навчальний посібник / В. А. Сідун, Ю. В. Пономарьова. — К.: Центр навчальної літератури. — 2003. — 436 с.

16. *Філіпенко А. С.* Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліття: посібник / А. С. Філіпенко. — К., Либідь, 2002. — 470 с.

17. *Чернелевський Л. М.* Податковий облік і контроль: навчальний посібник / Л. М. Чернелевський, Т. Ю. Редзюк. — К.: Крок, 2004. — 328 с.

18. *Череп А. В.* Банківські операції: навч. посібник / А. В. Череп, О. Ф. Андросова. — К.: Кондор, 2008. — 410 с. — ISBN№ 978-966-351-159-7.

Нормативні акти

1. Декрет Кабінету Міністрів України Про систему валютного регулювання і валютного контролю від 06.02.1993 року № 15-93(із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=15-93>.

2. Закон України Про аудиторську діяльність № 3126-12 від 22.04.1993 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3126-12>.

3. Закон України Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності № 351-XIV від 23.12.1998 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/main.cgi?nreg=351-14> /cgi-bin/laws/

4. Закон України Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні № 996-XII від 16.07.1999 року (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.

6. Законом України Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах № 327/95-ВР від 15.09.95 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=327 %2F95- %E2 %F0](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=327%2F95-%E2%F0).

7. Закон України Про господарські товариства від 19.09.1991 року № 1576-XII (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1576-12>.

8. Закон України Про зовнішньоекономічну діяльність від 16.04.1991 р. № 959-XII (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>.

9. Закон України Про єдиний митний тариф від 05.02.1992 р. № 2097-XII (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2097-12>.

10. Закон України Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті № 185/94-вр від 23.09.1994 року (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=185 %2F94- %E2 %F0](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=185%2F94-%E2%F0).

11. Закон України Про єдиний митний тариф від 05.02.1992 року № 2098-XII (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2098-12>.

12. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів і зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом МФУ від 30.11.1999 року № 291 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0893-99>.

13. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 Вплив змін валютних курсів (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України: [сайт]. — режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408.

14. Митний кодекс України від 11.07.2002р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=92-15>.

15. Наказ Міністерства фінансів України Про затвердження форми Декларації про валютні цінності, доходи та майно, що належать резиденту України і знаходяться за її межами № 207 від 25.12.1995 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0018-96>.

16. Наказ Міністерства фінансів України Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку № 356 від 29.12.2000 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // НАУ: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1023.893.0>.

17. Податковий Кодекс України № 6509 від 15.06.2010[Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=37984.

18. Положення про порядок валютного регулювання та валютного контролю в особливий період від 10.03.2004 № 306/8905 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0306-04>.

19. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджений наказом МФУ від 31.03.1999 року № 87(із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0391-99>.

20. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затверджений наказом МФУ від 31.03.1999 р. № 87 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0396-921>.

21. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати «що затверджено наказом МФУ від 31.03. 1999 року № 87 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0397-99>.

22. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів» затверджений наказом МФУ від 31.03.1999 року № 87(із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0398-99>.

23. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 «Звіт про власний капітал» затверджений наказом МФУ від 31.03.1999 року № 87(із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0399-99>.

24. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» затверджений наказом МФУ від 28.05.1999 року, № 137(із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0392-99>.

25. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість» затв. наказом МФУ від 08.10.99 року. № 237(із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0725-99>.

26. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 15 «Дохід» затв. наказом МФУ від 29.11.1999 року № 290 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0860-99>.

27. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 16 «Витрати» затв. наказом МФУ від 31.12.1999 року № 318 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00>.

28. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» затверджений наказом МФУ від 28.12.2000 року, № 353(із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0047-01>.

29. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 20» Консолідована фінансова звітність « затверджений наказом МФУ від 31.03.99 року, № 87 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0553-99>.

30. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» затверджений наказом МФУ від 10.08.2000 року, № 193 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-in/laws/main.cgi?nreg=z0515-00>.

31. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін» затверджений наказом МФУ від 18.06.2001 року, № 39 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0539-01>.

32. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства» затверджений наказом МФУ від 25.02.2000 року, № 303 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0161-00>.

33. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати» затверджений наказом МФУ від 26 травня 2006 року, № 610/12484 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0610-06>.

34. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» затверджена президентом України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0004100-10>.

35. Проект податкового Кодексу України № 6509 від 15.06.2010 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=37984.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Ірина Анатоліївна ВОЛКОВА
Марина Василівна РЕСЛЕР
Олена Юріївна КАЛІНІНА

ОБЛІК

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Керівник видавничих проєктів – Сладкевич Б. А.

Оригінал-макет підготовлено
ТОВ «Центр учбової літератури»

Підписано до друку 21.01.2011. Формат 60x84^{1/16}
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура PetersburgСТТ.
Умовн. друк. арк. 19. Наклад – 800 прим.

Видавництво «Центр учбової літератури»
вул. Електриків, 23 м. Київ 04176
тел./факс 044-425-01-34
тел.: 044-425-20-63; 425-04-47; 451-65-95
800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)
e-mail: office@uabook.com
сайт: www.cul.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2458 від 30.03.2006